

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Kanun Numarası : 2709

Kabul Tarihi : 18/10/1982

Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 09/11/1982

Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 17863 Mükerrer

1) Anayasa, 23/09/1982 tarihinde Danışma Meclisi tarafından, 18/10/1982 tarihinde Milli Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiş ve 18/10/1982 tarihinde halk oylamasına sunulmak üzere 20/10/1982 tarihli ve 17844 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 07/11/1982 tarihinde halk oylaması sonucunda kabul edilmiş ve 2709 sayılı kanun olarak 09/11/1982 tarihli ve 17863 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

2) 07/05/2010 kabul tarihli, 13/05/2010 tarih ve 27580 (mük.) sayılı R.G.de yayımlanan 5982 sayılı Kanun ile yapılan Anayasa değişiklikleri 12/9/2010 tarihinde Halkoyuna sunularak kabul edilmiştir. Halkoylamasına ilişkin 22/09/2010 tarih ve 846 sayılı Yüksek Seçim Kurulu Kararı 23/09/2010 tarihli ve 27708 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

BİLGİ Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

DANIŞMA MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

29 Haziran 1981 tarih ve 2485 sayılı Kurucu Meclis hakkındaki Kanunun 26 ncı maddesi ve Danışma Meclisi İçtüzüğü'nün 19 ve 47 inci maddeleri uyarınca yeni Anayasa tasarısını hazırlamakla görevli Komisyonumuz 23 Kasım 1981 tarihinde Yüce Meclisinizce seçilmiş ve 17 Temmuz 1982 günü sizlere sunmakla onur duyduğu tasarısı karara bağlamıştır.

Çalışmaları görünüşte hemen hemen yedi ay kadar sürmesine rağmen Şubat 1982 ayında bütçe müzakereleri için çalışmaların durduğu ve ara tatiller hesaba katıldığı takdirde, beş aylık bir süre sonunda çalışmaların sonuçlandığı anlaşılar.

Anayasa Komisyonu göreve başlarken, her şeyden önce Sayın Devlet Başkanımızın Yüce Meclisi açış nutuklarında belirttikleri, gibi 12 Eylül öncesinde milletçe ızdırabını çektiğimiz olayların tekrarına imkân vermeyecek bir Anayasa hazırlamak görevinin bilinci içindeydi. Bu bilinçtedir ki demokrasinin temel kurallarını bozmadan millî bünyenin gereklerine göre düzenlenecek bir Anayasanın en iyi ve ömürlü bir Anayasa olacağı görüşü temel alınmış ve dolayısıyla Anayasanın hazırlanmasında millî bünyemizin özellikleri ve buna uygunluk üzerinde özenle durulmuştur.

Komisyonumuz sağlıklı bir sonuca varabilmek, yeni Anayasanın temel ilkelerini ve çatısını milletçe istenildiği gibi tespit edebilmek için, bir taraftan Yüce Meclisimizin değerli üyelerine çağrıda bulunmuş, diğer taraftan da kendi açısından incelemelere girişmiştir. Alt komisyonlar kurulmuş ve bir redaksiyon komitesi oluşturulmuştur. Sizlere sunulan metin, ewela komisyonda varılan sonuçların alt komisyonlarca değerlendirilmesi ve hazırlanan ilk taslağın kurulda onaylanmasından sonra alt komisyonun da katıldığı redaksiyon komitesinde son şeklini aldıktan sonra tekrar komisyonca onaylanması suretiyle yazılmıştır.

Bu çalışma sonucunda, 1-2 Eylül 1980 öncesi siyasî hayatımızla birlikte bütün esas teşkilat hukuku ve Anayasalar incelenmiş, idare edenlerin geçmişte eylem ve işlemleriyle anayasalarımıza ne ölçüde uydukları ve ne derecede uyguladıkları, sebepleri ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Şüphesiz bu safhada 1961 Anayasası ve uygulanış yılları çalışmaların en önemli bölümünü teşkil etmiştir.

Bilindiği gibi kabulünü izleyen ilk yıllardan itibaren 1961 Anayasasının kişi hak ve özgürlüklerini gerçekleştirip teminat altına almaya, kısaca demokrasi rejimini sağlamaya elverişli olup olmadığı tartışılmaya başlanmıştır. Gerçekten gerekçesinde belirtildiği ve maddelerinde de düzenlediği gibi 1961 Anayasası, yürütmeyi, yasamaya tabi bir organ olarak düzenlemiş ve yargı kuvvetini belirli koşullar içinde yürütme ve yasamayı denetlemek yetkileri ile donatmış; kişi hak ve özgürlüklerin ise özüne dokunulmadan kanunla sınırlandırılması ve ancak hâkim kararı ile kayıtlanabilmesi ilkelerine dayandırmıştır,

Bu düzen, özellikle modern devlette yürütme kuvvetinin denetimi altında Devlet faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi anlayışına belirli bir şekilde ters düşüyordu, fakat 1961 Anayasasının uygulanmaya başlanmasından sonra Anayasanın yetkili kıldığı organların ve özellikle yargı denetimi ile yükümlü olan organların zaman zaman politik eğilimlere kendilerini kaptırdıkları gözlenmiştir.

Komisyonumuz böylece 1961 Anayasasının yürürlüğe girdiği andan itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nin bölmek isteyenlerin kişi hak ve özgürlüklerine ilişkin statünün boşluklarından yararlanarak yaptıkları, yorumlar, ileri sürdükleri iddialarla Devlet otoritesini ve gücünü zayıflatmaya ve Türkiye

Cumhuriyetinin demokratik rejimini değiştirmeye, Devleti bölüp parçalayarak bağımsızlığını ortadan kaldırmaya yönelik çabalarının sebeplerini araştırırken sonucun sadece 1961 Anayasasının metninden kaynaklamadığının, 12 Eylül'den önceki duruma varılmasında idare edenlerin anlayış ve uygulayış tarzlarının da etkisinin bulunduğu kanaatine varmıştır.

İşte bu değerlendirmelerden hareketle Komisyonumuz 1961 Anayasasının kişi hak ve özgürlüklerinde görülen boşluklarını doldurmak, yürütme ve yasama ilişkilerinde parlamenter rejimin bütün gereklerini uygulamak, yürütmeyi kuvetlendirmek ve yargı denetiminin de hukukî sınırlar içerisinde yapılmasını sağlamak felsefesine dayanarak bu tasarıyı oluşturup Danışma Meclisine saygı ile sunmaktadır.

Orhan ALDIKAÇTI : Başkan

Feyyaz GÖLCÜKLÜ : Başkanvekili

Maddeler üzerindeki karşı oy yazım eklidir. Söz hakkım saklıdır.

Şener AKYOL : Sözcü

Tümü üzerinde söz hakkım saklıdır.

Turgut TAN : Kâtip

Tümü üzerinde söz hakkım saklıdır.

Maddelere ilişkin karşı oy yazım eklidir.

Tevfik Fikret ALPASLAN : Üye

Belirttiğim maddeler hakkında söz hakkım mahfuzdur.

Hikmet ALTUĞ : Üye

Başkanlığa sunduğum yazı ile maddeler hakkında söz hakkım bakidir.

Kemal DAL : Üye

Tasarının tümü üzerinde söz hakkım saklıdır, ilgili maddeler hakkında karşı oy yazım eklidir.

Feridun ERGİN : Üye

Anayasa tasarısının tümü ve bütün maddeleri üzerinde söz hakkım saklıdır.

Feyzi FEYZİOĞLU : Üye

Tasarının tümü ve maddeleri üzerinde söz hakkım saklıdır. Katılmadığım maddelere ilişkin karşı oy yazım saklıdır.

İhsan GÖKSEL : Üye

Başkanlığa sunduğum yazıda No.ları belirtilen maddeler için söz hakkım mahfuzdur.

Rafet İBRAHİMOĞLU : Üye

A. Mümin KAVALLI : Üye

Karşı görüşlerim eklidir.

Recep MERİÇ : Üye

Başkanlığa sunduğum yazıda söz hakkım saklıdır. Katılmadığım maddeler de belirtilmiştir.

Teoman ÖZALP : Üye

Madde : 33, 59, 130, 170'e muhalifim. Muhalefet şerhim eklidir.

Madde : 19, 20, 71, 76, 78, 84, 134, 148, 160, 164, 165, 169, 198 üzerinde söz hakkım mahfuzdur.

Muammer YAZAR : Üye

Tümü ve maddeler üzerinde söz hakkım saklıdır. Muhalefet yazısı eklidir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ BAŞKANLIĞINA

29 Haziran 1981 tarih ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunun 26 ncı maddesi uyarınca Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan ve Danışma Meclisi Genel Kurulunca kabul edilen Anayasa Tasarısını tetkik ve Anayasa metninin düzenleme, çalışma ve tartışmaları yapılırken, Anayasa hukuku ve kamu hukukuna ilişkin genel ilkelerle birlikte;

- 12 Eylül Harekâtının amacını «ülke bütünlüğünü korumak, millî birlik ve beraberliğini sağlamak, muhtemel bir iç savaşı önlemek, Devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri kaldırmaktır.» şeklinde belirten Millî Güvenlik Konseyininin 1 Numaralı Bildirisi,

- 12 Aralık 1980 tarih ve 2356 sayılı Millî Güvenlik Konseyi Hakkında Kanunun gerekçesi,

- Devlet Başkanı ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanının demeç ve bildirileri,

- 29 Haziran 1981 tarih ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunun başlangıç kısmında belirtilen «Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin ve milletin bütünlüğü ve toplumun huzuru korunarak, millî dayanışma ve sosyal adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden eşitlik ilkesine göre yararlanmasını ve hukukun üstünlüğünü sağlayacak demokratik, lâik

hukuk devletinin kurulması için gereken hukukî düzenlemelerle Anayasayı yapmak üzere.... Kurucu Meclis kurulması kararlaştırılmıştır.» şeklindeki hüküm,

- 9 Temmuz 1961 tarih ve 334 sayılı Anayasa,

- 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren kabul edilmiş bulunan Kanun hükümlerinden 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanunun 6 ncı maddesine göre Anayasa hükmü niteliğinde olanlardan, Anayasanın hazırlanmasında yararlanılması gerekenler,

- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Helsinki Sonuç Belgesi,

- Diğer devletlerin Anayasaları,

- Danışma Meclisi Anayasa Komisyonunun tasarıya ilişkin genel gerekçesi ile madde gerekçeleri ve tasarıya ilişkin olarak Danışma Meclisinde yapılan görüşmelerin tutanakları,

- Millî Güvenlik Konseyinin 70 sayılı Kararı gereğince Anayasa Tasarısının ülkemizin ve milletimizin güven, huzur ve refah içinde yücelmesine imkân verecek şekilde geliştirilip mükemmelleştirilmesi maksadıyla vatandaşlar, basın, yüksek yargı organları ile üniversiteler, sendikalar, bunların üst kuruluşları, demekler ve diğer kurum ve kuruluşlarca belirtilen görüş ve öneriler ile yapılan eleştiriler,

Göz önünde bulundurulmuştur.

Anayasanın önemi ve özelliği dikkate alınarak diğer kanun tasarı ve tekliflerine ilişkin komisyon çalışmalarından farklı bir yöntem izlemek suretiyle Türk toplumuna yaraşır bir Anayasa hazırlamak için Millî Güvenlik Konseyi Tasarı üzerindeki çalışmalarını bir komisyon çalışması şeklinde sürdürmüş, Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri ile Genel Sekreterlik Hukuk İşleri, Kanunlar ve Kararlar Dairesi bünyesindeki Anayasa Komisyonunun Başkan ve üyeleri de bu çalışmalara katılmışlardır. Çalışmalarda ilgili bakanların kendi konuları hakkındaki fikirleri ve uygulayıcı uzman kişilerin de görüşleri alınmıştır.

Komisyonumuz, bu çalışmaların ışığı altında ve özellikle Millî Güvenlik Konseyinin, görüş, düşünce ve tespitlerine dayanarak, belirlenmiş bulunan ilkeler doğrultusunda Türk Milletinin bünyesine en uygun bir şekilde düzenlenmiş bulunan Anayasa metnini Millî Güvenlik Konseyinin müzakeresine hazır hale getirmiştir.

Yukarıda açıklandığı şekilde sürdürülen çalışmalarda, Danışma Meclisi Genel Kurulunca hazırlanmış bulunan Anayasa Tasarısının düzenleyici hükümlerine açıklık getirilmiş ve bazı maddelerinde yer alan çerçeve niteliğindeki hükümler de amacına uygun bir biçimde yeniden düzenlenmiştir.

Aynı şekilde Anayasa Tasarısının derhal uygulanacak hükümleri ile varılması gereken hedefleri gösteren hükümlerine de açıklık getirilmiştir.

Yedi kısımdan ibaret olan Anayasa Tasarısında;

Birinci Kısım : Genel Esasları

İkinci Kısım : Temel Haklar ve Ödevler

Üçüncü Kısım : Cumhuriyetin Temel Organlara

Dördüncü Kısım : Mali ve Ekonomik Hükümler

Beşinci Kısım : Çeşitli Hükümleri

Altıncı Kısım : Son Hükümleri

Yedinci Kısım : Geçici Hükümleri ihtiva etmekte iken; uygulama tereddütlerini gidermek ve kanun tekniği açısından; geçici maddeler altıncı kısımda düzenlenmiş, son hükümler ve dolayısıyla Anayasanın yürürlüğe girmesine ilişkin hükümler yedinci kısma alınmıştır.

Yüzdoksanüç madde ve onbir geçici maddeden ibaret olan Anayasa Tasarısının, raporun maddelere ilişkin kısmında açıklandığı üzere bir kısım maddeleri çıkarılmış bazı maddeleri de birleştirilmek suretiyle yüz yetmiş yedi madde ve onbeş geçici madde şeklinde oluşturulmuştur.

Danışma Meclisince kabul edilmiş bulunan Anayasa tasarısının maddelerinin tetkiki sonucu, komisyon raporunun düzenlenmesinde;

A) 1. Aynen kabul edilen maddeler,

2. Yalnızca madde numarası veya madde kenar başlığı değiştirilerek, aynen kabul edilen maddeler,

3. Danışma Meclisi metninde yer aldığı halde, Anayasa metninden çıkarılan maddeler,

4. Anayasa metnine eklenen maddeler,

Gruplar halinde ayrı ayrı belirtilmiştir.

B) Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan maddelerden, değiştirilenlere ilişkin olarak raporun düzenlenmesinde;

1. Değişiklik, yalnızca terim birliğini sağlamak veya redaksiyon niteliğinde ise, bu değişikliğin belirtilmesi ile yetinilmiştir.

2. Maddede yapılan değişiklik, bu değişikliğin gerekçesini açıklamayı gerektirecek nitelikte olduğu takdirde, komisyon raporunda bu yönde gerekçe yazılmıştır.

Bu şekilde değişiklik gerekçesi düzenlenirken, maddenin değiştirilmemiş kısımlarına ilişkin olarak Danışma Meclisi Anayasa Komisyonunca düzenlenmiş bulunan gerekçenin tekrarı ya da genişletilmesi cihetine gidilmemiştir.

C) Anayasa metnine yeni olarak eklenmiş bulunan maddelerin gerekçeleri belirtilmiştir.

D) Danışma Meclisi metninin, aynen kabul edilen veya madde numarası veya kenar başlığı değiştirilmek suretiyle kabul edilen madde sayısı kırk maddeden ibarettir.

Bu kırk maddenin redaksiyonu ile Komisyonca kabul edilen madde metinleri arasındaki redaksiyon farkları, anılan maddelerin Komisyonca terim birliğini sağlamak amacıyla redaksiyona tabi tutulmasını gerektirecek nitelikte bulunmadığından, bu maddeler yukarıda açıklandığı şekilde aynen kabul edilmiştir.

BAŞLANGIÇ

(Mülga 1. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.K/Madde 1)

(Mülga 2. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.K/Madde 1)

(Değişik 3. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.K/Madde 1) Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve onun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedi varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

Hiçbir faaliyetin Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı;

Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere.

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye aşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

BİRİNCİ KISIM: GENEL ESASLAR

I. Devletin şekli

Madde 1 - Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Madde 1 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 1 - Devletin şekli ve Devlet şeklinin değiştirilmezliği**

Tasarının 1 inci maddesi Türk Devletinin bir Cumhuriyet olduğunu ilan etmektedir. 1924 ve 1961 Anayasalarında bu ilke belirtilmiştir. Devlet Başkanının veraset yoluyla değil milletçe veya milletin temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilerek makamına geleceği açıklanmaktadır. 1924 Anayasası konarken saltanat henüz kaldırılmış bulunduğu Cumhuriyet rejimini korumak için, Anayasada yapılacak bir değişiklikle saltanata dönüşmesini önlemek amacıyla uygun olarak Cumhuriyet rejiminin değiştirilmez olduğu ve değiştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği Anayasa hükümleri arasına konmuştu. Fransa'da da 3 üncü Cumhuriyetin başlarında aynı mealde Cumhuriyet rejimini koruyacak bir hüküm getirilmişti. 1924 Anayasasında hiç şüphesiz 3 üncü Fransız Cumhuriyetinden esinlenerek saltanata dönüş eğilimlerine set çekilmiştir.

1961 Anayasası düzenlenirken böyle bir endişe artık kaybolmuştur. Atatürk'ün kurduğu ve gençliğe emanet ettiği Cumhuriyet rejiminden geriye dönüşün mümkün olamayacağı tartışılmaz bir gerçek olarak Türk milletince kabul edilmiştir. Buna rağmen sadece tarihî niteliğinden dolayı Cumhuriyet ilkesinin değiştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği 1961 Anayasasına konmuştur. Komisyonumuzda aynı sebeple hükmü tekrarlamıştır. Ancak Cumhuriyet ilkesi ve değiştirilmezliği 1924 ve 1961 Anayasalarında ayrı ayrı maddeler halinde görüldükleri halde tasarıda tek bir madde halinde bir bütün teşkil ederek Anayasanın 1 inci maddesini oluşturmaktadırlar.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Tasarının 1 inci maddesi Türk Devletinin bir Cumhuriyet olduğunu ilan etmektedir. 1924 ve 1961 Anayasalarında bu ilke belirtilmiştir. Devlet Başkanının veraset yoluyla değil milletçe veya milletin temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilerek makamına geleceği açıklanmaktadır.

II. Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2 - Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

Madde 2 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 2 - Cumhuriyetin temel ilkeleri**

Türkiye Cumhuriyetinin her şeyden önce Atatürk milliyetçiliğine bağlı; yani bütün fertlerinin kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, diğer bir deyişle, millî dayanışma ve adalet anlayışı içerisinde yaşayan bir toplum olduğu açıklanmıştır. Bu toplum, insan haklarına saygılı, başlangıçta belirtilen Atatürk ilkelerine dayanan siyasî rejimler içinde insan haysiyetini en iyi koruyan, gerçekleştiren ve teminat altına alan demokratik rejim benimsenmiştir. Demokratik rejimin de, laiklik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine dayandığı belirtilmiştir. Demokrasi, egemenliğin millete ait olduğu bir siyasî rejimdir. Hiçbir zaman dinsizlik anlamına gelmeyen laiklik ise, her ferdin istediği inanca, mezhebe sahip olabilmesi, ibadetini yapabilmesi ve dinî inançlarından dolayı diğer vatandaşlardan farklı bir muameleye tabi kılınmaması anlamına gelir.

Sosyal hukuk devleti ise, bizzat devletin koyduğu hukuk kurallarına uyacağı ve çalışan, çalıştığı halde elde ettiği ürün ile mutlu olabilmek için, tasarladığı maddî ve manevî değerlere sahip olamayan kişilerin yardımcısı olacağı ilkesini belirtmektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Türkiye Cumhuriyetinin her şeyden önce Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; yani bütün fertlerinin kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, diğer bir deyişle, millî dayanışma ve adalet anlayışı içerisinde yaşayan bir toplum olduğu açıklanmıştır. Bu toplum, insan haklarına saygılı, başlangıçta belirtilen Atatürk ilkelerine dayanan siyasî rejimler içinde insan haysiyetini en iyi koruyan, gerçekleştiren ve teminat altına alan demokratik rejim benimsenmiştir. Demokratik rejimin de, laiklik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine dayandığı belirtilmiştir. Demokrasi, egemenliğin millete ait olduğu bir siyasî rejimdir. Hiçbir zaman dinsizlik anlamına gelmeyen laiklik ise, her ferdin istediği inanca, mezhebe sahip olabilmesi, ibadetini yapabilmesi ve dinî inançlarından dolayı diğer vatandaşlardan farklı bir muameleye tabi kılınmaması anlamına gelir.

Sosyal hukuk devleti ise, bizzat devletin koyduğu hukuk kurallarına uyacağı ve çalışan, çalıştığı halde elde ettiği ürün ile mutlu olabilmek için, tasarladığı maddî ve manevî değerlere sahip olamayan kişilerin yardımcısı olacağı ilkesini belirtmektedir.

III. Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti

Madde 3 - Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Milli marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

Madde 3 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 3 - Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti

Bu maddede Türk Devletinın ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olduğu gerçeği tekrarlanmıştır.

Türkiye'de yaşayan insanların resmî dillerinin Türkçe olduğu ve bayrağımızın beyaz ayıldızlı albayrak olduğu bir kere daha belirtilmiştir. Ancak, bayrağın şeklinin kanunda tespit edileceği de, gelecekte sanat açısından yapılması muhtemel değişikliklere imkân sağlamak amacıyla konulmuştur. Millî Marşımız ise, Büyük Türk Şairi Mehmet Akif'in yazdığı ve İstiklâl Harbimizden beri Türk milletinin millî marşı olan «İstiklâl Marşı» olduğu açıklanmıştır.

Yukarıda belirtilen manevî değerler Türk Devletinın ve Milletinin etrafında toplandığı kutsal simgelerdir.

Devletin Başkenti Ankara'dır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu maddede Türk Devletinın ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olduğu gerçeği tekrarlanmıştır. Türkiye'de yaşayan insanların resmî dillerinin Türkçe olduğu ve bayrağımızın beyaz ayıldızlı al bayrak olduğu bir kere daha belirtilmiştir. Ancak, bayrağın şeklinin kanunda tespit edileceği de, gelecekte sanat açısından yapılması muhtemel değişikliklere imkân sağlamak amacıyla konulmuştur. Millî Marşımız ise, Büyük Türk Şairi Mehmet Akif'in yazdığı ve İstiklâl Harbimizden beri Türk milletinin millî marşı olan «İstiklâl Marşı» olduğu açıklanmıştır.

Yukarıda belirtilen manevî değerler Türk Devletinın ve Milletinin etrafında toplandığı kutsal simgelerdir.

Devletin Başkenti Ankara'dır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 3 - Değişik yorumlara sebebiyet verilmemesi için bu madde amacına uygun bir biçimde redaksiyona tabi tutulmuştur.

IV. Değiştirilemeyecek hükümler

Madde 4 - Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

Madde 4 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1924 Anayasası konarken saltanat henüz kaldırılmış bulunduğundan Cumhuriyet rejimini korumak için, Anayasada yapılacak bir değişiklikle saltanata dönülmesini önlemek amacıyla uygun olarak Cumhuriyet rejiminin değiştirilmez olduğu ve değiştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği Anayasa hükümleri arasına konmuştu. Fransa'da 3 üncü Cumhuriyetin başlarında aynı mealde Cumhuriyet rejimini koruyacak bir hüküm getirilmişti. 1924 Anayasasında hiç şüphesiz 3 üncü Fransız Cumhuriyetinden esinlenerek saltanata dönüş eğilimlerine set çekilmiştir.

1961 Anayasası düzenlenirken böyle bir endişe artık kaybolmuştur. Atatürk'ün kurduğu ve gençliğe emanet ettiği Cumhuriyet rejiminden geriye dönüşün mümkün olamayacağı tartışılmaz bir gerçek olarak Türk milletince kabul edilmiştir. Buna rağmen sadece tarihî niteliğinden dolayı Cumhuriyet ilkesinin değiştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği 1961 Anayasasına konmuştur. Komisyonumuz da aynı sebeple hükmü tekrarlamıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 4 - Danışma Meclisinin kabul ettiği metnin «Devlet şeklinin değişmezliği» kenar başlıklı 11 inci maddesi «Değiştirilemeyecek hükümler» kenar başlığı altında Anayasanın 1, 2 ve 3 üncü maddelerini kapsayacak şekilde 4 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

V. Devletin temel amaç ve görevleri

Madde 5 - Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

Madde 5 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 4 - Devletin temel amaç ve görevleri**

Bu maddede, Devletin temel amacı ve görevi açıklanmaktadır. Devletin nüfus unsurunu teşkil eden Türk milleti bir bütündür, parçalanamaz. Parçalanamaz bir bütün olan Türk milleti bağımsız bir Devlet oluşturmuştur. Bu Devletin ülkesi hiçbir şekilde bölünemez ve siyasî rejimler

içerisinde fert hak ve hürriyetlerini en iyi gerçekleştirecek, teminat altına alan demokrasiyi ve Cumhuriyeti korumak Devletin varlık sebebidir; fakat Devlet aynı zamanda milletin huzurunu sağlamak ve fertlerini mutlu kılmak görevi ile de yükümlüdür. Devlet, ferdin hayat mücadelesini kolaylaştıracaktır. Ferdin insan haysiyetine uygun bir ortam içinde yaşamasını gerçekleştirecektir. Bu sosyal devletin görevidir. Sosyal devlet bazılarının yanlış sandıkları veya kasten tahrif ettikleri gibi sosyalist devletle ilişkisi olmayan bir devlet anlayışdır. Sosyal devlet her şeyden önce insana ve insanın düşünce hakkına saygılıdır ve bu sınırlar içerisinde ferdin hak ve hürriyetlerinin kullanılmasını sınırlayan engelleri ortadan kaldırmak, onun başlıca görevleri arasındadır.

Ferdin hayatında onun temel hak ve özgürlüklerden olduğu gibi yararlanmasını engelleyen sebepleri ortadan kaldırmak, sosyal devletin görevidir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu maddede, Devletin temel amacı ve görevi açıklanmaktadır. Devletin nüfus unsurunu teşkil eden Türk milleti bir bütündür, parçalanamaz. Parçalanamaz bir bütün olan Türk milleti bağımsız bir Devlet oluşturmuştur. Bu Devletin ülkesi hiçbir şekilde bölünemez ve siyasî rejimler içerisinde fert hak ve hürriyetlerini en iyi gerçekleştirecek, teminat altına alan demokrasiyi ve Cumhuriyeti korumak Devletin varlık sebebidir; fakat Devlet aynı zamanda milletin huzurunu sağlamak ve fertlerini mutlu kılmak görevi ile de yükümlüdür. Devlet, ferdin hayat mücadelesini kolaylaştıracaktır. Ferdin insan haysiyetine uygun bir ortam içinde yaşamasını gerçekleştirecektir. Bu sosyal devletin görevidir. Sosyal devlet bazılarının yanlış sandıkları veya kasten tahrif ettikleri gibi sosyalist devletle ilişkisi olmayan bir devlet anlayışdır. Sosyal devlet her şeyden önce insana ve insanın düşünce hakkına saygılıdır ve bu sınırlar içerisinde ferdin hak ve hürriyetlerinin kullanılmasını sınırlayan engelleri ortadan kaldırmak, onun başlıca görevleri arasındadır.

Ferdin hayatında onun temel hak ve özgürlüklerden olduğu gibi yararlanmasını engelleyen sebepleri ortadan kaldırmak, sosyal devletin görevidir.

VI. Egemenlik

Madde 6 - Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

Madde 6 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 5 - Egemenlik

5 inci maddede Devlette egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu açıklanmaktadır.

Bilindiği gibi egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu ilkesi, istiklâl Harbimizde Atatürk'ün Esas Teşkilat Hukukumuzun vazgeçilmez bir ilkesi olarak koyduğu ve demokrasi rejiminin hukukî ifadesi olan bir kavramdır. Tabiidir ki milyonlarca insandan oluşan Türk milletinin egemenliği hep birden kullanmasına imkân yoktur. Bu, ancak temsilcileri aracılığı ile mümkün olabilir.

Millet egemenliğini, vatandaşların hangi koşullar altında kullanacağı anayasalarda açıklanır. Fakat, her ne olursa olsun, Türk milleti egemenliğinin kullanılmasını, hiçbir zaman, hiçbir surette belli bir kişiye, bir zümreye veya sınıfa bırakamaz. Bu kavram, bu ilke, Türk toplumunu bütün diktatörlüklerin her türüne, kapılarını kapadığını göstermektedir. Türk milleti, demokratik bir düzen içerisinde yaşayacak ve Türk Devletinde egemenlik, kayıtsız şartsız Türk milletine ait olacaktır.

Bu temel ilkeleri belirirken, çağımızda milletlerin birbiriyle kaynaşmakta olduklarını ve menfaatlerini korumak için topluluklar oluşturdukları gerçeğini görmemeziiklen gelemeyiz. Milletler, özellikle hür milletler, kendi iradeleriyle uluslararası topluluklar meydana getirmektedirler. Bu topluluklarda müşterek kararlar alınması gerekmektedir. Bunun açık örnekleri Birleşmiş Milletler, Avrupa Milletler Topluluğu ve NATO gibi kuruluşlardır. Bu örgütlerin yetkili organlarının aldıkları kararlar, elbette Türk Hukukunun müsaade ettiği ölçüde Türkiye'de uygulanacaktır.

Maddenin son fıkrası bu ihtiyacı karşılamaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Maddede, Devlette egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu açıklanmaktadır.

Bilindiği gibi egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu ilkesi, İstiklâl Harbimizde Atatürk'ün Esas Teşkilat Hukukumuzun vazgeçilmez bir ilkesi olarak koyduğu ve demokrasi rejiminin hukukî ifadesi olan bir kavramdır. Tabiidir ki milyonlarca insandan oluşan Türk milletinin egemenliği hep birden kullanmasına imkân yoktur. Bu, ancak temsilcileri aracılığı ile mümkün olabilir.

Millet egemenliğini, vatandaşların hangi koşullar altında kullanacağı anayasalarda açıklanır. Fakat, her ne olursa olsun, Türk milleti egemenliğinin kullanılmasını, hiçbir zaman, hiçbir surette belli bir kişiye, bir zümreye veya sınıfa bırakamaz. Bu kavram, bu ilke, Türk toplumunun bütün diktatörlüklerin her türüne, kapılarını kapadığını göstermektedir. Türk milleti, demokratik bir düzen içerisinde yaşayacak ve Türk Devletinde egemenlik, kayıtsız şartsız Türk milletine ait olacaktır.

Bu temel ilkeleri belirirken, çağımızda milletlerin birbiriyle kaynaşmakta olduklarını ve menfaatlerini korumak için topluluklar oluşturdukları gerçeğini görmemeziiklen gelemeyiz. Milletler, özellikle hür milletler, kendi iradeleriyle uluslararası topluluklar meydana getirmektedirler. Bu topluluklarda müşterek kararlar alınması gerekmektedir. Bunun açık örnekleri Birleşmiş Milletler, Avrupa Milletler Topluluğu ve NATO gibi kuruluşlardır. Bu örgütlerin yetkili organlarının aldıkları kararlar, elbette Türk Hukukunun müsaade ettiği ölçüde Türkiye'de uygulanacaktır.

Maddenin son fıkrası bu ihtiyacı karşılamaktadır.

VII. Yasama yetkisi

Madde 7 - Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindir. Bu yetki devredilemez.

Madde 7 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 7 - Yasama yetkisi

Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindir.

Bu, nüfusu milyonlara varan modern devletlerde, demokrasi rejimini benimseyen siyasî rejimlerde kaçınılmaz bir durumdur. Millet adına kanun koyma yetkisini yasama meclisi yerine getirir. Bu yetki devredilemez. Ancak, Anayasanın 86 ve 137 inci maddeleri hükümleri sakındır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindir.

Bu, nüfusu milyonlara varan modern devletlerde, demokrasi rejimini benimseyen siyasî rejimlerde kaçınılmaz bir durumdur. Millet adına kanun koyma yetkisini yasama meclisi yerine getirir. Bu yetki devredilemez. Ancak, Anayasanın 99 ve 129 uncu maddeleri hükümleri sakındır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 7 - Maddenin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi olan «Anayasa ile Cumhurbaşkanına ve Bakanlar Kuruluna verilen kanun hükmünde karamame çıkarma yetkisi saklıdır.» hükmü madde metninden çıkarılmıştır. Zira bu yetkinin amaç ve kapsamı Anayasanın bu konularla ilgili maddelerinde açıkça belirtilmiş bulunmaktadır.

VIII. Yürütme yetkisi ve görevi

Madde 8 - Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 8 - Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı (...) tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

Madde 8 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 8 - Yürütme yetkisi ve görevi

1961 Anayasası düzenlenirken, Türkiyemizde fert, hak ve özgürlükleri için tehlikelerin devamlı suretle yürütme kuvvetinden geldiği gözlemlenmiştir.

Esasen modern çağlarda 1215 Magna Cartasından beri ferdin Devlet başkanının sultanından kurtulup özgür olabilmek için yaptığı mücadelede hedef daima yürütme kuvveti olmuştur. Fert, yürütme kuvvetinin yetkilerini birer birer kopararak, onu mümkün olduğu ölçüde yetkisiz kılmak istemiştir. Bundan dolayı da bütün hukuk düzeni, Devlet başkanına ve yürütme kuvvetine karşı bir mücadele şeklinde gelişmiştir.

1961 Anayasası bu felsefeye sadık kalarak yürütmeyi Devletin yönetiminde, bütün faaliyetlerinde yasama kuvvetine bağlı, yasamaya tabi bir kuvvet olarak düzenlemiş idi. Hâlbuki modern hayatta yürütme kuvveti devletin beyni, hareket gücünün kaynaklandığı motorudur. Bundan dolayıdır ki, 1961 ila 1980 arasındaki devrede karar almak kudretinden yoksun hükümetler görülmüştür, işte bu duruma son vermek için yürütme yasamaya tabi bir organ olmaktan çıkarılmış, her iki kuvvetin Devlet faaliyetlerinin düzenlenmesinde eşitlik ve denklik içinde işbirliği yapmalarını öngören parlamenter hükümet sistemi bütün gerekleriyle uygulanmaya konmuştur. Bu nedenle, yürütme, 1961 Anayasasında olduğu gibi bir görev olmaktan çıkarılmış, yürütme gerekli yetkilere sahip ve kanunların kendisine verdiği görevleri yerine getiren bir kuvvet olarak düzenlenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasası düzenlenirken, Türkiyemizde fert, hak ve özgürlükleri için tehlikelerin devamlı suretle yürütme kuvvetinden geldiği gözlemlenmiştir.

Esasen modern çağlarda 1215 Magna Cartasından beri ferdin Devlet başkanının sultanından kurtulup özgür olabilmek için yaptığı mücadelede hedef daima yürütme kuvveti olmuştur. Fert, yürütme kuvvetinin yetkilerini birer birer kopararak, onu mümkün olduğu ölçüde yetkisiz kılmak istemiştir. Bundan dolayı da bütün hukuk düzeni, Devlet başkanına ve yürütme kuvvetine karşı bir mücadele şeklinde gelişmiştir.

1961 Anayasası bu felsefeye sadık kalarak yürütmeyi Devletin yönetiminde, bütün faaliyetlerinde yasama kuvvetine bağlı, yasamaya tabi bir kuvvet olarak düzenlemiş idi. Halbuki modern hayatta yürütme kuvveti devletin beyni, hareket gücünün kaynaklandığı motorudur. Bundan dolayıdır ki, 1961 ilâ 1980 arasındaki devrede karar almak kudretinden yoksun hükümetler görülmüştür. İşte bu duruma son vermek için yürütme yasamaya tabi bir organ olmaktan çıkarılmış, her iki kuvvetin Devlet faaliyetlerinin düzenlenmesinde eşitlik ve denklik içinde işbirliği yapmalarını öngören parlamenter hükümet sistemi bütün gerekleriyle uygulanmaya konmuştur. Bu nedenle, yürütme, 1961 Anayasasında olduğu gibi bir görev olmaktan çıkartılmış, yürütme gerekli yetkilere sahip ve kanunların kendisine verdiği görevleri yerine getiren bir kuvvet olarak düzenlenmiştir.

IX. Yargı yetkisi

Madde 9 - Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.

Madde 9 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 9 - Yargı yetkisi

Yargı yetkisi, fert, hak ve hürriyetleri sorununun ortaya çıktığı günden beri kabul edildiği üzere, bağımsız organlar tarafından, bağımsız mahkemelerce yerine getirilecektir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Yargı yetkisi; fert, hak ve hürriyetleri sorununun ortaya çıktığı günden beri kabul edildiği üzere, bağımsız organlar tarafından, bağımsız mahkemelerce yerine getirilecektir.

X. Kanun önünde eşitlik

Madde 10 - Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek 2. fıkra: 07.05.2004 - 5170 S.K/Madde 1) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 1) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(Ek 3. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 1) Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde (...) kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

Madde 10 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 6 - Kanun önünde eşitlik

6 ncı madde demokrasinin üç vazgeçilmez ilkesinden birini teşkil etmektedir. İnsanın insan olması dolayısıyla doğuştan bir değeri ve haysiyeti vardır. Bu onun tabii bir hakkıdır. Bu hak dolayısıyla herhangi bir niteliğe veya ölçüye dayanılarak insanlar arasında ayırım yapılamaz. İnsanlar arasında kanunların uygulanması açısından da hiçbir fark gözetilemez. İnsanlar arasındaki eşitliğin temellerinden birini de böylece kanunlar önünde eşitlik ilkesi sağlar.

Komisyonumuz bu hakka saygı göstermenin Devlet organları ve idarî makamlar içinde bir görev olduğunu belirtmektedir. Devletin organları ve idarî makamları, bütün işlemlerinde insanlar arasında ayırım yapmadan Devlet faaliyetlerini yürütmek zorundadırlar.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

6 ncı madde demokrasinin üç vazgeçilmez ilkesinden birini teşkil etmektedir. İnsanın insan olması dolayısıyla doğuştan bir değeri ve haysiyeti vardır. Bu onun tabii bir hakkıdır. Bu hak dolayısıyla herhangi bir niteliğe veya ölçüye dayanılarak insanlar arasında ayırım yapılamaz. İnsanlar arasında kanunların uygulanması açısından da hiçbir fark gözetilemez. İnsanlar arasındaki eşitliğin temellerinden birini de böylece kanunlar önünde eşitlik ilkesi sağlar.

Komisyonumuz bu hakka saygı göstermenin Devlet organları ve idarî makamlar için de bir görev olduğunu belirtmektedir. Devletin organları ve idarî makamları, bütün işlemlerinde insanlar arasında ayırım yapmadan Devlet faaliyetlerini yürütmek zorundadırlar.

GEREKÇE (7.5.2004-5170/1 md.)

2003 Katılım Ortaklığı Belgesinde, Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşmeler doğrultusunda cinsiyete göre ayırım yapılmaksızın, tüm bireylerin insan haklarından ve temel hürriyetlerden hukuken ve fiilen tam olarak yararlanmasının teminat altına alınması beklentisi yer almaktadır.

Öte yandan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 20 nci maddesinde herkesin kanunlar önünde eşit olduğu vurgulanmıştır. Avrupa Birliği Anayasa Taslağına ayrı bir bölümle ilave edilen Temel Haklar Şartının "III. Eşitlik" başlıklı Bölümünün 23 üncü maddesinde, "İstihdam, çalışma ve ücret de dahil olmak üzere her alanda, erkeklerle kadınlar arasında eşitlik sağlanacaktır." denilmektedir. Maddenin ikinci fıkrasında, yeterli ölçüde temsil edilemeyen cinsiyetin lehine belirli avantajlar sağlayan önlemlerin sürdürülmesinin veya kabul edilmesinin eşitlik ilkesine aykırı olmayacağı öngörülmektedir.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/1 md.)

7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür."

Yapılması öngörülen değişiklikle, kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamaya yönelik olarak Devlet tarafından bazı tedbirlerin alınabilmesine imkan tanınmakta ve alınacak bu nitelikteki tedbirlerin, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamayacağı vurgulanmaktadır. Öte yandan, özel surette korunması gereken kesimler için alınacak tedbirlerin de eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı hükme bağlanmaktadır. Bu sayede Devletin, tüm toplum kesimleri arasında bir yandan eşitliği sağlamaya, diğer yandan da korunması gerekenleri korumaya yönelik özel tedbirler alabilmesinin önü açılmakta ve bu amaçla yapılan düzenlemelerin eşitlik ilkesine aykırı kabul edilemeyeceği anayasal güvenceye kavuşturulmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (12.9.2010-5982/1 md.)

Teklifin çerçeve 1 inci maddesi Anayasamızın 10 uncu maddesinde değişiklik öngörerek kadın – erkek eşitliğini sağlamaya yönelik alınacak tedbirlerle yaşlılar, çocuklar ve engelliler gibi özel surette korunması gerekenler için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı düzenlemesini getirmektedir. Üyelerimiz bu madde üzerindeki görüşmelerde söz konusu değişiklik olmasa bile çocuklar, yaşlılar ve özürlüler için ayrımcılık yapmanın eşitlik ilkesine aykırı olmayacağını vurgulamışlardır. Anayasamızın 61 inci maddesi de sistematik olarak korunacak gruplar için somut bir düzenleme içermektedir. Bu maddede geçen "... gibi özel surette korunması gerekenler" ibaresi yanlış anlamalara yol açabilecektir. Verilen bir önerenin kabulü ile bu ibare metinden çıkarılmış, "engelli" ibaresi "özürlü" şeklinde değiştirilmiş, özel surette korunacaklar arasına harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle malul ve gaziler ilave edilmiştir. Madde benimsenen önerge çerçevesinde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

XI. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

Madde 11 - Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

Madde 11 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 11 - Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü**

Bu madde ile Anayasanın üstünlüğü bir ilke halinde açıklanmakta ve Devlet faaliyetlerinin Anayasaya uygun olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

Anayasa, sadece Devlet iktidarını değil kişileri de bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri Anayasaya uymak zorundadırlar ve yargı kuvveti gerektiğinde Anayasayı diğer kanunlar gibi uygulayabilecektir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu madde ile Anayasanın üstünlüğü bir ilke halinde açıklanmakta ve Devlet faaliyetlerinin Anayasaya uygun olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

Anayasa sadece Devlet iktidarını değil kişileri de bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri Anayasaya uymak zorundadırlar ve yargı kuvveti gerektiğinde Anayasayı diğer kanunlar gibi uygulayabilecektir.

İKİNCİ KISIM: TEMEL HAKLAR VE ÖDEVLER

BİRİNCİ BÖLÜM: Genel Hükümler

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

Madde 12 - Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

Madde 12 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 11 - Temel hak ve özgürlüklerin niteliği

"Temel hak ve özgürlüklerin niteliği"ni belirleyen bu maddenin ilk fıkrasında, bunların bir devlet «lütfu» olmadığı; kişiliğin, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez bir unsurunu oluşturduğu vurgulanmıştır. Şu halde, yukarıda da belirtildiği gibi, devlet, kişiye ayrılmış bu alana ilke olarak, hiçbir müdahalede bulunmamak, bu özel alan sınırları içine girmemekle yükümlüdür.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, temel hak ve özgürlüklerin ikinci bir niteliği belirtilmiş bunların, içinde yaşanılan topluma, aileye ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumlulukları da beraberinde getirdiği belirtilmiştir. Kişi sahip bulunduğu hak ve özgürlükleri kendi iradesi doğrultusunda kullanırken bu ödev ve sorumlulukları da gözönünde bulundurmak zorundadır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

"Temel hak ve hürriyetlerin niteliği"ni belirleyen bu maddenin ilk fıkrasında, bunların bir devlet "lütfu" olmadığı; kişiliğinin, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez bir unsurunu oluşturduğu vurgulanmıştır. Şu halde, yukarıda da belirtildiği gibi, devlet, kişiye ayrılmış bu alana ilke olarak, hiçbir müdahalede bulunmamak, bu özel alan sınırları içine girmemekle yükümlüdür.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, temel hak ve hürriyetlerin ikinci bir niteliği belirtilmiş bunların, içinde yaşanılan topluma, aileye ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumlulukları da beraberinde getirdiği belirtilmiştir. Kişi sahip bulunduğu hak ve hürriyetleri kendi iradesi doğrultusunda kullanırken bu ödev ve sorumlulukları da göz önünde bulundurmak zorundadır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 12 - Maddenin ikinci fıkrasının sarahati karşısında «Temel hak ve hürriyetler, ancak bu ödev ve sorumluluklara bağlı olarak kullanılabilir.» şeklindeki üçüncü fıkrası maddeden çıkarılmıştır.

II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

Madde 13 - (Değişik madde: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 2)

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

Madde 13 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 12 - Temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması

Hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasını hüküm altına alan bu genel maddenin birinci fıkrasında önce, bütün hak ve özgürlükler için geçerli yani «genel nitelikte» olan sınırlama nedenleri gösterilmiştir. Bunlar Türk Devletinin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, Türkiye Cumhuriyetinin, millî güvenliğinin, kamu yararı ve kamu güvenliğinin, asayişin, kamu düzeninin, genel ahlak ve sağlığın, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacına yönelik nedenlerdir. Bu nedenlerden herhangi birisi tek başına yahut birkaçı birarada, belli bir hak ve özgürlüğün sınırlanmasına meşru gerekçe teşkil eder. Daha önce de belirtildiği gibi «genel nitelikteki» bu sınırlama nedenlerinin belli bir hak veya özgürlük konusunda uygulanabilmesi için, o hak veya özgürlüğe ait özel maddede ayrıca öngörülmüş olması yani açıkça kendisinden söz edilmiş bulunması gerekmez. Eğer belli bir hak ve özgürlüğe mahsus olan maddede (mesela toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğüne ilişkin 34 üncü maddede olduğu gibi, o hak ve özgürlük için hiçbir sınırlama nedeni gösterilmemiş ise, bu husus, sözü edilen hak ve özgürlüğün hiçbir sebeple sınırlanamayacağı anlamına gelmez, fakat bu hakkın yahut özgürlüğün yalnızca genel sınırlama nedenlerine dahil bir mülâhaza ile sınırlanabileceğini, bunun sınırlanmasında başkaca özel bir sınırlama nedeninin bulunmadığını ifade eder.

Temel hak ve özgürlükler, genel sınırlama nedenleri yanında ve bunlara ilaveten her bir hak veya özgürlüğü mahsus özel maddede açıkça öngörülen «özel sebeplerle» de sınırlanabilecektir. Mesela «Düşünce açıklama ve yayma özgürlüğü», genel sınırlama nedenlerine eklenmek suretiyle, suçların önlenmesi, meslek sırnının korunması, yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi nedenleriyle de sınırlanabilecektir. Bu maddenin birinci fıkrasında yer alan « korunması amacıyla ve aynı zamanda Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle ve ancak kanunla sınırlanabilir» ibaresinin anlamı budur. Ayrıca ilave etmek gerekir ki, yukarıdaki ibarede belirtildiği gibi, «özel sınırlama sebebi» yalnız bir hak veya özgürlükle ilgili maddede değil, Anayasanın herhangi bir maddesinde de yer alabilecektir.

Maddenin birinci fıkrasında «ancak kanunla» denilmek suretiyle, hak ve özgürlük sınırlamalarının münhasıran kanun konusu olduğu; yani yasama tasarrufundan başka bir düzenleyici tasarrufla (tüzük, yönetmelik vb.) hak ve özgürlüklerin sınırlanamayacağı belirtilmiştir.

Hak ve özgürlüklerin sınırlanmasında mümkün tek amaç olarak kanun yani yasama tasarruflarının seçildiğini gösteren bu hüküm dahi «genel» niteliktedir. Diğer bir deyişle hak ve özgürlüklere ait bütün maddelere sâri bir genel hükümdür. Bu nedenle herhangi bir hak veya özgürlüğe ait maddede, o hak ve özgürlüğün «kanunla» sınırlanabileceğini ayrıca belirtmeye ihtiyaç yoktur ve maddelerin yazımında bu hususa sadık kalınmıştır.

Fıkra da ayrıca, söz konusu sınırlamaların Anayasanın özüne ve ruhuna uygun olması zorunluluğu da gösterilmiştir.

Maddenin üçüncü fıkrasında, hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında daima gözetilmesi gereken ölçü; yani sınırlamaların sınırı öngörülüdür. Diğer bir deyimle hak ve özgürlüklere getirilecek sınırlamalar yahut bunlar konusunda öngörülecek sınırlayıcı tedbirler demokratik rejim anlayışına aykırı olmamalı; genellikle kabul gören demokratik rejim anlayışı ile uzlaşabilir olmalıdır. Getirilen bu kıstas, 1961 Anayasasının kabul ettiği «öze dokunmama» kıstasından daha belirgin, uygulaması daha kolay olanı bir kıstastır. Esasen uluslararası sözleşme veya bildirilerde bu kıstası kabul etmişlerdir.

Maddenin üçüncü fıkrası, son satırı, hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında öngörülen genel ve özel nedenlerin belli amaçlara yönelik bulunduğu; binnetice ancak bu amaçları gerçekleştirmek için bu nedenlerin öngörülüğünü vurgulamaktadır. Şu halde öngörülen amaçlar yahut nedenler bahane edilerek, başka bir amaca ulaşmak için hak ve özgürlükler sınırlandırılmayacak, yahut meşru amaç güdülerek sınırlandırılmış olsalar bile, getirilen sınırlama bu amacın zorunlu yahut gerekli kıldığından fazla olmayacaktır. Diğer bir deyimle, amaç ve sınırlama orantısı herhalde korunacaktır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 13 - Danışma Meclisince kabul edilen 13 üncü madde ile bu madde metni arasındaki fark «Diğer kişilerin hak ve hürriyetlerinin korunması» ibarelerinin maddeden çıkarılmasından ibarettir. Gerçekten 12 nci maddenin ikinci fıkrasında yer almış bulunan «Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder» şeklindeki hükmün açıklığı karşısında, 13 üncü maddede ayrıca diğer kişilerin hak ve hürriyetlerinin korunmasının da bir sınırlama sebebi olarak tekrar gösterilmesine gerek bulunmamıştır.

Diğer yandan, 13 üncü madde, Anayasanın ikinci Kısım, Birinci Bölümünde yer alan temel haklar ve ödevlere ilişkin genel hükümler arasında bulunduğu için, ikinci Kısımın diğer bölümlerinde yer alan temel haklar ve hürriyetler için ilgili maddelerinde ayrı ayrı genel sınırlama sebepleri gösterilmemiş ancak bu genel sınırlama sebeplerinin dışında herhangi bir özel sınırlama sebebi öngörülürse bunun belirtilmesiyle yetinilmiştir.

Kuşkusuz genel sınırlama sebepleri, temel haklar ve hürriyetlerin tümü için geçerli olacaktır.

Madde metninde bu konuda açıklık da bulunmaktadır. Ancak, bu genel sınırlama sebeplerinden hangilerinin hangi temel hak ve hürriyetler için sınırlama sebebi olarak uygulanacağı kanunla belli edilecektir. Kanun koyucu bir kısım temel hak ve hürriyetler için gerektiğinde genel sınırlama sebeplerinin tümünü dikkate alarak düzenleme yapabileceği gibi, diğer bir kısım temel hak ve hürriyetler için de genel sınırlama sebeplerinden gerekli olanları belirtmek suretiyle sınırlama yapabilecektir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/2 md.)

Anayasanın 13 üncü maddesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki ilkeler doğrultusunda yeniden düzenlenmektedir.

III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması

Madde 14 - (Değişik madde: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 3)

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Madde 14 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 13 - Temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmaması

Bu maddenin birinci fıkrasıyla, hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılması önlenmektedir. Fıkra da hak ve özgürlüklerin ne gibi kötü kasıtlarla kullanılmayacağı sayım yolundan gösterilmiştir. Her ne kadar, önceki maddede yer alan genel ve özel nedenlerle gerçekleştirilen sınırlamalar, hak ve özgürlüklerin kötüye, kullanılmasını önleyebilir ise de; bazı hallerde kanun hükümlerine uygun olarak kullanılan bir özgürlüğün, esasında başka bir kasıt gütmesi ve bu kasıtın da fıkra da belirtilen yasak amaçlara yönelik bulunması her zaman mümkündür. Mesela, Türkiye'de Türkçe'den başka bir dille yayımlanan süreli yayının bölücülük; yahut dinî yayının mezhep ayrımı yaratmak kastını gütmesi gibi.

Maddenin ikinci fıkrası, yorum kuralı niteliğindedir. Kişinin sahip bulunduğu hak ve özgürlükler, bu hak ve özgürlükleri yok etmeye yönelik bir harekette bulunmaya imkân verir şekilde yorumlanamaz. Diğer bir deyimle, bir hak veya özgürlüğün Anayasada yer almış bulunması buna sahip olan kişiye, temel hak ve özgürlükleri yok etme amacıyla faaliyette bulunmaya ve bu faaliyetin de meşru sayılmasına imkân vermez. Bu yorum kuralıyla, hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılması yasağı güçlendirilmektedir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 14 - Maddenin birinci fıkrasında yer alan «Bu amaçla kullananlar, kötüye kullandıkları o hak ve hürriyeti kaybederler. Hak kaybı hükmü mahkemelerce verilir.» şeklindeki hüküm, madde metninden çıkarılmıştır.

Tetkik edilen yabancı devlet anayasalarından Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasasının 18 inci maddesinde buna benzer bir hüküm yer almaktadır. Ancak, Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasasının 18 inci maddesinde, temel hak ve hürriyetlerin tamamı için değil, bazı temel hak ve hürriyetler sayılmak suretiyle ve bunların hür demokratik temel düzene karşı kötüye kullanılması halinde kaybedilebileceği; hakkın kaybına ve bunun ölçüsüne Federal Anayasa Mahkemesinin karar verebileceği şeklinde düzenleme yapıldığı görülmüştür.

Danışma Meclisince kabul edilen madde metninde, temel hak ve hürriyetlerin tümü için böyle bir hüküm getirilmiş ise de, bazı temel hak ve hürriyetlerin özellikleri itibarıyla kaybının söz konusu olamayacağı bir gerçektir. Kaldı ki, Türk Anayasa Hukukunda da bugüne kadar böyle bir sisteme yer verilmediği gibi, temel hak ve hürriyetleri bu madde hükümlerine aykırı biçimde kullananlar, ceza kanunlarının hükümlerine göre tecziye edilebileceklerinden anılan hüküm madde metninden çıkarılmıştır. Maddede yapılan diğer değişiklikler ise redaksiyon niteliğindedir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/3 md.)

Anayasanın 14 üncü maddesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 17 nci maddesi ile uyumlu hale getirilerek eylem ve yorum yoluyla hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasının önlenmesine yönelik hükümler öngörülmektedir. Bu düzenleme, başlangıçta yapılan değişiklik ile paralellik arz etmektedir.

IV. Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

Madde 15 - Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler (...) dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 15 - Savaş, seferberlik (...) veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler (...) dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

Madde 15 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 14 - Temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının durdurulması

Maddenin birinci fıkrası uyarınca savaş, sıkıyönetim ve olağanüstü hâllerde, bu olağanüstü durumların ortaya çıkardığı ağır tehlikeler sonucu, hak ve özgürlüklerin kullanılması tamamen durdurulabilecek veya bunların korunması amacıyla öngörülmüş bulunan güvencelere aykırı veya bu güvenceleri ortadan kaldıran tedbirler alınabilecektir. Millet hayatı ve ülke için ağır tehlike ve tedbirlerin ortaya çıktığı bu durumlarda, maddenin getirdiği önemli kısıtlama kendiliğinden meşruluk kazanmaktadır. Bu husus, bütün hukuk dallarında geçerli ve herkesçe bilinen «menfaatlerin tartışılması ve ağır gelenin tercih edilmesi» teorisinin normal, mantıklı sonucudur. Hükümün uygulanabilmesi için savaş, sıkıyönetim yahut olağanüstü halin usulüne uygun yani kanunun öngördüğü surette ilanı gerekir.

Fıkra içinde, öngörülen ağır tedbirlerin («dururma» yahut «güvencenin kaldırılması») sınırı da gösterilmiş; bu suretle, bunların, hak ve özgürlükler için dayanaksız bir tehdit teşkil etmeleri önlenmek istenmiştir. Ezcümle, hak ve özgürlüklerin durdurulması yahut bunlar için öngörülen güvencelere aykırı tedbirler getirilmesinde «durumun gerektirdiği ölçü içinde kalınacak», yani «istisna»da orantı korunacak; aynı zamanda, hak ve özgürlüklere getirilecek «istisnalar», uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri ihlal etmeyecektir.

Savaş yahut sıkıyönetim ve olağanüstü hâl ilanında uyulacak hükümler; bu durumlarda sahip bulunulan olağanüstü yetkiler; kısaca, bu durumlara ilişkin temel hükümler Anayasada, ayrıntılar ise özel kanunlarda gösterilecektir.

Bu maddenin ikinci fıkrası savaş, sıkıyönetim ve olağanüstü halde dahi hiçbir sebep ve surette durdurulamayacak, ihlâl edilemeyecek hak yahut özgürlükleri sınırlı şekilde saymış bulunmaktadır. Bunlar, fıkradan kolayca anlaşılabilir gibi, savaş halinde ortaya çıkabilecek öldürme hali saklı kalmak üzere yaşama ve vücut bütünlüğünün korunması hakkı, ceza hükümlü kanunların geçmişe yürütmeyeceği, suçsuzluk karinesi ve kendilerine ait maddelerde belirtildikleri anlamda ve içerikte din ve vicdan, düşünce ve kanaat özgürlükleridir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Maddenin birinci fıkrası uyarınca savaş, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, bu olağanüstü durumların ortaya çıkardığı ağır tehlikeler sonucu, hak ve hürriyetlerin kullanılması tamamen durdurulabilecek veya bunların korunması amacıyla öngörülmuş bulunan güvencelere aykırı veya bu güvenceleri ortadan kaldıran tedbirler alınabilecektir. Millet hayatı ve ülke için ağır tehlike ve tehditlerin ortaya çıktığı bu durumlarda, maddenin getirdiği önemli tutuklama kendiliğinden meşruluk kazanmaktadır. Bu husus, bütün hukuk dallarında geçerli ve herkesce bilinen "menfaatların tartışılması ve ağır gelenin tercih edilmesi" teorisinin normal, mantıklı sonucudur. Hükümün uygulanabilmesi için savaş, sıkıyönetim yahut olağanüstü halin usulüne uygun yani kanunun öngördüğü surette ilanı gerekir.

Fıkra içinde, öngörülen ağır tedbirlerin, ("dururma" yahut "güvencenin kaldırılması")sınırı da gösterilmiş; bu suretle, bunların hak ve hürriyetler için dayanaksız bir tehdit teşkil etmeleri önlenmek istenmiştir. Ezcümle, hak ve hürriyetlerin durdurulması yahut bunlar için öngörülen güvencelere aykırı tedbirler getirilmesinde "durumun gerektirdiği ölçü içinde kalınacak", yani "istisna" da orantı korunacak; aynı zamanda, hak ve hürriyetlere getirilecek "istisnalar", uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri ihlal etmeyecektir.

Savaş yahut sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilanında uyulacak hükümler; bu durumlarda sahip bulunulan olağanüstü yetkiler; kısaca, bu durumlara ilişkin temel hükümler Anayasada; ayrıntılar ise özel kanunlarda gösterilecektir.

Bu maddenin ikinci fıkrası savaş, sıkıyönetim ve olağanüstü halde dahi hiçbir sebep ve surette durdurulamayacak, ihlâl edilemeyecek hak yahut hürriyetleri sınırlı şekilde saymış bulunmaktadır. Bunlar, fıkradan kolayca anlaşılabilir gibi, 17 nci maddenin son fıkrası hüküm saklı kalmak üzere yaşama ve vücut bütünlüğünün korunması hakkı, ceza hükümlü kanunların geçmişe yürütmeyeceği, suçsuzluk karinesi ve kendilerine ait maddelerde belirtildikleri anlamda ve içerikte din ve vicdan, düşünce ve kanaat hürriyetleridir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 15 - Maddeye seferberlik hali de eklenmek suretiyle madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

GEREKÇE (7.5.2004-5170/2 md.)

Avrupa Birliğine üye tüm ülkeler gibi, Ülkemiz de İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 13 No'lu Protokol'ü imzalamıştır. Söz konusu Protokol idam cezasını tamamen kaldırmayı öngörmektedir. Ülkemiz 13 No'lu Protokol'ü henüz onaylamamışsa da, onaydan önce konuyla ilgili olarak Anayasada gerekli değişiklikleri yapmak amacıyla, 15 inci maddeden ölüm cezasının infazıyla ilgili ibare çıkartılmaktadır.

V. Yabancıların durumu

Madde 16 - Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Madde 16 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 15 - Yabancıların durumu

Bu madde, ülkede bulunan yabancıların hak ve özgürlüklerinin, gereken hallerde, vatandaştan farklı olarak düzenlenip sınırlanabileceğini hüküm altına almaktadır. Mesela bir yabancı'nın ülkeye giriş yahut ülkede seyahat ve yerleşme özgürlüğü, basın özgürlüğü elbet teki vatandaşlarınkinden farklı olacaktır. Bu farklılık kendisini özellikle siyasî haklar konusunda göstermektedir. Vatandaş ve yabancı arasında gözetilen bu ayrım milletlerarası hukuka uygun olmalıdır. Kişi - Devlet ilişkilerine milletlerarası bir unsur karıştığı zaman bu ilişkilerin düzenlemelerinde milletlerarası hukukun göz önünde tutulması gereği bilinmektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu madde, ülkede bulunan yabancıların hak ve hürriyetlerinin, gereken hallerde, vatandaştan farklı olarak düzenlenip sınırlanabileceğini hüküm altına almaktadır. Mesela bir yabancı'nın ülkeye giriş yahut ülkede seyahat ve yerleşme hürriyeti, basın hürriyeti elbetteki vatandaşlarınkinden farklı olacaktır. Bu farklılık kendisini özellikle siyasî haklar konusunda göstermektedir. Vatandaş ve yabancı arasında gözetilen bu ayrım milletlerarası hukuka uygun olmalıdır. Kişi - Devlet ilişkilerine milletlerarası bir unsur karıştığı zaman bu ilişkilerin düzenlemelerinde milletlerarası hukukun göz önünde tutulması gereği bilinmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: Kişinin Hakları Ve Ödevleri

I. Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı

Madde 17 - Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

(...) meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 17 - Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

(...) meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması (...) veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

Madde 17 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 16 - Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı

Kişinin sahip bulunduğu hak ve özgürlükler, bu maddeden itibaren önem dereceleri göz önünde tutularak belirlenmiştir. Bu madde ile yaşama maddî ve manevî varlığın bütünlüğü ve bunun geliştirilmesi hakkı korunmaktadır. Bu iki hakkın bir bütün teşkil ettiği, birbirini tamamladığı açıktır. Kanun güvencesi altında olan yaşama hakkını korumak için devlet, gerekli tedbirleri alacaktır. Kişinin, rızası olmadan, bilimsel ve tıbbî deneylere tabi tutulması yahut organlarının alınması, yasağı, vücut bütünlüğünün korunması hakkının bir gereği ve uzantısı niteliğindedir.

Maddenin ikinci fıkrası işkence, gayri insanî yahut insan onuruyla bağdaşmayan ceza ve muamele yasağı koymaktadır. Uzun açıklamalara gerek yoktur ki işkence, insanî olmayan yahut insan onuruyla bağdaşmayan ceza veya muamele, bugün ulaştığımız uygarlık düzeyinde, hem insanî duyguları rencide eder niteliktedir; hem de kişinin vücut bütünlüğüne bir tecavüzdür.

Maddenin üçüncü fıkrasıyla ölüm cezası saklı tutulmakta yani bu cezanın uygulanması halinde, kişinin yaşama hakkı ihlâl edilmiş olmamaktadır.

Dördüncü fıkra, öldürme fiilinin meşruluk kazandığı halleri öngörmektedir. «Meşruluk şartları» da fıkra da yer almıştır. Kolayca anlaşılacağı gibi, «öldürme fiilinin» meşru sayılabilmesi için, herşeyden önce, böyle bir fiile yönelmeye mecbur kalınması; fıkra da sayılan amaçların (meşru savunma, isyanı bastırma gibi) gerçekleştirilebilmesinin başka türlü mümkün olmaması gerekir. Bu hallerde, öldürme fiilinin meşru sayılabilmesi için, girişilen hareketin kanuna dayanması gerekir. Ezümle gerçekleştirilmek istenen yakalama yahut tutuklamanın, kanunun öngördüğü şartlara ve şekillere uygun bir yakalama veya tutuklama olması; veya isyan yahut ayaklanmanın bastırılmasında kanuna uygun şekilde hareket edilmesi gereği gibi.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Kişinin sahip bulunduğu hak ve hürriyetler, bu maddeden itibaren önem dereceleri göz önünde tutularak belirlenmiştir. Bu madde ile yaşama maddî ve manevî varlığın bütünlüğü ve bunun geliştirilmesi hakkı korunmaktadır. Bu iki hakkın bir bütün teşkil ettiği, birbirini tamamladığı açıktır.

Kanun güvencesi altında olan yaşama hakkını korumak için devlet, gerekli tedbirleri alacaktır. Kişinin, rızası olmadan, bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulması yahut organlarının alınması yasağı, vücut bütünlüğünün korunması hakkının bir gereği ve uzantısı niteliğindedir.

Maddenin ikinci fıkrası işkence, eziyet yahut insan hürriyetiyle bağdaşmayan ceza ve muamele yasağı koymaktadır. Uzun açıklamalara gerek yoktur ki işkence, eziyet yahut insan hürriyetiyle bağdaşmayan ceza veya muamele, bugün ulaşılmış bulunduğumuz uygarlık düzeyinde, hem insanî duyguları rencide eder niteliktedir; hem de kişinin vücut bütünlüğüne bir tecavüzdür.

Maddenin üçüncü fıkrasıyla ölüm cezası saklı tutulmakta yani bu cezanın uygulanması halinde, kişinin yaşama hakkı ihlal edilmiş olmamaktadır. Bu fıkra da ayrıca "Meşruluk şartları" da yer almıştır. Kolayca anlaşılabilirliği gibi, "Öldürme fiilinin" meşru sayılabilmesi için, herşeyden önce, böyle bir fiile yönelmeye mecbur kalınması; fıkra da sayılan amaçların (meşru savunma, isyanı bastırma gibi) gerçekleştirilebilmesinin başka türlü mümkün olmaması gerekir. Bu hallerde, öldürme fiilinin meşru sayılabilmesi için, girişilen hareketin kanuna dayanması gerekir. Ezcümle gerçekleştirilmek istenen yakalama yahut tutuklamanın, kanunun öngördüğü şartlara ve şekillere uygun bir yakalama veya tutuklama olması; veya isyan yahut ayaklanmanın bastırılmasında kanuna uygun şekilde hareket edilmesi gereği gibi.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 17 - Savaş hükümlerinin madde ile doğrudan doğruya ilgili bulunmaması nedeniyle «savaş hali» madde metninden çıkarılarak madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

GEREKÇE (7.5.2004 -5170/3 md.)

Ölüm cezasının tamamen kaldırılması amacıyla 15 inci maddede yapılan değişikliğe paralel olarak, 17 nci maddede de gerekli değişiklik yapılmaktadır.

II. Zorla çalıştırma yasağı

Madde 18 - Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunda düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

Madde 18 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 17 - Zorla çalışma yasağı

Çalışma, iş görme kişinin serbest iradesiyle yüklendiği bir faaliyet, diğer bir deyimle serbest iradeyle üstlenilen bir yükür. Bu yükün kişiye zorla kabul ettirilmesi, kendisinin, iradesi dışında bir faaliyette bulunmaya mecbur bırakılması hem kişi özgürlüğüyle bağdaşmayan bir husustur; hem de bu duruma sokulan kişi için bir eziyet teşkil eder. Bu nedenledir ki maddenin birinci fıkrası zorla çalıştırmayı yasaklamaktadır. Bu fıkra ile aynı zamanda «angarya yasağı» da getirilmiştir. «Angarya», kişinin emeğinin karşılığını almadan zorla çalıştırılmasıdır.

Maddenin ikinci fıkrası «zorla çalıştırma» sayılmayacak halleri göstermektedir ve bu sayım sınırlayıcıdır.

Bilindiği gibi suçla savaşta en etkili araç suç eğilimi gösteren kişilerin ıslah edilerek, eğitilerek bir daha suç işlemeyecek hale getirilmeleridir. ıslah ve eğitimde en etkili araç ise kişiye çalışma zevkinin aşılanması, tembelliğin ızalesi, çalışarak dürüst şekilde geçimini sağlama imkânının verilmesidir. Bu nedenledir ki cezaevlerindeki tutukluluk ve hükümlülük rejimi çalışma esasına dayandırılmıştır. Bu çalışma, gereğinde, şartla salıverilen hükümlüler için de zorunludur. Bununla beraber tutuklu yahut hükümlülerin tabi tutulacakları çalışma rejiminin makul sınırları aşmaması, yani güdülen amaçtan öteye geçmemesi gerekir. Mesela amaçsız çalıştırma yahut aşırı güçlük gösteren bir işin yaptırılması hem yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirmekten uzaktır; hem de insanî olmayan bir muamele yahut ek bir cezadır. Bu mülâhazalardır ki tutuklu ve hükümlülerin, tutukluluk veya hükümlülük süresince yahut şartla salıverme halinde, bu süre içinde, makul bir çalışma rejimine tabi tutulmaları «zorla çalıştırma» sayılmamıştır. Bu kişilerin ücretsiz çalıştırılmaları ise «angarya» teşkil edeceğinden, birinci fıkrayla yasaklanmıştır.

Vatandaşın vatan savunmasına katılması yükümlülüğü de, bir vatandaşlık ödevi olarak, askerî nitelikteki yahut askerlik ödevi yerine geçen hizmetlerin «zorla çalıştırma» sayılmamasını gerekli kılmıştır. Bu husus «Vatan hizmetinin» doğal bir sonucudur.

Topluluğun hayatını yahut refahını tehlikeye sokan buhran veya doğal afet hallerinde kişilerden istenen hizmet yahut normal vatandaşlık ödevi niteliğinde olup, bilhassa olağanüstü sıkıntılı durumlarda gerekli görülen iş yükümlülükleri de «zorla çalıştırma» sayılmayacaktır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Çalışma, iş görme kişinin serbest iradesiyle yüklendiği bir faaliyet, diğer bir deyimle serbest iradeyle üstlenilen bir yükür. Bu yükün kişiye zorla kabul ettirilmesi, kendisinin, iradesi dışında bir faaliyette bulunmaya mecbur bırakılması hem kişi hürriyetiyle bağdaşmayan bir husustur; hem de bu duruma sokulan kişi için bir eziyet teşkil eder. Bu nedenledir ki maddenin birinci fıkrası zorla çalıştırmayı yasaklamaktadır. Bu fıkra ile aynı zamanda «Angarya yasağı» da getirilmiştir. «Angarya», kişinin emeğinin karşılığını almadan zorla çalıştırılmasıdır.

Maddenin ikinci fıkrası «Zorla çalıştırma» sayılmayacak halleri göstermektedir ve bu sayım sınırlayıcıdır.

Bilindiği gibi suçla savaşta en etkili araç suç eğilimi gösteren kişilerin ıslah edilerek, eğitilerek bir daha suç işlemeyecek hale getirilmeleridir. ıslah ve eğitimde en etkili araç ise kişiye çalışma zevkinin aşılanması, tembelliğin ızalesi, çalışarak dürüst şekilde geçimini sağlama imkânının verilmesidir. Bu nedenledir ki cezaevlerindeki hükümlülük rejimi çalışma esasına dayandırılmıştır. Bununla beraber hükümlülerin tâbi tutulacakları çalışma yahut aşırı güçlük gösteren bir işin yaptırılması hem yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirmekten uzaktır; hem de insanî olmayan bir muamele yahut ek bir cezadır. Bu mülâhazalardır ki hükümlülerin, hükümlülük süresince makul bir çalışma rejimine tâbi tutulmaları «Zorla çalıştırma» sayılmamıştır. Bu kişilerin ücretsiz çalıştırılmaları ise «Angarya» teşkil edeceğinden, birinci fıkrayla yasaklanmıştır.

Vatandaşın vatan savunmasına katılması yükümlülüğü de, bir vatandaşlık ödevi olarak, askerî nitelikteki yahut askerlik ödevi yerine geçen hizmetlerin "Zorla çalıştırmak" sayılmamasını gerekli kılmıştır. Bu husus "Vatan hizmetinin" doğal bir sonucudur.

Topluluğun hayatını yahut refahını tehlikeye sokan buhran veya doğal afet hallerinde kişilerden istenen hizmet yahut normal vatandaşlık ödevi niteliğinde olup, bilhassa olağanüstü sıkıntılı durumlarda gerekli görülen iş yükümlülükleri de "Zorla çalıştırma" sayılmayacaktır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 18 - Anayasanın vatan hizmeti başlıklı 72 nci maddesinde düzenlenmiş bulunan askerlik hizmeti, 18 inci maddede belirtilen zorla çalıştırma niteliğinde olmadığından, «Askerî nitelikte olan veya askerlik görevi yerine geçen» ibareleri madde metninden çıkarılmıştır. Maddedeki açıklığa göre, ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları kapsamı içinde kuşkusuz Millî Savunma yükümlülüğü ile ilgili vatandaşlık ödevleri de yer almaktadır. Bu bakımdan 72 nci madde kapsamı dışındaki hizmetler, bu hükmün kapsamına girebilecek niteliktedir. Ayrıca maddede «tutukluluk» kelimesi de eklenmek suretiyle tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmaların da zorla çalıştırma niteliğinde olmadığı belirtilmiştir.

III. Kişi hürriyeti ve güvenliği

Madde 19 - Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hakim kararıyla tutuklanabilir. Hakim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hakim huzuruna çıkarılınca kadar bildirilir.

(Değişik ilk cümle: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 4) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hakim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

(Değişik 6. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 4) Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında

karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik 9. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 4) Bu esaslar dışında bir işleme tabi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 19 - Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hakim kararıyla tutuklanabilir. Hakim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hakim huzuruna çıkarılincaya kadar bildirilir.

(Değişik ilk cümle: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 4) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hakim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal (...) ve savaş hallerinde uzatılabilir.

(Değişik 6. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 4) Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest

birakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik 9. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 4) Bu esaslar dışında bir işleme tabi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

Madde 19 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 18 - Kişi özgürlüğü

18 ve 19 uncu maddeler kişi özgürlüğü ve güvenliğini korumaya yönelik hükümleri içermektedir. Bilindiği gibi insanın kişi özgürlüğü ve güvenliğine sahip olması bunun güvence altına alınması demek, kişinin vücut ve hareket serbestisine sahip olması; kimsenin kanunda gösterilen hal, usul ve şartlar dışında bu hareket serbestisinden mahrum edilememesi; yani yakalanıp tutuklanmaması demektir.

18 inci maddenin birinci fıkrasında bu ana ilke belirtilmiş; ikinci fıkrada da kişi özgürlüğünün kısıtlanabileceği haller sınırlayıcı sayım yoluyla belirlenmiştir. Bu suretle kanun koruyucunun bu konudaki yetkisi sınırlanmış bulunmaktadır.

İlk hal yetkili mahkeme tarafından verilen hapis cezası yahut ceza yerine geçen ve kişi özgürlüğünü kısıtlayan bir güvenlik tedbirinin yerine getirilmesi halidir. Mesela ceza sorumluluğu bulunmayan bir suçlunun hapis cezası yerine bir müessesede tedavisine mahkemece karar verilmesi halinde, bu karar gereği, (tıpkı hapis cezasında olduğu gibi) suçlunun özgürlüğü kısıtlanmış olacaktır.

İkinci halde ise yetkili mahkeme tarafından verilen bir karara yahut kanundan doğan bir yükümlülüğe uyulmaması halinde, bunların yerine getirilmesi amacıyla kişinin özgürlüğünün kısıtlanması, yani kendisinin bir zor tedbirine konu olması öngörülmüştür.

Üçüncü halde, suç işleme eğilimi gösteren küçüklerin eğitimi konusunda karar almak yahut «gözetim altında eğitim» tedbiri olarak adlandırılan tedbirin uygulanmasını sağlamak amacıyla küçüğün özgürlüğünün kısıtlanması söz konusudur. Toplumu suçtan korumak için, kişinin suç işleme alışkanlığı içine yerleşmeden önce ele alınması gerektiği herkesçe bilinmektedir. Hukuk dilinde genellikle «korunmaya muhtaç çocuklar» olarak adlandırılan bu gruba yönelik tedbirler gereğini uzun uzun izaha ihtiyaç yoktur.

Dördüncü halde iki ayrı durum söz konusudur. Birinci halde, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek amacı güdülmüştür. Bu tür bir hastalık yayabilecek kimselerin serbestçe dolaşmalarının önlenmesini, mesela kendisinin evden çıkmasına izin verilmemesi buna örnek gösterilebilir. İkinci hal ise «suç öncesi tehlikeli hal» olarak adlandırılan durumda bulunan kişileri ve bunlar konusunda alınması gerekli tedbirleri içermektedir. Bilindiği gibi suçla savaşta etkili olunabilmesi için suçun işlenmesini beklememek; suç işlemeye fevkalade müsait bir düzey üstünde bulunan kişiler hakkında zamanında uygun tedbirler alarak zarar daha kaynağında önlemek gerekir. «Suç öncesi safha» denilen bu safhada bulunan kişiler özellikle, uyuşturucu madde tutkunları, alkolikler, akıl hastaları yahut serserilerdir. «Serseri» terimi, «muntazam ve normal geçim kaynağından mahrum ve meskeni bulunmayan» kimseleri ifade eder. Kolayca anlaşılacağı gibi bir akıl hastası, uyuşturucu madde tutkunu yahut alkoliklerin veya yukarıda ifade edildiği anlamda bir serserinin suç işleme ihtimali, diğer kişilerin gösterdiği riskten çok daha yüksektir. Bunlar kendi hallerine bırakıldıkları takdirde toplum için devamlı bir tehlike ve tehdit teşkil edecektir. Kendilerinin bir adım daha atarak suç alanına girmelerine engel olmak için kendileri konusunda «önleyici güvenlik tedbirleri» yahut, diğer bir deyişle, «toplumsal savunma tedbirleri» alınmaktadır. Bu tedbirlerin neler olduğu, uygulama şartları ve benzeri hususlar, bugün pek çok ülkede kabul edilmiş bulunan «Toplumsal Savunma Kanunları» tarafından düzenlenecektir. Bu tür tedbirlerin uygulanması, «tehlikeli hal» gösteren kişinin şu veya bu şekilde özgürlüğünün kısıtlanmasını zorunlu kılar. İzahına çalışılan hüküm bu ihtiyacı karşılamaktadır.

Nihayet beşinci halde, ülkeye usulsüz olarak giren yahut kanuna uygun şekilde sınır dışı edilecek veya suç nedeniyle yabancı bir ülkeye geri verilecek kişinin, gerekli işlem yerine getirilinceye kadar, özgürlüğünden mahrum edilmesi yani yakalanması veya tutuklanması söz konusudur. Bu gibi hallerin benzeri özgürlük kısıtlamalarını meşru kılacağı açıktır.

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 19 - Kişi güvenliği

Bu madde 18 inci maddenin devamı niteliğindedir ve onu tamamlamaktır. Maddede önce sanık durumundaki kişilerin hangi hallerde ve hangi şartlarla özgürlüklerinin kısıtlanabileceği gösterilmiş ve bunlar için öngörülen güvenceler belirtilmiştir. Maddede yer alan ikinci bir grup hüküm ise genel niteliktedir; yani her ne suretle olursa olsun özgürlüğü kısıtlanan kişilerin tümü hakkında (18 inci maddede belirtilen kişiler hakkında) uygulanacaktır.

Maddenin birinci fıkrası 18 inci maddenin birinci fıkrasına paraleli olarak temel ilkeyi koymaktadır.

İkinci fıkrada sanığın tutuklanması sebepleri gösterilmiştir. Bunlar kaçma, delileri karartma ve suç işleme tehlikelerinin mevcudiyetidir. Fıkra yer alan «... veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunun gösterdiği diğer hallerde...» ibaresiyle, bu sayımın sınırlayıcı olmadığı ifade edilmek istenmiştir. Tutuklama sebepleri kanunda gösterilecektir ve tutuklamaya ancak hâkim karar verebilecektir. «Tutukluluğun devamına karar verilmesi aynı şartlara bağlıdır» ibaresiyle ve hâkime hitap edilmekte; bu suretle, bir «tedbir» olan tutuklamanın, kesin mahkûmiyet hükmünden önce verilen peşin bir ceza hâline getirilmesi önlenmek istenmiştir,

Üçüncü fıkrada, hâkim tarafından verilen bir karar olmaksızın özgürlüğün kısıtlanması; yani sanığın «geçici olarak yakalanması» hali öngörülmüştür. Geçici yakalama, ancak suçüstü halinde yahut gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mümkün kılınmıştır. Hâkim kararı almadan «yakalamanın» diğer ayrıntı şartlarını kanun gösterecektir. Mesela Ceza Muhakemeleri Usul Kanunumuzun ,127 inci maddesinde olduğu gibi.

Maddenin dördüncü fıkrası, her ne sebeple olursa olsun özgürlüğü kısıtlanan kişiye bu kısıtlama sebebinin hemen bildirilmesini emretmektedir. Bu bilgi ilgiliye mümkünse yazılı, imkân yoksa sözlü olarak verilecektir. Amaç, ikisinin, iddialara karşı savunmasını mümkün kılmak, aynı zamanda, muhtemel maddî hataları (kimlik hatası gibi) önlemektir. Genel niteliği nedeniyle, bu fıkra hükmü, 18'inci madde uyarınca özgürlüğü kısıtlanan kimselere de uygulanacaktır.

Beşinci fıkra yalnızca sanık olarak yakalanan veya gıyabında verilmiş bir kararla tutuklanan kişileri konu almaktadır. Amaç, sanığı en kısa zamanda bağımsız ve tarafsız hâkim güvencesine kavuşturmak. Bu süre normal hallerde kırksekiz saat; topluca işlenen, yani yüksek sayıda sanığı bulunan suçlarda da onbeş gündür. Kırksekiz saat veya onbeş günlük süreler sınır teşkil eder ve gerekli «polis soruşturmasına» imkân vermek amacıyla öngörülmüştür.

Özgürlüğü kısıtlanan sanığın durumundan yakınlarına bilgi verilmesi «insanî» bir işlemdir. Hâkim önüne çıkarılma süresinin olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş halinde başka suretle saptanabilmesi için bu haller fıkra hükmünün dışında tutulmuştur.

Altıncı fıkra hükmünde sanık olarak özgürlüğü kısıtlanan kişilerle ilgilidir. Fıkra hükmünün amacı, sanığın, mahkûmiyet hükmünden önce, gereksiz olarak, özgürlüğünden mahrum edilmesini önlemektir. Tutuklu bulunan sanık ya makul süre içinde yargılanıp durumu kesinlik kazanacaktır; yahut da kendisi yargılama süresinde serbest bırakılacaktır. Hükmünün muhatabı yargılama mercidir. Bu merci gerekli faaliyetleri zamanında yapacak; yargılama sırasında sanığın tutuklu kalması ihtiyacını ortadan kaldıracaktır. Mesela, deliller en kısa zamanda toplanacak; sanığın, «delileri karartma» tehlikesi sebebiyle tutuklu kalmasına gerek olmayacaktır. Eğer tutuklama kaçma tehlikesi sebebine dayanıyorsa, sanığın serbest bırakılması, kendisinden bir güvence istemesi şartına bağlanabilecektir;

Yedinci fıkra (hukuk dilinde «habeas corpus» güvencesi olarak adlandırılan güvenceyi getiriyor. Bu güvence, her ne surette olursa olsun özgürlüğü kısıtlanan kişileri (18 inci maddededekiler de dahil olmak üzere) kapsamaktadır. Bu suretle, özgürlüğü kısıtlanan kişi, bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı iddiasında bulunabilmek, bu iddiasını dinletebilmek amacıyla bir hâkime başvurma imkânından mahrum bırakılmayacaktır. «habeas corpus» güvencesinin diğer bir gereği de, önüne gidilen yargı mercinin, özgürlük kısıtlamasının kanuna aykırı (bulunması halinde, ilgilinin serbest bırakılmasını emretme yetkisine sahip olmasıdır. Kişinin hâkim kararıyla özgürlüğünden mahrum kalması halinde, «habeas corpus» güvencesi bir «itiraz» mercii yaratmakta; diğer hallerde ise ilk derece hâkim incelemesi getirmektedir.

Sekizinci fıkra, ayrıca suç teşkil etmemek kaydıyla, özgürlük kısıtlamasının (ister tedbir, ister ceza olarak) özel hukuk ilişkilerinde bir müeyyide olarak kabulünü önlemektedir. Kabul gerekir ki ancak kamu yararının söz konusu olduğu hallerde başvurulacak bir tedbir yahut müeyyide olan özgürlük kısıtlamasını, kişiler arasındaki ilişkilere de sirayet ettirmek pek ağır bir işlemdir.

Nihayet maddenin dokuzuncu fıkrası ile kanuna aykırı özgürlük kısıtlamalarında kişinin uğradığı zararın Devletçe tazmini öngörülmüştür. Bu tazmin otomatik değildir; tazmin şartlarını kanun gösterecektir. Mesela yargılama sonunda verilen bir beraat kararı, yargılama sırasında tutuklu kalmış bir sanığa muhakkak tazminat ödemeyi gerektirmez.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu madde kişi hürriyetini ve güvenliğini korumaya yönelik hükümleri içermektedir. Bilindiği gibi insanın kişi hürriyeti ve güvenliğine sahip olması, bunun güvence altına alınması demek, kişinin vücut ve hareket serbestisine sahip olması; kimsenin kanunda gösterilen hal, kusur ve şartlar dışında bu hareket serbestisinden mahrum edilmemesi; yani yakalanıp tutuklanmaması demektir.

19 uncu maddenin birinci fıkrasında bu ana ilke belirtilmiştir; ikinci ve üçüncü fıkrada da kişi hürriyetinin kısıtlanabileceği haller sınırlayıcı sayım yoluyla belirlenmiştir. Bu suretle kanun koruyucunun bu konudaki yetkisi sınırlanmış bulunmaktadır.

İlk hal yetkili mahkeme tarafından verilen hapis cezası yahut ceza yerine geçen ve kişi hürriyetini kısıtlayan bir güvenlik tedbirinin yerine getirilmesi halidir. Mesela ceza sorumluluğu bulunmayan bir suçlunun hapis cezası yerine bir müessesede tedavisine mahkemece karar verilmesi halinde, bu karar gereği, (tıpkı hapis cezasında olduğu gibi) suçlunun hürriyeti kısıtlanmış olacaktır.

İkinci halde ise yetkili mahkeme tarafından verilen bir karara yahut kanundan doğan bir yükümlülüğe uyulmaması halinde, bunların yerine getirilmesi amacıyla kişinin hürriyetinin kısıtlanması, yani kendisinin bir zor tedbirine konu olması öngörülmüştür.

Üçüncü halde, suç işleme eğilimi gösteren küçüklerin eğitimi konusunda karar almak yahut “Gözetim altında eğitim” tedbiri olarak adlandırılan tedbirin uygulanmasını sağlamak amacıyla küçüğün hürriyetinin kısıtlanması söz konusudur. Toplum suçtan korumak için, kişinin suç işleme alışkanlığı içine yerleşmeden önce ele alınması gerektiği herkesçe bilinmektedir. Hukuk dilinde genellikle “Korunmaya muhtaç çocuklar” olarak adlandırılan bu gruba yönelik tedbirler gereğini uzun uzun izaha ihtiyaç yoktur.

Dördüncü halde iki ayrı durum söz konusudur. Birinci halde, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek amacı güdülmüştür. Bu tür bir hastalık yayılabilecek kimselerin serbestçe dolaşmalarının önlenmesini, mesela kendisinin evden çıkmasına izin verilmemesi buna örnek gösterilebilir. İkinci hal ise “Suç öncesi tehlikeli hal” olarak adlandırılan durumda bulunan kişileri ve bunlar konusunda alınması gerekli tedbirleri içermektedir. Bilindiği gibi suçla savaşta etkili olunabilmesi için suçun işlenmesini beklememek; suç işlemeye fevkalade müsait bir düzey üstünde bulunan kişiler hakkında, zamanında uygun tedbirler alarak zararı daha kaynağında önlemek gerekir. “Suç öncesi safha” denilen bu safhada bulunan kişiler özellikle, uyuşturucu madde tutkunları, alkolikler, akıl hastaları yahut serserilerdir. “Serseri” terimi, “Muntazam ve normal geçim kaynağından mahrum ve meskeni bulunmayan” kimseleri ifade eder. Kolayca anlaşılacağı gibi akıl hastası, uyuşturucu madde tutkunu yahut alkoliklerin veya yukarıda ifade edildiği anlamda bir serserinin suç işleme ihtimali, diğer kişilerin gösterdiği riskten daha yüksektir. Bunlar kendi hallerine bırakıldıkları takdirde toplum için devamlı bir tehlike ve tehdit teşkil edeceklerdir. Kendilerinin bir adım daha atarak suç alanına girmelerine engel olmak için kendileri konusunda “Önleyici güvenlik tedbirleri” yahut, diğer bir deyimle, “Toplumsal savunma tedbirleri” alınmaktadır. Bu tedbirlerin neler olduğu, uygulama şartları ve benzeri hususlar, bugün pekçok ülkede kabul edilmiş bulunan “Toplumsal Savunma Kanunları” tarafından düzenlenecektir. Bu tür tedbirlerin bazılarının (müessesede eğitim) uygulanması, “Tehlikeli hal” gösteren kişinin şu veya bu şekilde kısıtlanmasını zorunlu kılar. İzahına çalışılan hüküm bu ihtiyacı karşılamaktadır.

Nihayet beşinci halde, ülkeye usulsüz olarak giren yahut kanuna uygun şekilde sınır dışı edilecek veya suç nedeniyle yabancı bir ülkeye geri verilecek kişinin, gerekli işlem yerine getirilinceye kadar, hürriyetinden mahrum edilmesi yani yakalanması veya tutuklanması söz konusudur. Bu gibi hallerin benzeri hürriyet kısıtlamalarını meşru kılaacağı açıktır.

Üçüncü fıkrada önce, sanık durumundaki kişilerin hangi hallerde ve hangi şartlarla hürriyetlerin kısıtlanabileceği gösterilmiştir.

Gerçekten bu fıkrada sanığın tutuklanması sebepleri gösterilmiştir. Bunlar kaçma, delilleri karartma tehlikelerinin mevcudiyetidir. Fıkrada yer alan “...veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunun gösterdiği diğer hallerde...” ibaresiyle, bu sayımın sınırlayıcı olmadığı ifade edilmek istenmiştir. Tutuklama sebepleri kanunda gösterilecektir ve tutuklamaya ancak hâkim karar verebilecektir.

Fıkranın ikinci cümlesinde hâkim tarafından verilen bir karar olmaksızın hürriyetin kısıtlanması; yani sanığın “Geçici olarak yakalanması” hali öngörülmüştür. Geçici yakalama, ancak suçüstü halinde yahut gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mümkündür. Hâkim kararı olmadan “Yakalamanın” diğer ayrıntı şartlarını kanun gösterecektir. Meselâ Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuzun

127 nci maddesinde olduğu gibi.

Maddenin dördüncü fıkrası, her ne sebeple olursa olsun hürriyeti kısıtlanan kişiye bu kısıtlama sebebinin hemen bildirilmesini emretmektedir. Bu bilgi ilgiliye mümkünse yazılı, imkân yoksa sözlü olarak verilecektir. Amaç, kişinin, iddialara karşı savunmasını mümkün kılmak, aynı zamanda, muhtemel maddî hataları (kimlik hatası gibi) önlemektir. Genel niteliği nedeniyle, bu hüküm, bu madde uyarınca özgürlüğü kısıtlanan herkese uygulanacaktır.

Beşinci fıkra yalnızca sanık olarak yakalanan veya gıyabında verilmiş bir kararla tutuklanan kişileri konu almaktadır. Amaç, sanığı en kısa zamanda bağımsız ve tarafsız hâkim güvencesine kavuşturmaktır. Bu süre normal hallerde kırksekiz saat; topluca işlenen, yani yüksek sayıda sanığı bulunan suçlarda da onbeş gündür. Kırksekiz saat veya onbeş günlük süreler sınır teşkil eder; ve gerekli “Polis soruşturmasına” imkân vermek amacıyla öngörülmüştür. Olağanüstü durumlar (savaş, sıkıyönetim) saklıdır.

Hürriyetleri kısıtlanan sanığın durumundan yakınlarına bilgi verilmesi “İnsanî” bir işlemdir.

Yedinci fıkra hükmü sanık olarak hürriyeti kısıtlanan kişilerle ilgilidir. Fıkra hükmünün amacı, sanığın, mahkûmiyet hükmünden önce, gereksiz olarak, mahrum edilmesini önlemektir. Tutuklu bulunan sanık ya makul süre içinde yargılanıp durumu kesinlik kazanacaktır; yahutta kendisi yargılama süresinde serbest bırakılacaktır. Hükmün muhatabı yargılama mercidir. Bu merci gerekli faaliyetleri zamanında yapacak; yargılama sırasında sanığın tutuklu kalması ihtiyacını ortadan kaldıracaktır. Mesela, deliller en kısa zamanda toplanacak; sanığın, “delilleri karartma” tehlikesi sebebiyle tutuklu kalmasına gerek olmayacaktır. Eğer tutuklama, kaçma tehlikesi sebebine dayanıyorsa, sanığın serbest bırakılması, kendisinden bir güvence istenmesi şartına bağlanabilecektir.

Sekizinci fıkra hukuk dilinde “habeas corpus” güvencesi olarak adlandırılan güvenceyi getiriyor. Bu güvence, her ne suretle olursa olsun hürriyeti kısıtlanan kişileri kapsamaktadır. Bu suretle, hürriyeti kısıtlanan kişi, bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı iddiasında bulunabilmek, bu iddiasını dinletebilmek amacıyla bir hâkime başvurma imkânından mahrum bırakılmayacaktır. “Habeas corpus” güvencesinin diğer bir gereği de, önüne gidilen yargı mercinin, hürriyet kısıtlamasının kanuna aykırı bulunması halinde ilgilinin serbest bırakılmasını emretme yetkisine sahip olmasıdır. Kişinin hâkim kararıyla hürriyetinden mahrum kalması halinde, “habeas corpus” güvencesi bir “itiraz” mercii yaratmakta; diğer hallerde ise ilk derece hâkim incelemesi getirmektedir.

Nihayet maddenin dokuzuncu fıkrası ile, kanuna aykırı hürriyet kısıtlamalarında kişinin uğradığı zararın Devletçe tazmini, öngörülmüştür. Bu tazmin otomatik değildir; tazmin şartlarını kanun gösterecektir. Meselâ yargılama sonunda verilen bir beraat kararı yargılama sırasında tutuklu kalmış bir sanığa muhakkak tazminat ödemesi gerektirmez.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 19 - Maddenin dördüncü fıkrasında yapılan bir değişiklikle toplu suçlarda yakalama veya tutuklama sebebinin en geç hâkim huzuruna çıkarılmadan bildirilmesi öngörülmüştür. Maddenin beşinci fıkrası amaca uygun biçimde redaksiyona tabi tutulmak suretiyle düzenlenmiştir. Maddenin altıncı fıkrasındaki düzenlemeye göre, yapılmakta olan soruşturmanın kapsam ve konusunun açığa çıkmasının sakıncalarının gerektirdiği kesin zorunluluk dışında, yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu yakınlarına derhal bildirilecektir.

Bu fıkarda yer alan kesin zorunluluk durumu soruşturmanın kapsam ve konusunun açığa çıkmasının sakıncalarıyla doğrudan doğruya ilgili olduğundan ancak bu nedenle uygulanabilecek bir hükümdür. Böyle bir kesin zorunluluk yoksa, yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu yakınlarına derhal bildirilecektir. Özetlemek gerekirse, esas olan yakalanan veya tutuklanan kişinin durumunun yakınlarına derhal bildirilmesidir.

Ancak madde istisnai bir durumu da dikkate almış bulunmaktadır.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/4 md.)

19 uncu maddede yapılan değişiklikle yakalanan ya da tutuklanan kişilerin hâkim önüne çıkarılma süreleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5 inci maddesindeki esaslar doğrultusunda düzenlenmekte; Devlete, zarara sebebiyet verenlere rücu hakkı getirilmektedir.

IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması

A. Özel hayatın gizliliği

Madde 20 - Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. (Milga 3. cümle: 03.10.2001

- 4709 S.K/Madde 5)

(Değişik 2. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 5) Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hakim onayına sunulur. Hakim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

(Ek 3. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 2) Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

Madde 20 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 21 - Özel hayatın gizliliği

Bu madde ile kişinin özel hayatı korunmaktadır. Kişinin özel hayatı ferdi, özel hayat ve ayrı bir kavram ve bir «bütün» teşkil eden aile hayatından oluştuğu için her ikisi birlikte ifade edilmiştir. Bu anlamda özel hayatın korunması herşeyden önce bu hayatın gizliliğinin korunması, başkalarının gözleri önüne serilememesi demektir. Bu cümleden olarak mesela basın özgürlüğü sınırlanabilecek yani kişinin özel hayatı gazete sayfalarında hikâye edilemeyecektir. Söz konusu gizliliğin korunması, ikinci olarak, kişinin üstünün, özel kâğıtlarının ve eşyasının aranmaması ile sağlanacaktır. Bu gizliliğin kaldırılması ancak hâkim kararıyla olacak; fakat gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, mesela suç delillerinin kaybolmasını önlemek için, bu yetki hâkimden başka bir makama, mesela kolluk kuvvetlerine yahut savcıya tanınabilecektir. Birinci fıkrada yer alan özel sınırlama sebebi yani gizliliğin kaldırılmasında «adli kovuşturma» gereklerinin saklı tutulması, esasen, bu hususu da içermektedir. Bununla beraber «adli kovuşturma» gerekleri, kişinin üstünün, kâğıtlarının, eşyalarının aranmasından daha geniş kapsamlı olduğu için (mesela yargılama sırasında, kişinin özel hayatının açıklanması), «adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır» hükmü birinci fıkraya ayrıca eklenmiştir.

Özel hayatın korunmasının diğer bir yönü de resmî makamların özel hayata müdahale edememesi; yani kişinin ferdi ve aile hayatını kendi anladığı gibi düzenleyip yaşayabilmesidir. Maddenin birinci fıkrasında «Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini istemek hakkına sahiptir» demek suretiyle bu husus da sağlanmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu madde ile kişinin özel hayatı korunmaktadır. Kişinin özel hayatı ferdi, özel hayat ve ayrı bir kavram ve bir «bütün» teşkil eden aile hayatından oluştuğu için her ikisi birlikte ifade edilmiştir. Bu anlamda özel hayatın korunması herşeyden önce bu hayatın gizliliğinin korunması, başkalarının gözleri önüne serilememesi demektir. Bu cümleden olarak mesela basın hürriyeti sınırlanabilecek yani kişinin özel hayatı gazete sayfalarında hikâye edilemeyecektir. Söz konusu gizliliğin korunması, ikinci olarak, kişinin üstünün, özel kâğıtlarının ve eşyasının aranmaması ile sağlanacaktır. Bu gizliliğin kaldırılması ancak hâkim kararıyla olacak; fakat gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, mesela suç delillerinin kaybolmasını önlemek için, bu yetki hâkimden başka bir makama, mesela kolluk kuvvetlerine yahut savcıya tanınabilecektir. Birinci fıkrada yer alan özel sınırlama sebebi yani gizliliğin kaldırılmasında «adli kovuşturma» gereklerinin saklı tutulması, esasen, bu hususu da içermektedir. Bununla beraber «adli kovuşturma» gerekleri, kişinin üstünün, kâğıtlarının, eşyalarının aranmasından daha geniş kapsamlı olduğu için (mesela yargılama sırasında, kişinin özel hayatının açıklanması), «adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır» hükmü birinci fıkraya ayrıca eklenmiştir.

Özel hayatın korunmasının diğer bir yönü de resmî makamların özel hayata müdahale edememesi; yani kişinin ferdi ve aile hayatını kendi anladığı gibi düzenleyip yaşayabilmesidir. Maddenin birinci fıkrasında «Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini istemek hakkına sahiptir» demek suretiyle bu husus da sağlanmıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 20 - Ceza yargılaması usulünde, adli kovuşturmanın yanında bir de soruşturma safhası bulunmaktadır. Bu nedenle uygulama da tereddütlerin giderilmesi için madde metninde yer alan «Adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.» şeklindeki hüküm «Adli soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.» şeklinde düzenlenmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/5 md.)

Özel hayatın gizliliği ile ilgili 20 nci maddede öngörülen değişiklikle bu hak ve hürriyetle ilgili özel sınırlar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde öngörülen esaslar çerçevesinde açık olarak belirlenmektedir.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/2 md.)

Anayasada kişisel verilerin korunmasına yönelik dolaylı hükümler bulunmakla birlikte yeterli değildir. Mukayeseli hukukta ve tarafı olduğumuz uluslararası belgelerde de kişisel verilerin korunması önemle vurgulanmaktadır.

Maddeyle, herkesin, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı, anayasal bir hak olarak teminat altına alınmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin kendilerini ilgilendiren kişisel veriler üzerinde hangi hak ve yetkilere sahip olduğu ve kişisel verilerin hangi hallerde işlenebileceği hükmüne bağlanırken, kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenleneceği öngörülmektedir.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/2 md.)

Teklifin kişisel verilerin korunması amacıyla Anayasanın 20 nci maddesine bir fıkra eklenmesini öngören çerçeve 2 nci maddesi Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

B. Konut dokunulmazlığı**Madde 21 - (Değişik madde: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 6)**

Kimsenin konutuna dokunulamaz. Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hakimın onayına sunulur. Hakim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 22 - Konut dokunulmazlığı**

Konut dokunulmazlığının korunması bu madde ile hüküm altına alınmıştır. Bilindiği gibi konut dokunulmazlığı da özel hayatın korunmasına ilişkin diğer bir unsurdur. Konut, her türlü ihlalden masun tutulmadıkça kişinin özel hayatı korunmuş olmayacaktır. Çünkü özel hayatın belli başlı sahnesini konut teşkil etmektedir.

Bundan önceki maddede olduğu gibi bunda da konut dokunulmazlığının kaldırılması ancak hâkim kararıyla olacak; istisnaen hâkimden başka bir merci de, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, bu dokunulmazlığı kaldırabilecektir. Böylece konuta girilebilecek, konutta arama yapılabilecek ve buradaki eşyaya el konulabilecektir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/6 md.)

Bu madde ile konut dokunulmazlığı, sınırlanmasındaki özel haller Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde yeniden düzenlenmektedir. Özellikle konuta girme, arama yapma ve eşyaya el koymada yazılı emir şartı getirilmektedir.

C. Haberleşme hürriyeti**Madde 22 -** (Değişik madde: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 7)

Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hakimın onayına sunulur. Hakim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

Madde 22 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 23 - Haberleşme özgürlüğü**

Burada söz konusu olan haberleşme, kişilerin kendi aralarında P.T.T. araçları aracılığıyla serbestçe haberleşebilmesidir. Bu husus dahi özel hayatın bir unsurunu teşkil etmektedir; bu sıfatla haberleşmenin de gizliliğini korumak gerekir ve bu gizlilik maddenin ikinci fıkrasıyla hüküm altına alınmıştır.

Özel hayatın gizliliğinin korunması ve konut dokunulmazlığında olduğu gibi, haberleşmenin gizliliği de ancak hâkim kararıyla kaldırılabilir; fakat kanunun açıkça yetkili kıldığı başka bir merci dahi, acele hallerde, istisnaen, bu yolda emir verebilecektir. Bu suretle, gereğinde, kişilerin kendi aralarında haberleşmeleri engellenebilecek yahut bu haberleşmenin içeriğinden resmî makamlar bilgi sahibi olabilecektir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 22 - Maddeye «İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.» fıkrası eklenmiştir.

Böylece, haberleşme hürriyetinin ve gizliliğinin istisnaî olarak kısıtlanabileceği kamu kurum ve kuruluşlarının kanunla belirtileceği öngörülmüştür,

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/7 md.)

22 nci madde "iletişim hürriyeti" kenar başlığı ile ve özel sınırlama halleriyle birlikte yeniden düzenlenmektedir. İletişim, haberleşme ve gönderişmeyi (telefon, telgraf, internet vs..) kapsayan bir ifade olarak haberleşmenin yerine kullanılmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (3.10.2001- 4709/7 md.)

Çerçeve 7 nci madde ile haberleşme hürriyetini düzenleyen Anayasanın 22 nci maddesi değiştirilmektedir. Teklifte haberleşme yerine iletişim kullanılmıştır. Ancak Komisyonumuz haberleşme olarak kullanılmasını uygun görmüştür. Bu alanda gizlilik esastır; engelleme, yetkili merciin yazılı emri ile olacaktır ve bu kararın en kısa sürede hâkim onayına sunulması hususları maddede düzenlenmektedir. Yetkili merciin kararının hâkim onayına sunulması ile ilgili sözü öneriyle birlikte madde oy birliği ile kabul edilmiştir.

V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti

Madde 23 - Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

(Değişik 5. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 3) Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hakim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 23 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 20 - Seyahat ve yerleşme özgürlüğü

Bu maddede kişinin «seyahat» ve «yerleşme» özgürlükleri ayrı ayrı düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasında belirtilen «suç kovuşturma ve soruşturması» ve «suçun önlenmesi» amacıyla seyahat özgürlüğünün sınırlanabileceği hususu, bu özgürlük için öngörülen ve «genel sınırlama sebeplerine» eklenecek «özel sınırlama sebepleridir».

Keza «yerleşme özgürlüğü» konusunda öngörülen «suçun önlenmesi», «sosyal ve ekonomik gelişmeyi veya sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek, «kamu mallarının korunması» amaçları da aynı niteliktedir.

Maddenin üçüncü fıkrası vatandaşın, vatandaşlık sıfatını korudukça sınırdışı edilemeyeceğini veya ülke dışında ise yurda girme hakkından mahrum edilemeyeceğini hükme bağlamıştır. Vatandaşın «yurtsuz» kılınması gibi ağır bir müeyyidenin yahut tedbirin yasaklanması bir zorunluluktur.

Maddenin son fıkrasıyla vatandaşa yurt dışına çıkma özgürlüğü tanınmakta; fakat bu özgürlüğün vatandaşlık ödevleri gereği de sınırlanabileceği ifade olunmaktadır. Mesela askerlik ödevi veya vergi borcu gibi vatandaşlık görevleri gereği vatandaşın yurt dışına çıkması, «genel sebeplere» ilaveten, sınırlanabilecektir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu maddede kişinin yerleşme ve seyahat hürriyetleri düzenlenmiş; birinci fıkra ilke belirtilmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında yer alan «suç işlenmesini önlemek sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek, kamu mallarını korumak» amacıyla yerleşme hürriyetinin sınırlanabileceği hususu, bu hürriyet için öngörülen ve «genel sınırlama sebeplerine» eklenecek «özel sınırlama sebepleridir».

Keza, üçüncü fıkra seyahat hürriyeti konusunda öngörülen «suç soruşturma ve kovuşturma sebebiyle» yahut «suç işlenmesini önlemek» amaçları da aynı niteliktedir.

Maddenin üçüncü fıkrasıyla vatandaşa yurt dışına çıkma hürriyeti tanınmakta; ve bu serbestinin hangi özel sebeplerle sınırlanabileceği gösterilmektedir.

Son fıkra ile, vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamayacağı hükme bağlanmıştır. Vatandaşın, «yurtsuz» bırakılması gibi ağır bir müeyyidenin yasaklanması bir zorunluluktur.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 23 - Maddedeki yurt dışına çıkma hürriyetini sınırlayan sebepler arasına «ülkenin ekonomik durumu» eklenmek suretiyle madde yeniden düzenlenmiştir. Ülkenin dış ödemeler dengesi, döviz durumu gibi hususlar «ekonomik durum» kavramı içinde değerlendirilerek ve halen ülkenin ekonomik durumu gözönüne alınarak yurt dışına çıkma hürriyetine konulan sınırlamalar ve yapılan uygulamalar da gözönünde bulundurulmak suretiyle söz konusu değişiklik yapılmıştır.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/8 md.)

Bu maddede öngörülen değişiklik ile vatandaşların yurt dışına çıkma hürriyetine ülkenin ekonomik durumunun engel teşkil etmesine son verilmektedir.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/3 md.)

Maddede yapılan değişiklikle, idare tarafından, vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyetinin sınırlandırılmasına son verilmekte; yurt dışına çıkma hürriyetinin, sadece suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle ve hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılabilmesi ilkesi benimsenmektedir.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/3 md.)

Teklifin çerçeve 3 üncü maddesi, Anayasanın 23 üncü maddesinde değişiklik öngörerek, yurt dışına çıkma hürriyetinin sadece suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle ve hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırılması ilkesini getirmektedir. Bu düzenleme ile söz konusu hürriyetin daha daraltıldığı bazı yerlerimizde ifade edilmiştir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

VI. Din ve vicdan hürriyeti

Madde 24 - Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

Madde 24 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 24 - Din ve vicdan özgürlüğü

Bu maddedeki anlamında din ve vicdan özgürlüğü, dinî inanç ve kanaatleri sebebiyle kişinin suçlanıp kınanmaması; bu inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanmamasıdır. Keza bu özgürlük kişinin ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya zorlanmamasını da içermektedir. Bu anlamda dinî inanç ve kanaat özgürlüğü, niteliği gereği, hiçbir sınırlamaya tabi tutulamayacaktır. Bu husus 14 üncü maddede de açıkça belirtilmiştir.

İbadetler, dinî ayin ve törenler kanunla düzenlenecektir. Bu düzenlemeyi yaparken, kanun kovucu, özellikle, özgürlüklerin sınırlandırılmasında geçerli genel nedenleri göz önünde tutacak; böylece ibadet serbestisine, mesela kamu düzeni yahut genel ahlak mülahazalarıyla sınırlamalar getirilebilecektir.

Maddenin dördüncü fıkrası, dinî eğitim ve öğretimde Devlet denetim ve gözetimini getirmektedir. Bu suretle dinî eğitim ve öğretimin amacına uygun surette yapılması sağlanmak istenmiştir. Bu husus laiklik ilkesine aykırı düşmez, din ve devlet işlerinin ayrılmasını ifade eden laiklik ilkesinin gereği, devletin din hizmetlerine kayıtsız (kalması değil, fakat devlet işlerine dinin karıştırılmamasıdır).

Maddenin son fıkrası ile de dinin veya dinî duyguların siyasî amaçlara alet edilmesi yasaklanmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu maddedeki anlamıyla din ve vicdan hürriyeti, kimsenin dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden ve dinî inancının gereklerini yerine getirip getirmemesinden dolayı kınanmayıp, suçlanamamasıdır. Maddenin üçüncü fıkrasında yer alan bu husus, birinci fıkranın tabii bir sonucudur.

Keza, birinci fıkranın tabii sonuçlarından bir diğeri de, kamu düzenine, genel ahlaka ve bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmamak kaydıyla, ibadet, dinî ayin ve törenlerin serbest oluşudur.

Üçüncü fıkra hükmüne göre, istismar ve suiistimali önlemek amacıyla, din ve ahlak eğitim ve öğretimi devlet denetimi ve gözetimi altına alınmıştır. Keza bu eğitim, ilk ve orta öğretimde zorunludur. Gayri müslimler, bu zorunlu eğitim dışında bırakılmışlardır.

Nihayet, maddenin son fıkrası ile de dinin ve dinî duyguların siyasî amaçlara alet edilmesi yasaklanmıştır.

İlave etmek gerekir ki, bu anlamda dinî inanç ve kanaat hürriyeti, niteliği gereği hiçbir sınırlamaya tâbi tutulamayacaktır. Bu husus 15 inci maddede açıkça belirtilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 24 - 14 üncü madde hükümleri de gözönünde bulundurularak maddeye açıklık getirilmiş ve maddenin dördüncü fıkrasında yer alan «Din ve ahlak eğitim ve öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olup, Devletin denetimi ve gözetimi altında yapılır, İslâm dinine mensup olmayan kişilerin din derslerini takibi isteklerine bağlıdır.» şeklindeki hükmü «Din ve ahlak eğitimi ve öğretimi Devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.» şeklinde değiştirilmek suretiyle din eğitim ve öğretiminin, Devletin denetimi ve gözetimi altında olmak kaydıyla kişilerin kendi isteğine, küçüklerin ise kanunî temsilcisinin talebine bağlı olduğu ancak, din kültürü ve ahlak öğretiminin ilk ve ortaöğretim kurumlarında, okutulması gerekli zorunlu dersler arasında yer alacağı gösterilmiştir.

VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti

Madde 25 - Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

Madde 25 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 25 - Düşünce ve kanaat özgürlüğü**

Bu maddedeki şekliyle düşünce ve kanaat özgürlüğü kişinin düşünce ve kanaatlerinde tamamen özgür olduğu; bunları açıklamaya zorlanamayacağı; düşünce ve kanaatleri sebebiyle suçlanıp kınanamayacağıdır. Madde ile bu özgürlük, «Düşünceyi açıklama» özgürlüğünden ayrılmıştır. Gerçekten bu iki özgürlük, her ne kadar birbirleriyle bağlantılı ise de; nitelikleri ve sonuçları bakımından birbirinden farklıdır.

Din ve vicdan özgürlüğü konusunda ileri sürülen mülâhazalar, burada da geçerlidir. Yani bu özgürlük dahi hiçbir sebeple ihlal edilmeyecektir. 14 üncü maddede de belirtildiği gibi olağanüstü haller dahi bu özgürlüğün sonuçlarını ortadan kaldırmayı meşru kılmaz.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu maddedeki şekliyle düşünce ve kanaat hürriyeti kişinin düşünce ve kanaatlerinde tamamen hür olduğu; bunları açıklamaya zorlanamayacağı; düşünce ve kanaatleri sebebiyle suçlanıp kınanamayacağıdır.

Madde ile bu hürriyet, «Düşünceyi açıklama» hürriyetinden ayrılmıştır. Gerçekten bu iki hürriyet her ne kadar birbiriyle bağlantılı ise de; nitelikleri ve sonuçları bakımından birbirinden farklıdır.

Din ve vicdan hürriyeti konusunda ileri sürülen mülâhazalar, burada da geçerlidir. Yani bu hürriyet dahi hiçbir sebeple ihlal edilmeyecektir. 15 inci maddede de belirtildiği gibi olağanüstü haller dahi bu hürriyetin sonuçlarını ortadan kaldırmayı meşru kılmaz.

VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

Madde 26 - Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak yada vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(Mülga 3. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 9)

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(Ek 5. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 9) **Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.**

Madde 26 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 26 - Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü**

Madde ile kişiye, düşünce ve kanaatlerini her türlü araçla açıklama ve yayma özgürlüğü tanınmaktadır. Hüküm, statik düşünce ve kanaat özgürlüğünün, dinamik uzantısını teşkil eder. Birinci fıkra, ayrıca kitle haberleşmesinin de ifade özgürlüğüne dahil bulunduğu açıkça belirtilmiştir. Gerçekten günümüz toplumunda ifade özgürlüğü ancak kitle haberleşme araçları aracılığıyla kullanılabilir; ancak bu yoldan etkili olabilmektedir. Bu nedenlerdir ki serbest kitle haberleşmesinin sağlanması, bir anlamda, düşünceyi açıklama özgürlüğünün varlığı için zorunludur. Bilindiği gibi radyo, televizyon ve sinema, kitle haberleşme aracı olarak, diğer kitle haberleşme araçlarından, mesela vazih basından, çok daha farklı bir niteliğe sahiptir. Bu araçların kullanım ve denetimi, sahip bulundukları etki nedeniyle, farklı bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Bu

gereğe iledir ki radyo, televizyon ve sinema yoluyla yayımlarda «serbesti sistemi» yerine, «izin sistemi» kabul edilebilecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında, ifade özgürlüğü konusunda öngörülen özel sınırlama sebepleri yer almıştır. Bunlar: suçların önlenmesi ve suçluların cezalandırılması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının, meslek sırlarının Devlete ait gizli bilgilerin korunması, ekonomik hayatı etkileyecek haberlerin önlenmesi, yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi, gençliğin zararlı akım ve davranışlardan korunması mülhazalarıdır.

Kitle haberleşme araçlarının kamuoyu üstündeki eskisi ve demokratik devlet yönetiminde üstlendikleri önemli görev bunlar konusunda bir düzenlemeyi zorunlu kılmıştır. Kitle haberleşmesinde, görevin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlayıcı bu düzenleme «denetleme tedbirleri» adıyla anılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu tür tedbirlerin amacı ifade özgürlüğünü sınırlamak değil, fakat faaliyetin görev yararına düzenlenmesidir. Bu nedenledir ki maddenin son fıkrasında, haber ve düşünceleri yayma amaçlarının kullanımını düzenleyici hükümler getirilebileceği dolaylı olarak ifade edilmiş; fakat bunların hiçbir zaman düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğünü engellemeyeceği vurgulanmıştır. Bu tür düzenlemelerin düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğünün sınırlandırılması sayılamayacağı fıkra hükme bilinmiştir. Buna örnek olarak mesela Basın Kanununun vazh yayımı düzenleyen hükümlerini gösterebiliriz. Nitekim son fıkra hükmüne uygun olarak 29 uncu maddenin ikinci fıkrası böyle bir düzenlemeyi sürekli yayımlar konusunda öngörmüş bulunmaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Madde ile kişiye, düşünce ve kanaatlerini her türlü araçla açıklama ve yayma hürriyeti tanınmaktadır. Hüküm, statik düşünce ve kanaat hürriyetinin dinamik uzantısını teşkil eder. Birinci fıkra, ayrıca kitle haberleşmesinin de ifade hürriyetine dahil bulunduğu açıkça belirtilmiştir. Gerçekten günümüz toplumunda ifade hürriyeti ancak kitle haberleşme araçları aracılığıyla kullanılabilir; ancak bu yoldan etkili olabilmektedir. Bu nedenledir ki, serbest kitle haberleşmesinin sağlanması, bir anlamda, düşüncüyü açıklama hürriyetinin varlığı için zorunludur. Bilindiği gibi radyo, televizyon ve sinema, kitle haberleşme aracı olarak, diğer kitle haberleşme araçlarından meselâ yazılı basından, çok daha farklı bir niteliğe sahiptir. Bu araçların kullanım ve denetimi, sahip bulundukları etki nedeniyle, farklı bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Bu gereğe iledir ki, radyo, televizyon ve sinema yoluyla yayımlarda «serbesti sistemi» yerine, «izin sistemi» kabul edilebilecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında, ifade hürriyeti konusunda öngörülen özel sınırlama sebepleri yer almıştır. Bunlar: Suçların önlenmesi ve suçluların cezalandırılması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının, devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin korunması, yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi, mülhazalarıdır.

Kitle haberleşme araçlarının kamuoyu üstündeki etkisi ve demokratik devlet yönetiminde üstlendikleri önemli görev bunlar konusunda bir düzenlemeyi zorunlu kılmıştır. Kitle haberleşmesinde, görevin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlayıcı bu düzenleme «denetleme tedbirleri» adıyla anılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu tür tedbirlerin amacı ifade hürriyetini sınırlamak değil, fakat faaliyetin görev yararına düzenlenmesidir. Bu nedenledir ki, maddenin son fıkrasında, haber ve düşünceleri yayma amaçlarının kullanımını düzenleyici hükümler getirilebileceği dolaylı olarak ifade edilmiş; fakat bunların hiçbir zaman düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetini engellemeyeceği vurgulanmıştır. Bu tür düzenlemelerin düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlandırılması sayılamayacağı fıkra hükme bağlanmıştır. Buna örnek olarak mesela Basın Kanununun yazılı yayımı düzenleyen hükümlerini gösterebiliriz. Nitekim son fıkra hükmüne uygun olarak 29 uncu maddenin ikinci fıkrası böyle bir düzenlemeyi sürekli yayımlar konusunda öngörmüş bulunmaktadır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 26 - Maddenin birinci fıkrasına «benzeri yollarla» ibareli eklenmek suretiyle bu fıkra hükmüne Radyo - Televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel olmadığı şeklinde açıklık getirilmiştir. Ayrıca ikinci fıkradan sonra bir fıkra eklenerek düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan dillerin kullanılmayacağı ve bu yasağa aykırı hareket halinde, toplatma ile ilgili usul ve esaslar belirtilmiştir. Yasaklanmış olan dil veya dilleri kanun belirleyecektir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/9 md.)

Bu değişiklikle düşünce ve anlatım özgürlüğünün sınırları genişletilmekte, vatandaşların günlük yaşamlarında farklı dil, lehçe ve ağızları kullanmasına herhangi bir engel bulunmadığı kabul edilmektedir. Ayrıca düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin Anayasamızın 1, 2 ve 3 üncü madde hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılmayacağına maddede yer verilmektedir. Bu hürriyetin sınırlanma halleri içine, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, bölünmez bütünlüğün korunması da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi doğrultusunda dahil edilmektedir.

IX. Bilim ve sanat hürriyeti

Madde 27 - Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayımların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

Madde 27 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 27 - Bilim ve sanat özgürlüğü

Bilim ve sanat özgürlüğünü güvence altına alan bu madde uyarınca herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma yapmak hakkına sahiptir. Bu hükmün gereği olarak, bilim ve sanat özgürlüğünü kullanan kişinin, bilim ve sanatın öz niteliği olan objektifliğe riayet şarttır.

Bilindiği gibi yabancı kaynaklı yayımlar, bütün ülkeler mevzuatında, denetim altında tutulmakta; diğer bir deyimle yabancı kaynaklı yayımların çeşitli

mülâhazalarla ülkeye girmesi yasaklanabilmektedir. Maddenin son cümlesi, bu tür bir denetim tedbirinin bilim ve sanat özgürlüğünü ihlal sayılamayacağını ifade etmektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bilim ve sanat hürriyetini güvence altına alan bu madde uyarınca herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma yapmak hakkına sahiptir. Bu hükmün gereği olarak, bilim ve sanat hürriyetini kullanan kişinin, bilim ve sanatın öz niteliği olan objektifliğe riayeti şarttır.

Bilindiği gibi yabancı kaynaklı yayınlar, bütün ülkeler mevzuatında, denetim altında tutulmakta; diğer bir deyimle yabancı kaynaklı yayınların çeşitli mülâhazalarla ülkeye girmesi yasaklanabilmektedir. Maddenin son cümlesi, bu tür bir denetim tedbirinin bilim ve sanat hürriyetini ihlal sayılamayacağını ifade etmektedir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 27 - Maddeye yeniden eklenen bir fıkra ile yayma hakkının Anayasanın değiştirilmesi mümkün olmayan 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamayacağı belirtilmiş ve madde redaksiyona tabi tutularak üç fıkra halinde düzenlenmiştir.

X. Basın ve yayımla ilgili hükümler

A. Basın hürriyeti

Madde 28 - Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

(Mülga 2. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 10)

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlandırılmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırılanlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hakim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenebilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir. Yetkili hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelili veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hakim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir; hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Sürelili veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye’de yayımlanan sürelili yayınlar, Devletin ülkesi ve milliyetle bölünmez

bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, milli güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayımlardan mahkum olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hakim kararıyla toplatılır.

Madde 28 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 28 - Basın özgürlüğü

Maddenin birinci fıkrasında basının özgür olduğu, sansür edilemeyeceği yani ön denetime tabi tutulamayacağı ifade edilmiş; basın özgürlüğünün temel unsurlarından biri olan «matbaa serbestisinde fıkra eklenmiştir.

İkinci fıkra basın özgürlüğü önünde devletin «olumlu tutumunu», yani bu özgürlüğün gerçekten sağlanmasında devletin yardımcı olmasını, bu amaçla gerekli tedbirlerin alınması ihtiyacını öngörmektedir. Bu cümleden olmak üzere basma devlet yardımı yanında, basın özgürlüğünü tehdit eden «tekelleşme» yahut «yoğunlaşma» eğilimlerini önleyici tedbirleri sayabiliriz.

Maddenin üçüncü fıkrasında, düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğünü koyan 26 ncı madde hükmünün, basın özgürlüğünün sınırlandırılması ve düzenlenmesinde de uygulanacağı belirtilmiştir. Gerçekten basın özgürlüğü, düşüncüyü yayma özgürlüğünün belli bir kullanım şeklini ve hatta, yaygınlığıyla nedeniyle, uzantısını teşkil etmektedir. Bu nedenle düşüncüyü açıklama özgürlüğüne ilişkin genel esasların ve özellikle bu özgürlüğün sınırlanmasında geçerli özel sebeplerin, basın özgürlüğü konusunda da uygulanması doğaldır. Unutmamak gerekir ki basın özgürlüğü kaynağını 26 ncı madde hükmünden almaktadır.

Maddenin dördüncü fıkrası basın suçlarının yahut basın yoluyla işlenen suçların «yayım ile vücut bulacağı» genel kuralına bir istisna getirmektedir. Bilindiği gibi «yayım» (neşir), fikir ürününün umuma sunulması, yani açıklık kazanması demektir. Basın suçları yahut basın yoluyla işlenen suçlarda bu «yayım» unsuru ile suç tamam olmaktadır, işte bu dördüncü fıkra yayım araçlarıyla işlenen bir grup suçta «yayım» unsurunun yokluğuna rağmen cezalandırmayı mümkün kılmakta; diğer bir deyimle bu suçların «icra hareketlerini» yani «suça teşebbüsü» ceza müeyyidesi altına almaktadır. Hükmün sevk amacı, söz konusu gruba dahil suçların ağırlığı nedeniyle bunlara daha «teşebbüs safhasında» engel olunması arzusudur. «Yayım» gerçekleşikten, fikir ürünü umuma sunulduktan sonra alınacak her türlü tedbirin, «yayımla» ortaya çıkan zarar yahut tehlikeyi ortadan kaldırmaya yetmeyeceği düşünülmüştür. Fıkra da öngörülen bu suçlar Devletin iç ve dış güvenliğine, ülkenin ve milletin bütünlüğüne karşı işlenen suçlar yanında, suç işlemeye, ayaklanma veya isyana teşvik eden, Devlete ait gizli bilgileri açıklayan haber veya yazılardır. Bu tehlikeli amaçlara yönelik haber yahut yazılar, hangi sıfatla olursa olsun, yayım amacıyla başkalarına verenerler, basan ve bastırnanlar, dağıtımı gerçekleştirebilecek, bu suçlara ait kanun hükümlerince sorumlu olacaklardır. Fıkranın son cümlesi, bu tür yazı yahut haberi içeren yayım organının, tedbir olarak, dağıtımdan alıkonulabileceğini yani zapt olunabileceğini belirtmektedir.

Beşinci fıkra, olaylar hakkında yayım yasağı konamayacağı ilkesini koymakta ve bu kurala bir tek halde istisna getirmektedir. Bu istisna da yargılama görevinin etkiden uzak tutulması amacına yöneliktir. Gerçekten «yayım yasağı», basın özgürlüğünü, tıpkı sansür gibi, ağır şekilde tehdit eden bir «önleyici» tedbirdir. Bu nedenle, uygulama alanının gayet dar biçimde sınırlandırılması gerekir. Kabul edilen istisnanın meşruluğu üzerinde şüpheye yer yoktur. Yargılama görevi, ancak her türlü etkiden uzak olarak yerine getirildiği takdirde güven verecek; ancak bu şartla mahkeme kararı «doğru» ifade edecek ve «kesin hüküm kuvvetine» sahip olacaktır.

Altıncı fıkra, süreli ve süresiz yayımların toplatılması hususunu düzenlemektedir. Umuma sunulmuş yani dağıtılmış bir yayımın toplatılmasına, kural olarak, hâkim karar verecektir. Bununla beraber adli kovuşturmanın henüz başlamadığı ve gecikmesinde de sakınca bulunan hallerde kanunun yetkili kaldığı başka bir merci toplatma kararı verebilecektir. Hâkimden başka bir mercin vereceği toplatma kararının gerekçesi de fıkra da belirtilmiştir; yani bu makamın konu bakımından takdir hakkı sınırlandırılmıştır. Acele hallerde bu merci tarafından verilebilecek toplatma kararı ancak Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, Atatürk inkılaplarının ve kamu düzeninin, genel ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının, özel hayatın ve aile hayatının gizliliğinin korunması, suçların önlenmesi mülahazalarıyla verilebilecektir. Olağanüstü bir tedbir niteliği gösteren bu yetki yine yargı organının denetimi altında tutulmaktadır. Nitekim toplatma kararı veren merci, bu kararım en geç yirmidört saat içinde hâkime bildirecek; hâkim de bu kararı en geç üç gün içinde onaylamazsa, karar hükümsüz kalacaktır.

Yedinci fıkra süreli veya süresiz yayımların zapt ve müsadereinde, Ceza ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunlarımızın genel hükümlerinin uygulanacağını belirtmektedir. Her ne kadar altıncı fıkra da yer alan «toplatma» tedbiri, bir anlamda, yayım organının «zaptı» niteliğinde ise de; ancak suç kovuşturması müessesesi olarak «zapt ve müsadereinin» ayrıca öngörülmesinde yarar vardır. «Toplatma» hem müsadereyi içermemektedir; hem de suç kovuşturmasıyla ilgili olmayan durumları da kapsayabilen bir tedbirdir. Sövm ve hakaret yahut özel hayatın açıklanması sebebiyle açılan hukuk davalarıyla veya ortada bir dava bulunmamasına rağmen sırf suç işlenmesini önlemek için bir yayım organının toplatılması gibi. Yayım organları konusunda bu özel «toplatma» tedbirinin varlığı, bir ceza hukuku müessesesi olarak «zapt ve müsadere»ye ait genel hükümlerin bunlara uygulanıp uygulanmayacağı hususunda tereddüt doğurmuştur. Bu tereddüdü ortadan kaldırmak amacıyla söz konusu fıkra gereği görülmüştür. Bilindiği gibi Ceza Kanunumuza göre suç ürünü ve suç aleti zapt ve müsadereye tabi eşyadandır. Bir suçun basın yoluyla işlenmesi halinde yayım organını bu genel hükmün dışında tutmak için ortada makul sebep yoktur.

Maddenin son fıkrasında süreli yayımların hangi hallerde ve hangi şartlarla kapatılacağı hüküm altına alınmaktadır. Kapatma, ceza mahkûmiyetine eklenecek fakat kişiyi değil süreli yayını hedef alan ayrı bir müeyyidedir. Fıkra da kolayca anlaşılabilirliği gibi «kapatma», ilk defa suç işlenmesi halinde, en fazla bir yıl süreli; tekrâr halinde ise, mahkemenin takdirine göre, gerektiğinde, temelli olabilecek; hatta, bir tedbir sıfatıyla, yargılama sırasında da mahkemece uygulanabilecektir. Bu ek müeyyidenin öngörüldüğü suçlar da sınırlı sayım yoluyla gösterilmiş; ancak Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliğine, Cumhuriyet ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlaka karşı işlenen suçlardan mahkûmiyet halinde bu ağır müeyyideye başvurulacaktır. Şayet mükerri sıfatıyla hüküm giyen kişi «yayım mesleği» mensubu ise meslekî faaliyetten men olunacaktır. Burada «yayım mesleği» geniş anlamında, yani meslekten gazetecileri ve editörleri kapsar şekilde kullanılmıştır. «Yasaklanma» süresi, Ceza Kanunumuzun öngördüğü «muayyen bir mesleğin tatili icrası» sınırları içinde yer alacaktır. Kapatılan süreli yayının devamı niteliğinde bir yayım yapılamayacağına göre, bu yasağa aykırı hareket halinde yayım, gene hâkim kararıyla toplatılacaktır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Maddenin birinci fıkrasında basının hür olduğu, sansür edilemeyeceği yani ön denetime tâbi tutulamayacağı ifade edilmiş; basın hürriyetinin temel unsurlarından biri olan «matbaa serbestisi» de fıkra eklenmiştir.

İkinci fıkra ile resmî dilden başka bir dilde yazılan yayınlar «izin rejimine» bağlanmıştır.

Üçüncü fıkra basın hürriyeti önünde devletin «olumlu tutumunu» yani bu hürriyetin gerçekten sağlanmasında devletin yardımcı olmasını, bu amaçla gerekli tedbirlerin alınması ihtiyacını öngörmektedir. Bu cümleden olmak üzere basın devlet yardımı yanında, basın hürriyetini tehdit eden «tekelleşme» yahut «yoğunlaşma» eğilimlerini önleyici tedbirleri sayabiliriz.

Maddenin dördüncü fıkrasında, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünü koyan 26 ncı madde hükmünün, basın hürriyetinin sınırlandırılması ve düzenlenmesinde de uygulanacağı belirtilmiştir. Gerçekten basın hürriyeti düşünceyi yayma hürriyetinin belli bir kullanım şeklini ve hatta, yaygınlığı nedeniyle, uzantısını teşkil etmektedir. Bu nedenle düşünceyi açıklama hürriyetine ilişkin genel esasların ve özellikle bu hürriyetin sınırlandırılmasında geçerli özel sebeplerin, basın hürriyeti konusunda da uygulanması doğaldır. Unutmamak gerekir ki basın hürriyeti kaynağını 26 ncı madde hükmünden almaktadır.

Maddenin beşinci fıkrası basın suçlarının yahut basın yoluyla işlenen suçların "yayım ile vücut bulacağı" genel kuralına bir istisna getirmektedir. Bilindiği gibi "yayım" (neşir), fikir ürününün umuma sunulması, yani açıklık kazanması demektir. Basın suçları yahut basın yoluyla işlenen suçlarda bu "yayım" unsuru ile suç tamam olmaktadır. İşte bu beşinci fıkra yayım araçlarıyla işlenen bir grup suçta "yayım" unsurunun yokluğuna rağmen cezalandırmayı mümkün kılmaktadır. Hükmün sevk amacı, söz konusu gruba dahil, suçların ağırlığı nedeniyle bunlara daha ilk anda engel olunması arzusudur. "Yayım" gerçekleşikten, fikir ürünü umuma sunulduktan sonra alınacak her türlü tedbirin, "yayım"la ortaya çıkan zarar yahut tehlikeyi ortadan kaldırmaya yetmeyeceği düşünülmüştür. Fıkra da öngörülen bu suçlar Devletin iç ve dış güvenliğine, ülkenin ve milletin bütünlüğüne karşı işlenen suçlar yanında, suç işlemeye, ayaklanma veya isyana teşvik eden, haber veya yazılardır. Bu tehlikeli amaçlara yönelik haber yahut yazıları, hangi sıfatla olursa olsun, yayım amacıyla basan ve bastırılanlar, bu suçlara ait kanun hükümlerince sorumlu olacaklardır. Fıkranın son cümlesi, bu tür yazı yahut haberi içeren yayım organının, tedbir olarak, dağıtımdan alıkonulabileceğini yani zaptolunabileceğini belirtmektedir.

Altıncı fıkra, olaylar hakkında yayım yasağı konamayacağı ilkesini koymakta ve bu kurala bir tek halde istisna getirmektedir. Bu istisna da yargılama görevinin etkiden uzak tutulması amacına yöneliktir. Gerçekten "yayım yasağı", basın hürriyetine tıpkı sansür gibi, ağır şekilde tehdit eden bir "önleyici" tedbirdir. Bu nedenle, uygulama alanının gayet dar biçimde sınırlandırılması gerekir. Kabul edilen istisnanın meşruluğu üzerinde şüpheye yer yoktur. Yargılama görevi, ancak her türlü etkiden uzak olarak yerine getirildiği takdirde güven verecek; ancak bu şartla mahkeme kararı "doğru"yu ifade edecek ve "kesin hüküm kuvvetine" sahip olacaktır.

Yedinci fıkra, süreli ve süresiz yayımların toplatılması hususunu düzenlemektedir. Umuma sunulmuş yani dağıtılmış bir yayımın toplatılmasına, kural olarak, hâkim karar verecektir. Bununla beraber adli kovuşturmanın henüz başlamadığı ve gecikmesinde de sakınca bulunan hallerde kanunun yetkili kıldığı başka bir merci toplatma kararı verilebilecektir. Hâkimden başka bir mercin vereceği toplatma kararının gerekçesi de fıkra da belirtilmiştir; yani bu makamin konu bakımından takdir hakkı sınırlandırılmıştır. Acele hallerde bu merci tarafından verilebilecek toplatma kararı ancak Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması, suçların önlenmesi mülhazalarıyla verilebilecektir. Olağanüstü bir tedbir niteliği gösteren bu yetki yine yargı organının denetimi altında tutulmaktadır. Nitekim toplatma kararı veren merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde hâkime bildirecek; hâkim de bu kararı en geç iki gün içinde onaylamazsa, karar hükümsüz kalacaktır.

Sekizinci fıkra süreli veya süresiz yayımların zapt ve müsaderesinde, Ceza ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunlarımızın genel hükümlerinin uygulanacağını belirtmektedir. Her ne kadar yedinci fıkra da yer alan "toplatma" tedbiri, bir anlamda, yayım organının "zaptı" niteliğinde ise de; ancak suç kovuşturması müessesesi olarak "zapt ve müsaderenin" ayrıca öngörülmesinde yarar vardır. Yayım organları konusunda bu özel "toplatma" tedbirinin varlığı, bir ceza hukuku müessesesi olarak "zapt ve müsadere"ye ait genel hükümlerin bunlara uygulanıp uygulanmayacağı hususunda tereddüt doğurmuştur. Bu tereddüdü ortadan kaldırmak amacıyla ki, söz konusu fıkraya gerek görülmüştür. Bilindiği gibi Ceza Kanunumuza göre suç ürünü ve suç aleti zapt ve müsadereye tâbi eşyadandır. Bir suçun basın yoluyla işlenmesi halinde yayım organını bu genel hükmün dışında tutmak için ortada makul sebep yoktur.

Maddenin son fıkrasında süreli yayımların hangi hallerde ve hangi şartlarla kapatılacağı hüküm altına alınmaktadır. Kapatma, ceza mahkûmiyetine eklenecek fakat kişiyi değil süreli yayını hedef alan ayrı bir müeyyidedir. Bu ek müeyyidenin öngörüldüğü suçlar da sınırlı sayım yoluyla gösterilmiş; ancak Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliğine, Cumhuriyet ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka karşı işlenen suçlardan mahkûmiyet halinde bu ağır müeyyideye başvurulacaktır.

Kapatılan süreli yayının devamı niteliğinde bir yayım yapılamayacağına göre, bu yasağa aykırı hareket halinde yayın, gene hâkim kararıyla toplatılacaktır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 28 - Maddenin ikinci fıkrasında yer alan «Resmî dilden başka bir dilde yayın yapılması izne bağlıdır.» şeklindeki hüküm gerek bu konudaki kanunun düzenlenmesinde ve gerekse uygulamada amacı dışındaki yorumlara neden olup her yayın için ayrı ayrı izin alınması gibi bir hüküm niteliğinde anlaşılabileceğinden bu hüküm redaksiyona tabi tutularak «Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayın yapılamaz.» şekline dönüştürülmüştür.

Böylece, kanunun yasaklamadığı dillerde yapılan yayınların izin sistemine bağlanmasına gerek olmadığı da vurgulanmış olmaktadır. 27 nci maddeye eklenmiş bulunan ikinci fıkra hükümleri de gözönünde bulundurularak dördüncü fıkra metnine «27 ncı madde» atf maddesi olarak eklenmiştir. Ayrıca, beşinci fıkra da yer alan «Tedbir yolu ile dağıtımı önleyecek sorumlu merci.... kanunda açıkça gösterilir,» şeklindeki hüküm kanun koyucuya ışık tutacak nitelikte olmadığından bu fıkra hükmü toplatmaya ilişkin maddenin yedinci fıkrası ile ahenk teşkil edecek şekilde yeniden düzenlenmiş ve kaide olarak dağıtımın tedbir yoluyla durdurulmasına hâkimin karar verebileceği belirtilmiştir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise yine fıkra da belirtilen suçlarla ilgili olmak kaydıyla kanunun açıkça yetkili kıldığı mercin emri ile de tedbir yoluyla dağıtım önlenilebilecektir. Ancak bu halde de yine hâkime gidilmesi ve dağıtımı önleme kararının yerinde olup olmadığının mahkemece değerlendirilmesi esası getirilmiştir.

Madde metninde yer alan devlete ait gizli bilgilerin, hangi bilgileri kapsadığı, kanunla belli edilecektir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/10 md.)

Basın Hürriyeti ile ilgili 28 inci maddenin "Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz." hükmünü içeren fıkrası metinden çıkarılmıştır. Bu hürriyetin sınırlandırılması 26 ve 27 ncı maddedeki hükümler çerçevesinde olacaktır.

B. Süreli ve süresiz yayın hakkı

Madde 29 - Süreli veya süresiz yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Süreli yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tesbiti

halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Sürelî yayınların çıkarılması, yayım şartları, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırmacı siyasal, ekonomik, mali ve teknik şartlar koyamaz.

Sürelî yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkanlarından eşitlik esasına göre yararlanır.

Madde 29 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 29 - Sürelî ve süresiz yayın hakkı

Madde sürelî ve süresiz yayınları birlikte ele alarak bunların yayım şartlarını, basın özgürlüğüne uygun olarak, göstermiştir.

Birinci fıkrada, sürelî ve süresiz yayınların izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamayacağı açıkça belirtilmiştir. Özgürlük yahut hakların kullanılmasında «izin» sisteminin, özgürlük kavramıyla bağdaşmadığı açıktır. «Malî teminat» ise, yayım için daima bir «engel tehdidi» teşkil ettiği cihetle gene bir «önleyici tedbir» olarak yasaklanmış bulunmaktadır.

Yayımın izne bağlı tutulmaması, her türlü denetim dışında bıraktığı anlamını da ifade etmez. Yayın organlarının günümüz toplumlarında ve Devlet yönetiminde gösterdiği önem ve demokratik rejimlerde üstlendikleri görev bunlar konusunda bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Bu düzenleme hem görevin amacına uygun surette yerine getirilmesini sağlayacak; hem de sahip bulunulan serbestinin suiistimali bu yoldan önlenmiş olacaktır. Basın hukukunda hiçbir zaman «önleyici tedbir» niteliğinde (yani bir serbestiyi kaynağında, diğer bir deyimle, kullanılmadan yok eden bir tedbir olarak) görülmeyen bu düzenleme basın kanunlarında yer almaktadır. «Düzenleyici» hükümlerin, basın özgürlüğüyle bağdaşabilmesi için bunların, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımını engelleyici veya zorlaştırmacı nitelikte olmamaları gerekir. Maddenin ikinci fıkrası, bütün bu hususları göz önünde tutularak kaleme alınmıştır. Düzenleyici tedbirler özellikle sürelî yayınlar konusunda önem gösterdikleri için fıkranın birinci cümlesinde sürelî yayınlardan söz edilmiştir. Buna karşılık fıkranın ikinci cümlesinde, süresiz yayımları da kapsar şekilde genel bir ifade kullanılmıştır. Kitle haberleşmesinin sağlıklı kılınması için sürelî yayınlar konusunda Devlet iltimasının önlenmesi gerekir. Ancak bu sayededir ki, demokratik rejim gereği olan çoğulculuk mümkün olacak; farklı düşünce ve kanaatlerin «meydandan kovulması» sonucu ortaya çıkabilecek «tek yönlü yayım» önleneyecektir. Bu amaçladır ki, maddenin üçüncü fıkrası, Devletin, sürelî yayınlar konusunda ayırım yapmasını yasaklamakta, «eşit işlem» hükmünü getirmektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Madde sürelî ve süresiz yayınları birlikte ele alarak bunların yayım şartlarını, basın hürriyetine uygun olarak, göstermiştir.

Birinci fıkrada, sürelî ve süresiz yayınların izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamayacağı açıkça belirtilmiştir. Hürriyet yahut hakların kullanılmasında «izin» sisteminin, hürriyet kavramıyla bağdaşmadığı açıktır. «Malî teminat» ise, yayım için daima bir «engel tehdidi» teşkil ettiği cihetle gene bir «önleyici tedbir» olarak yasaklanmış bulunmaktadır.

Yayımın izne bağlı tutulmaması, her türlü denetim dışında bıraktığı anlamını da ifade etmez. Yayın organlarının günümüz toplumlarında ve Devlet yönetiminde gösterdiği önem ve demokratik rejimlerde üstlendikleri görev bunlar konusunda bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Bu düzenleme hem görevin amacına uygun surette yerine getirilmesini sağlayacak; hem de sahip bulunulan serbestinin suiistimali bu yoldan önlenmiş olacaktır. Basın hukukunda hiçbir zaman «önleyici tedbir» niteliğinde yani bir serbestiyi kaynağında, diğer bir deyimle, kullanılmadan yok eden bir tedbir olarak görülmeyen bu düzenleme basın kanunlarında yer almaktadır. «Düzenleyici» hükümlerin, basın hürriyetiyle bağdaşabilmesi için bunların, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımını engelleyici veya zorlaştırmacı nitelikte olmamaları gerekir. Maddenin ikinci fıkrası, bütün bu hususlar göz önünde tutularak kaleme alınmıştır. Düzenleyici tedbirler özellikle sürelî yayınlar konusunda önem gösterdikleri için fıkranın birinci cümlesinde sürelî yayımlardan söz edilmiştir. Buna karşılık fıkranın ikinci cümlesinde, süresiz yayımları da kapsar şekilde genel bir ifade kullanılmıştır.

Kitle haberleşmesinin sağlıklı kılınması için sürelî yayınlar konusunda Devlet iltimasının önlenmesi gerekir. Ancak, bu sayededir ki, demokratik rejim gereği olan çoğulculuk mümkün olacak; farklı düşünce ve kanaatlerin «meydandan kovulması» sonucu ortaya çıkabilecek «tek yönlü yayım» önleneyecektir. Bu amaçladır ki, maddenin üçüncü fıkrası, Devletin sürelî yayınlar konusunda ayırım yapmasını yasaklamakta, «eşit işlem» hükmünü getirmektedir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 29 - Maddenin birinci fıkrasından sonra «Sürelî yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir...» fıkrası eklenmiştir. Ancak, bu fıkra hükmü sürelî veya süresiz yayının önceden izin almadan çıkarılması hükmünün uygulanmasına engel değildir. Ayrıca, kanun koyucuya yapılacak düzenlemelerde ışık tutulması amacıyla sürelî yayın çıkarılanların kanunla gösterilecek bilgi ve belgeleri yetkili mercie vermeleri gerektiği esası getirilmiştir. Yetkili merci, bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yayınlanmakta olan yayının durdurulması için mahkemeye başvurulabilecektir.

C. Basın araçlarının korunması

Madde 30 - (Değişik madde: 07.05.2004 - 5170 S.K/Madde 4)

Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

Madde 30 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 30 - Basın araçlarının korunması**

Demokratik yönetimde üstlendikleri önemli görev nedeniyle basın araçları özel koruma tedbirlerine konu olmuşlardır. Bu tedbirlerden biri de bunların suç aleti oldukları gerekçesiyle zapt ve müsadere edilememeleri ve işletilmekten alıkonulamamaları yani ceza kanunlarının genel hükümleri dışında tutulmalarıdır. Bununla beraber söz konusu koruma tedbirinin, ayrımsız bütün basın araçları bakımından kabulü amaca uygun düşmeyeceği gibi, sakıncalı da olabilir. Bu nedenle 30 uncu madde korunmaya layık basın araçlarını belirlemek suretiyle, bunların zapt ve müsadere edilemeyeceğini yahut işletilmekten alıkonulamayacağını hükme bağlamıştır.

Korunan basın araçları, herşeyden önce, kanuna uygun şekilde (Mesela Matbaalar Kanunu) basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileridir. Bu suretle kaçak kurulmuş bir basımevi yahut bir teksir makinesi bu hükümden yararlanamayacaktır. Amaç, her ne sebeple olursa olsun bir basın aracını «dokunulmaz» kılmak değil; fakat basın aracını, yerine getirdiği «görev» nedeniyle «özel işleme» tabi tutmak, yani korumaktır. İkinci olarak, «zapt veya müsadere» dışında tutulacak yahut işletilmekten alıkonulamayacak basın aracı, 28 inci maddenin son fıkrasında gösterilen cinsten bir suçta «alet» olarak kullanılmamış olmalıdır. Pek ağır suç işleme halinde, «özel işlem» varlık gerekçesini kaybetmektedir.

Madde hükmü sadece «suç aleti olarak» zapt ve müsadere veya işletilmekten alıkonulmayı yasaklamaktadır. Basın aracına, başka kanun hükümleri gereği yapılan müdahaleler (Mesela Kanununa yahut Matbaalar Kanununa aykırılık nedeniyle basımevinin işletilmekten alıkonulması) bu hükmün dışındadır. Maddede kullanılan «zapt» ve «müsadere» terimlerinden bu husus açıkça anlaşılmaktadır.

GEREKÇE (7.5.2004-5170/4 md.)

Basının, demokratik yönetimde üstlendiği önemli görev nedeniyle basın araçları anayasalarda ayrıca koruma altına alınmaktadır. 2003

Katılım Ortaklığı Belgesinde bu konudaki reformların sürdürülmesi gerektiği de öngörüldüğünden, 30 uncu madde 1961 Anayasasına da uygun şekilde yeniden düzenlenmektedir. (*)

(*) 1961 Anayasasının "Basın Araçlarının Korunması" başlıklı 25 inci maddesinin gerekçesi:

Basın hürriyetine vurulacak en büyük darbenin basın araçlarına ve hele basımevlerine el koymak olduğunu izah dahi lüzumsuzdur. Totaliter istikamette yol almak isteyen iktidarlar, geçici de olsa basın evlerini faaliyetten alıkoymak ve böylece gazeteleri fiilen iflasa mahkum etmek yoluna gitmeyi ihmal etmemişlerdir. Bu sebeplerdir ki, yeni Anayasalarda, basın araçlarının ya aslâ müsadere ve zapt edilmeyeceği ve işletilmekten alıkonulamayacağı, yahut da bu tedbire son derece istisnai hallerde başvurulabileceği belirtilmektedir. Matbaaların kapatılmasının ne demek olduğunu pek acı tecrübelerle yaşamış olan memleketimizin, bu yolu aslâ kabul etmeyen memleketler arasında yer alması tercih edilmiştir. Pek istisnai hallerde kendisini gösterecek mahzurlar, bu yolun açık olması halinde basın aleminin duyacağı huzursuzluğun yaratacağı mahzurlar yanında daha zayıf kalacaktır.

D. Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

Madde 31 - Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Değişik 2. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 11) Kanun, milli güvenlik, kamu düzeni, genel ahlak ve sağlığın korunması sebepleri dışında, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

Madde 31 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 31 - Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı**

Madde, kamu tüzel kişileri elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından kişilerin ve siyasî partilerin yararlanma hakkını öngörmekte; ve aynı zamanda bu araçların fonksiyonunu, dolaylı bir ifadeyle, belirtmektedir,

Genellikle yaygın ve kamu tüzel kişileri elinde kitle haberleşme araçları radyo - televizyon ve resmî haber ajanslarıdır, özellikle radyo - televizyon işletmelerinin devlet tekelinde (bulunduğu ülkelerde (ülkemizde olduğu gibi) bu «yararlanma» daha büyük bir önem kazanmaktadır. Radyo - televizyon hukukunda «anten hakkı» olarak adlandırılan bu yararlanma imkânı sayesinde, kişililer ve siyasî partiler büyük kitlelere hitap edebileceklerdir. Gene bu imkân sayesinde, devlet aracı farklı düşünce ve kanaatlerin ifadesine yer veren, farklı fikir ve kanaatler önünde tarafsız bir organ haline gelecektir. Devlet hizmetinden eşit yararlanma hakkının gereği de budur. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenecektir. Bu düzenlemede göz önünde tutulacak kriterler de maddenin birinci fıkrasında gösterilmiştir. Yararlanmanın usul ve şartlarının «demokratik esaslara» uygun olması, çoğulculuğa yer vermek, farklı fikir ve kanaatler karşısında organın tarafsız davranması demektir; «hakkaniyet ölçülerine» uygun olmak ise imkândan yararlanmada «makul ve meşru menfaat değerlendirmesini» ifade ederdi

Devlet elinde basın dışı haberleşme araçlarının fonksiyonu, maddenin ikinci fıkrasında belirtildiği gibi, kamuoyunun serbestçe oluşmasıdır. Bu fonksiyonun gerçekleşebilmesi için halk, bu araçlarla haber alacak, düşünce ve kanaatlere ulaşacaktır. Kamu tüzel kişileri elindeki basın dışı kitle haberleşme araçları, yukarıda belirtilen fonksiyonu görürken, yani haber yayarken, bu tasarının 12 inci maddesinde yer alan genel sınırlama

nedenleriyle bağılıdır. Yani bunların haber, fikir, kanaat yayım ve dağıtım faaliyeti, mesela Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü, millî güvenliği korumak yahut genel asayiş yahut kamu düzeni mülahazalarıyla sınırlı tutabilecek, bu «değerlere» zarar verebilecek haberler verilmeyebilecektir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Madde, kamu tüzelkişileri elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından kişilerin ve siyasî partilerin yararlanma hakkını öngörmekte; ve aynı zamanda bu araçların fonksiyonunu, dolaylı bir ifadeyle, belirtmektedir.

Genellikle yaygın ve kamu tüzelkişileri elindeki kitle haberleşme araçları radyo- televizyon ve resmi haber ajanslarıdır. Özellikle radyo- televizyon işletmelerinin devlet tekelinde bulunduğu ülkelerde (ülkemizde olduğu gibi) bu «yararlanma» daha büyük bir önem kazanmaktadır. Radyo - televizyon hukukunda «anten hakkı» olarak adlandırılan bu yararlanma imkânı sayesinde, kişiler ve siyasî partiler büyük kitlelere hitap edebileceklerdir. Gene bu imkân sayesinde ki, devlet aracı farklı düşünce ve kanaatlerin ifadesine yer veren, farklı fikir ve kanaatler önünde tarafsız bir organ haline gelecektir. Devlet hizmetinden eşit yararlanma hakkının gereği de budur. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenecektir. Bu düzenlemede göz önünde tutulacak kriterler de maddenin birinci fıkrasında gösterilmiştir. Yararlanmanın usul ve şartlarının «demokratik esaslara» uygun olması, çoğulculuğa yer vermek, farklı fikir ve kanaatler karşısında organın tarafsız davranması demektir; «hakkaniyet ölçülerine» uygun olmak ise imkândan yararlanmada «makul ve meşru menfaat değerlendirmesini» ifade eder.

Devlet elindeki basın dışı haberleşme araçlarının fonksiyonu, maddenin ikinci fıkrasında belirtildiği gibi, kamuoyunun serbestçe oluşmasıdır. Bu fonksiyonun gerçekleşebilmesi için halk, bu araçlarla haber alacak, düşünce ve kanaatlere ulaşacaktır. Kamu tüzelkişileri elindeki basın dışı kitle haberleşme araçları, yukarıda belirtilen fonksiyonu görürken, yani haber yayarken, bu tasarrufların 13 üncü maddesinde yer alan genel sınırlama nedenleriyle bağılıdır. Yani bunların haber, fikir, kanaat yayım ve dağıtım faaliyeti, mesela Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü, millî güvenliği korumak yahut genel asayiş yahut kamu düzeni mülahazalarıyla sınırlı tutabilecek, bu «değerlere» zarar verebilecek haberler verilmeyebilecektir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 31 - Kanunların düzenlenmesinde demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uyulması gerektiği genel hukuk kuralı olup, bu hususun Anayasa hükmü olarak sadece bu maddede yer alması yanlış anlamlara ve yorumlara neden olabileceğinden «demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine» sözcükleri madde metninden çıkarılmak suretiyle yeniden düzenlenmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/11 md.)

Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma ile ilgili olarak sınırlama halleri belirlenmektedir. Bu haller Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde; millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâk ve sağlığın korunması olarak sıralanmaktadır.

E. Düzeltme ve cevap hakkı

Madde 32 - Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hakim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.

Madde 32 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 32 - Düzeltme ve cevap hakkı

Kitle haberleşmesi faaliyetini yürüten organların, bu faaliyetlerinde serbest kalması esastır. Bu serbestliği kısıtlayan unsurlardan biri de, süreli yayınlarda, «zorunlu yayım» denilen yayımlardır. Bunlar yayın organına dış çevreden (gönderilen ve organca yayımı mecburî olan mütalaa yahut mülâhazalardır. Böylece süreli yayının sınırlı hacmi doldurulmakta ve serbest yayına yer kalmamaktadır.

İkinci olarak süreli haberleşme organının hizmet gereklerinden biri de kamuoyuna doğru haber ve bilgi sunmaktır.

Nihayet süreli haberleşme organları faaliyetlerinde, kişilerin haysiyet ve şereflerine saygılı olmakla yükümlüdürler,

Maddenin birinci fıkrasıyla bu üç gerek yerine getirilmekte; diğer bir deyimle düzeltme ve cevap hakkı sınırlanmakta, kişilerin haysiyet ve şerefleri de (korunarak gerçeğe aykırı yayımlar düzeltilmekte veya cevaplanmaktadır. Kişilere tanınan bu hakkın kullanılış şartlarını kanun düzenleyecektir.

Birinci fıkrada nitelikleri belirtilen düzeltme ve cevap yazılarının yayımı zorunludur. Fakat süreli yayına ilgililer tarafından gönderilecek bu tür yazıların gerçekten belirtilen niteliğe sahip bulunup bulunmadığı konusunda, düzeltme ve cevap hakkını kullandığı iddiasında olan kişi ile yayımcı arasında görüş ve değerlendirme farkı olabilir, Bu halde ihtilâf bağimsız ve tarafsız hakem durumunda olan hâkim tarafından çözümlenecektir. Bu husus da maddenin ikinci fıkrasında öngörülmüş bulunmaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Kitle haberleşmesi faaliyetini yürüten organların, bu faaliyetlerinde serbest kalması esastır. Bu serbestliği kısıtlayan unsurlardan biri de süreli yayınlarda, «zorunlu yayım» denilen yayımlardır. Bunlar yayın organına dış çevreden gönderilen ve organca yayımı mecburî olan mütalaa yahut mülâhazalardır. Böylece süreli yayının sınırlı hacmi doldurulmakta ve serbest yayına yer kalmamaktadır.

İkinci olarak süreli haberleşme organının hizmet gereklerinden biri de kamuoyuna doğru haber ve bilgi sunmaktır.

Nihayet süreli haberleşme organları faaliyetlerinde, kişilerin haysiyet ve şereflerine saygılı olmakla yükümlüdürler.

Maddenin birinci fıkrasıyla bu üç gerek yerine getirilmekte; diğer bir deyimle düzeltme ve cevap hakkı sınırlanmakta, kişilerin haysiyet ve şerefleri de korunarak gerçeğe aykırı yayımlar düzeltilmekte veya cevaplanmaktadır. Kişilere tanınan bu hakkın kullanılış şartlarını kanun düzenleyecektir.

Birinci fıkrada nitelikleri belirtilen düzeltme ve cevap yazılarının yayımı zorunludur. Fakat süreli yayına ilgililer tarafından gönderilecek bu tür yazıların gerçekten belirtilen niteliğe sahip bulunup bulunmadığı konusunda, düzeltme ve cevap hakkını kullandığı iddiasında olan kişi ile yayımcı arasında görüş ve değerlendirme farkı olabilir. Bu halde ihtilâf bağımsız ve tarafsız hakem durumunda olan hâkim tarafından çözümlenecektir. Bu husus da maddenin ikinci fıkrasında öngörülmüş bulunmaktadır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 32 - Maddenin ikinci fıkrasına, düzeltme ve cevap yayınlanmadığı takdirde yayınlanmasına gerek olup olmadığının hâkim tarafından en geç yedi gün içinde karar verilmesi hükmü getirilmek suretiyle düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasının sürüncemede kalmaması öngörülmüştür.

XI. Toplantı hak ve hürriyetleri

A. Dernek kurma hürriyeti

Madde 33 - (Değişik madde: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 12)

Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurma hürriyeti ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hakim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içinde görevli hakim onayına sunulur. Hakim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

Madde 33 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 33 - Demek kurma özgürlüğü

Maddenin birinci fıkrasında demek kurma özgürlüğü müspet ve menfi unsurlarıyla birlikte ifade edilmiştir.) Kişi, önceden izin almaksızın demek kurma hakkına sahiptir (müspet unsur); kimse, bir derneğe üye olmaya veya demekte üye kalmaya zorlanamaz (menfi unsur). Bir özgürlüğe sahibiyet, o özgürlüğün her türlü düzenlemeden masun tutulduğu anlamına gelmez; bu itibarla demek kurma özgürlüğünün kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilecektir.,

İkinci fıkrada bu hakkın kullanılmasında geçerli özel sınırlama nedenleri gösterilmiştir. Ezcümle dernekler siyasî amaç güdemeyecek veya siyasî faaliyette bulunamayacaklar; siyasî partiler, sendikalar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile bağlantı veya ilişki kuramayacaklardır. Bu yoldan demeklerin, son yıllarda Türk siyasî hayatında şahit olunan ve siyasî bayatımızı bir anlamda dejenere eden faaliyetleri önlemek istenmiş; meşru amaç etiketi altında bunların amaç dışı faaliyetleri engellenmiştir. Siyasî amaçlı dernekler siyasî parti olarak teşkilâtlanacaklar ve siyasî partilere ilişkin düzenleme gereklerine uyacaklardır.

Maddenin üçüncü fıkrasında demeklerin kendiliğinden dağılmış sayılması, yani hukukî varlığını kaybetmesi hali öngörülmüştür. Uygulama kanununun öngördüğü kuruluş şartlarını kaybeden yahut kanunî yükümlülüklerini yerine getirmeyen dernekler kendiliğinden, yani başka bir işleme gerek kalmadan hukukî varlıklarını kaybedeceklerdir. Bu hususların varlığı idarece tespit olunacak (ise de, idarenin bu takdiri, genel hüküm

uyarınca yargı denetimine tabidir.

Dördüncü fıkra ile, demeklerin kapatılmasına ancak bir yargı makamının karar verebileceği hüküm altına alınmıştır.; Keza uygulama kanunu hangi hallerde bir demerin kapatılabileceğini gösterecektir. Ancak demekler Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ve suçların önlenmesi amaçlarıyla, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, kanunun yetkili kıldığı başka bir merci tarafından faaliyetten men olunabilecektir. İdarî mercinin bu kararı dahi genel hükme göre yargı denetimi altındadır.

Demerin ancak hâkim kararıyla kapatılabileceği kuralına beşinci fıkra ile bir istisna getirilmiş; İçişleri Bakanlığına, fıkroda belirtilen amaçlarla, demek kapatma yetkisi verilmiştir.

Demek kurma özgürlüğü bazı meslek mensupları konusunda, bu kişilerin üslendiği görevin niteliği nedeniyle başkaca sınırlamaya konu olabilecek yahut tamamen yasaklanabilecektir.; Bunlar özel bir disipline gerek gösteren Silahlı Kuvvetler yahut kolluk kuvvetleri mensupları ile demekleşme yüzünden görevin zarar görebileceği kamu görevlileridir. Bu husus, birinci fıkra hükmünün bir istisnası olmak üzere maddenin altıncı fıkrasında yer almaktadır.

Nihayet yedinci fıkra i e, demek kurma özgürlüğü hakkındaki hükümlerin vakıflara ve bu nitelikteki diğer kuruluşlara da uygulanacağı kabul edilmiştir. Hükümün amacı, esasında demek kurma özgürlüğünden kaynaklanan, fakat sahip bulundukları hukukî nitelik itibarıyla başka ad taşıyan toplulukların; kanuna karşı hile yolundan denetim ve düzenleme dışı kalmalarını önlemektir,

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 33 - Demek kurma hürriyetine ilişkin olarak yapılacak kanunî düzenlemede dikkate alınmak üzere maddeye yeni bir ikinci fıkra eklenmiş ve demeklerin hâkim kararıyla kapatılabileceği kuralı getirilmiş, kanunla yetkili kılınan mercinin ancak hâkim kararına kadar demeri faaliyetten alıkoymaya yetkili hükmü muhafaza edilerek İçişleri Bakanlığınca demeklerin kapatılmasına imkân veren fıkra hükmü madde metninden çıkarılmış ve bu doğrultuda madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/12 md.)

Demek kurma hürriyeti yeniden düzenlenmektedir. Maddede geçen "herkes" kavramı her hukukî varlığı, tüzel kişileri de kapsar. Tüzel kişiler demek kurabilir ya da demere üye olabilir.

B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

Madde 34 - (Değişik madde: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 13)

Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Madde 34 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 34 - Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme özgürlüğü

Düşünceli açıklama özgürlüğünün icrası niteliğindeki diğer bir hak da kişilerin bir araya gelerek toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyebilmeleri hakkıdır. Bu özgürlüğün de mevcudiyeti, toplantı yahut gösteri yürüyüşünün izin şartına bağlanmamasını gerektirmektedir. Toplantı veya gösteri yürüyüşünün silahsız ve saldırısız olması bu hakkın kullanılabilmesinin ilk şartıdır. Maddenin birinci fıkrası ile bu hususlar hüküm altına alınmış bulunmaktadır.

Bu özgürlüğün kullanılmasında uyulacak şekil, şart ve usulleri kanun gösterecek; yani hakkın kullanılması bir kanunî düzenlemeye bağlanacaktır.

Bu özgürlük konusunda, genel sınırlama nedenleri dışında özel sınırlama nedenleri öngörülmemiş; yalnızca demekler ve sendikaların söz konusu hakları kullanmaları kendi amaçlarıyla sınırlı tutulmuştur. Böylece demekler ve sendikalar kendi konu ve amaçları dışında, toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyemeyecekler yahut kendi konu ve amaçları dışında bir toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılamayacaklardır. Üçüncü fıkra hükmü, demek ve sendika faaliyetlerini seçilen amaç sınırları içinde tutmak arzusunun başka bir ifadesini teşkil etmektedir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 34 - Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına ilişkin bu maddeye özel sınırlama sebepleri getirilerek şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idarî mercinin gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergâhı tespit edebileceği şeklinde maddeye yeni bir fıkra eklenmiş, ayrıca eklenen dördüncü fıkra ile belirtilen durumlarda belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün yasaklanabileceği hükmü getirilmiştir. Aynı fıkroda, gösterilen sebeplere dayalı olarak bir ile bağlı ilçelerde kanunun öngördüğü hallerde ve yine kanunun üç ay geçmemek koşuluyla tespit edeceği sürede bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanabileceği belirtilmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/13 md.)

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ve sınırları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygun olarak yeniden düzenlenmektedir.

XII. Mülkiyet hakkı

Madde 35 - Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

Madde 35 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 43 - Mülkiyet ve miras

Madde, birbirine yakın ve birbirleriyle ilgili iki temel hakkı, mülkiyet ve miras haklarını birlikte düzenlemiştir. Bu birlikte düzenleme 18 inci yüzyıldan beri gelen geleneğin sonucudur.

Anayasa hem mülkiyet hakkını hem miras hakkını Anayasal bir müessese olarak teminat altına almaktadır.

Maddede mülkiyet ve miras haklarının, diğer temel haklar gibi ve onlar derecesinde düzenlenmiş ve Anayasa güvencesine bağlanmıştır.

Madde bundan sonra mülkiyet ve miras haklarının kamu yararı amacı ile sınırlandırılabilmesine işaret etmiş; daha sonra mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olmayacağını hükme bağlamıştır.

Mülkiyet hakkı Devletten önce de var olan bir gerçek olması itibarıyla (Maunz - Dürig - Herzog - Scholz, Grundgesetz, Kommentar, Art. 14, N. 5) ekonomik ve sosyal haklar arasında değil de, kişinin temel hakları arasında düzenlenmesi düşünülebilirse de, Komisyon şimdiki düzenlemenin yerinde olduğu sonucuna varmıştır.

Mülkiyetin Anayasa güvencesi altına alınması, yine Anayasanın komünizmi, faşizmi ve din temeline dayanan Devlet kurmayı yasaklayan hükümleriyle birlikte karşılaştırılınca, mülkiyetin bu şekildeki himayesinin bir ölçüde ekonomik sistem tercihi bakımından da bir gösterge teşkil etmektedir. Kısaca, özel mülkiyetin özellikle üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin yok edilmesi, inkâr edilmesi de önlenmiştir. Kamu yararının bulunduğu hallerde rayiç bedel ödenmek suretiyle kamulaştırma ve devletleştirme mümkündür ve Anayasada 48 ve 49 uncu maddelerde düzenlenmiştir.

Mülkiyeti Anayasa teminatı altında bulunduranın ülke ekonomisinin ihtiyacı olan uluslararası ilişkileri geliştireceği, yabancı sermayenin ülkemizde yatırım yapmasını mümkün kılacağı, bu ilişkilerde ülke menfaatlerine öncelik tanınması durumunda ise ekonomik büyümenin gerçekleşmesi suretiyle toplumun refahını artıracığı genellikle kabul edilmektedir. (Dürig - Maunz - Herzog - Scholz Art. 14.N.7).

Anayasa teminatı altına alan bu madde doğrudan devlete hitabetmektedir. Mülkiyetin şahıslara karşı korunması Medenî Kanun, 5917 sayılı Gayri Menkule Tecavüzün Menî Hakkında Kanun gibi mevzuatla sağlanmaktadır. Mülkiyetinin münferit himayesini fert mahkemelerden ve idareden talep edecektir. Mülkiyetin müessese olarak güvence altına alınması ise kanun koyucu, başka açıdan Devlet, Anayasaya uygunluk denetimini yapacak olan Anayasa yargısı tarafından sağlanacaktır. (Mangoldt - Klein I. S. 422).

Mülkiyetin Anayasa teminatı altına alınması kimlerin yararlanacağı ise bir problem doğurmaz. Malik sıfatını taşıyan gerçek ve tüzel kişiler, bu Anayasal güvenceden yararlanırlar ve onu dermeyer edebilirler. Gerçek kişilerin fiil ehliyetlerinin farklı olması sebebiyle bu temel hakkın sahipliği bakımından bir ayırım yapılamaz. Başka deyişle mülkiyete sahip olmak bakımından hiçbir ehliyet ayırımı gözetilemez.

Kişinin, şahsiyetini geliştirebilmesinde, mülkiyetin Anayasaca güvence altına alınmasının azmsanmayacak rolü vardır. Çünkü klasikleşmiş bir kabule göre, insan şahsiyetinin bir parçası «ekonomik şahsiyet» olarak adlandırılmaktadır. Anayasanın «Herkes yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.» diyen 16 ncı maddesinin 1 inci fıkrası ile mülkiyet güvencesi getiren 43 üncü madde arasında bu açıdan irtibat vardır. Başka deyişle, mülkiyet hakkını Anayasa teminatı altında tutan 43 üncü madde, 16 ncı maddenin 1 inci fıkrasına nazaran özel hüküm niteliğindedir.

Mülkiyetin korunması, hürriyeti de güvence altına alır. (Maunz - Dürig - Herzog - Scholz, Art. 14.N.15/16) Mülkiyetin, güvencesi ile ilgili 43 üncü madde, konut dokunulmazlığını güvence altına alan 22 ncı madde birlikte uygulanır.

49 uncu maddede düzenlenen devletleştirmenin mülkiyetin Anayasa güvencesi altına alınması ile çelişir bir yanı yoktur. Bu noktaya yukarıda temas edilmiştir.

Mülkiyetin anayasal güvencesi ile 13 üncü maddedeki temel hakları kötüye kullananların o hakları kaybedecekleri hükmü arasında bir uyumsuzluk bulunmamaktadır. Türk Ceza Kanunundaki müsademe hükümleri ile Anayasanın 30 uncu maddesindeki müsadere hükümleri 13 üncü madde anlamında «o hakkın kaybedilmesi» değildir. Kanun koyucu 13 üncü maddedeki şartlarda mülkiyet hakkının kaybedilmesinin şartları ve karar verecek mercileri özel bir kanunla düzenleyebilir. Mülkiyetin ve bu arada üretim araçlarının anayasal güvence altına alınması, anayasal güvence altına alınmış olan bu mülkiyet konularının tekelleşmesinin ve kartelleşmenin sakıncalarının da önlenmesini gerekli kılmaktadır. Aksi halde ekonomik kudretin toplum zararına kullanılması yolu açık olurdu. Bu ihtiyaç ise Anayasanın 60 inci maddesinde, Devletin «piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu tekelleşme ve kartelleşmeyi önleyeceği» düzenlenerek giderilmiştir. Böylece hem mülkiyete anayasal bir güvence sağlanmış hem de tekellerin ve kartellerin sakıncaları engellenmek istenmiştir.

Mülkiyet anayasal güvence altına alınması tek tek menkul ve taşınmaz malları, para ile değerlendirebilen hakları ve mal varlığını toplu olarak ve tabii olarak üretim araçlarını içeren bir teminatıdır.

Bu teminat, hukuk devletinin gereğidir.

Bu teminat, mülkiyetin kamu yararı amacıyla sınırlandırılmasına engel değildir. Ağır vergilendirme, peşin olmayan ödemelerle kamulaştırma ve devletleştirmelerin, mülkiyet güvencesine aykırı düşer.

Miras hakkı, mülkiyet hakkının bir devamıdır, özel bir şeklidir. Bu nedenle mülkiyet ve miras aynı maddede ardarda düzenlenerek anayasal güvence altına alınmıştır.

Miras hakkının ağır vergilendirme yolu ile muhtesaz hale getirilmesi, miras hakkının ortadan kaldırılması önlenmek istenmiştir.

Bilindiği üzere Medenî Kanunda mirasçılara, miras bırakana yakınlıklarına göre mahfuz hisseler (saklı paylar) tanınmıştır. İşte bu kanunî mahfuz hisselerinin kamu yararı ve kamu hizmeti gibi amaçlarla dahi, bu saklı payların azaltılamayacağı hükme bağlanmıştır. Bu son nokta giderek özel miras hakkının ve mirasçılık haklarının yerine mirasın Devlete veya kamu kurum veya kuruluşlarına geçmesine yol açabilecek tehlikeli bir yol olarak görülmektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Madde, birbirine yakın ve birbirleriyle ilgili iki temel hakkı, mülkiyet ve miras haklarını birlikte düzenlemiştir. Bu birlikte düzenleme 18 inci yüzyıldan beri gelen geleneğin sonucudur.

Anayasa hem mülkiyet hakkını hem miras hakkını anayasal bir müessese olarak teminat altına almaktadır.

Maddede mülkiyet ve miras hakları, diğer temel haklar gibi ve onlar derecesinde düzenlenmiş ve Anayasa güvencesine bağlanmıştır.

Madde bundan sonra mülkiyet ve miras haklarının kamu yararı amacı ile sınırlandırılabilmesine işaret etmiş; daha sonra mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olamayacağını hükme bağlamıştır.

Mülkiyet hakkı Devletten önce de var olan bir gerçek olması itibarıyla (Maunz - Dürig - Herzog - Scholz, Grundgesetz, Kumm- entar, Art. 14, N.5) ekonomik ve sosyal haklar arasında değil de kişinin temel hakları arasında düzenlenmesi düşünülebilirse de Komisyon şimdiki düzenlemenin yerinde olduğu sonucuna varmıştır.

Mülkiyetin Anayasa güvencesi altına alınması, yine Anayasanın komünizmi, faşizmi ve din temeline dayanan Devlet kurmayı yasaklayan hükümleriyle birlikte karşılaştırılınca, mülkiyetin bu şekildeki himayesinin bir ölçüde ekonomik sistem tercihi bakımından da bir gösterge teşkil etmektedir. Kısaca, özel mülkiyetin özellikle üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin yok edilmesi, inkâr edilmesi de önlenmiştir. Kamu yararına bulunduğu hallerde rayiç bedel ödenmek suretiyle kamulaştırma ve devletleştirme mümkündür ve Anayasada 47 ve 48 inci maddelerde düzenlenmiştir.

Mülkiyeti Anayasa teminatı altında bulunduranın ülke ekonomisinin ihtiyacı olan uluslararası ilişkileri geliştireceği, yabancı sermayenin ülkemizde yatırım yapmasını mümkün kılacağı, bu ilişkilerde ülke menfaatlerine öncelik tanınması durumunda ise ekonomik büyümenin gerçekleşmesi suretiyle toplumun refahını artıracağı genellikle kabul edilmektedir (Dürig - Maunz - Herzog - Scholz, Art. 14, N.7).

Mülkiyeti Anayasa teminatı altına alan bu madde doğrudan devlete hitabetmektedir. Mülkiyetin şahıslara karşı korunması Medenî Kanun ve 5917 sayılı Gayri Menkule Tecavüzün Men'i Hakkında Kanun gibi mevzuatla sağlanmaktadır. Mülkiyetin münferit himayesini fert mahkemelerden ve idareden talep edecektir. Mülkiyetin müessese olarak güvence altına alınması ise kanun koyucu, başka açıdan Devlet, Anayasaya uygunluk denetimini yapacak olan Anayasa yargısı tarafından sağlanacaktır (Mangoldt - Klein I, S. 422).

Mülkiyetin Anayasa teminatı altına alınması kimlerin yararlanacağı ise bir problem doğurmaz. Malik sıfatını taşıyan gerçek ve tüzel kişiler, bu anayasal güvenceden yararlanırlar ve onu dermeyeran edebilirler.

Gerçek kişilerin fiil ehliyetlerinin farklı olması sebebiyle bu temel hakkın sahipliği bakımından bir ayırım yapılamaz. Başka deyişle, mülkiyete sahip olmak bakımından hiçbir ehliyet ayırımı gözetilemez.

Kişinin, şahsiyetini geliştirebilmesinde, mülkiyetin Anayasaca güvence altına alınmasının azmsanmayacak rolü vardır. Çünkü klasikleşmiş bir kabule göre, insan şahsiyetinin bir parçası "ekonomik şahsiyet" olarak adlandırılmaktadır. Anayasanın "Herkes yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir." diyen 16 ncı maddesinin birinci fıkrası ile mülkiyet güvencesi getiren 43 üncü madde arasında bu açıdan irtibat vardır. Başka deyişle, mülkiyet hakkını Anayasa teminatı altında tutan 43 üncü madde, 16 ncı maddenin birinci fıkrasına nazaran özel hüküm niteliğindedir.

Mülkiyetin korunması, hürriyeti de güvence altına alır (Maunz - Dürig - Herzog - Scholz, Art. 14, N. 15/16).

Mülkiyetin, güvencesi ile ilgili 43 üncü madde, konut dokunulmazlığını güvence altına alan 21 inci madde birlikte uygulanır.

48 inci maddede düzenlenen devletleştirmenin mülkiyetin Anayasa güvencesi altına alınması ile çelişir bir yanı yoktur. Bu noktaya yukarıda temas edilmiştir.

Mülkiyetin anayasal güvencesi ile 13 üncü maddedeki temel hakları kötüye kullananların o hakları kaybedecekleri hükmü arasında bir uyumsuzluk bulunmamaktadır. Türk Ceza Kanunundaki müsadere hükümleri ile Anayasanın 30 uncu maddesindeki müsadere hükümleri 13 üncü madde anlamında "o hakkın kaybedilmesi" değildir. Kanun koyucu 13 üncü maddedeki şartlarda mülkiyet hakkının kaybedilmesinin şartları ve karar verecek mercileri özel bir kanunla düzenleyebilir.

Mülkiyetin ve bu arada üretim araçlarının anayasal güvence altına alınması, anayasal güvence altına alınmış olan bu mülkiyet konularının tekelleşmesinin ve kartelleşmenin sakıncalarının da önlenmesini gerekli kılmaktadır. Aksi halde ekonomik kudretin toplum zararına kullanılması yolu açık olurdu. Bu ihtiyaç ise Anayasanın 182 nci maddesinde, Devletin "piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu tekelleşme ve kartelleşmeyi önleyeceği" düzenlenerek giderilmiştir. Böylece hem mülkiyete anayasal bir güvence sağlanmış hem de tekellerin ve kartellerin sakıncaları engellenmek istenmiştir.

Mülkiyet anayasal güvence altına alınması tek tek menkul ve taşınmaz malları, para ile değerlendirebilen hakları ve mal varlığını toplu olarak ve tabii olarak üretim araçlarını içeren bir teminatır.

Bu teminat, hukuk devletinin gereğidir.

Bu teminat, mülkiyetin kamu yararı amacıyla sınırlandırılmasına engel değildir. Ağır vergilendirme, peşin olmayan ödemelerde kamulaştırma ve devletleştirmelerin, mülkiyet güvencesine aykırı düşer.

Miras hakkı, mülkiyet hakkının bir devamıdır, özel bir şeklidir. Bu nedenle mülkiyet ve miras aynı maddede ardarda düzenlenerek anayasal güvence altına alınmıştır.

Miras hakkının ağır vergilendirme yolu ile muhtesaz hale getirilmesi, miras hakkının ortadan kaldırılması önlenmek istenmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 35 - Dalmışma Meclisince kabul edilen 43 üncü maddenin birinci fıkrasında yer alan «Bu haklar, diğer temel haklar gibi Anayasanın güvencesi altındadır.» cümlesi maddeden çıkarılmış ve madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

Anılan hükmün maddeden çıkarılmasının nedeni, Anayasada sayılan tüm temel hak ve hürriyetler gibi mülkiyet ve miras hakkının da herhangi bir açıklamaya gerek olmaksızın Anayasanın güvencesi altında olmasıdır. Kaldı ki, diğer temel hak ve hürriyetler için ilgili maddelerinde bu kurala yer verilmiştir.

Mülkiyet ve miras haklarının önemi ve Türk toplumunun köklü gelenekleri gözönünde tutularak «bu haklar ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir» hükmü aynen korunmuştur. Metindeki bu «ancak» ibaresi sınırlayıcı nitelikte görülmemiş, temel halk ve hürriyetlerin sınırlanmasına ilişkin 13 üncü maddede belirtilen genel sınırlama sebeplerinin tümü anılan 13 üncü maddenin son fıkrasında yer alan açık hükümlere göre, bu haklar bakımından da geçerli olduğundan, maddede yer alan bu hüküm sınırlama sebepleri arasında öncelikle uygulanabilecek bir sebebi belirtir nitelikte kabul edilmiştir.

XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler

A. Hak arama hürriyeti

Madde 36 - Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

Madde 36 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 35 - Hak arama özgürlüğü

Maddenin birinci fıkrasında, hak arama «hakkının» ilk şartı olan yargı mercilerine davacı ve davalı olarak başvurabilme hakkı ve özgürlüğü hükmü altına alınmış ve bunun tabii sonucu olarak da kişinin yargı mercileri önünde iddia, savunma ve «adil ve hakkaniyete uygun» yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Yargılama usulü kanunu ve yargı organı, Anayasa emri olarak, «adil ve hakkaniyete uygun» yargılamayı sağlayacak şekilde düzenlenecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında, yargılama usulü hukukunun temel kurallarından biri olan «mahkemelerin hakkın alınması görevini yerine getirmekten kaçınmayacakları» ilkesi yer almaktadır. Bu ilke uyarınca, mahkemeler önlerine getirilen davaya bakma ve bunu sonuçlandırmaya mecburdurlar, izaha gerek yoktur ki, mahkemelerin tarafsızlığını tehlikeye düşüren bir sebepten dolayı, hâkimin, hâkimlik görevini yerine getirmekten alıkonulduğu ve yargılama usulü kanunlarının öngördüğü haller, «davaya bakmaktan kaçınma» yasağının dışında kalan bir husustur.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Maddenin birinci fıkrasında, hak arama «Hakkının» ilk şartı olan yargı mercilerine davacı ve davalı olarak başvurabilme hakkı ve hürriyeti hükmü altına alınmış ve bunun tabii sonucu olarak da kişinin yargı mercileri önünde iddia, savunma ve «Adil ve hakkaniyete uygun» yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Yargılama usulü kanunu ve yargı organı, Anayasa emri olarak, «adil ve hakkaniyete uygun» yargılamayı sağlayacak şekilde düzenlenecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında, yargılama usulü hukukunun temel kurallarından biri olan «Mahkemelerin hakkın alınması görevini yerine getirmekten kaçınmayacakları» ilkesi yer almaktadır. Bu ilke uyarınca, mahkemeler önlerine getirilen davaya bakma ve bunu sonuçlandırmaya mecburdurlar. İzaha gerek yoktur ki, mahkemelerin tarafsızlığını tehlikeye düşüren bir sebepten dolayı, hâkimin, hâkimlik görevini yerine getirmekten alıkonulduğu ve yargılama usulü kanunlarının öngördüğü haller, «Davaya bakmaktan kaçınma» yasağının dışında kalan bir husustur.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 36 - Anayasanın 9 uncu maddesinde yer alan «Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.» şeklindeki kesin hükmün açıklığı dikkate alınarak madde metninde yer alan «Adil yargılama» ibaresi metinden çıkarılmıştır. Türk Milleti adına yargı yetkisi kullanan bağımsız mahkemelerin, adil yargılama esası içinde yargı yetkisini kullanacakları bir gerçektir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/14 md.)

Bu değişiklikle Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde de güvence altına alınmış olan âdil yargılama hakkı metne dahil edilmektedir.

B. Kanuni hakim güvencesi

Madde 37 - Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

Madde 37 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 36 - Tabii ve kanunî hâkim güvencesi

Madde başlığından da anlaşılacağı gibi bu maddede «kanunî» ve «tabîi» hâkim güvencesi birlikte ifade edilmiştir.

«Kanunî hâkim», «kanunun gösterdiği hâkim» deyişiyle, mahkemelerin veya hâkimlerin görev ve yetkilerinin kanunla belirleneceği; yani ancak yasama tasarrufları yoluyla görev ve yetkinin saptanacağı belirtilmiştir. «Suç ve cezaların kanuniliği» ilkesinin, şekli ceza hukuku yani suç yargılaması hukukundaki mukabili olan bu ilke esasen «yargı» bölümünde açıkça ifade edilmiştir. Bu ilke, suç yargılaması hukukunda çok iyi bilinen ve yargılamada keyfiliği önlemek ve güvenirliliği sağlamak amacını güden «yargılamanın kanuniliği» kuralının tabîi ve ilk sonucudur.

«Tabîi hâkim» kavramı ise, yargılanacak nizanın vukuu anında yürürlükte bulunan kanunun öngördüğü yargı mercii demektir. Bunlara «olağan mahkemeler» denir. Diğer bir deyimle, bir ceza, ancak vukuu anında yürürlükte bulunan kanunun tabîi kıldığı yargılama mercii önüne götürülecek; bu kanuna göre hangi mahkemenin görev ve yetkisine giriyorsa o mahkeme tarafından çözüme bağlanacaktır. Bu suretle davanın «olaydan» sonra çıkarılacak bir kanunla yaratılan bir mahkeme önüne götürülmesi yasaklanmakta, yani «kişiye» yahut «olaya» göre «kişiyi» yahut «olayı» göz önünde tutarak mahkeme kurma imkân ortadan kaldırılmaktadır. Bu ise «tarafsız yargı mercii» güvencesinin ilk gereğidir.

Tabîi hâkim güvencesi, bu anlamıyla, ne bütün cezaların adliye mahkemeleri önüne götürülmesini zorunlu kılar; ne de adliye mahkemeleri kümesi içinde veya dışında yer alacak «özel mahkemeler» kurulmasına engeldir. Tek anlamı, yukarıda da açıklandığı gibi, «görev ve yetki» belirlemesinde *ex post facto* kanunları yasaklamak, «görev ve yetki» belirleyen kanunların geçmişe yürümesini önlemektir; bu da «tarafsız mahkeme»nin ilk gereğidir.

Maddenin ikinci fıkrası, birinci fıkra hükmünün tabîi sonucudur; sonradan çıkarılan bir kanunla kurulan mahkemelerin, önceki olayları yargılaması önlenmekte, yani «olağanüstü mahkemeler» yasaklanmaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Madde başlığından da anlaşılacağı gibi bu maddede «kanunî» ve «tabîi» hâkim güvencesi birlikte ifade edilmiştir.

«Kanunî hâkim», «kanunun gösterdiği hâkim» deyişiyle, mahkemelerin veya hâkimlerin görev ve yetkilerinin kanunla belirleneceği; yani ancak yasama tasarrufları yoluyla görev ve yetkinin saptanacağı belirtilmiştir. «Suç ve cezaların kanuniliği» ilkesinin, şekli ceza hukuku yani suç yargılaması hukukundaki mukabili olan bu ilke esasen «yargı» bölümünde açıkça ifade edilmiştir. Bu ilke, suç yargılaması hukukunda çok iyi bilinen ve yargılamada keyfiliği önlemek ve güvenirliliği sağlamak amacını güden «yargılamanın kanuniliği» kuralının tabîi ve ilk sonucudur.

«Tabîi hâkim» kavramı ise, yargılanacak nizanın vukuu anında yürürlükte bulunan kanunun öngördüğü yargı mercii demektir. Bunlara «olağan mahkemeler» denir. Diğer bir deyimle, bir ceza ancak vukuu anında yürürlükte bulunan kanunun tabîi kıldığı yargılama mercii önüne götürülecek; bu kanuna göre hangi mahkemenin görev ve yetkisine giriyorsa o mahkeme tarafından çözüme bağlanacaktır. Bu suretle davanın «olaydan» sonra çıkarılacak bir kanunla yaratılan bir mahkeme önüne götürülmesi yasaklanmakta, yani «kişiye» yahut «olaya» göre «kişiyi» yahut «olayı» göz önünde tutarak mahkeme kurma imkânı ortadan kaldırılmaktadır. Bu ise «tarafsız yargı mercii» güvencesinin ilk gereğidir.

Tabîi hâkim güvencesi, bu anlamıyla, ne bütün cezaların adliye mahkemeleri önüne götürülmesini zorunlu kılar; ne de adliye mahkemeleri kümesi içinde veya dışında yer alacak «özel mahkemeler» kurulmasına engeldir. Tek anlamı, yukarıda da açıklandığı gibi, «görev ve yetki» belirlemesinde *ex post facto* kanunları yasaklamak, «görev ve yetki» belirleyen kanunların geçmişe yürümesini önlemektir; bu da «tarafsız mahkeme»nin ilk gereğidir.

Maddenin ikinci fıkrası, birinci fıkra hükmünün tabîi sonucudur; sonradan çıkarılan bir kanunla kurulan mahkemelerin, önceki olayları yargılaması önlenmekte, yani «olağanüstü mahkemeler» yasaklanmaktadır.

C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar

Madde 38 - Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanlaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(Ek 6. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 15) Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

(Ek 8. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 15) Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.

(Mülga 9. fıkra: 07.05.2004 - 5170 S.K/Madde 5)

(Değişik 10. fıkra: 07.05.2004 - 5170 S.K/Madde 5) Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

(Değişik 12. fıkra: 07.05.2004 - 5170 S.K/Madde 5) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

Madde 38 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 37 - Suç ve cezalara ilişkin esaslar

Bu maddede, suç ve cezaya ilişkin çeşitli temel hükümler yer almaktadır.

Birinci fıkra herkesçe bilinen «kanunsuz suç ve ceza olmaz» ilkesini koymuştur. Günümüzde, ceza yerine bazen, failin kişisel durumuna daha uygun düşecek bir «güvenlik tedbiri» uygulandığı için bunlar da «ceza» hükmünde sayılmaktadır. Bu hükme göre suç ve cezalar ve güvenlik tedbirleri ancak yasama tasarrufuyla konulabilecektir. Keza, gene bu kural uyarınca, kanunun suç olarak öngörmediği ve ceza koymadığı bir fiil sebebiyle de kimse cezalandırılmayacaktır. Bu hüküm kanun koyucunun, «açık suç hükmü» koymasına; yani «fiili» bildirmeden suç konusunu gösterip bunun müeyyidesini belirtmesine engel değildir. Mesela Türk parasının kıymetinin korunması hakkındaki kanunun yaptığı gibi; bu gibi hallerde ne yasama etkisi devrilmiş ne de «(kanunsuz suç olmaz)» ilkesi ihlal edilmiştir.

İkinci fıkra, genel müsadere cezasını, yani bir suç nedeniyle kişinin, suçla ilgisi bulunmayan bütün mal varlığına el koymayı yasaklamaktadır.

Bu fıkra, «Genel müsadere» yasağına, bir anlamda iki istisna getiriyor. Bunlardan birincisi, Türk vatandaşlığından çıkarılan kişiye bir «tedbir» ve «yabancılaşma» durumunun sonucu olarak, bu müeyyidenin de uygulanmasıdır. Bu hali gerçek bir istisna saymak mümkün değildir; çünkü bu halde «genel müsadere», bir «ceza» olarak uygulanmış değildir, ikinci istisna ile uyuşturucu madde kaçakçılığı suçlarında bu cezayı öngören Türk Ceza Kanununun 403 üncü maddesinin 7 inci fıkrasının 2 inci bendi hükmü saklı tutulmuştur.

Üçüncü fıkra kişi özgürlüğünün ağır tahdidini teşkil eden (hapis cezalarının yalnız mahkemelerce hükmedileceği; yani bunun bir «idari müeyyide» olarak (mesela disiplin cezası) idare tarafından uygulanmayacağı esasını getirmektedir. Farklı bir disiplin rejimini gerekli kılan Silahlı Kuvvetler bu yasağın dışında bırakılmıştır.

Dördüncü fıkra ile günümüz ceza politikasının diğer bir temel ilkesi; yani hapis cezalarının öncelikle, suçluları ıslah amacına yönelik olarak yerine getirileceği ifade edilmiştir.

Beşinci fıkra, ceza sorumluluğunun «şahsî» olduğu; yani failden gayri kişilerin bir suç sebebiyle cezalandırılmayacağı hükmünü getirmektedir. Bu ilke dahi ceza hukukuna yerleşmiş ve «kusura dayanan ceza sorumluluğu» ilkesine dahil terki mümkün olmayan bir temel kuraldır.

Akıncı fıkra, «suçsuzluk karinesi» ni getirmiştir. Sanığın, kesin mahkûmiyet hükmüne kadar suçsuz sayılması demek, kendisinin, suçsuzluğunu ispat mükellefiyetinde olmadığı; «beyine külfeti» nim iddiacıya ait bulunduğu demektir. Bu karine, iddiacının, suç iddiasını «makul şüpheye yer bırakmayacak şekilde» ispat etmesiyle «çürütülmüş» olacak ve bu hallerde mahkeme mahkûmiyet hükmünü verecek; aksi takdirde beraat kararı alacaktır.

Yedinci fıkranın amacı insan tabiatına aykırı bir muameleyi yasaklamak, işkenceye kadar varabilecek gayri insanî muameleye açık kapı bırakmamaktır.

Son fıkra ile de vatandaşın, suç sebebiyle yabancı ülkeye geri verilemeyeceği gibi çok eski tarihlerden beri «suçluların geri verilmesinde» uygulanan bir kural hüküm altına alınmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu maddede, suç ve cezaya ilişkin çeşitli temel hükümler yer almaktadır.

Birinci fıkra herkesçe bilinen «kanunsuz suç ve ceza olmaz» ilkesini koymuştur. Günümüzde, ceza yerine bazen, failin kişisel durumuna daha uygun düşecek bir «güvenlik tedbiri» uygulandığı için bunlar da «ceza» hükmünden sayılmaktadır. Bu hükme göre suç ve cezalar ve güvenlik tedbirleri ancak yasama tasarrufuyla konulabilecektir. Keza, gene bu kural uyarınca, kanunun suç olarak öngörmediği ve ceza koymadığı bir fiil sebebiyle de kimse cezalandırılmayacaktır. Bu hüküm kanun koyucunun «açık suç hükmü» koymasına; yani «fiili» bildirmeden suç konusunu gösterip bunun müeyyidesini belirtmesine engel değildir. Mesela Türk Parasının Kıymetinin Korunması Hakkındaki Kanunun yaptığı gibi; bu gibi hallerde ne yasama yetkisi devrilmiş ne de «kanunsuz suç olmaz» ilkesi ihlal edilmiştir.

İkinci fıkra, genel müsadere cezasını, yani bir suç nedeniyle kişinin, suçla ilgisi bulunmayan bütün mal varlığına el koymayı yasaklamaktadır. Bu kısımda getirilen istisna uyuşturucu madde ve kaçakçılık suçlarıyla, vatandaşlıktan çıkarılma halidir.

Üçüncü fıkra kişi hürriyetinin ağır tahdidini teşkil eden hapis cezalarının yalnız mahkemelerce hükmedilebileceği; yani bunun bir «idari müeyyide» olarak (mesela disiplin cezası) idare tarafından uygulanmayacağı esasını getirmektedir. Farklı bir disiplin rejimini gerekli kılan Silahlı Kuvvetler bu yasağın dışında bırakılmıştır.

Dördüncü fıkra ile günümüz ceza politikasının diğer bir temel ilkesi; yani hapis cezalarının öncelikle, suçluları ıslah amacına yönelik olarak yerine getirileceği ifade edilmiştir.

Beşinci fıkra, ceza sorumluluğunun «şahsî» olduğu; yani failden gayri kişilerin bir suç sebebiyle cezalandırılmayacağı hükmünü getirmektedir. Bu ilke dahi ceza hukukuna yerleşmiş ve «kusura dayanan ceza sorumluluğu» ilkesine dahil, terki mümkün olmayan bir temel kuraldır.

Altıncı fıkra «suçsuzluk karinesi»ni getirmiştir. Sanığın, kesin mahkûmiyet hükmüne kadar suçsuz sayılması demek, kendisinin, suçsuzluğunu ispat mükellefiyetinde olmadığı; «beyine külfeti» nin iddiacıya ait bulunduğu demektir. Bu karine, iddiacının, suç iddiasını «makul şüpheye yer bırakmayacak şekilde» ispat etmesiyle «çürütülmüş» olacak ve bu halde de mahkeme mahkûmiyet hükmünü verecek; aksi takdirde beraat kararı alacaktır.

Yedinci fıkranın amacı insan tabiatına aykırı bir muameleyi yasaklamak, işkenceye kadar varabilecek gayri insanî muameleye açık kapı bırakmamaktır.

Son fıkra ile de vatandaşın, suç sebebiyle yabancı ülkeye geri verilemeyeceği gibi çok eski tarihlerden beri "suçluların geri verilmesinde" uygulanan bir kural hüküm altına alınmıştır.

Geri yürümecek kanunları belirleyen bu madde, aleyhteki ceza hükümlü kanunların; yani suç ve ceza koyan yahut mevcut bir suçun cezasını ağırlaştırıcı kanunların geçmişe yürümeceği; diğer bir deyimle, yürürlüğe girmeden önce vaki olaylara uygulanamayacağı öngörülmüştür. Suç ve ceza zaman aşımı yahut ceza mahkûmiyetinin diğer sonuçları konusunda da aynı hüküm uygulanacaktır. Zira bu tür yeni hükümler dahi cezayı ağırlaştırıcı yahut suç koyan hükümler niteliğindedir. "Geçmişe yürümeme kuralı", "suçların ve cezaların, kanuniliği" ilkesinin tabii sonucudur.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 38 - Danışma Meclisince kabul edilen 37 ve 38 inci maddeler 38 inci madde halinde birleştirilmiş, ayrıca Danışma Meclisince kabul edilen 37 nci maddenin ikinci fıkrasında yer alan «Vatandaşlıktan çıkarma, silah kaçakçılığı ve uyuşturucu madde suçlarıyla ilgili olanak kanunla öngörülen istisnalar saklıdır.» ibareleri madde metninden çıkarılıp madde yeniden düzenlenmiştir. Zira müsadere genel veya özel olmakla birlikte günümüzde modern ceza hukukunda sadece suç veya suçluya inhisar ettirmek suretiyle ceza hukuku yönünden uygun bir tedbir haline getirilmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/15 md.)

Ölüm cezasının sadece, savaş, yakın savaş ve terör suçlarında verilebileceği 6 nolu Protokol hükümleri doğrultusunda bu maddede yer almıştır. Ayrıca 4 nolu Protokol gereği sözleşmeden doğan bir yükümlülük nedeniyle hiç kimsenin özgürlüğünden alıkonulamayacağı hükmü eklenmiştir. Sözleşmeden doğan yükümlülük içinde borçlar da vardır.

GEREKÇE (7.5.2004-5170/5 md.)

Ölüm cezasının tamamen kaldırılması amacıyla 15 ve 17 nci maddelerde yapılan değişikliğe paralel olarak, 38 inci maddede de gerekli değişiklik yapılmaktadır.

Öte yandan Avrupa Birliği Müktesebatının parçası olan Uluslararası Ceza Divanına Türkiye'nin katılması ve Divan statüsüne taraf olması halinde belli durumlarda yargılanmak üzere kendi vatandaşlarını Divana teslim etme yükümlülüğünü üstlenecektir. Maddenin son fıkrasındaki değişiklik söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmesi amaçlanmaktadır.

XIV. İspat hakkı

Madde 39 - Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.

Madde 39 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 39 - İspat hakkı

Bilindiği gibi hakaret suçlarında, hakaret teşkil eden isnadın doğruluğu ceza hukukunda bir beraat sebebi, bir «hukuka uygunluk» hali değildir. Ancak bazı hallerde isnadın doğruluğu fiili hukuka uygun kılmakta, suçun «hukuka aykırılığını, unsurlarını» ortadan kaldırmaktadır.

Ceza hukukunda «ispat hakkı» (yahut «isnadın gerçekliği defii») olarak adlandırılan bu istinadın şartları 39 uncu maddede gösterilmiştir.

Bu maddeye göre isnadın doğruluğunu ispatla, sanığın beraati ancak üç şekilde mümkündür.

Bunlar da: 1) isnadın, kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olması; 2) isnadın ispatında kamu yararı bulunması; ve 3) Şikâyet sahibinin ispata razı olmasıdır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bilindiği gibi hakaret suçlarında, hakaret teşkil eden isnadın doğruluğu ceza hukukunda bir beraat sebebi, bir «hukuka uygunluk» hali değildir. Ancak bazı hallerde isnadın doğruluğu fiili hukuka uygun kılmakta, suçun «hukuka aykırılığını, unsurlarını» ortadan kaldırmaktadır.

Ceza hukukunda «ispat hakkı» (yahut «isnadın gerçekliği defii») olarak adlandırılan bu istinadın şartları 39 uncu maddede gösterilmiştir.

Bu maddeye göre isnadın doğruluğunu ispatla, sanığın beraati ancak üç şekilde mümkündür.

Bunlar da: 1) Isnadın, kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olması; 2) Isnadın ispatında kamu yararı bulunması; ve 3) Şikâyet sahibinin ispata razı olmasıdır.

XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması

Madde 40 - Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 16) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, resmi görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

Madde 40 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 40 - Temel hak ve özgürlüklerin korunması

Bu madde ile temel hak ve özgürlüklerin korunmasında diğer bir güvence öngörülmüştür. Temel hak ve özgürlükleri ihlal olunan kişi, yetkili makama başvurma hakkına sahiptir; bu ihlalin resmî görevliler tarafından görevlerinin ifası sırasında yapılmış olması görevli için bir mazeret sebebi teşkil etmez. İhlalden doğan zarar Devletçe ödenecek ve Devlet, bu ödeme nedeniyle, sorumlu görevliye rücu hakkı vardır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu madde ile temel hak ve hürriyetlerin korunmasında diğer bir güvence öngörülmüştür. Temel hak ve hürriyetleri ihlal olunan kişi, yetkili makama başvurma hakkına sahiptir; bu ihlalin resmî görevliler tarafından görevlerinin ifası sırasında yapılmış olması görevli için bir mazeret sebebi teşkil etmez.

İhlalden doğan zarar Devletçe ödenecek ve Devlet, bu ödeme nedeniyle, sorumlu görevliye rücu hakkı vardır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 40 - Madde hükümlerine göre, Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri Mal' edilen herkes, bu ihlal ister resmî görevi, istense başkaları tarafından yapılsın yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Bu ilke gözönünde bulundurularak madde genel anlamda hüküm ifade edecek şekilde redaksiyona tabi tutulmuştur.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/16 md.)

Bireylerin yargı ya da idarî makamlar önünde sonuna kadar haklarını arayabilmelerine kolaylık ve imkân sağlanması amaçlanmaktadır. Son derece dağınık mevzuat karşısında kanun yolu, mercii ve sürelerin belirtilmesi hak arama, hak ve hürriyetlerin korunması açısından zorunluluk haline gelmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Sosyal Ve Ekonomik Haklar Ve Ödevler

I. Ailenin korunması ve çocuk hakları

Madde 41 - Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

(Ek fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 4) Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 4) Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

Madde 41 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 41 - Ailenin korunması

Ailenin sosyal yapısının yanı başında bugün millet hayatında oynadığı rol, onun korunması yolunda bir hükmün Anayasa'da yer almasını zorunlu kılmıştır.

Ailenin korunması fikrinin, her şeyden önce Medenî Kanun anlamında evliliklerin kurulmasını yaygınlaştırmak ve kolaylaştırmak olduğu şüphesizdir. Çünkü medenî olmadan bir aileden bahsedilemez.

Aile, ahlakî bir çevredir.

Aile, toplu yaşamının ilk modeli olarak eğitim, yardımlaşma ve şefkat kaynağıdır.

Millet hayatı bakımından «aile» kutsal bir temeldir.

Bu nedenle Devlet, ailenin refahını ve huzurunu koruyacaktır.

Aileler için tanınan vergi indirimleri ve kolaylıkları veya çeşitli yardımlar ailenin refahına hizmet amacı taşır.

Nüfus planlaması şekil ve kapsamı, sadece ülkenin genel refahını değil, ailenin refahını da ilgilendiren bir konu olması itibarıyla, Devletin bu konudaki yetkilerinin amacı maddede gösterilmek istenmiştir. Ailenin korunması yanında, ananın ve çocuğun da korunması hükme bağlanmıştır. Ananın, bu sıfatla korunması mevzuatta esasen yer almıştır.

Çocuğun korunması, genel olarak ifade edilmekle yetinilmiş ve evlilik içi ve dışı çocuklar arasında ayırım gözetilememesi esası benimsenmiştir. Bu sonuç, esasen «eşitlik ilkesi»nden de çıkarılabilir.

Çeşitli Anayasalarda evlilik dışı çocuklar için sevk edilen hükümlere benzer bir düzenleme bu nedenle gereksiz görülmüştür.

Maddede yer alan «eğitim için gerekli önlemlerin alınması» hem genellikle aile hem de ailenin bütün fertleri için konulmuştur.

Devlet sadece çocukların eğitimiyle değil, yetişkinlerin eğitimi çerçevesinde anne ve babaların eğitim ve yetişmesiyle de ilgili önlemleri almak ve teşkilatı kurmakla yükümlü kılınmıştır.

Madde, kanun koyucuya aileyi milletin temeli olarak koruma, refahı ve huzurunu sağlama ödevini de yüklemektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Ailenin sosyal yapısının yanı başında bugün millet hayatında oynadığı rol, onun korunması yolunda bir hükmün Anayasa'da yer almasını zorunlu kılmıştır.

Ailenin korunması fikrinin, her şeyden önce Medenî Kanun anlamında evliliklerin kurulmasını yaygınlaştırmak ve kolaylaştırmak olduğu şüphesizdir. Çünkü medenî olmadan bir aileden bahsedilemez.

Aile, ahlâkî bir çevredir.

Aile, toplu yaşamının ilk modeli olarak eğitim, yardımlaşma ve şefkat kaynağıdır.

Millet hayatı bakımından «aile» kutsal bir temeldir.

Bu nedenle, Devlet, ailenin refahını ve huzurunu koruyacaktır.

Aileler için tanınan vergi indirimleri ve kolaylıkları veya çeşitli yardımlar ailenin refahına hizmet amacı taşır.

Nüfus planlamasının şekil ve kapsamı, sadece ülkenin genel refahını değil, ailenin refahını da ilgilendiren bir konu olması itibarıyla, Devletin bu konudaki yetkilerinin amacı maddede gösterilmek istenmiştir.

Ailenin korunması yanında, ananın ve çocuğun da korunması hükme bağlanmıştır. Ananın, bu sıfatla korunması mevzuatta esasen yer almıştır.

Çocuğun korunması, genel olarak ifade edilmekle yetinilmiş ve evlilik içi ve dışı çocuklar arasında ayırım gözetilmemesi esası benimsenmiştir. Bu sonuç, esasen «eşitlik ilkesi»nden de çıkarılabilir.

Çeşitli Anayasalarda evlilik dışı çocuklar için sevk edilen hükümlere benzer bir düzenleme bu nedenle gereksiz görülmüştür.

Maddede yer alan «eğitim için gerekli önlemlerin alınması» hem genellikle aile hem de ailenin bütün fertleri için konulmuştur.

Devlet sadece çocukların eğitimiyle değil, yetişkinlerin eğitimi çerçevesinde anne ve babaların eğitim ve yetişmesiyle de ilgili önlemleri almak ve teşkilatı kurmakla yükümlü kılınmıştır.

Madde, kanun koyucuya aileyi milletin temeli olarak koruma, refahı ve huzurunu sağlama ödevini de yüklemektedir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 41 - Ailenin korunmasına ilişkin madde yeniden düzenlenmiş ve aile planlaması ile ilgili esaslara da madde metninde yer verilmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/17 md.)

Kadın - erkek eşitliğini sağlamaya yönelik bir düzenlemedir.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/4 md.)

Maddeyle, tarafı olduğumuz Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ile diğer uluslararası belgelerde yer alan ve çocuk haklarıyla ilgili kabul gören evrensel ilkeler, Anayasa metnine dahil edilmekte; her çocuğun himaye ve bakımdan yararlanma hakkı olduğu vurgulanmakta ve çocuğun ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Getirilen düzenlemeyle ayrıca Devlete, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukların korunmasına yönelik gerekli tedbirleri alma ödevi yüklenmektedir.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (12.9.2010-5982/4 md.)

Teklifin çerçeve 4 üncü maddesi ile Anayasanın 41 inci maddesinin kenar başlığına «çocuk hakları» ibaresi eklenmekte, çocuk hakları ile ilgili uluslararası belgelerde kabul gören evrensel ilkeler metne dahil edilmektedir. Bu maddede verilen bir önergenin kabulü ile «yeterli himaye» ibaresi daha anlaşılabilir olması nedeniyle «korunma» şeklinde değiştirilmiştir. Bu önerge çerçevesinde madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

Madde 42 - Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tesbit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

(İptal 7. fıkra: Anayasa Mahkemesi 05/06/2008 tarih ve E. 2008/16, K. 2008/116)

Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.

Madde 42 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 42 - Öğrenim hakkı ve ödevi**

Öğrenim hakkı, genel bir sosyal hak olarak nitelendirilmiştir.

Bu hakkın temel gerçekleşme yeri ilköğretimdir, bu sebeple maddenin 6 ncı fıkrasında ilköğretim mecburî kılınmıştır. Anayasa ile yüklenen ilköğretim mecburiyetinin gereği olarak Devlet okullarında parasız öğretim ilkesi kabul edilmiştir. Kız ve erkek vatandaşlar arasında fark gözetilmemesi gereğine özellikle işaret edilmiştir.

Öğrenim ve öğretim fert bakımından hak olarak tanınırken, Devlet bakımından «başta gelen ödevlerden» sayılmıştır.

Maddenin 1, 2, 6 ncı fıkraları demokrasinin en iyi gelişebileceği bir toplumun meydana gelebilmesi için gerekli şartların asgarisini göstermektedir.

İlköğretim mecburiyetinin temel hedeflerinden biri, şahsın, manevî ve ekonomik şahsiyetini elverişli şartlarla gelişmesine yardımcı olmaktır.

İlköğretim mecburiyeti, küçüklerin okula devamlarının sağlanmasını, bu amaçla küçüklerin kanunî temsilcilerinin zorlanabilmesini de ifade eder.

Devlet, ilköğretim mecburiyetinin hangi yaştan hangi yaşa kadar devam edeceğini tespit edebilir.

İlköğrenim çağı denebilecek olan bu dönemin dışında bulunan kişilerden okur - yazar olmayanların çeşitli kurslara veya okullara devama özendirimleri, hatta zorlanmaları şüphesiz kanunî bir düzenlemeyi gerektirir. Maddenin 5 inci fıkrası, kanun koyucuya bu yolda direktif mahiyetindedir.

Bir taraftan öğrenim hakkı, diğer taraftan ilköğretim mecburiyeti ve okur - yazarlığı yaygınlaştırmak yükümü, Devlete bu çağda bulunanların, özellikleri olanlar dahil öğrenimini sağlayacak öğretim kurumları kurmak ödevini yükler. Sakatlar için, sağır, körlük, dilsizler vb. şahıslar için okullar, merkezler kurmak 42 ncı maddenin amacına ulaşması için gerekli görülmektedir.

Eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altındadır.

Devletin gözetim ve denetimi, eğitim ve öğretimin sağlanmasının, güvenlik altında gerçekleşmesinin temel şartıdır.

Devlet, eğitim ve öğretimin yapılmasını sağlayacak ve muhtevasını da denetleyecektir. Bu denetimin çerçevesi, eğitim ve öğretime katılanların tümünün Anayasaya sadakatini temin etmektir. Eğitim ve öğretim özgürlüğü, hiçbir şekilde Anayasanın temel felsefesine ve ilkelerine aykırı davranmanın bahanesi olamaz. Devlet, bu özgürlüğün kullanılmasında, Atatürk ilkelerine çağdaş bilim ve eğitim esaslarına uyulmasını

gözetilecektir.

Özel okulların kurulması da Anayasada kabul edilmiştir. Özel okulların kurulması serbesttir. Özel okullar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olmak zorundadırlar. Devlet bu amacı sağlayacak tedbirleri almakla yükümlüdür.

Özel yükseköğretim kurumlarının kurulması da serbesttir. Çünkü üniversiteler ile ilgili 165 inci maddede sadece üniversitelerin kurulması Devlet tekelinde bırakılmıştır.

Maddenin 8 inci fıkrası Devlete, maddi imkândan yoksun olan başarılı öğrencilere burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapma ödevini yüklemektedir. Bu ödevin, öğrenimlerin başarı ve kabiliyetleri ölçüsünde devam edeceği de fıkra hükmüne bağlanmıştır. Bu fıkra hükmünün bir amacı da, Devlet dışında burs vermeyi meslek edinmiş olan çeşitli hukukî yapıdaki kuruluşun, gençler üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenmesi ödevini Devlete yüklemektedir.

Maddenin son fıkrası meslekî eğitimin millî ekonomiye, sanayi ve tarım ile hizmet ihtiyaçlarına uygun olmasını sağlama ödevini Devlete yüklemektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Öğrenim hakkı, genel bir sosyal hak olarak nitelendirilmiştir.

Bu hakkın temel gerçekleşme yeri ilköğretimdir, bu sebeple maddenin altıncı fıkrasında ilköğretim mecburî kılınmıştır. Anayasa ile yüklenen ilköğretim mecburiyetinin gereği olarak Devlet okullarında parasız öğretim ilkesi kabul edilmiştir. Kız ve erkek vatandaşlar arasında fark gözetilmemesi gereğine özellikle işaret edilmiştir.

Öğrenim ve öğretim fert bakımından hak olarak tanınırken, Devlet bakımından "başta gelen ödevlerden" sayılmıştır.

Maddenin bir, iki, altıncı fıkraları demokrasinin en iyi gelişebileceği bir toplumun meydana gelebilmesi için gerekli şartların asgarisini göstermektedir.

İlköğretim mecburiyetinin temel hedeflerinden biri, şahsın, manevî ve ekonomik şahsiyetini elverişli şartlarla geliştirmesine yardımcı olmaktır.

İlköğretim mecburiyeti, küçüklerin okula devamlarının sağlanmasını, bu amaçla küçüklerin kanunî temsilcilerinin zorlanabilmesini de ifade eder.

Devlet, ilköğretim mecburiyetinin hangi yaştan hangi yaşa devam edeceğini tespit edebilir.

İlköğrenim çağı denebilecek olan bu dönemin dışında bulunan kişilerden okur - yazar olmayanların çeşitli kurslara veya okullara devama özendirilmeleri, hatta zorlanmaları şüphesiz kanunî bir düzenlemeyi gerektirir. Maddenin beşinci fıkrası, kanun koyucuya bu yolda direktif mahiyetindedir.

Bir taraftan öğrenim hakkı, diğer taraftan ilköğretim mecburiyeti ve okur - yazarlığı yaygınlaştırmak yükümü, Devlete bu çağda bulunanların, özellikleri olanlar dahil öğrenimini sağlayacak öğretim kurumları kurmak ödevini yükler. Sakatlar için, sağır, körler, dilsizler vb. şahıslar için okullar, merkezler kurmak 42 nci maddenin amacına ulaşması için gerekli görülmektedir.

Eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altındadır.

Devletin gözetim ve denetimi, eğitim ve öğretimin sağlanmasının, güvenlik altında gerçekleşmesinin temel şartıdır.

Devlet, eğitim ve öğretimin yapılmasını sağlayacak ve muhtevasını da denetleyecektir. Bu denetimin çerçevesi, eğitim ve öğretime katılanların tümünün Anayasaya sadakatini temin etmektir. Eğitim ve öğretim özgürlüğü, hiçbir şekilde Anayasanın temel felsefesine ve ilkelerine aykırı davranmanın bahanesi olamaz. Devlet, bu özgürlüğün kullanılmasında, Atatürk ilkelerine çağdaş bilim ve eğitim esaslarına uyulmasını gözetilecektir.

Özel okulların kurulması da Anayasada kabul edilmiştir. Özel okulların kurulması serbesttir. Özel okullar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olmak zorundadırlar. Devlet bu amacı sağlayacak tedbirleri almakla yükümlüdür.

Özel yükseköğretim kurumlarının kurulması da serbesttir. Çünkü üniversiteler ile ilgili 165 inci maddede sadece üniversitelerin kurulması Devlet tekelinde bırakılmıştır.

Maddenin sekizinci fıkrası Devlete, maddi imkândan yoksun olan başarılı öğrencilere burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapma ödevini yüklemektedir. Bu ödevin, öğrencilerin başarı ve kabiliyetleri ölçüsünde devam edeceği de fıkra hükmüne bağlanmıştır. Bu fıkra hükmünün bir amacı da, Devlet dışında burs vermeyi meslek edinmiş olan çeşitli hukukî yapıdaki kuruluşun, gençler üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenmesi ödevini Devlete yüklemektedir.

Maddenin son fıkrası meslekî eğitimin millî ekonomiye, sanayi ve tarım ile hizmet ihtiyaçlarına uygun olmasını sağlama ödevini Devlete yüklemektedir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 42 - Eğitim ve öğrenim hakkı ve Ödevine ilişkin madde yeniden düzenlenmiş, «Atatürk inkılâp ve ilkeleri» ibareleri, terim birliğini sağlamak için «Atatürk ilkeleri ve inkılâplar» şeklinde değiştirilmiş, yine maddede yer alan «Temel eğitimin ilk kademesi olan ilköğretim» sözcükleri yerine «İlköğretim» sözcüğü kullanılmış ve maddeye eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak dillerle ilgili yeni bir fıkra eklenmiştir.

Okur - yazarlığı yaygınlaştırmak, uygulamaya ilişkin bir konu olup, uygulanmasına da başlanıldığı göz önünde bulundurularak bu hususun bir Anayasa hükmü olarak belirtilmesine gerek görülmemiş, bu konuyu düzenleyen fıkra maddeden çıkarılmıştır. Açıklanan nedenlerle, madde yeniden düzenlenmiştir.

III. Kamu yararı

A. Kıyılardan yararlanma

Madde 43 - Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkan ve şartları kanunla düzenlenir.

Madde 43 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 47 - Kıyılardan yararlanma

Deniz göl ve nehir kıyılarından yararlanmada kamunun önceliğinin bulunduğu ve bu yararlanmanın kamu yararı ile olacağı genellikle kabul edilmiştir. Fakat daha önce doğmuş olan özel mülkiyet haklarının da korunması hukuk devleti ilkesinin tabii sonuçlarından bulunmaktadır.

Böylece kıyılardan kamunun yararlanması ve kıyılardaki doğmuş bulunan mülkiyet haklarının telif edilmesi gerekmektedir.

Madde deniz göl ve nehir kıyılarında yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetileceğini, kişilerin bu yerlerden yararlanmasının ise kanunla düzenleneceğini açıklarken, işlem bu bağdaştırmayı hukuk devleti ilkesi içinde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

Devlet, kıyılarda doğmuş olan mülkiyet haklarının kamu yararı mülahazasıyla sona erdirmek istiyorsa 48 inci maddedeki şartlarda kamulaştırma yoluna başvurarak bunu sağlayabilir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Deniz, göl ve akarsu kıyılarından ve bu kıyıları çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada kamunun önceliğinin ve bu yararlanmanın kamu yararı ile olacağı genellikle kabul edilmiştir. Fakat daha önce doğmuş olan özel mülkiyet haklarının da korunması hukuk devleti ilkesinin tabii sonuçlarından bulunmaktadır.

Böylece kıyılardan kamunun yararlanması ve kıyılardaki doğmuş bulunan mülkiyet haklarının telif edilmesi gerekmektedir.

Madde; deniz, göl ve akarsu kıyılarından yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetileceğini, kişilerin bu yerlerden yararlanmasının ise kanunla düzenleneceğini açıklarken, işlem bu bağdaştırmayı hukuk devleti ilkesi için gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

Devlet, kıyılarda doğmuş olan mülkiyet haklarını kamu yararı mülahazasıyla sona erdirmek istiyorsa 47 nci maddedeki şartlarda kamulaştırma yoluna başvurarak bunu sağlayabilir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 43 - Danışma Meclisince kabul edilen 44 üncü maddenin birinci fıkrasında yer alan «Kazanılmış haklar saklıdır.» sözcükleri yanlış anlamlara neden olabileceğinden madde metninden çıkarılmıştır. Kuşkusuz kazanılmış haklar kanunların öngördüğü biçimde saklı olacaktır. Ancak, böyle yerleşmiş bir hukuk prensibinin bu maddede ayrıca düzenlenmesi kazanılmış haklar deyimine değişiklik getirilmek istendiği şeklindeki yorumlara neden olabileceği düşüncesiyle yukarıda açıklandığı üzere madde metninden çıkarılıp, madde buna göre yeniden düzenlenmiştir.

B. Toprak mülkiyeti

Madde 44 - Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tesbit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu şartların kaybı halinde, dağıtılan toprağın Devletçe geri alınmasına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

Madde 44 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 44 - Toprak mülkiyeti

Toprak mülkiyeti, endüstri toplumu aşamasına geçme gayretleri içinde bulunan ülkemizde Devletin bu konudaki ödevleri Anayasada açıkça gösterilmelidir.

Madde de bu yapılmıştır.

Devlet birinci planda toprak unsurunun muhafazasını, verimlenmesini sağlayacak, hemen arkasından toprak - insan ilişkisini düzenleyecektir.

Madde toprak dağıtımını sırasında, açık toplumsal haksızlıkların önlenmesi için, bir Anayasal sıra belirtilmiştir. Herşeyden önce Devlet elindeki toprakları dağıtacaktır. İkinci sırada çalılık ve makilik ve varsa bataklık gibi yerleri dağıtacaktır. Bu iki grupta toprak kalmaması halinde, toprak dağıtımını bir ihtiyaç olmakta devam ediyorsa, bu takdirde sahipli topraklar kamulaştırılarak dağıtılacaktır.

Toprak dağıtımının, toprakların ekonomik optimal büyüklüklerin altına düşmesi, ülke ekonomisinin tarımdan beklediği amaçlar ve bizzat korunan şahısları zarara uğratar. Bu nedenle toprak büyüklüklerinin optimal ölçünün altına düşmemesi esası getirilmiştir. Bu optimal büyüklük ise, ülkemizin dahil bulunduğu ekonomik ve siyasî teşkilatlar üyesi bulunan ülkelerdeki esaslara göre belirlenecektir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Toprak mülkiyeti ile endüstri toplumu aşamasına geçme gayretleri içinde bulunan ülkemizde Devletin toprak mülkiyetine ilişkin ödevleri Anayasada açıkça gösterilmelidir.

Maddede bu yapılmıştır.

Devlet birinci planda toprak unsurunun muhafazasını, verimlenmesini sağlayacak, hemen arkasından toprak - insan ilişkisini düzenleyecektir.

Maddenin ikinci fıkrası tarım reformu gereği toprak dağıtımının ilkelerini belirtmektedir.

Toprak dağıtımının, toprakların ekonomik optimal büyüklüklerin altına düşmesi, ülke ekonomisinin tarımdan beklediği amaçlar ve bizzat korunan şahısları zarara uğratar. Bu nedenle toprak büyüklüklerinin optimal ölçüsünün altına düşmemesi esası getirilmiştir. Bu optimal büyüklük ise, ülkemizin dahil bulunduğu ekonomik ve siyasî teşkilatlar üyesi bulunan ülkelerdeki esaslara göre belirlenecektir.

Devlet tarafından dağıtılan toprakların daha sonra bölünmesi yolu madde ile yasaklanmıştır. Toprak dağıtılanların, bu toprakları başkalarına devretmeleri hem dağıtım amacına aykırı sorunlar doğurur hem de dağıtımına bağlı meselelerin çözümünü zorlaştırır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 44 - Danışma Meclisince kabul edilen 45 inci maddenin İkinci fıkrasında yer alan «Tarım reformu gereği olarak uygulanacak toprak dağıtımında, o yöredeki Devlete ait amaca uygun topraklarla ıslah yoluyla tarıma elverişli hale sokmaya müsait topraklardan ve özel mülkiyete ait olup işletilmeyen veya verimsiz işletilen toprakların bu amaçla kamulaştırılmış olan kısımlarından yararlanılır.» şeklindeki hükmün, Toprak Reformunun uygulanmasında Anayasa hükmü ile zorunlu bir sırayı öngördüğü gibi toprak reformunun uygulanmasına engel olabilecek biçimde düzenlenmiş bulunduğundan, bu konuda kanunla düzenleme yapılmasına (imkân verecek şekilde madde redaksiyona tabi tutulmuş ve dağıtılan toprağın öngörülen şekilde işletilmemesi halinde toprağın Devletçe geri alınmasına ilişkin esasların da kanunla belirtileceği hükmü getirilmiştir.

C. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması

Madde 45 - Devlet, tarım arazileri ile çayır ve mer'aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.

Madde 45 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 45 - Tarımın ve tarımla uğraşanların korunması**

Madde, Devlete tarım arazilerinin amaç dışı kullanılmasını önleme görevini yüklemektedir. Bu ifade ile amaçlanan tarım arazilerinin endüstri ve şehirleşme sebebiyle yok edilmesinin önlenmesidir. Devlet, bu amaçla yasal düzenlemeler yapmalıdır. Tarımsal üretimin artırılması için tarımla uğraşanların işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerini sağlamayı kolaylaştırmak, tarım sektöründeki yaşam düzeyini artırıcı tedbirlerdendir.

Başka deyişle Devlete hem tarım arazisinin varlığını korumak, hem de tarımla uğraşanların yaşam düzeyini yükseltmek görevi yüklenmektedir. Ülkemizde Devlet esasen bu madde de ifade edilen direktiflere uygun olarak davranmaktadır. Madde bu uygulamayı anayasal bir ödev niteliğine yükseltmektedir.

Tarım ürünlerinin değerlendirilmesi, tarımla uğraşanların diğer sektörler karşısında memurlar, serbest çalışanlar, işçiler, esnaf ve tacirler ile sanayiciler karşısında menfaatinin korunmasıdır.

Böylece nüfusumuzun en geniş bölümünü oluşturan tarımla uğraşanların sosyal durumları emniyet altına alınmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Madde, Devlete, tarım arazilerinin ve çayırlerle meraların amaç dışı kullanılmasını önleme görevini yüklemektedir. Bu ifade ile amaçlanan tarım arazilerinin endüstri ve şehirleşme sebebiyle yok edilmesinin önlenmesidir. Devlet, bu amaçla yasal düzenlemeler yapmalıdır. Tarımsal üretimin, bu arada hayvancılık ile ilgili üretimin artırılması için tarımla uğraşanların işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerini sağlamayı kolaylaştırmak,

tarım sektöründeki yaşam düzeyini artırıcı tedbirlerdendir.

Başka deyişle Devlete hem tarım arazisinin varlığını korumak, hem de tarımla uğraşanların yaşam düzeyini yükseltmek görevi yüklenmektedir. Ülkemizde Devlet esasen bu maddede ifade edilen direktiflere uygun olarak davranmaktadır. Madde bu uygulamayı anayasal bir ödev niteliğine yükseltmektedir.

Tarım ürünlerinin değerlendirilmesi, tarımla uğraşanların diğer sektörler karşısında memurlar, serbest çalışanlar, işçiler, esnaf ve tacirler ile sanayiciler karşısında menfaatinin korunmasıdır.

Böylece nüfusumuzun en geniş bölümünü oluşturan tarımla uğraşanların sosyal durumları emniyet altına alınmıştır.

D. Kamulaştırma

Madde 46 - (Değişik madde: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 18)

Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskan projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

Madde 46 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 48 - Kamulaştırma

Kamu yararını gerektirdiği hallerde Devletin ve kamu tüzelkişilerinin özel mülkiyete malikin rızası olmaksızın son verebilmesi anlamında kamulaştırma yapabilmesi istisnai ve hukukî bir yol olarak kabul edilmektedir.

Özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların kamulaştırılması karşılığında rayiç bedelin ödenmesi, hukuk teorisinde mülkiyet kavramının genişlemesi olarak adlandırılan bir mal varlığı değerinin bir başka mal varlığı değeri ile yer değiştirmesi anlamında kabul edildiğinden mülkiyet hakkının Anayasa ile teminat altına alınmış olması kamulaştırma kavramına engel olmamaktadır.

Kamulaştırma özel mülkiyete Devletin bir müdahalesidir. Bu müdahalenin, kamulaştırma bedelinin kesintisiz, nakden ve peşin olarak ödenmesi Anayasal bir mecburiyet olarak kabul edilmiştir.

Kamulaştırma rayiç bedel üzerinden yapılacaktır.

Rayiç bedel yerine vergi beyanındaki değer üzerinden kamulaştırma yapılması fikri kabul edilemez.

Şartları ve müeyyidesi başka olan bir müesseseyi, kamulaştırma gibi özel mülkiyete son veren önemli bir müessese için miyar olarak kabul etmenin hukukî hiçbir temeli bulunmamaktadır.

İşleri kolaylaştırmak veya suistimalleri önlemek kanun koyucunun görevidir. Bu sebeple rayiç bedelin saptanma usullerinin kanunla gösterileceği ayrıca hükme bağlanmıştır.

Maddenin IV fıkrası sınırlı hallerde taksitle ödemeyi öngörmüştür. Bu sınırlı hallerde taksitle ödemeye imkân verilmesi, kamulaştırmanın büyük çapta yapılması ile ilgilidir. Maliklerinin de bu ölçüde toplu elden çıkarmayı muhtemelen peşin ödeme koşulu ile yapamayacakları düşüncesine dayalı olarak taksitle ödeme kabul edilmiştir.

Taksitle ödemenin sakıncalarını hafifletmek için taksit süresi beş yılla sınırlandırılmış ve peşin ödenmeyen kısım için Devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddinin ödeneceği esası getirilmiştir.

Fıkra metninden açıkça anlaşıldığı üzere, bu halde kamulaştırma bedelinin bir bölümü yine ve mutlaka peşin verilecek, bakiyesi taksitlere bağlanacaktır.

Ancak toprağı doğrudan doğruya işletenler ile küçük çiftçiye kamulaştırma bedelinin mutlaka peşin ödenmesi gereği hükmü sağlanmıştır.

Kamulaştırma sonunda Devletin veya kamu tüzelkişinin mülküne geçen taşınmazın amaca uygun şekilde kullanılmasını hızlandıran tedbire son

fıkra da yer verilmiştir.

Maddeye getirilen önemli yeniliklerden bir de, kamulaştırma bedelinin, malikin eline kesintisiz geçmesini sağlamaktır. Bundan kastolunan, kamulaştırma olgusu sebebiyle ortaya çıkan yeni durumlar sebebiyle, kamulaştırma bedelinden kesinti yapılmasını engellemektir.

Mesela şerefiye gibi ve benzeri kesintiler yapılmayacaktır. Bu hüküm, kamulaştırmayı yapan kamu tüzelkişinin, mesela Devletin, vergi alacağı varsa, özel kurumlardaki usule göre, bu alacağını tahsil edebileceği şüphesizdir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 46 - Danışma Meclisi tarafından kabul edilen kamulaştırmaya ilişkin 47 nci maddenin »birinci fıkrasında yer alan «... ve yapılmadığı takdirde kamu yararının ağır şekilde zarar göreceği hallerde», hükmü kamu yararı bakımından gerekli olan kamulaştırmaların yapılmasına engel olabilecek bir hüküm niteliğinde görüldüğünden madde metninden çıkarılmıştır.

Diğer taraftan ikinci fıkrada kamulaştırma bedelinin tespitinde esas olacak objektif ölçüler için kanun koyucuya bazı veriler gösterilmiş bulunması yerinde görülmekle birlikte, fıkra metninde yer alan «Hakkaniyet ve adalet esaslarına göre» hükmünün kanun koyucunun tespit ettiği ilkeler dışında bilirkişi incelemelerinde yeni ölçüler getirilebileceği anlamının giderilebilmesi ve dolayısıyla yanlış uygulamaya sebebiyet verilmemesi için bu hüküm madde metninden çıkarılmıştır. Ayrıca, maddenin üçüncü ve dördüncü fıkraları birleştirilmek suretiyle madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/18 md.)

Bu madde ile kamulaştırma yeniden düzenlenmekte, kamulaştırmada gerçek karşılıkların ödenmesi ve ödemede gecikme halinde faiz yönünden bireylerin zarara uğramamaları yönünde değişiklik yapılmaktadır.

E. Devletleştirme ve özelleştirme

Madde 47 - Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir.

Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 13.08.1999 - 4446 S.Kanun/Madde 1) Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

(Ek fıkra: 13.08.1999 - 4446 S.Kanun/Madde 1) Devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabilir veya devredilebileceği kanunla belirlenir.

Madde 47 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 49 - Devletleştirme

Özel teşebbüslerin devletleştirilmesi ilkesi kabul edilmiş, teşebbüsün rayiç bedelinin nakden, peşin ve kesintisiz ödenmesi esası kabul edilmiştir.

Kamulaştırmada toprağı doğrudan işletene nasıl kamulaştırma bedeli peşin ödenir ilkesi kabul edilmişse, burada da işletmenin devletleştirilmesinde aynı ilke benimsenmiştir.

Teşebbüslerin en hayati bölüm veya parçalarının devletleştirilmesi, bakiyenin devletleştirilmemesi suretiyle amaç dışı ve suistimale elverişli yolun kapatılabilmesi için, kısmî devletleştirilmenin, ancak teşebbüs sebebinin açık rızası ile yapılabileceği sonucuna varılmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Özel teşebbüslerin devletleştirilmesi ilkesi kabul edilmiş, teşebbüsün rayiç bedelinin nakden, peşin ve kesintisiz ödenmesi esası kabul edilmiştir.

Kamulaştırmada toprağı doğrudan işletene nasıl kamulaştırma bedeli peşin ödenir ilkesi kabul edilmişse, burada da işletmenin devletleştirilmesinde aynı ilke benimsenmiştir.

Teşebbüslerin en hayati bölüm veya parçalarının devletleştirilmesi, bakiyenin devletleştirilmemesi suretiyle amaç dışı ve suistimale elverişli yolun kapatılabilmesi için, kısmî devletleştirilmenin, teşebbüs sahibinin açık rızası ile yapılabileceği sonucuna varılmıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 47 - Danışma Meclisince kabul edilen 48 inci maddede yer alan «Rayiç bedeli, kesintisiz, nakden ve peşin olarak ödenmek şartıyla devletleştirilebilir.» şeklindeki hüküm «devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır.

Gerçek karşılığın hesaplanma tarz ve usulleri kanunla düzenlenir.», şeklinde değiştirilmiş ve maddenin son fıkrası yanlış yorumlara neden olunmaması için madde metninden çıkarılmıştır.

GEREKÇE (13.8.1999- 4446/1 md.)

Bu madde ile Anayasanın 47 nci maddesinin kenar başlığı, "devletleştirme" yanında "özellemeye" de yer verecek şekilde değiştirilmekte ve maddeye iki yeni fıkra eklenmektedir. Önerilen değişiklikle özelleştirme konusu, ilk kez anayasal bir dayanağa kavuşturulmaktadır. 47 nci maddeye eklenen iki yeni fıkra da bir yandan kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usullerin kanunla gösterilmesi, öbür yandan kamu tüzelkişilerince yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabilirliği veya devredilebileceğinin kanunla belirlenmesi öngörülmektedir.

IV. Çalışma ve sözleşme hürriyeti

Madde 48 - Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir.Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

Madde 48 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 50 - Çalışma, sözleşme ve meslek seçme özgürlüğü

Özgürlük temeline dayalı bir toplumda irade serbestliği çerçevesinde ferdin sözleşme yapma, meslek seçme ve çalışma özgürlüklerinin garanti olunması tabiidir.

Ancak, bu özgürlükler, kamu yararı amacı ile ve kanunla sınırlandırılabilir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Hürriyet temeline dayalı bir toplumda irade serbestliği çerçevesinde ferdin sözleşme yapma, meslek seçme ve çalışma hürriyetlerinin garanti olunması tabiidir.

Ancak, bu hürriyetler, kamu yararı amacı ile ve kanunla sınırlandırılabilir.

Özel teşebbüs hürriyeti Anayasa teminatı altına alınmıştır. Anayasanın 4 üncü maddesi Devlete kişinin temel hak ve hürriyetlerini sınırlandırabilecek ekonomik engelleri kaldırma ve onun hem maddi hem de manevi varlığını geliştirme ödevini yüklemiştir.

Özel teşebbüs hürriyeti, ferde ekonomik huzur ve refahını bizzat sağlamak amacı ile bir ekonomik ve sosyal hak olarak düzenlenmiştir.

Özel teşebbüs hürriyeti mahiyeti icabı hem gerçek kişilere tek tek ve toplu olarak hem de tüzelkişilere tanınmıştır.

Devlet, kamu yararı olan hallerde ve millî ekonominin gerekleri ve sosyal amaçlarla özel teşebbüs özgürlüğüne sınırlamalar getirebilir. Ancak bu sınırlamalar özel teşebbüsün faaliyetine ilişkin olabilir. Fakat özel teşebbüsü ortadan kaldıramaz. Özel teşebbüsler devletleştirilecekse bunun şartları 48 inci maddede gösterilmiştir.

Devletin özel teşebbüslerin güvenlik ve kararlılık içinde çalışması için gerekli tedbirleri almasında hem özel teşebbüs sahiplerinin hem de bu teşebbüsler aracılığı ile toplumun diğer fertlerinin ve sonuçta toplumun refahının sağlanacağı düşünülmüştür.

Madde, hem özel teşebbüse anayasal bir güvence tanımış, hem de getirilebilecek sınırları ikinci fıkrasında göstermiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 48 - Danışma Meclisinin 49 ve 50 inci maddeleri 48 inci madde olarak birleştirilmek ve redaksiyona tabi tutulmak suretiyle yeniden düzenlenmiştir.

V. Çalışma ile ilgili hükümler

A. Çalışma hakkı ve ödevi

Madde 49 - Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

(Değişik 2. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 19) Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

(Mülga 3. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 19)

Madde 49 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 52 - Çalışma hakkı ve ödevi**

Çalışmak, eskiden olduğu gibi hak ve ödev olarak düzenlenmiştir. Çalışmanın hak ve ödev olması, sadece ulusal planda Devletin çalışmak isteyenlere iş temin etmek için gereken tedbirleri alacağını ve çalışanların da ancak çalışmak suretiyle gelir temin edebileceklerini ifade etmekle kalmaz, ferdi planda da çalışmanın bir hak ve ödev olarak telakki edilmesini gerektirmektedir.

Çalışmak, başlı başına ahlâkî bir vazifedir, ferdin kendisine ve toplumuna karşı olan saygısının bir sonucudur. Kişi, ancak çalışması ile toplumun diğer fertlerine ve genelde topluma yük olmaktan kurtulur.

Çalışmanın bir hak olduğu noktasından hareket edilerek, Devletin çalışma imkânlarının, başka deyişle iş alanlarının dengeli gelişmesi için gerekli tedbirleri ödevleri cümlesindedir.

Maddenin II nci fıkrası, Devletin çalışma hayatında oynaması gerekli role işaret etmektedir. Devlet, işçi-işveren ilişkilerinin seyircisi değil dengeleyicisidir, devlet çalışma barışını koruyacak tedbirleri alacaktır. Bu Anayasal direktif, Devletin taraf tutması anlamında değildir. Devlet, çalışma barışının sürekli bozulması nedeniyle üretimin düşeceğini, bunun ise son tahlilde ulusal hâsılların azalmasına yol açacağını bilincinde olarak davranacak, çalışma barışını koruyacaktır.

Anayasa Devletin çalışma barışını sağlayacak ve üretimi artıracak başka tedbirler de öngörmüştür. 55 inci maddenin III üncü fıkrasında «işçilerin ve işverenlerin birden fazla sendikaya üye olmalarını» yasaklamış, çalışma barışının siyasal nedenlerle bozulması imkânlarını 516 ncı maddenin 1 inci fıkrası ile kapatmaya çalışmış; sendikal faaliyette bulunma gerekçesiyle işyerlerinde çalışmamayı 56 ncı maddenin III üncü fıkrası ile engellemeye çalışmış; aynı işyerinde ve aynı dönem için hangi seviyede olursa olsun birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılması 57 inci maddenin IV üncü fıkrasında açıkça yasaklanmıştır, 58 inci maddenin ilk fıkrasında ise grev ve lokavtların ancak toplu iş sözleşmesinin müeyyideleri olarak yapılabileceği, fakat toplu iş sözleşmesi süresinin devamı süresince yapılamayacağı belirtilerek, halk grevleri ve hak lokavtları yasaklanmıştır; siyasal amaçlı, dayanışma amaçla grev ve lokavtlar, genel grev ve lokavtlar, işyeri işgalleri, direnişler ve verim düşürmeler yasaklanmış, nihayet grev sırasında çalışmak isteyenlere engel olunmaması gereği hükme bağlanmıştır.

Yüksek Hakem Kurulunun ve Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluşu ve bu iki müesseseye verilen görevler çalışma barışını korumak ve üretimi yükseltmek amacına yöneliktir.

62 inci maddede çalışmanın karşılığının çalışma sürelerine, iş verimine, iş değerine ve işin niteliğine uygunluğun şart aranması, fiyat istikrarsızlıklarına karşı tedbir öngörülmesi, çalışanlar arasında aylık, ücret, ikramiye ve sosyal haklar bakımından hakkaniyet ve denge şartı getirilmesi de yine çalışma barışı ve üretim artışı tedbirleri olarak öngörülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Çalışmak, eskiden olduğu gibi hak ve ödev olarak düzenlenmiştir. Çalışmanın hak ve ödev olması, sadece ulusal planda Devletin çalışmak isteyenlere iş temin etmek için gereken tedbirleri alacağını ve çalışanların da ancak çalışmak suretiyle gelir temin edebileceklerini ifade etmekle kalmaz, ferdi planda da çalışmanın bir hak ve ödev olarak telakki edilmesini gerektirir.

Çalışmak, başlı başına ahlâkî bir vazifedir, ferdin kendisine ve toplumuna karşı olan saygısının bir sonucudur. Kişi, ancak çalışması ile toplumun diğer fertlerine ve genelde topluma yük olmaktan kurtulur.

Çalışmanın bir hak olduğu noktasından hareket edilerek, Devletin çalışma imkânlarının, başka deyişle iş alanlarının dengeli gelişmesi için gerekli tedbirleri alması temel ödevleri cümlesindedir.

Maddenin ikinci fıkrası, Devletin çalışma hayatında oynaması gerekli role işaret etmektedir. Devlet, işçi-işveren ilişkilerinin seyircisi değil dengeleyicisidir, devlet çalışma barışını koruyacak tedbirleri alacaktır. Bu anayasal direktif, Devletin taraf tutması anlamında değildir. Devlet, çalışma barışının sürekli bozulması nedeniyle üretimin düşeceğini, bunun ise son tahlilde ulusal hâsılların azalmasına yol açacağını bilincinde olarak davranacak, çalışma barışını koruyacaktır.

Anayasa Devletin çalışma barışını sağlayacak ve üretimi artıracak başka tedbirler de öngörmüştür. 53 üncü maddenin üçüncü fıkrasında «işçilerin ve işverenlerin birden fazla sendikaya üye olmalarını» yasaklamış; çalışma barışının siyasal nedenlerle bozulması imkânlarını 54 üncü maddenin birinci fıkrası ile kapatmaya çalışmış; sendikal faaliyette bulunma gerekçesiyle işyerlerinde çalışmamayı 54 üncü maddenin üçüncü fıkrası ile engellemeye çalışmış; aynı işyerinde ve aynı dönem için hangi seviyede olursa olsun birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılması 55 inci maddenin dördüncü fıkrasında açıkça yasaklanmıştır. 58 inci maddenin ilk fıkrasında ise grev ve lokavtların ancak toplu iş sözleşmesinin müeyyideleri olarak yapılabileceği, fakat toplu iş sözleşmesi süresinin devamı süresince yapılamayacağı belirtilerek, hak grevleri ve hak lokavtları yasaklanmıştır; siyasal amaçla grev ve lokavtlar, genel grev ve lokavtlar, işyeri işgalleri, direnişler ve verim düşürmeler yasaklanmış, nihayet görev sırasında çalışmak isteyenlere engel olunmaması gereği hükme bağlanmıştır.

Yüksek Hakem Kurulunun ve bu müesseseye verilen görevler çalışma barışını korumak ve üretimi yükseltmek amacına yöneliktir.

60 inci maddede çalışmanın karşılığının çalışma sürelerine, iş verimine, iş değerine ve işin niteliğine uygunluğun şart aranması, fiyat istikrarsızlıklarına karşı tedbir öngörülmesi, çalışanlar arasında aylık, ücret, ikramiye ve sosyal haklar bakımından hakkaniyet ve denge şartı getirilmesi de yine çalışma barışı ve üretim artışı tedbirleri olarak öngörülmüştür.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU**Madde 49-50-51-52-53-54**

Çalışma ile ilgili hükümler toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavtı düzenleyen maddeler birlikte tetkik edilerek Danışma Meclisince bu konulara ilişkin olarak kabul edilen 51 - 56 ncı maddeler 49 - 54 üncü maddeler olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu maddelerle ilgili düzenlemede; işçi - işveren ilişkilerindeki tarihî gelişim göz önünde bulundurularak, bugüne kadar kazanılmış olan hakların korunması amaçlanmış, ancak bu hakların herhangi bir şekilde kanuna aykırı olarak kullanılmasını önleyici hukukî tedbirler üzerinde de titizlikle durulmuştur. Yapılan tetkikte, Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan «küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağı»; kenar başlıklı 57 nci madde ile Yüksek Hâkem Kuruluna ilişkin 188 inci madde de göz önünde bulundurulmuştur.

51 inci maddenin «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde menfaatler dengesini ve çalışma barışını korur» şeklindeki ikinci fıkrası, «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır» şeklinde değiştirilip, bu fıkra maddenin 3 üncü fıkrası olarak düzenlenmiş ve aynı maddenin 3 üncü fıkrasındaki «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek ve işsizliği önlemeye elverişli iktisadî bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır» hükmü, ikinci fıkra olarak «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.» şeklinde değiştirilerek

Devletin;

- Çalışanların hayat seviyesini yükseltmek,
- Çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak,
- İşsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak,

İçin gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiş ve madde 49 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

52 nci maddenin, özel olarak korunacakları belirtilen ikinci fıkrasına «bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar » da eklenmek suretiyle çalışanlardan bu durumda olanların da çalışma şartları bakımından özel olarak korunmalarının gerektiği vurgulanmıştır.

Maddenin «ücretli tatiller, yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.» şeklindeki üçüncü fıkrası ücretli tatillerin «hafta ve bayram tatillerini» kapsadığını ve ücretli yıllık izin hakkı da bulunduğunu açıklığa kavuşturacak şekilde değiştirilmiş ve madde 50 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Sendika kurma hakkı ile ilgili 53 üncü maddenin ilk dört fıkrası aynen kabul edilmiş, ancak maddeye birinci fıkradan sonra bir fıkra ikinci fıkra olarak eklenmiştir.

Birinci fıkra hükmüne göre sendikalar ve üst kuruluşları önceden izin almaksızın kurulacaktır, Yeni eklenmiş bulunan ikinci fıkra «sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir » hükmündedir. Bu fıkra izin niteliğinde olmayıp, kurulacak sendikalar ve üst kuruluşlarının kanunda gösterilen yetkili mercie gerekli bilgi ve belgeleri vermeleri için kanun koyucuya ışık tutacak niteliktedir. Bu bilgi ve belgelerin yetkili mercie verilmesi ile sendika tüzel kişiliği kurulmuş olacak ve sendika faaliyete başlayacaktır. Yetkili merci bilgi ve belgelerin kanun hükümlerine aykırı olduğunu tespit ettiği takdirde sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurabilecektir.

Maddeye eklenen yeni bir fıkra ile de «herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz» hükmü getirilmiştir. Esasen maddenin üçüncü fıkrası «sendikalar üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.» şeklinde olup, dördüncü fıkrası da «hiç kimse sendikaya üye olmaya üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz» şeklindedir. Maddeye yeniden eklenmiş bulunan fıkra yukarıdaki fıkralarda öngörülen hükümleri tamamlar niteliktedir. Diğer taraftan işçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olacakların belli bir süre işçi olarak çalışmış olanlar arasından seçilmesini temin etmek, işçi olarak hiç çalışmayan veya çok kısa bir süre işçi olarak çalıştıktan sonra başka alanlarda hizmet yapanlar yerine, bu alanda daha tecrübeli ve bilgili oldukları için işçi haklarını gereği gibi koruyabilecekleri kanısı ile en az on yıl işçi olarak çalışmış olanların sendika ve üst kuruluşlarında görev yapmasını sağlamak amacıyla maddeye bir fıkra eklenmiştir.

Maddenin son fıkrasına eklenen yeni bir hüküm ile sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri ile yönetim ve işleyişlerinin Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine aykırı olamayacağı da vurgulanmıştır.

Madde redaksiyona da tabi tutulmak suretiyle 51 inci madde olarak düzenlenmiştir.

54 üncü madde 52 nci madde olarak en düzenlenirken maddenin «sendikal faaliyette bulunma işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklindeki üçüncü fıkrası «işyerinde sendikal faaliyette bulunma o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklinde değiştirilerek ikinci fıkraya alınmıştır. Yapılan bu değişiklik ile özellikle işyerinde işyeri temsilcisi olarak görev yapanların işyerindeki bu görevleri nedeniyle o işyerinde çalışmamayı hak olarak öne sürmeleri önlenmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasına açıklık getirilerek, sendikalar üzerindeki Devletin idarî ve malî denetimi vurgulanmış, fıkranın son cümlesindeki «üye, aidatını sendikaya doğrudan öder.» hükmü «üye aidatını sendikaya ödeme şekli kanunla düzenlenir» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik yapılırken üyenin aidatını sendikaya doğrudan ödemesi şeklindeki hükmün, Anayasada yer alması gereken bir-kural olmadığı, kaldı ki ödeme biçiminin kanun koyucu tarafından kanunun bütün yönleri incelenmek suretiyle düzenlenmesinin uygulama yönünden daha yararlı olacağı düşünülmüştür.

Maddenin son fıkrasındaki «tüzüklerinde tespit edilecek grev ve lokavt fonlarını millî bankalarda muhafaza ederler» hükmü, bir bakıma grev ve lokavt fonlarının toplu iş sözleşmesi sırasında karşılıklı olarak öğrenilebilmesi endişesine neden olabilecek, böyle bir hükmün Anayasa kuralı olması halinde ise sendikaların toplu iş sözleşmesi sırasında, karşı tarafın bu konudaki kendi malî kaynaklarını ve güçlerini bildikleri endişesiyle toplu iş sözleşmesi hakkını bu yönden gereği gibi kullanıp sonuca ulaştıramayacakları yolundaki varsayımlarını gidermek için bu hüküm metninden çıkarılmıştır. Sendikaların malî denetiminde yararlı olacağı düşüncesiyle tüm nakitlerinin Devlet bankalarında muhafaza edilmesini öngören «tüm gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza ederler» hükmü maddeye eklenmiştir, bir geçici madde ile de halen diğer bankalarda bulunan nakitlerin Devlet bankalarına intikali için belli bir süre tanınmıştır.

55 inci madde 53 üncü madde olarak yeniden düzenlenirken birinci fıkrada yer alan «ücret ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» ibareleri «ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» şeklinde değiştirilmiştir. Gerçekten toplu iş sözleşmesinin konusu ücret ve çalışma şartlarını düzenlemekten ibaret değildir. Ücret dar anlamda kabul edildiği takdirde, tarafların özellikle işçilerin ekonomik ve sosyal durumları toplu iş sözleşmesi sırasında sözkonusu olmayabilir. Bu bakımdan «ücret» sözcüğü «ekonomik ve sosyal durumlarını» şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca maddenin üçüncü fıkrası madde metninden çıkarılmıştır.

Madde hükümlerine göre toplu iş sözleşmesinin tanımı, unsurları, yapıma şartları ve doğuracağı hukukî sonuçların düzenlenmesi kanuna bırakılmıştır.

Danışma Meclisince kabul edilmiş bulunan 56 ncı madde 54 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede grev hakkına değinilmiş ve buna karşılık olarak da işverenin lokavta başlamasının usul ve şartlarıyla kapsam ve istisnaların kanun ile düzenleneceği belirtilmiştir. Aynı şekilde grev hakkının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları da kanunla düzenlenecektir. Lokavt ancak greve karşı uygulanabilecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında yer alan «grev esnasında grev uygulanan işyerlerinde işçilerin ve sendikaların yaptıkları zararlardan sendika sorumludur.» şeklindeki hüküm «grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddî zarardan sendika sorumludur» şeklinde değiştirilmiştir. Buradaki maddî zarardan amaç greve katılan işçilerin veya sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu meydana gelen tahripler ve (benzeri zararlardır).

Grev nedeniyle işyerinin kanun hükümlerine göre çalışamaması, üretim yapmaması veya üretim eksikliği yüzünden meydana gelen ekonomik zarar bu hükmün kapsamı dışındadır.

Maddenin beşinci fıkrasındaki «grev ve lokavtın yasaklandığı veya ertelendiği durumlarda uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulu tarafından çözülür.» şeklindeki hüküm «grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda, erteleminin sonunda uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.» şeklinde değiştirilmiştir. Fıkra metninde yapılan bu değişiklik ile grev ve lokavtın «ertelendiği durumlarda» değil «ertelendiği durumlarda erteleminin sonunda» Çözümün Yüksek Hakem Kurulunca yapılacağı belirtilmiştir. «Ertelendiği

durumlarda» ibaresi, ertelenme kararının verildiği gün veya bir kaç gün sonra uyuşmazlığın Yüksek Hakem Kurulunca çözüleceği anlamında yorumlanabileceğinden böyle bir yorum ertelenme müessesesiyle telif edilemez. Uygulamaya açıklık getirebilmek için erteleme kararının sonunda konunun çözüm için Yüksek Hakem Kuruluna gideceği vurgulanmıştır.

Grev hakkı ve lokavt ile erteleme müessesesinin birlikte tetkik edilerek erteleme süresinin sonunda çözüm için zorunlu olarak Yüksek Hakem Kuruluna gidileceği de gözönünde bulundurularak erteleme süresinin gerçekçi bir biçimde kanun ile tespit edilmesi gerekmektedir. Diğer yünden Yüksek Hakem Kurulunun çözüme ilişkin kararları toplu iş sözleşmesi hükmünde olacağından bu kararların kesin olması da zorunlu görülmüştür.

Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanun ile düzenlenecektir.

Maddenin «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, hiçbir şekilde engellenemez» şeklindeki son fıkrası «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile anılan hükmün maksadı dışında yorumlanmaması amaçlanmıştır.

Küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağına ilişkin 57 nci maddenin Anayasada yer almasının, özellikle 7 - 8 işçi çalıştıran işyerlerinin bu madde kapsamına girmek için işçi çıkarma yoluna gidebilecekleri, büyük işyerlerinden bir kısmının yine aynı amacı sağlamak için bölünebileceği şeklindeki sakıncalarının yanısıra, ülkenin muhtelif yerlerinde ve değişik faaliyetler şeklinde sürdürülen işyerlerinde çalışan işçilerin Bakanlar Kurulunca çalışma şartlarının tespitindeki güçlük de gözönünde tutularak bu konunun kanun koyucu tarafından bütün yönleri ile değerlendirilebileceği düşüncesi ile 57 nci madde Anayasa metninden çıkarılmıştır. Yüksek Hakem Kuruluna ilişkin 188 inci maddede yer alan hükümlerin özellikle grev hakkını etkisiz hale getirebilecek hükümleri içerdiği görülerek, 188 inci madde Anayasa metninden çıkarılmış; Yüksek Hakem Kurulunun görev ve yetkileri yukarıda açıklandığı üzere 54 üncü maddeye eklenmiş bulunan hükümlerle düzenlenmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/19 md.)

Bu maddede öngörülen değişikliklerle Devlete çalışanların yanı sıra işsizleri de koruma görevi verilmektedir.

B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı

Madde 50 - Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

Madde 50 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 53 - Çalışma şartları

Bu madde çalışma şartlarının çalışanın yaşına, cinsiyetine ve gücüne uygun olmasını, küçükler ile kadınların özel olarak himaye edilmesini anayasal güvence altına almaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 54 - Dinlenme hakkı

Dinlenme, çalışanların hakkıdır. Bu hem çalışanın bedenen korunması için zorunlu hem de çalışanın dinlenme sonrası çalışmasının verimi için gereklidir.

Tatiller ve yıllık ücretli izin hakları bakımından kanun koyucunun düzenleme yapabilmesi imkânı II inci fıkrada öngörülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu madde çalışma şartlarının çalışanın yaşına, cinsiyetine ve gücüne uygun olmasını, küçükler ile kadınların özel olarak himaye edilmesini anayasal güvence altına almaktadır.

Dinlenme, çalışanların hakkıdır. Bu hem çalışanın bedenen korunması için zorunlu hem de çalışanın dinlenme sonrası çalışmasının verimi için gereklidir.

Tatiller ve yıllık ücretli izin hakları bakımından kanun koyucunun düzenleme yapabilmesi imkânı dördüncü fıkrada öngörülmüştür.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 49-50-51-52-53-54

Çalışma ile ilgili hükümler toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavtı düzenleyen maddeler birlikte tetkik edilerek Danışma Meclisince bu konulara ilişkin olarak kabul edilen 51 - 56 nci maddeler 49 - 54 üncü maddeler olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu maddelerle ilgili düzenlemede; işçi - işveren ilişkilerindeki tarihî gelişim göz önünde bulundurularak, bugüne kadar kazanılmış olan hakların korunması amaçlanmış, ancak bu hakların herhangi bir şekilde kanuna aykırı olarak kullanılmasını önleyici hukukî tedbirler üzerinde de titizlikle durulmuştur. Yapılan tetkikte, Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan «küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağı»; kenar başlıklı 57 nci madde ile Yüksek Hâkem Kuruluna ilişkin 188 inci madde de göz önünde bulundurulmuştur.

51 inci maddenin «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde menfaatler dengesini ve çalışma barışını korur» şeklindeki ikinci fıkrası, «Devlet, işçi - işveren

ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır» şeklinde değiştirilip, bu fıkra maddenin 3 üncü fıkrası olarak düzenlenmiş ve aynı maddenin 3 üncü fıkrasındaki «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek ve işsizliği önlemeye elverişli iktisadî bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır» hükmü, ikinci fıkra olarak «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.» şeklinde değiştirilerek

Devletin;

- Çalışanların hayat seviyesini yükseltmek,
- Çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak,
- İşsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak,

İçin gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiş ve madde 49 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

52 nci maddenin, özel olarak korunacakları belirtilen ikinci fıkrasına «bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar » da eklenmek suretiyle çalışanlardan bu durumda olanların da çalışma şartları bakımından özel olarak korunmalarının gerektiği vurgulanmıştır.

Maddenin «ücretli tatiller, yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.» şeklindeki üçüncü fıkrası ücretli tatillerin «hafta ve bayram tatillerini» kapsadığını ve ücretli yıllık izin hakkı da bulunduğunu açıklığa kavuşturacak şekilde değiştirilmiş ve madde 50 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Sendika kurma hakkı ile ilgili 53 üncü maddenin ilk dört fıkrası aynen kabul edilmiş, ancak maddeye birinci fıkradan sonra bir fıkra ikinci fıkra olarak eklenmiştir.

Birinci fıkra hükmüne göre sendikalar ve üst kuruluşları önceden izin almaksızın kurulacaktır, Yeni eklenmiş bulunan ikinci fıkra «sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir » hükmündedir. Bu fıkra izin niteliğinde olmayıp, kurulacak sendikalar ve üst kuruluşlarının kanunda gösterilen yetkili mercie gerekli bilgi ve belgeleri vermeleri için kanun koyucuya ışık tutacak niteliktedir. Bu bilgi ve belgelerin yetkili mercie verilmesi ile sendika tüzel kişiliği kurulmuş olacak ve sendika faaliyete başlayacaktır. Yetkili merci bilgi ve belgelerin kanun hükümlerine aykırı olduğunu tespit ettiği takdirde sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurabilecektir.

Maddeye eklenen yeni bir fıkra ile de «herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz» hükmü getirilmiştir. Esasen maddenin üçüncü fıkrası «sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.» şeklinde olup, dördüncü fıkrası da «hiç kimse sendikaya üye olmaya üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz» şeklindedir. Maddeye yeniden eklenmiş bulunan fıkra yukarıdaki fıkralarda öngörülen hükümleri tamamlar niteliktedir. Diğer taraftan işçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olacakların belli bir süre işçi olarak çalışmış olanlar arasından seçilmesini temin etmek, işçi olarak hiç çalışmayan veya çok kısa bir süre işçi olarak çalıştıktan sonra başka alanlarda hizmet yapanlar yerine, bu alanda daha tecrübeli ve bilgili oldukları için işçi haklarını gereği gibi koruyabilecekleri kanısı ile en az on yıl işçi olarak çalışmış olanların sendika ve üst kuruluşlarında görev yapmasını sağlamak amacıyla maddeye bir fıkra eklenmiştir.

Maddenin son fıkrasına eklenen yeni bir hüküm ile sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri ile yönetim ve işleyişlerinin Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine aykırı olamayacağı da vurgulanmıştır.

Madde redaksiyona da tabi tutulmak suretiyle 51 inci madde olarak düzenlenmiştir.

54 üncü madde 52 nci madde olarak en düzenlenirken maddenin «sendikal faaliyette bulunma işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklindeki üçüncü fıkrası «işyerinde sendikal faaliyette bulunma o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklinde değiştirilerek ikinci fıkraya alınmıştır. Yapılan bu değişiklik ile özellikle işyerinde işyeri temsilcisi olarak görev yapanların işyerindeki bu görevleri nedeniyle o işyerinde çalışmamayı hak olarak öne sürmeleri önlenmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasına açıklık getirilerek, sendikalar üzerindeki Devletin idarî ve malî denetimi vurgulanmış, fıkranın son cümlesindeki «üye, aidatını sendikaya doğrudan öder.» hükmü «üye aidatını sendikaya ödeme şekli kanunla düzenlenir» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik yapılırken üyenin aidatını sendikaya doğrudan ödemesi şeklindeki hükmün, Anayasada yer alması gereken bir -kural olmadığı, kaldı ki ödeme biçiminin kanun koyucu tarafından kanunun bütün yönleri incelenmek suretiyle düzenlenmesinin uygulama yönünden daha yararlı olacağı düşünülmüştür.

Maddenin son fıkrasındaki «tüzüklerinde tespit edilecek grev ve lokavt fonlarını millî bankalarda muhafaza ederler» hükmü, bir bakıma grev ve lokavt fonlarının toplu iş sözleşmesi sırasında karşılıklı olarak öğrenilebilmesi endişesine neden olabilecek, böyle bir hükmün Anayasa kuralı olması halinde ise sendikaların toplu iş sözleşmesi sırasında, karşı tarafın bu konudaki kendi malî kaynaklarını ve güçlerini bildikleri endişesiyle toplu iş sözleşmesi hakkını bu yönden gereği gibi kullanıp sonuca ulaştıramayacakları yolundaki varsayımlarını gidermek için bu hüküm metinden çıkarılmıştır. Sendikaların malî denetiminde yararlı olacağı düşüncesiyle tüm nakitlerinin Devlet bankalarında muhafaza edilmesini öngören «tüm gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza ederler» hükmü maddeye eklenmiştir, bir geçici madde ile de halen diğer bankalarda bulunan nakitlerin Devlet bankalarına intikali için belli bir süre tanınmıştır.

55 inci madde 53 üncü madde olarak yeniden düzenlenirken birinci fıkra yeralan «ücret ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» ibareleri «ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» şeklinde değiştirilmiştir. Gerçekten toplu iş sözleşmesinin konusu ücret ve çalışma şartlarını düzenlemekten ibaret değildir. Ücret dar anlamda kabul edildiği takdirde, tarafların özellikle işçilerin ekonomik ve sosyal durumları toplu iş sözleşmesi sırasında sözkonusu olmayabilir. Bu bakımdan «ücret» sözcüğü «ekonomik ve sosyal durumlarını» şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca maddenin üçüncü fıkrası madde metninden çıkarılmıştır.

Madde hükümlerine göre toplu iş sözleşmesinin tanımı, unsurları, yapılma şartları ve doğuracağı hukukî sonuçların düzenlenmesi kanuna bırakılmıştır.

Danışma Meclisince kabul edilmiş bulunan 56 ncı madde 54 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede grev hakkına değinilmiş ve buna karşılık olarak da işverenin lokavta başvurusunun usul ve şartlarıyla kapsam ve istisnaları kanun ile düzenleneceği belirtilmiştir. Aynı şekilde grev hakkının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları da kanunla düzenlenecektir. Lokavt ancak greve karşı uygulanabilecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında yeralan «grev esnasında grev uygulanan işyerlerinde işçilerin ve sendikaların yaptıkları zararlardan sendika sorumludur.» şeklindeki hüküm «grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddî zarardan sendika sorumludur» şeklinde değiştirilmiştir. Buradaki maddî zarardan amaç greve katılan işçilerin veya sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu meydana gelen tahripler ve (benzeri) zararlardır.

Grev nedeniyle işyerinin kanun hükümlerine göre çalışmaması, üretim yapmaması veya üretim eksikliği yüzünden meydana gelen ekonomik zarar bu hükmün kapsamı dışındadır.

Maddenin beşinci fıkrasındaki «grev ve lokavtın yasaklandığı veya ertelendiği durumlarda uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulu tarafından çözülür.» şeklindeki hüküm «grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda, erteleme sonuna uyuşmazlık Yüksek Hakem Kuruluna çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.» şeklinde değiştirilmiştir. Fıkra metninde yapılan bu değişiklik ile grev ve lokavtın «ertelendiği durumlarda» değil «ertelendiği durumlarda erteleme sonuna» Çözümün Yüksek Hakem Kuruluna yapılacağı belirtilmiştir. «Ertelendiği durumlarda» ibaresi, ertelenme kararının verildiği gün veya bir kaç gün sonra uyuşmazlığın Yüksek Hakem Kuruluna çözüleceği anlamında yorumlanabileceğinden böyle bir yorum ertelenme müessesesiyle telif edilemez. Uygulamaya açıklık getirebilmek için erteleme sonuna konunun çözüm için Yüksek Hakem Kuruluna gideceği vurgulanmıştır.

Grev hakkı ve lokavt ile erteleme müessesesinin birlikte tetkik edilerek erteleme süresinin sonunda çözüm için zorunlu olarak Yüksek Hakem Kuruluna gidileceği de gözönünde bulundurularak erteleme süresinin gerçekçi bir biçimde kanun ile tespit edilmesi gerekmektedir. Diğer yandan Yüksek Hakem Kurulunun çözüme ilişkin kararları toplu iş sözleşmesi hükmünde olacağından bu kararların kesin olması da zorunlu görülmüştür.

Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanun ile düzenlenecektir.

Maddenin «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, hiçbir şekilde engellenemez» şeklindeki son fıkrası «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile anılan hükmün maksadı dışında yorumlanmaması amaçlanmıştır.

Küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağına ilişkin 57 nci maddenin Anayasada yer almasının, özellikle 7 - 8 işçi çalıştıran işyerlerinin bu madde kapsamına girmek için işçi çıkarma yoluna gidebilecekleri, büyük işyerlerinden bir kısmının yine aynı amacı sağlamak için bölünebileceği şeklindeki sakıncalarının yanı sıra, ülkenin muhtelif yerlerinde ve değişik faaliyetler şeklinde sürdürülen işyerlerinde çalışan işçilerin Bakanlar Kurulunca çalışma şartlarının tespitindeki güçlük de gözönünde tutularak bu konunun kanun koyucu tarafından bütün yönleri ile değerlendirilebileceği düşüncesi ile 57 nci madde Anayasa metninden çıkarılmıştır. Yüksek Hakem Kuruluna ilişkin 188 inci maddede yer alan hükümlerin özellikle grev hakkını etkisiz hale getirebilecek hükümleri içerdiği görülerek, 188 inci madde Anayasa metninden çıkarılmış; Yüksek Hakem Kurulunun görev ve yetkileri yukarıda da açıklandığı üzere 54 üncü maddeye eklenmiş bulunan hükümlerle düzenlenmiştir.

C. Sendika kurma hakkı

Madde 51 - (Değişik madde: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 20)

Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Sendika kurma hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

(Mülga 4. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 5)

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Madde 51 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 55 - Sendika kurma hakkı

İşçilerin ve işverenin sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakları karşılıklı olarak tanınmıştır.

Sendikalara üye olmak, üyelikten ayrılmak serbestisi ayrı bir fıkra halinde düzenlenmiştir. Sendika üyeliğine zorlamak ve zorlama sonucunu doğuracak her türlü tedbir önlemek kanun koyucunun görevidir. III üncü fıkradaki üyeliğe, üye kalmaya ve üyelikten ayrılmaya zorlama yasağı da bir önceki ilkelerin teyidi niteliğindedir. Sendikaların üyeliğe girme, üyelikte kalma ve üyelikten ayrılma konusunda getirebilecekleri tedbirler yasaktır. Kanunlarda da üyeliğe giriş, üyelikte kalışı zorlayıcı veya bir müeyyideye bağlayıcı veya bir ceza şartına bağlayıcı hükümler sevkedilemez.

II ve III üncü fıkralarda getirilen ve anayasal güvenceye bağlanan üyelik özgürlüğünün, sendika üyeleri aleyhine sonuç verebilecek ve çeşitli ihtilaflara konu olabilecek birden fazla sendikaya üye olma yasağı getirilmiştir. Birden fazla sendikaya üyeliğin doğuracağı sakıncaların önlenmesi için tedbir alınması zorunlu görülmüştür. Yetki uyuşmazlıklarının sebep olduğu anlamsız tartışmaların yerine işçilerin huzuru, işyerinin huzuru ve üretim meselesi geçmelidir. Bunun için de «tek sendika» ilkeleri getirilmelidir. Çünkü yetki meselesini halletmek için uygulanmış olan üyelik fişlerinin sayımı (kanunî usul), referandum (içtihatla kabul edilen yol) ve irade beyanı tespiti (idarî usul) gibi yolların hiçbir sonuç vermemesi bu

meselerinin kökten hallini gerektirmiştir.

Sendikaların tüzüklerinin demokratik esaslara aykırı olmayacağı hükmü, her şeyden önce kanun koyucuya verilmiş bir direktif mahiyetindedir, ancak bu direktif 10 uncu madde gereğince yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri de bağlar.

Sendikaların yönetim ve işleyişleri de demokratik esaslara uygun olacak, gerekli yasal ve idarî tedbirlerle bu uygunluk sağlanacaktır.

Sendika tüzüklerinin, sendikaların işleyiş ve yönetimlerinin demokratik esaslara uygun olması, üyelerin serbest iradeleriyle yöneticilerini seçmelerine imkân verilmesidir.

Sendika üyeleri üzerinde yöneticilerin baskısı söz konusu olmayacaktır. Yönetici hegemonyası hiçbir şekilde müsamaha ile karşılanmayacaktır.

Bu direktifte de 10 uncu maddedeki tüm organ ve kişilerce uygulanacaktır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 49-50-51-52-53-54

Çalışma ile ilgili hükümler toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavtı düzenleyen maddeler birlikte tetkik edilerek Danışma Medisince bu konulara ilişkin olarak kabul edilen 51 - 56 ncı maddeler 49 - 54 üncü maddeler olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu maddelerle ilgili düzenlemelerde; işçi - işveren ilişkilerindeki tarihi gelişim göz önünde bulundurularak, bugüne kadar kazanılmış olan hakların korunması amaçlanmış, ancak bu hakların herhangi bir şekilde kanuna aykırı olarak kullanılmasını önleyici hukukî tedbirler üzerinde de titizlikle durulmuştur. Yapılan tetkikte, Danışma Medisi tarafından kabul edilmiş bulunan «küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağı»; kenar başlıklı 57 ncı madde ile Yüksek Hâkem Kuruluna ilişkin 188 inci madde de göz önünde bulundurulmuştur.

51 inci maddenin «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde menfaatler dengesini ve çalışma barışını korur» şeklindeki ikinci fıkrası, «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır» şeklinde değiştirilip, bu fıkra maddenin 3 üncü fıkrası olarak düzenlenmiş ve aynı maddenin 3 üncü fıkrasındaki «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek ve işsizliği önlemeye elverişli iktisadî bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır» hükmü, ikinci fıkra olarak «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.» şeklinde değiştirilerek

Devletin;

- Çalışanların hayat seviyesini yükseltmek,
- Çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak,
- İşsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak,

İçin gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiş ve madde 49 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

52 ncı maddenin, özel olarak korunacakları belirtilen ikinci fıkrasına «bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar » da eklenmek suretiyle çalışanlardan bu durumda olanların da çalışma şartları bakımından özel olarak korunmalarının gerektiği vurgulanmıştır.

Maddenin «ücretli tatiller, yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.» şeklindeki üçüncü fıkrası ücretli tatillerin «hafta ve bayram tatillerini» kapsadığını ve ücretli yıllık izin hakkı da bulunduğunu açıklığa kavuşturacak şekilde değiştirilmiş ve madde 50 ncı madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Sendika kurma hakkı ile ilgili 53 üncü maddenin ilk dört fıkrası aynen kabul edilmiş, ancak maddeye birinci fıkradan sonra bir fıkra ikinci fıkra olarak eklenmiştir.

Birinci fıkra hükmüne göre sendikalar ve üst kuruluşları önceden izin almaksızın kurulacaktır, Yeni eklenmiş bulunan ikinci fıkra «sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir » hükmündedir. Bu fıkra izin niteliğinde olmayıp, kurulacak sendikalar ve üst kuruluşlarının kanunda gösterilen yetkili mercie gerekli bilgi ve belgeleri vermeleri için kanun koyucuya ışık tutacak niteliktedir. Bu bilgi ve belgelerin yetkili mercie verilmesi ile sendika tüzel kişiliği kurulmuş olacak ve sendika faaliyete başlayacaktır. Yetkili merci bilgi ve belgelerin kanun hükümlerine aykırı olduğunu tespit ettiği takdirde sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurabilecektir.

Maddeye eklenen yeni bir fıkra ile de «herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz» hükmü getirilmiştir. Esasen maddenin üçüncü fıkrası «sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.» şeklinde olup, dördüncü fıkrası da «hiç kimse sendikaya üye olmaya üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz» şeklindedir. Maddeye yeniden eklenmiş bulunan fıkra yukarıdaki fıkralarda öngörülen hükümleri tamamlar niteliktedir. Diğer taraftan işçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olacakların belli bir süre işçi olarak çalışmış olanlar arasından seçilmesini temin etmek, işçi olarak hiç çalışmayan veya çok kısa bir süre işçi olarak çalıştıktan sonra başka alanlarda hizmet yapanları yerine, bu alanda daha tecrübeli ve bilgili oldukları için işçi haklarını gereği gibi koruyabilecekleri kanısı ile en az on yıl işçi olarak çalışmış olanların sendika ve üst kuruluşlarında görev yapmasını sağlamak amacıyla maddeye bir fıkra eklenmiştir.

Maddenin son fıkrasına eklenen yeni bir hüküm ile sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri ile yönetim ve işleyişlerinin Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine aykırı olamayacağı da vurgulanmıştır.

Madde redaksiyona da tabi tutulmak suretiyle 51 inci madde olarak düzenlenmiştir.

54 üncü madde 52 ncı madde olarak en düzenlenirken maddenin «sendikal faaliyette bulunma işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklindeki üçüncü fıkrası «işyerinde sendikal faaliyette bulunma o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklinde değiştirilerek ikinci fıkraya alınmıştır. Yapılan bu değişiklikle işyerinde işyeri temsilcisi olarak görev yapanların işyerindeki bu görevleri nedeniyle o işyerinde çalışmamayı hak olarak öne sürmeleri önlenmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasına açıklık getirilerek, sendikalar üzerindeki Devletin idarî ve malî denetimi vurgulanmış, fıkranın son cümlesindeki «üye, aidatını sendikaya doğrudan öder.» hükmü «üye aidatını sendikaya ödenme şekli kanunla düzenlenir» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik yapılırken üyenin aidatını sendikaya doğrudan ödemesi şeklindeki hükmün, Anayasada yer alması gereken bir -kural olmadığı, kaldı ki ödeme biçiminin kanun koyucu tarafından kanunun bütün yönleri incelenmek suretiyle düzenlenmesinin uygulama yönünden daha yararlı olacağı düşünülmüştür.

Maddenin son fıkrasındaki «tüzüklerinde tespit edilecek grev ve lokavt fonlarını millî bankalarda muhafaza ederler» hükmü, bir bakıma grev ve lokavt fonlarının toplu iş sözleşmesi sırasında karşılıklı olarak öğrenilebilmesi endişesine neden olabilecek, böyle bir hükmün Anayasa kuralı olması halinde ise sendikaların toplu iş sözleşmesi sırasında, karşı tarafın bu konudaki kendi malî kaynaklarını ve güçlerini bildikleri endişesiyle toplu iş sözleşmesi hakkını bu yönden gereği gibi kullanıp sonuca ulaştıramayacakları yolundaki varsayımlarını gidermek için bu hüküm metinden

çıkarılmıştır. Sendikaların malî denetiminde yararlı olacağı düşüncesiyle tüm nakitlerinin Devlet bankalarında muhafaza edilmesini öngören «tüm gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza ederler» hükmü maddeye eklenmiştir, bir geçici madde ile de halen diğer bankalarda bulunan nakitlerin Devlet bankalarına intikali için belli bir süre tanınmıştır.

55 inci madde 53 üncü madde olarak yeniden düzenlenirken birinci fıkrada yeralan «ücret ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» ibareleri «ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» şeklinde değiştirilmiştir. Gerçekten toplu iş sözleşmesinin konusu ücret ve çalışma şartlarını düzenlemekten ibaret değildir. Ücret dar anlamda kabul edildiği takdirde, tarafların özellikle işçilerin ekonomik ve sosyal durumları toplu iş sözleşmesi sırasında sözkonusu olmayabilir. Bu bakımdan «ücret» sözcüğü «ekonomik ve sosyal durumlarını» şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca maddenin üçüncü fıkrası madde metninden çıkarılmıştır.

Madde hükümlerine göre toplu iş sözleşmesinin tanımı, unsurları, yapıma şartları ve doğuracağı hukukî sonuçların düzenlenmesi kanuna bırakılmıştır.

Danışma Meclisince kabul edilmiş bulunan 56 ncı madde 54 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede grev hakkına değinilmiş ve buna karşılık olarak da işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartlarıyla kapsam ve istisnaların kanun ile düzenleneceği belirtilmiştir. Aynı şekilde grev hakkının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları da kanunla düzenlenecektir. Lokavt ancak greve karşı uygulanabilecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında yeralan «grev esnasında grev uygulanan işyerlerinde işçilerin ve sendikaların yaptıkları zararlardan sendika sorumludur.» şeklindeki hüküm «grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddî zarardan sendika sorumludur» şeklinde değiştirilmiştir. Buradaki maddî zarardan amaç greve katılan işçilerin veya sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu meydana gelen tahripler ve (benzeri zararlardır.

Grev nedeniyle işyerinin kanun hükümlerine göre çalışamaması, üretim yapmaması veya üretim eksikliği yüzünden meydana gelen ekonomik zarar bu hükmün kapsamı dışındadır.

Maddenin beşinci fıkrasındaki «grev ve lokavtın yasaklandığı veya ertelendiği durumlarda uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulu tarafından çözülür.» şeklindeki hüküm «grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda, erteleme sonuna uyuşmazlık Yüksek Hakem Kuruluna çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.» şeklinde değiştirilmiştir. Fıkra metninde yapılan bu değişiklik ile grev ve lokavtın «ertelendiği durumlarda» değil «ertelendiği durumlarda erteleme sonuna» Çözümün Yüksek Hakem Kuruluna yapılacağı belirtilmiştir. «Ertelendiği durumlarda» ibaresi, erteleme kararının verildiği gün veya bir kaç gün sonra uyuşmazlığın Yüksek Hakem Kuruluna çözüleceği anlamında yorumlanabileceğinden böyle bir yorum erteleme müessesesiyle telif edilemez. Uygulamaya açıklık getirebilmek için erteleme sonuna konunun çözüm için Yüksek Hakem Kuruluna gideceği vurgulanmıştır.

Grev hakkı ve lokavt ile erteleme müessesesinin birlikte tetkik edilerek erteleme süresinin sonunda çözüm için zorunlu olarak Yüksek Hakem Kuruluna gidileceği de gözönünde bulundurularak erteleme süresinin gerçekçi bir biçimde kanun ile tespit edilmesi gerekmektedir. Diğer yünden Yüksek Hakem Kurulunun çözüme ilişkin kararları toplu iş sözleşmesi hükmünde olacağından bu kararların kesin olması da zorunlu görülmüştür.

Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanun ile düzenlenecektir.

Maddenin «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, hiçbir şekilde engellenemez» şeklindeki son fıkrası «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile anılan hükmün maksadı dışında yorumlanmaması amaçlanmıştır.

Küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağına ilişkin 57 ncı maddenin Anayasada yer almasının, özellikle 7 - 8 işçi çalıştıran işyerlerinin bu madde kapsamına girmek için işçi çıkarma yoluna gidebilecekleri, büyük işyerlerinden bir kısmının yine aynı amacı sağlamak için bölünebileceği şeklindeki sakıncalarının yanısıra, ülkenin muhtelif yerlerinde ve değişik faaliyetler şeklinde sürdürülen işyerlerinde çalışan işçilerin Bakanlar Kuruluna çalışma şartlarının tespitindeki güçlük de gözönünde tutularak bu konunun kanun koyucu tarafından bütün yönleri ile değerlendirilebileceği düşüncesi ile 57 ncı madde Anayasa metninden çıkarılmıştır Yüksek Hakem Kuruluna ilişkin 188 inci maddede yeralan hükümlerin özellikle grev hakkını etkisiz hale getirebilecek hükümleri içerdiği görülerek, 188 inci madde Anayasa metninden çıkarılmış; Yüksek Hakem Kurulunun görev ve yetkileri yukarıda da açıklandığı üzere 54 üncü maddeye eklenmiş bulunan hükümlerle düzenlenmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/20 md.)

Bu maddede sendika hakkı ile özel sınırlama sebepleri yeniden düzenlenmektedir.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/5 md.)

Anayasanın 51 inci maddesinin dördüncü fıkrası, sendika özgürlüğünü iş kolu ile sınırlamakta ve aynı zamanda aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olunamayacağını hükme bağlamaktadır. Bu düzenleme, Uluslararası Çalışma Teşkilatının (ILO) Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 Sayılı Sözleşmesine aykırı bulunmaktadır. Bu nedenle, söz konusu aykırılığın giderilmesi amacıyla 51 inci maddenin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/5 md.)

Teklifin çerçeve 5 inci maddesi ile Anayasanın sendika kurma hakkını düzenleyen 51 inci maddesinin "aynı zamanda ve aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz" hükmünü içeren dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Bazı üyelerimiz bu madde ile ilgili değişiklik sonucu ILO'ya uymak adına yandaş bir sendika düzeni oluşturulmaya çalışıldığını ifade etmişlerdir. Bazı üyelerimiz ise yarı zamanlı çalışmalarda bu hükmün sıkıntılara neden olduğunu, düzenleme ile bu sıkıntıların giderileceğini belirtmişlerdir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

D. Sendikal faaliyet

Madde 52 - (Mülga madde: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 3)

Madde 52 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 56 - Sendikal faaliyet**

Sendikal faaliyet, Anayasa'da, meslekî menfaatleri korumak ve geliştirmek üzere düzenlenmiş ve serbestliği korumuştur.

Başka herhangi bir özgürlük gibi, sendikal özgürlük de Anayasanın 12 inci maddesindeki sınırlamalara aykırı olarak kullanılamaz ve kötüye kullanılması halinde 13 üncü maddenin müeyyidesi ile karşılaşır. Her türlü özgürlük, bu arada sendikal özgürlük, önce Anayasal nizamın varlığında mevcut olabilir. Anayasaya rağmen, Devlete rağmen özgürlük olamayacağı için 56 ncı maddenin I inci fıkrası bu hususu hükme bağlamaktadır.

Sendikaların siyasî amaç gütmeleri, siyasî faaliyette bulunmaları, siyasî partilere destek sağlamaları ve onlardan destek görmeleri yasaklanmıştır. Anayasa, sendika üyelerinin siyasî bir hareket içinde birleşip toplum içinde kopukluğa sebep olmaları yolunu kapatmayı amaçlamaktadır. Aksine düşünceler esnafların, memurların ve başka grupların da başlı başına siyasî birleşmelerine yol açabilir.

Sendikaların derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile ve vakıflarla siyasî amaçlı ortak hareketli de uygun görülmemiştir.

Sendikaların idarî ve malî denetimi ve gelir - giderleri kanunla düzenlenecektir. Devlet, sendikaları diğer tüzelkişiler gibi, idarî ve malî bakımdan denetlemelidir. Bu denetimin amacı, sendikaların faaliyetinin sınırlanması anlamında değil kaynaklarının israfının önlenmesi ve özellikle amaç dışı alanlara kullanılmasını engellemek, faaliyetin amaç sınırlarının dışına taşmamasını sağlamaktır.

Üyelerinin aidatlarını sendikalarına doğrudan ödemeleri, temelinde sendikacılığın üyelerine dayanması ilkesini bulur. Üyelerin sendikalarını tanıyabilmeleri, sendikaların da üyelerine hizmeti öne alabilmeleri, aidatın doğrudan sendikaya ödenmesini gerekli kılar. Sendika içi demokrasi, sendikalılık bilinci, sendika enflasyonunun önlenmesinde üyenin sendikasına olan aidat borcunu bizzat ödemesi ile mümkündür.

Sendikal faaliyette bulunmanın işyerinde çalışmamayı haklı göstermemesi yolundaki III üncü fıkra tabidir. Anayasa 62 inci maddede ücreti «fiilen çalışmaya:» bağlamıştır. İşyerinde çalışmayan, üretmeyen, üretime katılmayan bir kişi ücret alamaz. Şu halde sendikacıların işyerinde çalışmamasını mümkün kılacak düzenlemelere I II üncü fıkra engeldir.

Sendikalar, tüzüklerinde grev ve lokavt fonlarının oranını göstereceklerdir. Bu fonlar millî bankalarda muhafaza edilecektir. Böylece özellikle işçi sendikaları, grev ve lokavt halinde, işçilerine bu fondan yardım yapacaklardır.

Grev veya lokavt sırasında işçilerin sendikalarının yardımından yoksun kalmalarını önlemek, ancak bu şekilde mümkün olabilecektir.

Kanun koyucu bu direktif dahilinde fonlardan işçilerin veya işverenlerin nasıl para çökeceklerini düzenleyecektir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU**Madde 49-50-51-52-53-54**

Çalışma ile ilgili hükümler toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavtı düzenleyen maddeler birlikte tetkik edilerek Danışma Meclisince bu konulara ilişkin olarak kabul edilen 51 - 56 ncı maddeler 49 - 54 üncü maddeler olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu maddelerle ilgili düzenlemede; işçi - işveren ilişkilerindeki tarihî gelişim göz önünde bulundurularak, bugüne kadar kazanılmış olan hakların korunması amaçlanmış, ancak bu hakların herhangi bir şekilde kanuna aykırı olarak kullanılmasını önleyici hukukî tedbirler üzerinde de titizlikle durulmuştur. Yapılan tetkikte, Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan «küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağı»; kenar başlıklı 57 ncı madde ile Yüksek Hâkem Kuruluna ilişkin 188 inci madde de göz önünde bulundurulmuştur.

51 inci maddenin «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde menfaatler dengesini ve çalışma barışını korur» şeklindeki ikinci fıkrası, «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır» şeklinde değiştirilip, bu fıkra maddenin 3 üncü fıkrası olarak düzenlenmiş ve aynı maddenin 3 üncü fıkrasındaki «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek ve işsizliği önlemeye elverişli iktisadî bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır» hükmü, ikinci fıkra olarak «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.» şeklinde değiştirilerek

Devletin;

- Çalışanların hayat seviyesini yükseltmek,
- Çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak,
- İşsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak,

İçin gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiş ve madde 49 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

52 ncı maddenin, özel olarak korunacakları belirtilen ikinci fıkrasına «bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar » da eklenmek suretiyle çalışanlardan bu durumda olanların da çalışma şartları bakımından özel olarak korunmalarının gerektiği vurgulanmıştır.

Maddenin «ücretli tatiller, yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.» şeklindeki üçüncü fıkrası ücretli tatillerin «hafta ve bayram tatillerini» kapsadığını ve ücretli yıllık izin hakkı da bulunduğunu açıkığa kavuşturacak şekilde değiştirilmiş ve madde 50 ncı madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Sendika kurma hakkı ile ilgili 53 üncü maddenin ilk dört fıkrası aynen kabul edilmiş, ancak maddeye birinci fıkradan sonra bir fıkra ikinci fıkra olarak eklenmiştir.

Birinci fıkra hükmüne göre sendikalar ve üst kuruluşları önceden izin almaksızın kurulacaktır. Yeni eklenmiş bulunan ikinci fıkra «sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir » hükmündedir. Bu fıkra izin niteliğinde olmayıp, kurulacak sendikalar ve üst kuruluşlarının kanunda gösterilen yetkili mercie gerekli bilgi ve belgeleri vermeleri için kanun koyucuya ışık tutacak niteliktedir. Bu bilgi ve belgelerin yetkili mercie verilmesi ile sendika tüzel kişiliği kurulmuş olacak ve sendika faaliyete başlayacaktır. Yetkili merci bilgi ve belgelerin kanun hükümlerine aykırı olduğunu tespit ettiği takdirde sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurabilecektir.

Maddeye eklenen yeni bir fıkra ile de «herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz» hükmü getirilmiştir. Esasen maddenin üçüncü fıkrası «sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.» şeklinde olup, dördüncü fıkrası da «hiç kimse sendikaya üye olmaya üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz» şeklindedir. Maddeye yeniden eklenmiş bulunan fıkra yukarıdaki fıkralarda öngörülen hükümleri tamamlar niteliktedir. Diğer taraftan işçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olacakların belli bir süre

işçi olarak çalışmış olanlar arasından seçilmesini temin etmek, işçi olarak hiç çalışmayan veya çok kısa bir süre işçi olarak çalıştıktan sonra başka alanlarda hizmet yapanlar yerine, bu alanda daha tecrübeli ve bilgili oldukları için işçi haklarını gereği gibi koruyabilecekleri kanısı ile en az on yıl işçi olarak çalışmış olanların sendika ve üst kuruluşlarında görev yapmasını sağlamak amacıyla maddeye bir fıkra eklenmiştir.

Maddenin son fıkrasına eklenen yeni bir hüküm ile sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri ile yönetim ve işleyişlerinin Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine aykırı olamayacağı da vurgulanmıştır.

Madde redaksiyona da tabi tutulmak suretiyle 51 inci madde olarak düzenlenmiştir.

54 üncü madde 52 nci madde olarak en düzenlenirken maddenin «sendikal faaliyette bulunma işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklindeki üçüncü fıkrası «işyerinde sendikal faaliyette bulunma o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklinde değiştirilerek ikinci fıkraya alınmıştır. Yapılan bu değişiklik ile özellikle işyerinde işyeri temsilcisi olarak görev yapanların işyerindeki bu görevleri nedeniyle o işyerinde çalışmamayı hak olarak öne sürmeleri önlenmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasına açıklık getirilerek, sendikalar üzerindeki Devletin idarî ve malî denetimi vurgulanmış, fıkranın son cümlesindeki «üye, aidatını sendikaya doğrudan öder.» hükmü «üye aidatını sendikaya ödeme şekli kanunla düzenlenir» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik yapılırken üyenin aidatını sendikaya doğrudan ödemesi şeklindeki hükmün, Anayasada yer alması gereken bir -kural olmadığı, kaldı ki ödeme biçiminin kanun koyucu tarafından kanunun bütün yönleri incelenmek suretiyle düzenlenmesinin uygulama yönünden daha yararlı olacağı düşünülmüştür.

Maddenin son fıkrasındaki «tüzüklerinde tespit edilecek grev ve lokavt fonlarını millî bankalarda muhafaza ederler» hükmü, bir bakıma grev ve lokavt fonlarının toplu iş sözleşmesi sırasında karşılıklı olarak öğrenilebilmesi endişesine neden olabilecek, böyle bir hükmün Anayasa kuralı olması halinde ise sendikaların toplu iş sözleşmesi sırasında, karşı tarafın bu konudaki kendi malî kaynaklarını ve güçlerini bildikleri endişesiyle toplu iş sözleşmesi hakkını bu yönden gereği gibi kullanıp sonuca ulaştıramayacakları yolundaki varsayımlarını gidermek için bu hüküm metinden çıkarılmıştır. Sendikaların malî denetiminde yararlı olacağı düşüncesiyle tüm nakitlerinin Devlet bankalarında muhafaza edilmesini öngören «tüm gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza ederler» hükmü maddeye eklenmiştir, bir geçici madde ile de halen diğer bankalarda bulunan nakitlerin Devlet bankalarına intikali için belli bir süre tanınmıştır.

55 inci madde 53 üncü madde olarak yeniden düzenlenirken birinci fıkrada yeralan «ücret ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» ibareleri «ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» şeklinde değiştirilmiştir. Gerçekten toplu iş sözleşmesinin konusu ücret ve çalışma şartlarını düzenlemekten ibaret değildir. Ücret dar anlamda kabul edildiği takdirde, tarafların özellikle işçilerin ekonomik ve sosyal durumları toplu iş sözleşmesi sırasında sözkonusu olmayabilir. Bu bakımdan «ücret» sözcüğü «ekonomik ve sosyal durumlarını» şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca maddenin üçüncü fıkrası madde metninden çıkarılmıştır.

Madde hükümlerine göre toplu iş sözleşmesinin tanımı, unsurları, yapıma şartları ve doğuracağı hukukî sonuçların düzenlenmesi kanuna bırakılmıştır.

Danışma Meclisince kabul edilmiş bulunan 56 ncı madde 54 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede grev hakkına değinilmiş ve buna karşılık olarak da işverenin lokavta başvurusunun usul ve şartlarıyla kapsam ve istisnaların kanun ile düzenleneceği belirtilmiştir. Aynı şekilde grev hakkının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları da kanunla düzenlenecektir. Lokavt ancak greve karşı uygulanabilecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında yeralan «grev esnasında grev uygulanan işyerlerinde işçilerin ve sendikaların yaptıkları zararlardan sendika sorumludur.» şeklindeki hüküm «grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddî zarardan sendika sorumludur» şeklinde değiştirilmiştir. Buradaki maddî zarardan amaç greve katılan işçilerin veya sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu meydana gelen tahripler ve (benzeri zararlardır.

Grev nedeniyle işyerinin kanun hükümlerine göre çalışmaması, üretim yapmaması veya üretim eksikliği yüzünden meydana gelen ekonomik zarar bu hükmün kapsamı dışındadır.

Maddenin beşinci fıkrasındaki «grev ve lokavtın yasaklandığı veya ertelendiği durumlarda uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulu tarafından çözülür.» şeklindeki hüküm «grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda, erteleme sonunda uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.» şeklinde değiştirilmiştir. Fıkra metninde yapılan bu değişiklik ile grev ve lokavtın «ertelendiği durumlarda» değil «ertelendiği durumlarda erteleme sonunda» Çözümün Yüksek Hakem Kurulunca yapılacağı belirtilmiştir. «Ertelendiği durumlarda» ibaresi, erteleme kararının verildiği gün veya bir kaç gün sonra uyuşmazlığın Yüksek Hakem Kurulunca çözüleceği anlamında yorumlanabileceğinden böyle bir yorum erteleme müessesesiyle telif edilemez. Uygulamaya açıklık getirebilmek için erteleme sonunda konunun çözüm için Yüksek Hakem Kuruluna gideceği vurgulanmıştır.

Grev hakkı ya lokavt ile erteleme müessesesinin birlikte tetkik edilerek erteleme süresinin sonunda çözüm için zorunlu olarak Yüksek Hakem Kuruluna gidileceği de gözönünde bulundurularak erteleme süresinin gerçekçi bir biçimde kanun ile tespit edilmesi gerekmektedir. Diğer yünden Yüksek Hakem Kurulunun çözüme ilişkin kararları toplu iş sözleşmesi hükmünde olduğundan bu kararların kesin olması da zorunlu görülmüştür.

Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanun ile düzenlenecektir.

Maddenin «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, hiçbir şekilde engellenemez» şeklindeki son fıkrası «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile anılan hükmün maksadı dışında yorumlanmaması amaçlanmıştır.

Küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağına ilişkin 57 ncı maddenin Anayasada yer almasının, özellikle 7 - 8 işçi çalıştıran işyerlerinin bu madde kapsamına girmek için işçi çıkarma yoluna gidebilecekleri, büyük işyerlerinden bir kısmının yine aynı amacı sağlamak için bölünebileceği şeklindeki sakıncalarının yanısıra, ülkenin muhtelif yerlerinde ve değişik faaliyetler şeklinde sürdürülen işyerlerinde çalışan işçilerin Bakanlar Kurulunca çalışma şartlarının tespitindeki güçlük de gözönünde tutularak bu konunun kanun koyucu tarafından bütün yönleri ile değerlendirilebileceği düşüncesi ile 57 ncı madde Anayasa metninden çıkarılmıştır Yüksek Hakem Kuruluna ilişkin 188 inci maddede yeralan hükümlerin özellikle grev hakkını etkisiz hale getirebilecek hükümleri içerdiği görülerek, 188 inci madde Anayasa metninden çıkarılmış; Yüksek Hakem Kurulunun görev ve yetkileri yukarıda da açıklandığı üzere 54 üncü maddeye eklenmiş bulunan hükümlerle düzenlenmiştir.

GEREKÇE (23.7.1995- 4121/3 md.)

Teklifin 4 üncü maddesi ile Anayasanın 52 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (23.7.1995- 4121/3 md.)

Teklifin 4 üncü maddesi ile Anayasanın 52 ncı maddesi yürürlükten kaldırılarak, sendikalar içinde aynen demeklerde olduğu gibi siyasi faaliyet yasağı kaldırılmaktadır. Komisyonumuz aynı gerekçelerle bu maddeyi kabul etmiştir.

VI. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt

A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı

Madde 53 - İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.

(Mülga 3. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 6)

(Mülga 4. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 6)

(Ek 5. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 6) Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.

(Ek 6. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 6) Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

(Ek 7. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 6) Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir.

Madde 53 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 57 - Toplu iş sözleşmesi hakkı

Toplu iş sözleşmesi hakkı işçilere ve işverenlere tanınırken, getirilen yenilik, aynı işyerinde ve aynı dönem için birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılması ve uygulanmasının yasaklanmasıdır.

Hangi seviyede olursa olsun, bir işyerinde bir toplu iş sözleşmesi yapılır veya uygulanmakta bulunursa, artık o işyeri için toplu sözleşme yapılması, yetki alınması veya bir başka toplu iş sözleşmesinin her ne sebeple olursa olsun uygulanması imkânsız kılınmıştır.

Bu kural, bir işyerinde normatif hükümler ihtiva eden bir düzenlemenin tek olmasından hareket etmektedir.

Bu kural iş barışının sağlanmasına ve bu yoldan üretimin artırılmasına yöneliktir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Toplu iş sözleşmesi hakkı; işçilere ve işverenlere tanınırken, getirilen yenilik, aynı işyerinde ve aynı dönem için birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılması ve uygulanmasının yasaklanmasıdır.

Hangi seviyede olursa olsun, bir işyerinde bir toplu iş sözleşmesi yapılır veya uygulanmakta bulunursa, artık o işyeri için toplu sözleşme yapılması, yetki alınması veya bir başka toplu iş sözleşmesinin her ne sebeple olursa olsun uygulanması imkânsız kılınmıştır.

Bu kural, bir işyerinde normatif hükümler ihtiva eden bir düzenlemenin tek olmasından hareket etmektedir.

Bu kural iş barışının sağlanmasına ve bu yoldan üretimin artırılmasına yöneliktir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 49-50-51-52-53-54

Çalışma ile ilgili hükümler toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavtı düzenleyen maddeler birlikte tetkik edilerek Danışma Meclisince bu konulara ilişkin olarak kabul edilen 51 - 56 nci maddeler 49 - 54 üncü maddeler olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu maddelerle ilgili düzenlemeye; işçi - işveren ilişkilerindeki tarihî gelişim göz önünde bulundurularak, bugüne kadar kazanılmış olan hakların korunması amaçlanmış, ancak bu hakların herhangi bir şekilde kanuna aykırı olarak kullanılmasını önleyici hukukî tedbirler üzerinde de titizlikle durulmuştur. Yapılan tetkikte, Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan «küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağı»; kenar başlıklı 57 nci madde ile Yüksek Hâkem Kuruluna ilişkin 188 inci madde de göz önünde bulundurulmuştur.

51 inci maddenin «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde menfaatler dengesini ve çalışma barışını korur» şeklindeki ikinci fıkrası, «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır» şeklinde değiştirilip, bu fıkra maddenin 3 üncü fıkrası olarak

düzenlenmiş ve aynı maddenin 3 üncü fıkrasındaki «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek ve işsizliği önlemeye elverişli iktisadî bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır» hükmü, ikinci fıkra olarak «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.» şeklinde değiştirilerek

Devletin;

- Çalışanların hayat seviyesini yükseltmek,
- Çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak,
- İşsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak,

İçin gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiş ve madde 49 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

52 nci maddenin, özel olarak korunacakları belirtilen ikinci fıkrasına «bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar » da eklenmek suretiyle çalışanlardan bu durumda olanların da çalışma şartları bakımından özel olarak korunmalarının gerektiği vurgulanmıştır.

Maddenin «ücretli tatiller, yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.» şeklindeki üçüncü fıkrası ücretli tatillerin «hafta ve bayram tatillerini» kapsadığını ve ücretli yıllık izin hakkı da bulunduğunu açıklığa kavuşturacak şekilde değiştirilmiş ve madde 50 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Sendika kurma hakkı ile ilgili 53 üncü maddenin ilk dört fıkrası aynen kabul edilmiş, ancak maddeye birinci fıkra olarak eklenmiştir.

Birinci fıkra hükmüne göre sendikalar ve üst kuruluşları önceden izin almaksızın kurulacaktır, Yeni eklenmiş bulunan ikinci fıkra «sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir » hükmündedir. Bu fıkra izin niteliğinde olmayıp, kurulacak sendikalar ve üst kuruluşlarının kanunda gösterilen yetkili mercie gerekli bilgi ve belgeleri vermeleri için kanun koyucuya ışık tutacak niteliktedir. Bu bilgi ve belgelerin yetkili mercie verilmesi ile sendika tüzel kişiliği kurulmuş olacak ve sendika faaliyete başlayacaktır. Yetkili merci bilgi ve belgelerin kanun hükümlerine aykırı olduğunu tespit ettiği takdirde sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurabilecektir.

Maddeye eklenen yeni bir fıkra ile de «herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz» hükmü getirilmiştir. Esasen maddenin üçüncü fıkrası «sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.» şeklinde olup, dördüncü fıkrası da «hiç kimse sendikaya üye olmaya üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz» şeklindedir. Maddeye yeniden eklenmiş bulunan fıkra yukarıdaki fıkralarda öngörülen hükümleri tamamlar niteliktedir. Diğer taraftan işçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olacakların belli bir süre işçi olarak çalışmış olanlar arasından seçilmesini temin etmek, işçi olarak hiç çalışmayan veya çok kısa bir süre işçi olarak çalıştıktan sonra başka alanlarda hizmet yapanlar yerine, bu alanda daha tecrübeli ve bilgili oldukları için işçi haklarını gereği gibi koruyabilecekleri kanısı ile en az on yıl işçi olarak çalışmış olanların sendika ve üst kuruluşlarında görev yapmasını sağlamak amacıyla maddeye bir fıkra eklenmiştir.

Maddenin son fıkrasına eklenen yeni bir hüküm ile sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri ile yönetim ve işleyişlerinin Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine aykırı olamayacağı da vurgulanmıştır.

Madde redaksiyona da tabi tutulmak suretiyle 51 inci madde olarak düzenlenmiştir.

54 üncü madde 52 nci madde olarak en düzenlenirken maddenin «sendikal faaliyette bulunma işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklindeki üçüncü fıkrası «işyerinde sendikal faaliyette bulunma o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklinde değiştirilerek ikinci fıkraya alınmıştır. Yapılan bu değişiklik ile özellikle işyerinde işyeri temsilcisi olarak görev yapanların işyerindeki bu görevleri nedeniyle o işyerinde çalışmamayı hak olarak öne sürmeleri önlenmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasına açıklık getirilerek, sendikalar üzerindeki Devletin idarî ve malî denetimi vurgulanmış, fıkranın son cümlesindeki «üye, aidatını sendikaya doğrudan öder.» hükmü «üye aidatını sendikaya ödeme şekli kanunla düzenlenir» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik yapılırken üyenin aidatını sendikaya doğrudan ödemesi şeklindeki hükmün, Anayasada yer alması gereken bir -kural olmadığı, kaldı ki ödeme biçiminin kanun koyucu tarafından kanunun bütün yönleri incelenmek suretiyle düzenlenmesinin uygulama yönünden daha yararlı olacağı düşünülmüştür.

Maddenin son fıkrasındaki «tüzüklerinde tespit edilecek grev ve lokavt fonlarını millî bankalarda muhafaza ederler» hükmü, bir bakıma grev ve lokavt fonlarının toplu iş sözleşmesi sırasında karşılıklı olarak öğrenilebilmesi endişesine neden olabilecek, böyle bir hükmün Anayasa kuralı olması halinde ise sendikaların toplu iş sözleşmesi sırasında, karşı tarafın bu konudaki kendi malî kaynaklarını ve güçlerini bildikleri endişesiyle toplu iş sözleşmesi üyenin aidatını sendikaya doğrudan ödemesi şeklindeki hükmün, Anayasada yer alması gereken bir -kural olmadığı, kaldı ki ödeme biçiminin kanun koyucu tarafından kanunun bütün yönleri incelenmek suretiyle düzenlenmesinin uygulama yönünden daha yararlı olacağı düşünülmüştür. Sendikaların malî denetiminde yararlı olacağı düşüncesiyle tüm nakitlerinin Devlet bankalarında muhafaza edilmesini öngören «tüm gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza ederler» hükmü maddeye eklenmiştir, bir geçici madde ile de halen diğer bankalarda bulunan nakitlerin Devlet bankalarına intikali için belli bir süre tanınmıştır.

55 inci madde 53 üncü madde olarak yeniden düzenlenirken birinci fıkra yeralan «ücret ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» ibareleri «ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» şeklinde değiştirilmiştir. Gerçekten toplu iş sözleşmesinin konusu ücret ve çalışma şartlarını düzenlemekten ibaret değildir. Ücret dar anlamda kabul edildiği takdirde, tarafların özellikle işçilerin ekonomik ve sosyal durumları toplu iş sözleşmesi sırasında sözkonusu olmayabilir. Bu bakımdan «ücret» sözcüğü «ekonomik ve sosyal durumlarını» şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca maddenin üçüncü fıkrası madde metninden çıkarılmıştır.

Madde hükümlerine göre toplu iş sözleşmesinin tanımı, unsurları, yapılma şartları ve doğuracağı hukukî sonuçların düzenlenmesi kanuna bırakılmıştır.

Danışma Meclisince kabul edilmiş bulunan 56 ncı madde 54 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede grev hakkına değinilmiş ve buna karşılık olarak da işverenin lokavta başvurusunun usul ve şartlarıyla kapsam ve istisnaların kanun ile düzenleneceği belirtilmiştir. Aynı şekilde grev hakkının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları da kanunla düzenlenecektir. Lokavt ancak greve karşı uygulanabilecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında yeralan «grev esnasında grev uygulanan işyerlerinde işçilerin ve sendikaların yaptıkları zararlardan sendika sorumludur.» şeklindeki hüküm «grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddî zarardan sendika sorumludur» şeklinde değiştirilmiştir. Buradaki maddî zarardan amaç greve katılan işçilerin veya sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu meydana gelen tahripler ve (benzeri zararlardır).

Grev nedeniyle işyerinin kanun hükümlerine göre çalışmaması, üretim yapmaması veya üretim eksikliği yüzünden meydana gelen ekonomik zarar bu hükmün kapsamı dışındadır.

Maddenin beşinci fıkrasındaki «grev ve lokavtın yasaklandığı veya ertelendiği durumlarda uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulu tarafından çözülür.» şeklindeki hüküm «grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda, erteleme sonunda uyuşmazlık Yüksek Hakem Kuruluna çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.» şeklinde değiştirilmiştir. Fıkra metninde yapılan bu değişiklik ile grev ve lokavtın «ertelendiği durumlarda» değil «ertelendiği durumlarda erteleme sonunda» Çözümün Yüksek Hakem Kuruluna yapılacağı belirtilmiştir. «Ertelendiği durumlarda» ibaresi, erteleme kararının verildiği gün veya bir kaç gün sonra uyuşmazlığın Yüksek Hakem Kuruluna çözüleceği anlamında yorumlanabileceğinden böyle bir yorum erteleme müessesesiyle telif edilemez. Uygulamaya açıklık getirebilmek için erteleme sonunda konunun çözüm için Yüksek Hakem Kuruluna gideceği vurgulanmıştır.

Grev hakkı ve lokavt ile erteleme müessesesinin birlikte tetkik edilerek erteleme süresinin sonunda çözüm için zorunlu olarak Yüksek Hakem Kuruluna gidileceği de gözönünde bulundurularak erteleme süresinin gerçekçi bir biçimde kanun ile tespit edilmesi gerekmektedir. Diğer yünden Yüksek Hakem Kurulunun çözüme ilişkin kararları toplu iş sözleşmesi hükmünde olacağından bu kararların kesin olması da zorunlu görülmüştür.

Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanun ile düzenlenecektir.

Maddenin «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, hiçbir şekilde engellenemez» şeklindeki son fıkrası «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez.» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile anılan hükmün maksadı dışında yorumlanmaması amaçlanmıştır.

Küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağına ilişkin 57 nci maddenin Anayasada yer almasının, özellikle 7 - 8 işçi çalıştıran işyerlerinin bu madde kapsamına girmek için işçi çıkarma yoluna gidebilecekleri, büyük işyerlerinden bir kısmının yine aynı amacı sağlamak için bölünebileceği şeklindeki sakıncalarının yanı sıra, ülkenin muhtelif yerlerinde ve değişik faaliyetler şeklinde sürdürülen işyerlerinde çalışan işçilerin Bakanlar Kuruluna çalışma şartlarının tespitindeki güçlük de gözönünde tutularak bu konunun kanun koyucu tarafından bütün yönleri ile değerlendirilebileceği düşüncesi ile 57 nci madde Anayasa metninden çıkarılmıştır. Yüksek Hakem Kuruluna ilişkin 188 inci maddede yer alan hükümlerin özellikle grev hakkını etkisiz hale getirebilecek hükümleri içerdiği görülerek, 188 inci madde Anayasa metninden çıkarılmış; Yüksek Hakem Kurulunun görev ve yetkileri yukarıda da açıklandığı üzere 54 üncü maddeye eklenmiş bulunan hükümlerle düzenlenmiştir.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/6 md.)

Anayasanın 53 üncü maddesinin mevcut düzenlemesinde, memur ve diğer kamu görevlilerinin sadece toplu görüşme hakkına sahip olduğu hükmü bağlanmaktadır. Toplu görüşme kapsamında anlaşma sağlanması halinde, mutabakat metni imzalanmakta ve gereği için Bakanlar Kurulunun takdirine sunulmaktadır. Anlaşma sağlanamazsa, konu yine Bakanlar Kurulunun takdirine bırakılmaktaydı. Uzlaştırma Kuruluna gidilmesi de mümkündür. Ancak, Uzlaştırma Kurulunun kararları Bakanlar Kurulunu bağlayıcı nitelikte olmadığından, anlaşmazlık, her zaman Bakanlar Kurulunun takdir ettiği şekilde sonuçlandırılıyordu.

Maddeye eklenen yeni hükümlerle, memur ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme yapma hakkı getirilmektedir. Toplu sözleşme konusunda kamu işvereni ile memur ve diğer kamu görevlileri anlaşılırsa, toplu sözleşme imzalanacak ve uygulamaya konacaktır. Eğer anlaşma olmazsa, konu Uzlaştırma Kuruluna götürülecektir. Uzlaştırma Kurulunun vereceği karar kesin olacak ve toplu sözleşme yerine geçecektir. Mevcut düzenlemedeki Bakanlar Kurulunun takdir yetkisi sona erdirilmektedir. Ayrıca, memur ve diğer kamu görevlilerine tanınan toplu sözleşme hakkının, emeklilere yansıtılmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenlenmesi öngörülmektedir. Bu şekilde emeklilerin de kanunda öngörülen çerçevede toplu sözleşmenin sonuçlarından faydalanması imkanı getirilmektedir. Yapılan bu yeni düzenlemenin bir sonucu olarak 53 üncü maddenin üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

Öte yandan, maddeyle, Uluslararası Çalışma Teşkilatının (ILO) Teşkilatlanma ve Kollektif Müzakere Hakkı Prensiplerinin Uygulanmasına Mütteallik 98 Sayılı Sözleşmesinin 4 üncü maddesinde öngörülen “serbest ve gönüllü toplu pazarlık” ilkesiyle bağdaşmayan 53 üncü maddenin dördüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (12.9.2010-5982/6 md.)

Teklifin çerçeve 6 ncı maddesi Anayasanın 53 üncü maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu değişiklik ile memurlar ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkı getirilmekte, toplu sözleşme konusunda taraflar arasında anlaşma olmaması halinde konunun Uzlaştırma Kurulu kararıyla çözülmesi usulü düzenlenmektedir. Ayrıca toplu sözleşme hakkının emeklilere yansıtılmasına ilişkin usul ve esasların kanunla düzenlenmesi öngörülmektedir. Bazı üyelerimiz sendikal özgürlüklerin demokrasinin olmazsa olmaz şartları olduğunu, üvey evlat muamelesi gören sendikaları, iktidarı kendine bağlamaya çalıştığını belirtmişlerdir. Mevcut düzenlemede yer alan sendikaların kendi üyeleri adına yargıya başvurma hususu kaldırılmaktadır. Uzlaştırma Kurulu ile ilgili hiçbir ölçüt ve ilke getirilmemektedir. Artık sözleşememe diye bir şey söz konusu olmayacaktır. Grev hakkı da getirilmemektedir. Grevsiz toplu sözleşme hakkı hiçbir hukuki sonuç doğurmaz. Uzlaştırma Kurulu ile tanınmış olan hak daha da geriye gitmektedir. Uzlaştırma Kurulunun kararlarının kesin olacağı ifade edilerek yeni bir yargı dışı alan yaratılmaktadır. Bu tam bir ironidir. Bazı üyelerimizce belirtilen düzenlemenin aleyhindeki görüşlere cevaben ILO sözleşmelerine uygun bir düzenleme getirildiği ifade edilmiştir. Madde üzerinde verilen bir önerenin kabulü ile “Uzlaştırma Kurulunun” adı “Kamu Görevlileri Hakem Kurulu” şeklinde değiştirilmiştir. Kurulun yapacağı işlev karşısında bu isimlendirmenin daha doğru olacağı belirtilmektedir. Bu önerge çerçevesinde madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

B. Grev hakkı ve lokavt

Madde 54 - Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmamasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.

Grev hakkı ve lokavt iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

(Mülga 3. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 7)

Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir.

Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda erteleme sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

Yüksek hakem kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

(Mülga 7. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 7)

Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiç bir şekilde engellenemez.

Madde 54 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 58 - Grev ve lokavt hakları

Grev ve lokavt hakları tanınmıştır.

Lokavt'ın anayasal hak olarak tanınması bir denge fikrinin sonucudur. Lokavtın yasaklanması yolunda belirlenen düşüncelerin uygulanması halinde, işverenlerin elinden tek mücadele ve mukabele oranının alınması sonucu doğardı. Varlığı tartışılan lokavt hakkının anayasal güvenceye kavuşturulması bu nedenle gerekmiştir. Sosyal alanda işçi ve işveren mücadele ederlerken eşit araçlar kullanılırsa, ancak o zaman, bu mücadele topluma zarar verici olmaktan çıkar. Aksi halde grevsiz lokavt ile lokavtsız grev aynı sonuçları verir.

Grev ve lokavt hakları sadece toplu sözleşme yapılırken uyuşmazlık çıkması halinde tanınmış; başka deyişle, hak grevi yolu tıkanmıştır. Mahkemelere saygı ve çalışma barışı ilkeleri hak grevinin yasaklanmasına amil olmuştur. Bir toplu iş sözleşmesi döneminde mutlak iş barışı esası kabul edilmiştir.

Bu hakların her ikisi de iyi niyet kurallarına aykırı olarak, toplum zararına ve millî serveti tahrip etmek şeklinde kullanılamaz. Kanun koyucu bu çerçevede yasal düzenlemeler yapabilecektir.

Grev sırasında gerek sendikaların kararı ile teşviki ile gerek grevci olmayanlar; gerek grevci işçiler (tarafından verilen zararlardan grevi yürüten sendika sorumludur. İşyerine verilen zararın, grev sonunda o işyerinde çalışan işçilere yansıtacağı açıktır.

Kanunla grevin ertelenebileceği ve yararlanabileceği tarafından çözümlenecektir.

Grev ve lokavtın yasaklandığı ve ertelendiği durumlar ile bu anayasal kuruluşun özel maddesinde öngörülen hallerde uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulu tarafından çözümlenecektir.

Siyasal grevler ve lokavtlar ile, dayanışma amaçlı grev ve lokavtlar, genel grev ve lokavtlar, işyeri işgalleri, direnişler ve verim düşürmeler anayasada hukuka aykırı olarak nitelendirilmişlerdir.

Bunlar eskiden de yasak ve hukuka aykırı idiler. Bu açıklıkta Anayasa'da yer alması, herkes için anlaşılır bir düzenleme ihtiyacının duyulmasıdır.

Greve katılmayanların işyerine giriş ve çıkışlarının engellenmesinin yasaklanması, sendika -işçi - işveren ilişkisinin bozulmama amacı ile metne alınmış bir tedbirdir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Grev ve lokavt hakları tanınmıştır.

Lokavtın anayasal hak olarak tanınması bir denge fikrinin sonucudur. Lokavtın yasaklanması yolunda belirlenen düşüncelerin uygulanması halinde, işverenlerin elinden tek mücadele ve mukabele aracının alınması sonucu doğardı. Varlığı tartışılan lokavt hakkının anayasal güvenceye kavuşturulması bu nedenle gerekmiştir. Sosyal alanda işçi ve işveren mücadele ederlerken eşit araçlar kullanılırsa, ancak o zaman, bu mücadele topluma zarar verici olmaktan çıkar. Aksi halde grevsiz lokavt ve lokavtsız grev aynı sonuçları verir.

Grev ve lokavt hakları sadece toplu sözleşme yapılırken uyuşmazlık çıkması halinde tanınmış; başka deyişle, hak grevi yolu tıkanmıştır. Mahkemelere saygı ve çalışma barışı ilkeleri hak grevinin yasaklanmasına amil olmuştur. Bir toplu iş sözleşmesi döneminde mutlak iş barışı esası kabul edilmiştir.

Bu hakların her ikisi de iyi niyet kurallarına aykırı olarak, toplum zararına ve millî serveti tahrip etmek şeklinde kullanılamaz. Kanun koyucu bu çerçevede yasal düzenlemeler yapabilecektir.

Grev sırasında gerek sendikaların kararı ile teşviki ile gerek grevci olmayanlar; gerek grevci işçiler tarafından verilen zararlardan grevi yürüten sendika sorumludur. İşyerine verilen zararın, grev sonunda o işyerinde çalışan işçilere yansıtacağı açıktır.

Kanunla grevin ertelenebileceği ve yasaklanabileceği maddede ifade olunmuştur.

Grev ve lokavtın yasaklandığı ve ertelendiği durumlar ile, bu anayasal kuruluşun özel maddesinde öngörülen hallerde uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulu tarafından çözümlenecektir.

Siyasal grevler ve lokavtlar ile, dayanışma amaçlı grev ve lokavtlar, genel grev ve lokavtlar, işyeri işgalleri, direnişler ve verim düşürmeler anayasada hukuka aykırı olarak nitelendirilmişlerdir.

Bunlar eskiden de yasak ve hukuka aykırı idiler. Bu açıklıkta Anayasa'da yer alması, herkes için anlaşılır bir düzenleme ihtiyacının duyulmasıdır.

Greve katılmayanların işyerine giriş ve çıkışlarının engellenmesinin yasaklanması, sendika - işçi - işveren ilişkisinin bozulmama amacı ile metne alınmış bir tedbirdir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 49-50-51-52-53-54

Çalışma ile ilgili hükümler toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavtı düzenleyen maddeler birlikte tetkik edilerek Danışma Meclisince bu konulara ilişkin olarak kabul edilen 51 - 56 ncı maddeler 49 - 54 üncü maddeler olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu maddelerle ilgili düzenlemede; işçi - işveren ilişkilerindeki tarihî gelişim göz önünde bulundurularak, bugüne kadar kazanılmış olan hakların korunması amaçlanmış, ancak bu hakların herhangi bir şekilde kanuna aykırı olarak kullanılmasını önleyici hukukî tedbirler üzerinde de titizlikle durulmuştur. Yapılan tetkikte, Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan «küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağı»; kenar başlıklı 57 nci madde ile Yüksek Hâkem Kuruluna ilişkin 188 inci madde de göz önünde bulundurulmuştur.

51 inci maddenin «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde menfaatler dengesini ve çalışma barışını korur» şeklindeki ikinci fıkrası, «Devlet, işçi - işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır» şeklinde değiştirilip, bu fıkra maddenin 3 üncü fıkrası olarak düzenlenmiş ve aynı maddenin 3 üncü fıkrasındaki «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek ve işsizliği önlemeye elverişli iktisadî bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır» hükmü, ikinci fıkra olarak «Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.» şeklinde değiştirilerek

Devletin;

- Çalışanların hayat seviyesini yükseltmek,
- Çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak,
- İşsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak,

İçin gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiş ve madde 49 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

52 nci maddenin, özel olarak korunacakları belirtilen ikinci fıkrasına «bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar » da eklenmek suretiyle çalışanlardan bu durumda olanların da çalışma şartları bakımından özel olarak korunmalarının gerektiği vurgulanmıştır.

Maddenin «ücretli tatiller, yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.» şeklindeki üçüncü fıkrası ücretli tatillerin «hafta ve bayram tatillerini» kapsadığını ve ücretli yıllık izin hakkı da bulunduğunu açıklığa kavuşturacak şekilde değiştirilmiş ve madde 50 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Sendika kurma hakkı ile ilgili 53 üncü maddenin ilk dört fıkrası aynen kabul edilmiş, ancak maddeye birinci fıkradan sonra bir fıkra ikinci fıkra olarak eklenmiştir.

Birinci fıkra hükmüne göre sendikalar ve üst kuruluşları önceden izin almaksızın kurulacaktır. Yeni eklenmiş bulunan ikinci fıkra «sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir » hükmündedir. Bu fıkra izin niteliğinde olmayıp, kurulacak sendikalar ve üst kuruluşlarının kanunda gösterilen yetkili mercie gerekli bilgi ve belgeleri vermeleri için kanun koyucuya ışık tutacak niteliktedir. Bu bilgi ve belgelerin yetkili mercie verilmesi ile sendika tüzel kişiliği kurulmuş olacak ve sendika faaliyete başlayacaktır. Yetkili merci bilgi ve belgelerin kanun hükümlerine aykırı olduğunu tespit ettiği takdirde sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurabilecektir.

Maddeye eklenen yeni bir fıkra ile de «herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz» hükmü getirilmiştir. Esasen maddenin üçüncü fıkrası «sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.» şeklinde olup, dördüncü fıkrası da «hiç kimse sendikaya üye olmaya üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz» şeklindedir. Maddeye yeniden eklenmiş bulunan fıkra yukarıdaki fıkralarda öngörülen hükümleri tamamlar niteliktedir. Diğer taraftan işçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olacakların belli bir süre işçi olarak çalışmış olanlar arasında seçilmesini temin etmek, işçi olarak hiç çalışmayan veya çok kısa bir süre işçi olarak çalıştıktan sonra başka alanlarda hizmet yapanları yerine, bu alanda daha tecrübeli ve bilgili oldukları için işçi haklarını gereği gibi koruyabilecekleri kanısı ile en az on yıl işçi olarak çalışmış olanların sendika ve üst kuruluşlarında görev yapmasını sağlamak amacıyla maddeye bir fıkra eklenmiştir.

Maddenin son fıkrasına eklenen yeni bir hüküm ile sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri ile yönetim ve işleyişlerinin Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine aykırı olamayacağı da vurgulanmıştır.

Madde redaksiyona da tabi tutulmak suretiyle 51 inci madde olarak düzenlenmiştir.

54 üncü madde 52 nci madde olarak en düzenlenirken maddenin «sendikal faaliyette bulunma işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklindeki üçüncü fıkrası «işyerinde sendikal faaliyette bulunma o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» şeklinde değiştirilerek ikinci fıkraya alınmıştır. Yapılan bu değişiklik ile özellikle işyerinde işyeri temsilcisi olarak görev yapanların işyerindeki bu görevleri nedeniyle o işyerinde çalışmamayı hak olarak öne sürmeleri önlenmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasına açıklık getirilerek, sendikalar üzerindeki Devletin idarî ve malî denetimi vurgulanmış, fıkranın son cümlesindeki «üye, aidatını sendikaya doğrudan öder.» hükmü «üye aidatını sendikaya ödeme şekli kanunla düzenlenir» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik yapılırken üyenin aidatını sendikaya doğrudan ödemesi şeklindeki hükmün, Anayasada yer alması gereken bir-kural olmadığı, kaldı ki ödeme biçiminin kanun koyucu tarafından kanunun bütün yönleri incelenmek suretiyle düzenlenmesinin uygulama yönünden daha yararlı olacağı düşünülmüştür.

Maddenin son fıkrasındaki «tüzüklerinde tespit edilecek grev ve lokavt fonlarını millî bankalarda muhafaza ederler» hükmü, bir bakıma grev ve lokavt fonlarının toplu iş sözleşmesi sırasında karşılıklı olarak öğrenilebilmesi endişesine neden olabilecek, böyle bir hükmün Anayasa kuralı olması halinde ise sendikaların toplu iş sözleşmesi sırasında, karşı tarafın bu konudaki kendi malî kaynaklarını ve güçlerini bildikleri endişesiyle toplu iş sözleşmesi hakkını bu yönden gereği gibi kullanıp sonuca ulaştıramayacakları yolundaki varsayımlarını gidermek için bu hüküm metinden çıkarılmıştır. Sendikaların malî denetiminde yararlı olacağı düşüncesiyle tüm nakitlerinin Devlet bankalarında muhafaza edilmesini öngören «tüm gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza ederler» hükmü maddeye eklenmiştir, bir geçici madde ile de halen diğer bankalarda bulunan nakitlerin Devlet bankalarına intikali için belli bir süre tanınmıştır.

55 inci madde 53 üncü madde olarak yeniden düzenlenirken birinci fıkrada yer alan «ücret ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» ibareleri «ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler» şeklinde değiştirilmiştir. Gerçekten toplu iş sözleşmesinin konusu ücret ve çalışma şartlarını düzenlemekten ibaret değildir. Ücret dar anlamda kabul edildiği takdirde, tarafların özellikle işçilerin ekonomik ve sosyal durumları toplu iş sözleşmesi sırasında sözkonusu olmayabilir. Bu bakımdan «ücret» sözcüğü «ekonomik ve sosyal durumlarını» şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca maddenin üçüncü fıkrası madde metninden çıkarılmıştır.

Madde hükümlerine göre toplu iş sözleşmesinin tanımı, unsurları, yapıma şartları ve doğuracağı hukukî sonuçların düzenlenmesi kanuna bırakılmıştır.

Danışma Meclisince kabul edilmiş bulunan 56 ncı madde 54 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede grev hakkına değinilmiş ve buna karşılık olarak da işverenin lokavta başvurusunun usul ve şartlarıyla kapsam ve istisnaların kanun ile düzenleneceği belirtilmiştir. Aynı şekilde grev hakkının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları da kanunda düzenlenecektir. Lokavt ancak greve karşı uygulanabilecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında yer alan «grev esnasında grev uygulanan işyerlerinde işçilerin ve sendikaların yaptıkları zararlardan sendika sorumludur.» şeklindeki hüküm «grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddi zarardan sendika sorumludur» şeklinde değiştirilmiştir. Buradaki maddi zarardan amaç greve katılan işçilerin veya sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu meydana gelen tahripler ve (benzeri zararlardır.

Grev nedeniyle işyerinin kanun hükümlerine göre çalışamaması, üretim yapmaması veya üretim eksikliği yüzünden meydana gelen ekonomik zarar bu hükmün kapsamı dışındadır.

Maddenin beşinci fıkrasındaki «grev ve lokavtın yasaklandığı veya ertelendiği durumlarda uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulu tarafından çözülür.» şeklindeki hüküm «grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda, erteleme sonunda uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesin ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.» şeklinde değiştirilmiştir. Fıkra metninde yapılan bu değişiklik ile grev ve lokavtın «ertelendiği durumlarda» değil «ertelendiği durumlarda erteleme sonunda» Çözümün Yüksek Hakem Kurulunca yapılacağı belirtilmiştir. «Ertelendiği durumlarda» ibaresi, ertelenme kararının verildiği gün veya bir kaç gün sonra uyuşmazlığın Yüksek Hakem Kurulunca çözüleceği anlamında yorumlanabileceğinden böyle bir yorum ertelenme müessesesiyle telif edilemez. Uygulamaya açıklık getirebilmek için erteleme sonunda konunun çözüm için Yüksek Hakem Kuruluna gideceği vurgulanmıştır.

Grev hakkı ye lokavt ile erteleme müessesesinin birlikte tetkik edilerek erteleme süresinin sonunda çözüm için zorunlu olarak Yüksek Hakem Kuruluna gidileceği de gözönünde bulundurularak erteleme süresinin gerçekçi bir biçimde kanun ile tespit edilmesi gerekmektedir. Diğer yünden Yüksek Hakem Kurulunun çözüme ilişkin kararları toplu iş sözleşmesi hükmünde olacağından bu kararların kesin olması da zorunlu görülmüştür.

Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanun ile düzenlenecektir.

Maddenin «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, hiçbir şekilde engellenemez» şeklindeki son fıkrası «greve katılmayanların işyerinde çalışmaları greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez.» şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile anılan hükmün maksadı dışında yorumlanmaması amaçlanmıştır.

Küçük işyerlerinde grev ve lokavt yasağına ilişkin 57 nci maddenin Anayasada yer almasının, özellikle 7 - 8 işçi çalıştıran işyerlerinin bu madde kapsamına girmek için işçi çıkarma yoluna gidebilecekleri, büyük işyerlerinden bir kısmının yine aynı amacı sağlamak için bölünebileceği şeklindeki sakıncalarının yanısıra, ülkenin muhtelif yerlerinde ve değişik faaliyetler şeklinde sürdürülen işyerlerinde çalışan işçilerin Bakanlar Kurulunca çalışma şartlarının tespitindeki güçlük de gözönünde tutularak bu konunun kanun koyucu tarafından bütün yönleri ile değerlendirilebileceği düşüncesi ile 57 nci madde Anayasa metninden çıkarılmıştır Yüksek Hakem Kuruluna ilişkin 188 inci maddede yer alan hükümlerin özellikle grev hakkını etkisiz hale getirebilecek hükümleri içerdiği görülerek, 188 inci madde Anayasa metninden çıkarılmış; Yüksek Hakem Kurulunun görev ve yetkileri yukarıda da açıklandığı üzere 54 üncü maddeye eklenmiş bulunan hükümlerle düzenlenmiştir.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/7 md.)

Maddeyle, tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile çağdaş demokratik toplumlarda çalışma hayatını düzenleyen ve genel kabul gören evrensel ilkelerle bağdaşmayan, grev ve lokavt hakkına gereksiz sınırlamalar getiren, 54 üncü maddenin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılmaktadır. Söz konusu hükümlerin kaldırılmasıyla, sendikal haklar ile grev ve lokavt hakkının kullanılabilmesi bakımından, ileri bir adım atılmış olmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/7 md.)

Teklifin çerçeve 7 nci maddesi ile Anayasanın grev hakkı ve lokavtı düzenleyen 54 üncü maddesinin üçüncü ve yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılarak hakkın kapsamı genişletilmektedir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

VII. Ücrette adalet sağlanması

Madde 55 - Ücret emeğin karşılığıdır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

(Değişik 3. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 21) Asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da gözönünde bulundurulur.

Madde 55 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 62 - Ücret, aylık ve sosyal yardımlar

Bu madde, bütün çalışanlara çalışmalarının karşılığı olarak ödenecek olan ücret, aylık, ikramiyeler ve sosyal yardımların belli esasa dayandırılmasını öngörmektedir.

Bu esaslardan ilki, ücret, aylık, ikramiye ve sosyal yardımlar ancak «fiilen çalışma» karşılığı olarak ödenecektir, bunun için de iş süreleri, işin verimi, değeri ve niteliği dikkate alınacaktır.

İkinci esas, kamu kesiminde çalışanlar ile özel kesimlerde çalışanlar arasında ister işçi ister memur olsunlar ücret, aylık, ikramiye ve sosyal yardımlar bakımından hakkaniyet ve denge sağlamasıdır.

Amaçlanan fiilen çalışılmadan çalışmada geçmeyen süreler için ödeme yapılmamasıdır. Bunu sağlayacak sistemin usul tesis edileceği kanunda gösterilecektir.

Madde asgarî ücretin tespiti için de üç ayrı kriter getirmektedir. Asgarî ücret ülkenin ekonomik gücüne göre, iş bularların ve bölgelerin sosyal ve ekonomik özelliklerine göre tespit edilecektir. Bütün ülke için ve bütün işkolları için asgarî ücret tespiti, önlenmez haksızlıklara sebep olur. Asgarî ücretin her bir işkolunun ve her bir ilin kaldırabileceği miktar esas alınarak tespit edilmesi genelde işçilerin aleyhine işleyecek bir çözümdür. Bunun tersi de düşünülebilir, en müreffeh bölgeye ve en çok ödeme kabiliyeti olan işkoluna göre tespit edilebilecek asgarî ücretin, diğer bölgelere de uygulanabileceği söylenebilirse de, bu gerçekleşemez.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu madde, bütün çalışanlara çalışmalarının karşılığı olarak ödenecek olan ücret, aylık ikramiyeler ve sosyal yardımların belli esasa dayandırılmasını öngörmektedir.

Bu esaslardan ilki, ücret, aylık, ikramiye ve sosyal yardımlar ancak "fiilen çalışma" karşılığı olarak ödenecektir, bunun için de iş süreleri, işin verimi, değeri ve niteliği dikkate alınacaktır.

İkinci esas; kamu kesiminde çalışanlar ile özel kesimde çalışanlar arasında ister işçi ister memur olsunlar ücret, aylık, ikramiye ve sosyal yardım bakımından hakkaniyet ve denge sağlamasıdır.

Amaçlanan, fiilen çalışılmadan çalışmada geçmeyen süreler için ödeme yapılmamasıdır. Bunu sağlayacak sistemin usul tesis edileceği kanunda gösterilecektir.

Madde asgarî ücretin tespiti için de üç ayrı kriter getirmektedir. Asgarî ücret ülkenin ekonomik gücüne göre, iş bularların ve bölgelerin sosyal ve ekonomik özelliklerine göre tespit edilecektir. Bütün ülke için ve bütün işkolları için asgarî ücret tespiti, önlenmez haksızlıklara sebep olur. Asgarî ücretin her bir işkolunun ve her bir ilin kaldırabileceği miktar esas alınarak tespit edilmesi genelde işçilerin aleyhine işleyecek bir çözümdür. Bunun tersi de düşünülebilir, en müreffeh bölgeye ve en çok ödeme kabiliyeti olan işkoluna göre tespit edilebilecek asgarî ücretin, diğer bölgelere de uygulanabileceği söylenebilirse de, bu gerçekleşemez.

MKG ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 55 - Danışma Meclisince kabul edilen 60 ncı maddenin ikinci fıkrası, amaca uygun bir şekilde yeniden düzenlenmiş ve «Asgarî ücretin tespitinde, ülkenin iktisadî gücü, işkolları ve bölgelerin sosyal ve iktisadî özellikleri dikkate alınır.» şeklindeki hükmün Anayasa kuralı olması halinde başka bir ölçüye göre asgarî ücret tespit edilemeyeceğinden bu konudaki Anayasa kuralının çerçeve bir hüküm niteliğinde olması uygun görülerek böyle bir düzenlemeyle yetinilmiştir.

Ayrıca bu fıkranın içeriği yönünden «ücret» sözcüğü içinde, çalışma ve emek karşılığı olan aylık gibi her türlü ödemeler de öngörüldüğünden, (birinci fıkrada yeralan «ve aylık,» sözcükleri metinden çıkarılmıştır.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/21 md.)

Çalışanların asgari yaşam standartlarının sağlanması amaçlanmaktadır.

VIII. Sağlık, çevre ve konut

A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

Madde 56 - Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

Madde 56 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 63 - Sağlık hizmetleri

Vatandaşın korunmuş çevre şartlarında beden ve ruh sağlığı içinde yaşamını sürdürmesini sağlamak Devletin ödevidir.

Devlet sağlık ve sosyal yardım kurumları kuracaktır, özel kesimin bu tür kurumlar kurmasını destekleyecektir.

Devlet, uygulamaları denetleyerek bu kurumların amacına uygun çalışmalarını sağlamalıdır.

Maddenin getirdiği yenilik «genel sağlık sigortası» dır. Bu sigortanın kuruluş ve işleyişi ile ilgili Anayasada belirtilen ilke şudur : Vatandaşlar

katılma payı ödeyecekler, yoksul ve dar gelirli vatandaşlara ise Devlet yardımı temin edilecektir.

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 64 - Çevrenin korunması

Endüstri toplumunun son yıllarda ortaya çıkan sorunlarından çok önemlisi çevre sorunlarıdır, insanlık, tabiatın kendisine sağladığı ortam şartlarının korunması gereğine inandıktan sonra, gerekli tedbirleri almanın yollarını aramıştır.

Mevzuatta yer alan klasik çevre koruma hükümlerinin yetersizliği anlaşıldıkça yeni çareler ve düzenlemeler bulunmuştur.

Çevre korunmasının Anayasada yer alması kanun koyucu için yol göstericidir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Vatandaşın korunmuş çevre şartlarında beden ve ruh sağlığı içinde yaşamını sürdürmesini sağlamak Devletin ödevidir.

Devlet sağlık ve sosyal yardım kurumları kuracaktır, özel kesimin bu tür kurumlar kumasını destekleyecektir.

Devlet, uygulamaları denetleyerek bu kurumların ana amaca uygun çalışmalarını sağlamalıdır.

Maddenin getirdiği yenilik "genel sağlık sigortası"dır. Bu sigortanın kuruluş ve işleyişi ile ilgili Anayasada belirtilen ilke şudur: Vatandaşlar katılma payı ödeyecekler, yoksul ve dar gelirli vatandaşlara ise Devlet yardımı temin edilecektir.

Sanayileşen toplumların son yıllarda karşılaştıkları önemli sorunlardan biri çevre kirlenmesidir. Sanayileşme ve bununla gelişen kırsal kesimden şehirlere göç, tabiatı kaldıramayacağı bir yükü karşılaştırmış, sonuçta tabiattaki insan - tabii bitki örtüsü ve su ilişkilerindeki dengeler bozulmuştur. Flora değişmeye başlamış, tabiat, sular, topraklar ve hava o derece kirlenmiştir ki, artık bu üç ortamdan hayat çekilmeye veya insanlar için büyük tehlikeler oluşturmaya başlamıştır.

Ülkemizde de, çevrenin kirlenmesi denizlerimizin diplerini bozmaya, havası kirliliği şehirleri yaşanmaz hale getirmeye, bütün bu sorunlarla insanların karşı tehlikeler hâsıl etmiştir.

Eskiden hissedilmeyen fakat son yıllarda hissedilen çevre kirlenmesi şimdi dengeli ve sağlıklı çevre bilincini yaratmıştır. Bu sebeple nedeni sonunda, komşuluk ilişkileri içinde duman, toz ve gürültü çıkarmama gibi tabirler, ya da Umumî Hıfzıssıhha Kanunu tedbirlerinin yetmediği anlaşılmış, Devletin daha etkili tedbirleri alması gerekli olmuştur.

Çevreyi koruyan mevzuat kadar eğitim ve Devlet denetimi de gereklidir.

Çevreyi koruyucu fiilî tedbirler ve faaliyetler de gereklidir. Suların temizlenmesi, artıkların değerlendirilmesi veya örtülmesi, hava kirliliği için filtreleme ve süzme, ağaçlandırma ve benzeri tedbirler böyledir.

Çevre korunmasının bu önemi ve son yıllarda kazandığı boyutlar, ferde Devlete karşı dengeli ve sağlıklı çevrede yaşama yolunda bir sosyal hak tanınmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu sebeple Devlet hem kirlenmeyi önlemeli hem de tabii çevrenin korunması ve geliştirilmesi, bu arada ağaçlandırılması için gereken tedbirleri almalıdır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 56 - Danışma Meclisince kabul edilen 61 ve 62 nci maddeler birleştirilmek suretiyle sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması kenar başlıklı 56 nci madde yeniden düzenlenmiş ve sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama, sosyal bir hak haline dönüştürülmüş, ayrıca sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir şeklindeki bir düzenleme ile de kanun koyucuya ısrık tutulması amaçlanmıştır.

B. Konut hakkı

Madde 57 - Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

Madde 57 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 65 - Konut hakkı

Vatandaşlar için konutun arz ettiği önem dikkate alınarak, Devletin konut yapımını destekleyici, planlayıcı rolüne işaret edilmektedir.

Konut sorununun çözümünde eğitimin de etkisi vardır.

Konutların yapımında modern şehirleşme ve çevre şartları gözönüne alınmalıdır.

Madde, bu ifadesi ile kötü şehirleşmenin önlenmesinin gereğine de işaret etmektedir. Bina, planlaması, şehir planlamasının bir parçasıdır. Şehirlerin ve yapıların tabiatın içinde bir yara gibi yer almaması için genel bir çevre içinde düşünülmesi de maddede Devlete ödev olarak gösterilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Vatandaşlar için konutun arz ettiği önem dikkate alınarak, Devletin konut yapımını destekleyici, planlayıcı rolüne işaret edilmektedir.

Konut sorununun çözümünde eğitimin de etkisi vardır.

Konutların yapımında modern şehirleşme ve çevre şartları gözetilmelidir.

Madde, bu ifadesi ile, kötü şehirleşmenin önlenmesinin gereğine de işaret etmektedir. Bina planlaması, şehir planlamasının bir parçasıdır. Şehirlerin ve yapıların tabiatın içinde bir yara gibi yer almaması için genel bir çevre içinde düşünülmesi de maddede Devlete ödev olarak gösterilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 57 - Konut hakkına ilişkin Danışma Meclisince kabul edilen 63 üncü madde 57 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede, devletin konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alırken gözönünde bulunduracağı hususları ayrı ayrı sayma yerine, daha kapsamlı girişimlere imkan yaratılarak uygulamaya esneklik kazandırılmıştır.

IX. Gençlik ve spor

A. Gençliğin korunması

Madde 58 - Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

Madde 58 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 70 - Gençliğin korunması

Devlet, gençliğin korunmasıyla ödevlidir.

Gençler, Türk toplumunda önemli bir yer işgal etmişlerdir ve etmeye devam etmektedirler.

Gençlerin yetişmeleri ve gelişmeleri için gerekli eğitimi sağlamak ödevi 42 inci maddede düzenlenmiştir.

Bu maddenin 1 inci fıkrasında bu eğitimin ve yetiştirmenin istikametini tespit etmiştir.

Gençlerin eğitim dışı tehlikeler olan alkolizme, keyif verici zehirlere, suçluluğa, kumara ve cehalete karşı korunmaları da Devlete yüklenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Devlet, gençliğin korunmasıyla ödevlidir.

Gençler, Türk toplumunda önemli bir yer işgal etmişlerdir ve etmeye devam etmektedirler.

Gençlerin yetişmeleri ve gelişmeleri için gerekli eğitimi sağlamak ödevi 42 nci maddede düzenlenmiştir.

Bu maddenin birinci fıkrasında bu eğitimin ve yetiştirmenin istikametini tespit etmiştir.

Gençlerin eğitim dışı tehlikeler olan alkolizme, keyif verici zehirlere, suçluluğa, kumara ve cehalete karşı korunmaları da Devlete yüklenmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 58 - Danışma Meclisinin 64 üncü Maddesi prensip olarak aynen dikkate atamış, ancak madde metninde yer alan «öğrenimleri süresince onları destekler.» hükmü Anayasanın 42 nci maddesi ile düzenlenmiş bir konuyu kapsadığından, bu maddede de tekrar yer verilmesine gerek bulunmayarak madde metninden çıkarılmıştır.

B. Sporun geliştirilmesi ve tahkim

Madde 59 - Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

Devlet başarılı sporcuyu korur .

(Ek fıkra: 17.03.2011 - 6214 S.K/Madde 1) Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim

kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz.

Madde 59 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 71 - Sporun geliştirilmesi

Sağlık hizmetlerinin bir parçası, beden sağlığının spor yaptırarak korunmasıdır. Sporun kitlelere yayılması bu amacın teminine yarayacak araçlardan en etkinidir.

Sporun geliştirilmesi, sadece fiilen spor yapanlara değil, seyircileri için de eğitici ve sağlık kurallarına uygun bir ortamda yaşamaya sevk edici etkileri sebebiyle Devletçe ele alınması için bir başka sebeptir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Sağlık hizmetlerinin bir parçası, beden sağlığının spor yaptırarak korunmasıdır. Sporun kitlelere yayılması bu amacın teminine yarayacak araçlardan en etkinidir.

Sporun geliştirilmesi sadece fiilen spor yapanlara değil, seyircileri için de eğitici ve sağlık kurallarına uygun bir ortamda yaşamaya sevk edici etkileri sebebiyle Devletçe ele alınması için bir başka sebeptir.

GEREKÇE (17.3.2011- 6214/1 md.)

Sporun kendine özgü yapısı, hızlı ve süratli bir şekilde yönetimini, disiplin yargılamasını ve denetimini beraberinde getirmektedir. Bu sürat spor faaliyetlerinin icra edilmesi için olmazsa olmaz bir şarttır. Belirli bir zaman diliminde yapılması planlanan spor faaliyetlerine ilişkin ihtilafların çok kısa bir zaman sürecinde kesin ve nihai olarak karara bağlanmaması halinde, o faaliyetin başarılı bir şekilde sonuçlandırılması mümkün değildir. Spor faaliyetlerinin kendine özgü ihtiyaçları, uzun zamana yayılan bir denetime müsaade etmemektedir. Bu ihtiyaçların çok kısa sürede çözüm gerektiren yapıları bu faaliyetlerle ilgili ihtilafların süratle ve kesin olarak sonuçlandırılmasını gerektirmektedir. Anayasada yapılan bu değişiklikle, sportif faaliyetlerin yönetilmesine ve disiplinine ilişkin ihtilafların süratle ve yargı denetimine tabi olmaksızın kesin olarak çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede ilgili kurulların müsabakalarla, kulüplerle, sporcularla ve sporla ilgili diğer kişiler hakkında verdikleri müsabakadan men, küme düşürme, ligden ihraç, ihraç, seyircisiz oynama ve puan tenzili gibi kararlarına karşı süratli ve kesin bir denetim yolu öngörülmektedir. Bununla birlikte, kulüpler ile sporcu ya da teknik adamlar gibi diğer kişiler arasındaki alacak uyuşmazlıkların bu şekilde çözüme kavuşturulmasına dair bir zorunluluk bulunmamaktadır. Dolayısıyla, spor kulüpleri ile sporcu, teknik adam ve sporla ilgili diğer kişiler arasındaki alacak haklarına dair uyuşmazlıklar yetki ve göreve ilişkin genel hükümler çerçevesinde adli yargı yerlerinde görülecektir. Böylece, sporla ilgili hizmet, vekalet veya benzeri diğer sözleşmelerden kaynaklanan ifa, ifa etmeme, fesih ve tazminat gibi uyuşmazlıklar ile diğer alacak hakları, genel hükümlere tabi olacaktır.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (17.3.2011- 6214/1 md.)

Teklif ile; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 59 uncu Maddesine bir fıkra eklenerek, "spor faaliyetlerinin yönetilmesine ve disiplinine ilişkin uyuşmazlıkların yargı denetimine tabi olmaksızın kesin olarak zorunlu tahkim yolu ile çözülmesi -alacak haklarına ilişkin hükümler saklı olmak üzere kanunla belirlenir hükmü getirilmektedir. Böylece spor faaliyetleriyle ilgili uyuşmazlıkların zorunlu tahkime götürülmesine Anayasal dayanak oluşturulmaktadır. Uluslararası spor camiasına üye olan Türkiye'nin spor alanındaki uluslararası hukuk kurallarını iç hukukuna yansıtması zorunludur. Bu çerçevede kamu kurumu niteliğinde olmayan, özel hukuk tüzel kişiliğini haiz Türkiye Futbol Federasyonunun uluslararası alanda futbolu düzenleyen Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) ve Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) ya karşı yükümlülüklerini yerine getirmesi amacıyla Teklifin hazırlandığı, belirli bir zaman diliminde oynanması zorunlu olan spor müsabakalarına ilişkin ihtilafların çok kısa zamanda karara bağlanması, dolayısıyla sporun kendi kuralları içinde tüm yönleriyle düzenlenmesinin zorunlu olduğu gerekçesinde belirtilmiştir.

Komisyon Başkanı Prof. Dr. Burhan Kuzu, toplantıyı açış konuşmasında Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan tüm siyasi parti gruplarınınca uzlaşarak Teklifin imzalandığına, Türkiye Futbol Federasyonunun bağlı olduğu UEFA ve FIFA'nın koyduğu kurallara uyulması için Teklifin yapılmasının önemli olduğuna, aksi halde devam eden lig ve Avrupa maçları açısından sıkıntı yaşanacağına dikkat çekmiştir.

Devlet Bakanı Faruk Özkan 3289 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 9 uncu maddesinin bazı fıkralarının Danıştayın itirazı üzerine Anayasaya aykırılık sebebi ile iptal edildiğini, bu suretle Tahkim Kurulu kararlarının kesin olmaktan çıkarıldığını belirtmiştir. Yüksek Mahkemenin yeni düzenleme için öngördüğü süre 19 Mart 2011 tarihinde dolmaktadır. Aynı şekilde 5894 sayılı Türkiye Futbol Federasyonunun Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun 6 ncı maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan hükmün Tahkim Kurulu kararları aleyhine karşı yargı yoluna başvurulamayacağına ilişkin kısmı Anayasasının 9 ve 36 ncı maddelerine aykırı bulunarak iptal edilmiştir. Sayın Özkan bu iptal kararları çerçevesinde Teklifin hazırlandığını ifade etmiştir. Amaç futbolun kendine özgü yapısı, dinamizmi ve uluslararası kuralları çerçevesinde yönetim ve denetimle ilgili uyuşmazlıkların zorunlu tahkim yolu ile kesin şekilde çözülmesidir.

Ayrıca Türkiye Futbol Federasyonu dışındaki federasyonların da sorunları çözülmüş olmaktadır.

Teklif ve gerekçesi okunmuş Komisyonumuzca maddelerine geçilmesi kabul edilmiştir.

Teklifin 1 inci maddesi üzerinde verilen bir önerge oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu şekilde Anayasasının 59 uncu maddesinin kenar başlığına "ve tahkim" ibaresi eklenmiş; Madde, spor federasyonlarının organ ve kurullarının, sporun yönetilmesi ve disiplinine ilişkin olarak ihtar, kınama, para cezası, küme düşürme, hak mahrumiyeti, ligden ihraç, tescil iptali, üyeliğin askıya alınması ve üyelikten ihraç gibi bunun yanı sıra sporun yönetilmesine yönelik statü, talimat ve benzeri hukuki düzenlemeleri, müsabakaların icrasına, tatiline, ertelenmesine gibi verdikleri tüm kararlarına karşı sadece zorunlu tahkim yoluna gidilebileceği, zorunlu Tahkim Kurullarının kararlarının kesin olduğu, bu kararlara karşı istinaf, temyiz, karar düzeltme gibi kanun yollarına başvurulamayacağı, bu kararların hukuka aykırı olduğu iddiasıyla tespit, iptal ve tazminat davası açılması mümkün olmadığı vurgulanarak yeniden yazılmıştır. Bu düzenleme karışısında kulüp, sporcu, teknik adam, sağlık personeli, menajer ve maç organizatörü gibi sporla ilgili kişilerin kendi aralarında imzaladıkları transfer, geçici transfer, menajerlik, hizmet, vekalet ve maç organizatörlüğü gibi tüm sözleşmelerden kaynaklanan alacak iddia ve talepleri ile mali haklar, sporun yönetilmesi ve disiplinine ilişkin olmadığından bu kapsam dışındadır. Bu çerçevedeki uyuşmazlıklar ya yargı mercileri nezdinde dava yoluyla ya da tarafların terdihine göre, karşılıklı yazılı mutabakatları ile yargı denetimine tabi olmak üzere spor federasyonlarının kurulları önünde de çözülebilecektir. Benimsenen önerge doğrultusunda Teklifin 1 inci Maddesi Komisyonumuzca oy birliği ile kabul edilmiştir.

X. Sosyal güvenlik hakları

A. Sosyal güvenlik hakkı

Madde 60 - Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliğı sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

Madde 60 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 60 - Sosyal güvenlik hakkı

Sosyal güvenlik hakkı, çalışanların yarını, güvencesidir. Devlet, esasen gerekli teşkilatı kurmuştur. Maddede kurulması öngörülen teşkilatın modernleştirilmesini, rasyonel çalışmasını sağlamak Devlet tarafından gerçekleştirilecektir.

Sosyal güvenlik haklarının geliştirilmesi şüphesiz ekonomik gelişme çerçevesi içinde, ekonomik istikrar içinde gerçekleşebilir. Devlet, bu gereğe riayet etmelidir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Sosyal güvenlik hakkı çalışanların yarını, güvencesidir. Devlet, esasen gerekli teşkilatı kurmuştur. Maddede kurulması öngörülen teşkilatın modernleştirilmesini, rasyonel çalışmasını sağlamak Devlet tarafından gerçekleştirilecektir.

Sosyal güvenlik haklarının geliştirilmesi şüphesiz ekonomik gelişme çerçevesi içinde, ekonomik istikrar içinde gerçekleşebilir. Devlet, bu gereğe riayet etmelidir.

B. Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler:

Madde 61 - Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

Madde 61 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 67 - Sakatların korunma hakkı

Devlet, sakatların çalıştırılmasını sağlamak, bazı vergi muafiyetleri getirmek, sakatların rehabilitasyonu için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 68 - Yaşlıların korunma hakkı

Üçüncü çağ denilen yaşta bulunanlar için, Devletin bir takım haklar tanınması, kolaylıklar getirmesi, korunmaları, huzurelerinde rahatlarını temin etmesi, sosyal güvenliğin bir parçasıdır.

Ülkemizde bir kısmı esasen gerçekleşmiş bulunan tedbirlerden, zamanla diğerlerinin de gerçekleştirilmesi Devlete bir istikamet olarak gösterilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Madde, toplumumuzun fedakârlıklar yapmış olan bir kesiminin korunmasını bir direktif olarak vermektedir. Şehitlerin geride kalanlarına ve gazilerle ailelerinin korunması toplum için fedakârlıkta bulunan insanlara toplumun vereceği garantiler cümlesindendir.

Devlet, sakatların çalıştırılmasını sağlamak, bazı vergi muafiyetleri getirmek, sakatların rehabilitasyonu için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

Üçüncü çağ denilen yaşta bulunanlar için, Devletin birtakım haklar tanınması, kolaylıklar getirmesi, korunmaları, huzurelerinde rahatlarını temin etmesi, sosyal güvenliğin bir parçasıdır.

Ülkemizde bir kısmı esasen gerçekleşmiş bulunan tedbirlerden zamanla diğerlerinin de gerçekleştirilmesi Devlete bir istikamet olarak

gösterilmiştir.

Korunmaya muhtaç çocuklar konusunda toplumumuzda her zaman var olan bir kamu temayülü Anayasayla düzenlenmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 61 - Şehitlerin dul ve yetimleriyle malül ve gazilerin korunması, sakatların ve yaşlıların korunma hakkı ile korunmaya muhtaç çocuklar başlıklı Danışma Meclisince kabul edilen 67, 68, 69 ve 70 inci maddeler sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenleri kapsadığından birleştirilmek suretiyle 61 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

C. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları

Madde 62 - Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.

Madde 62 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 69 - Yabancı ülkelerde yaşayan Türk vatandaşları

Yabancı ülkelere çalışmak üzere giden ve orada yaşayan Türklerin sayısı iki milyonu bulmuştur. Bu sayı azımsanmayacak nitelikte olup, küçümsenmeyecek bir topluluğun varlığına işaret etmektedir.

Yabancı ülkelerde çalışan ve yaşayan Türklerin anavatan Türkiye ile olan ilişkilerini sürdürmekte müstesna bir gayret gösterdikleri bilinmektedir. Bu Türklerin ülkeleriyle olan bağlarını sürdürmekte ihtiyaçları olan kültür ve eğitim hizmetlerine Devlet katkısı zorunludur.

Devlet, yabancı ülkelerdeki Türklerin aile birliğini sağlamak, parçalanmış ailelerin sorunlarının çözümüne yardımcı olmakla ödevlendirilmiştir.

Yabancı ülkelerde yaşayan Türklerin sosyal güvenlikleri andlaşmalarla temin edilmektedir. Ancak bu alanda da yapılacak işler vardır ve madde Devlete bu konuda yön göstermektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Yabancı ülkelere çalışmak üzere giden ve orada yaşayan Türklerin sayısı iki milyonu bulmuştur. Bu sayı azımsanmayacak nitelikte olup, küçümsenmeyecek bir topluluğun varlığına işaret etmektedir.

Yabancı ülkelerde çalışan ve yaşayan Türklerin anavatan Türkiye ile olan ilişkilerini sürdürmekte müstesna bir gayret gösterdikleri bilinmektedir. Bu Türklerin ülkeleriyle olan bağlarını sürdürmekte ihtiyaçları olan kültür ve eğitim hizmetlerine Devlet katkısı zorunludur.

Devlet, yabancı ülkelerdeki Türklerin aile birliğini sağlamak, parçalanmış ailelerin sorunlarının çözümüne yardımcı olmakla ödevlendirilmiştir.

Yabancı ülkelerde yaşayan Türklerin sosyal güvenlikleri antlaşmalarla temin edilmektedir. Ancak bu alanda da yapılacak işler vardır ve madde, Devlete bu konuda yön göstermektedir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 62 - Danışma Meclisinin 71 inci maddesinde yer alan «Yaşayanı» sözcüğü esas itibarıyla çalışanları içerdiğinden «çalışan» sözcüğü şeklinde değiştirilmiştir.

XI. Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması

Madde 63 - Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.

Madde 63 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 72 - Tarih ve kültür varlıklarının korunması

Devlet, tarih ve kültür varlıklarının korunmasını temin etmelidir. Devlet, bu varlıkların toplanmasını, bulunmasını, restorasyonunu, müzelerde teşhirini sağlamalı; tahriplerini, yurt dışına kaçınılmalarını önlemeli, yurt dışına taşınmış olanların yurda iadesini mümkün kılacak girişimlerde bulunmalıdır.

Kanun koyucu, tarih ve kültür varlıklarını koruyucu tedbirleri ihtiva eden mevzuatı geliştirmelidir.

Kanun koyucu, tarih ve kültür varlıklarını koruyucu yapılması yerine, bu yapıların sahiplerinde bırakılarak, onlara yardım yapılması da tedbir olarak düzenlenebilir.

Tarih ve kültür varlıklarının korunmasında eğitimin rolü olduğuna göre Devlet buna da özen göstermeli, önlem almalıdır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Devlet, tarih ve kültür varlıklarının korunmasını temin etmelidir. Devlet, bu varlıkların toplanmasını, bulunmasını, restorasyonunu, müzelerde teşhîrini sağlamalı; tahriplerini, yurt dışına kaçınılmalarnı önlemeli; yurt dışına taşınmış olanların yurda iadesini mümkün kılacak girişimlerde bulunmalıdır.

Kanun koyucu, tarih ve kültür varlıklarını koruyucu tedbirleri ihtiva eden mevzuatı geliştirmelidir.

Kanun koyucu, tarih ve kültür varlıklarını koruyucu yapılması yerine, bu yapıların sahiplerinde bırakılarak, onlara yardım yapılması da tedbir olarak düzenlenebilir.

Tarih ve kültür varlıklarının korunmasında eğitimin rolü olduğuna göre Devlet buna da özen göstermeli.

Tarih ve kültür varlıkları özel mülkiyette ise ve bunlar için kanunla sınırlama getirilmişse, hak sahiplerinin uğradığı zararın Devletçe tazmin edilmesi gerekir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 63 - Danışma Meclisince kabul edilen 72 nci maddenin «ikinci fıkrasında yer alan «zararlar Devletçe ödenir.» hükmü ölçüsüz uygulamalara neden olabileceğinden ve amaçlanan «yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler» olduğundan, anılan ikinci fıkra bu amaca uygun bir şekilde yeniden düzenlenmiştir.

XII. Sanatın ve sanatçının korunması

Madde 64 - Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.

Madde 64 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 73>64 - Sanatın ve sanatçının korunması

Devletin sanat faaliyetlerini himaye etmesi, sanat eserlerini koruması, değerlendirmeye çalışması, desteklemesi; sanatçıları koruması Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türk Devlet hayatının geleneklerine dahil olmuştur.

Anayasada yukarıda belirlenen konularda Devlete ödev yüklenmesi, özellikle bu geleneğin teyidi mahiyetindedir.

Sanatçılara ve sanata verilen önemin geliştirilmesi ise bu maddenin ana hedefidir. «Devlet sanatçıyı korur» ifadesi Türk Devletinin gelecek yıllardaki bu alandaki ödevlerinden en önemlisine işaret etmek üzere maddeye alınmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Devletin sanat faaliyetlerini himaye etmesi, sanat eserlerini koruması, değerlendirmeye çalışması, desteklemesi; sanatçıları koruması, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türk Devlet hayatının geleneklerine dahil olmuştur.

Anayasada yukarıda belirlenen konularda Devlete ödev yüklenmesi, özellikle bu geleneğin teyidi mahiyetindedir.

Sanatçılara ve sanata verilen önemin geliştirilmesi ise bu maddenin ana hedefidir. «Devlet sanatçıyı korur» ifadesi Türk Devletinin gelecek yıllardaki bu alandaki ödevlerinden en önemlisine işaret etmek üzere maddeye alınmıştır.

XIII. Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları

Madde 65 - (Değişik madde: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 22)

Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

Madde 65 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 74 - Sosyal ve ekonomik hakların sınırı

Anayasada yer alan sosyal ve ekonomik hakların Devlet tarafından gerçekleştirilmesi ancak malî kaynakların yeterliği ölçüsünde mümkündür.

Malî kaynakların yeterliği Devletin kaynaklarını zorlamadan tabii bir sınır teşkil eden Bu kaynakların zorlanması halinde ekonomik istikrarın bozulması mukadderdir. Ekonomik istikrarın bozulması ise, her şeyden önce Devletin ekonomik ve sosyal ödevlerinin aksaması sonucunu doğurur.

Bundan ise, her şeyden önce bu haklardan yararlanacak olan şahıslar zarar görür.

Madde, hiç (kimseye Devlettten sosyal ve ekonomik hakları gerçekleştirilmesini isteme hakkı vermediğini, bu hakların devlete yüklenen ödevlerden ibaret olduğunu belirlemektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Anayasada yer alan sosyal ve ekonomik hakların Devlet tarafından gerçekleştirilmesi ancak malî kaynakların yeterliği ölçüsünde mümkündür.

Malî kaynakların yeterliği Devletin kaynaklarını zorlamadan tabii bir sınır teşkil eder.

Bu kaynakların zorlanması halinde ekonomik istikrarın bozulması mukadderdir. Ekonomik istikrarın bozulması ise, her şeyden önce Devletin ekonomik ve sosyal ödevlerinin aksaması sonucunu doğurur.

Bundan ise, her şeyden önce bu haklardan yararlanacak olan şahıslar zarar görür.

Madde, hiç kimseye Devlettten sosyal ve ekonomik hakları gerçekleştirilmesini isteme hakkı vermediğini, bu hakların devlete yüklenen ödevlerden ibaret olduğunu belirlemektedir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 65 - Danışma Meclisince kabul edilen 74 üncü maddedeki «iktisadî» sözcüğü terim birliğini sağlamak amacıyla «ekonomik» sözcüğü olarak değiştirilmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/22 md.)

Maddenin kenar başlığı içeriğine uygun hale getirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Siyasi Haklar Ve Ödevler

I. Türk vatandaşlığı

Madde 66 - Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. (Mülga cümle: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 23)

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

Madde 66 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 75 - Türk vatandaşlığı

Vatandaşlık önemli bir bağıdır. Bu bağıın önemini ve niteliğini belirtme bakımından maddenin başlığı olan 1961 Anayasasındaki 54 üncü maddenin vatandaşlık başlığı «Türk vatandaşlığı» haline getirilmiştir. Bu suretle vatandaşlık bağı ile Devlete bağlı olan herkes deyiminden Türk vatandaşlık bağı ile Devlete bağlı olan herkes Türk vatandaşlıdır demek istenmiştir.; Bu şekilde vatandaşlık bağıının Türklüğü kazandırmada daha kuvvetli bir bağ olduğu vurgulanmak istenmiştir.

1961 Anayasasının kabul ettiği kan esasına göre Türk ana veya babanın çocuğunun Türk olduğu prensibi korunmuştur. Türk ananın Türk babadan olan çocukları ile evlilik dışında herhalde -doğan çocukları Türk dır Yabancı babadan ve Türk anadan evlilik içinde doğan çocuğun vatandaşlığı kanuna bırakılmıştır. Bu esaslar göz önünde bulundurularak Türk vatandaşlığını kazanma ve kaybetme şartları kanuna bırakılmıştır,

Türk vatandaşlarının vatandaşlıktan çıkarılması 1961 Anayasasında vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylem kararını ölçüsüne bağlanmıştır. Bu ölçü yetersiz ve açık görülmemiştir. Daha açık ve tutarlı olmak için Devlete ve vatana deymi tercih edilmiştir. Çünkü vatandaşlık kişi ile Devlet arasındaki bağıdır. Vatandaşlık görevlerini Devlet tespit eder. Bunlarla bağdaşmayan eylemler Devlete bağlılıkla bağdaşmayan eylem olarak daha tutarlı bir açıklamadır.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolunun kapatılmayacağı 1961 Anayasasındaki gibi aynen korunmuştur.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Vatandaşlık önemli bir bağıdır. Bu bağı önemi ve niteliğini belirtme bakımından maddenin başlığı olan 1961 Anayasasındaki 54 üncü maddenin vatandaşlık başlığı "Türk vatandaşlığı" haline getirilmiştir. Bu suretle vatandaşlık bağı ile Devlete bağlı olan herkes deyiminden Türk vatandaşlık bağı ile Devlete bağlı olan herkes Türk vatandaşdır demek istenmiştir. Bu şekilde vatandaşlık bağına Türklüğü kazandırmada daha kuvvetli bir bağ olduğu vurgulanmak istenmiştir.

1961 Anayasasının kabul ettiği kan esasına göre Türk ana veya babanın çocuğunun Türk olduğu prensibi korunmuştur. Türk ananın Türk babadan olan çocukları ile evlilik dışında herhalde doğan çocukları Türktür. Yabancı babadan ve Türk anadan evlilik içinde doğan çocuğun vatandaşlığı kanuna bırakılmıştır.

Bu esaslar göz önünde bulundurularak Türk vatandaşlığını kazanma ve kaybetme şartları kanuna bırakılmıştır.

Türk vatandaşlarının vatandaşlıktan çıkarılması 1961 Anayasasında vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylem kararını ölçüsüne bağlanmıştır. Bu ölçü yetersiz ve açık görülmemiştir. Daha açık ve tutarlı olmak için Devlete ve vatana deyimi tercih edilmiştir. Çünkü vatandaşlık kişi ile Devlet arasındaki bağıdır. Vatandaşlık görevlerini Devlet tespit eder. Bunlarla bağdaşmayan eylemler Devlete bağlılıkla bağdaşmayan eylem olarak daha tutarlı bir açıklamadır.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolunun kapatılmayacağı 1961 Anayasasındaki gibi aynen korunmuştur.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 66 - Türk Vatandaşlığına ilişkin Danışma Meclisince kabul edilen 75 inci maddenin dördüncü fıkrasındaki «Devlete ve» sözcükleri madde metninden çıkarılmıştır. Zira «Vatana bağlılıkla bağdaşmayan» sözcükleri bugüne kadar uygulanmış bir çerçeve hüküm niteliğindedir. Bu nedenle vatan kelimesinin anlamı da dikkate alınarak madde 1961 Anayasasına benzer şekilde yeniden düzenlenmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/23 md.)

Kadın erkek arasında eşitsizlik yarattığı düşünülen hüküm, metinden çıkarılmıştır.

II. Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları

Madde 67 - Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

(Değişik 2. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 5) Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.

(Değişik 3. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 5) Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

(Değişik 5. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 5) Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde oy kullanılması ve oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir ve görevli hakim in yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır.

(Ek fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 5) Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.

(Ek fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 24) Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

Madde 67 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 76 - Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları

1961 Cumhuriyet Anayasasının 55 inci maddesinin karşılığı olarak düzenlenmiş olan bu maddenin başlığı seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma olarak düşünülmüştür.

1961 Anayasasının siyasî haklarla ilgili maddelerinde vatandaşın asıl hakkı olan siyasî faaliyette bulunma ancak seçme, seçilme siyasî partiye girme ve çıkma ve bu bölümde sayılıp düzenlenen maddelerde gösterilenler olarak görülmekte idi.

Halbuki vatandaşların asıl siyasî hakkı tek başına veya bir siyasî partide siyasî faaliyette bulunmadır.

1961'in düzenleme tarzı vatandaş sanki tek başına siyasî faaliyette bulunma hakkına sahip değilmiş intibasını uyandırmakta idi. Bu nedenle siyasî partilerde siyasî faaliyete katılanlarla tek başına siyasî faaliyette bulunanlar arasında tek başına olanlar aleyhine farklar yaratılmakta idi.

76 ncı madde seçme ve seçilme yanında vatandaşın tek başına veya bir siyasî partide siyasî faaliyette bulunma da yer almıştır.

Seçme ve seçilme ile ilgili olarak 55 inci maddede yer alan bütün prensipler aynen muhafaza edilmiştir.

Seçme ve seçilme alanında getirilen yenilik seçimlerle ilgili daha önce 78 inci maddedeki yargı güvencesi burada genel bir ilke olarak kabul edilmiştir.

716 ncı maddenin 2 inci fıkrası bu nedenle «Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında olur.» şeklinde düzenlenmiştir. Bu suretle demokrasinin kaynağı olan egemenliğin seçim yolu ile yansımasında bütün seçimler yargı yönetim ve denetimi altına alınmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Cumhuriyet Anayasasının 55 inci maddesinin karşılığı olarak düzenlenmiş olan bu maddenin başlığı seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma olarak düşünülmüştür.

1961 Anayasasının siyasî haklarla ilgili maddelerinde vatandaşın asıl hakkı olan siyasî faaliyette bulunma ancak seçme, seçilme, siyasî partiye girme ve çıkma ve bu bölümde sayılıp düzenlenen maddelerde gösterilenler olarak görülmekte idi.

Hâlbuki vatandaşların asıl siyasî hakkı tek başına veya bir siyasî partide siyasî faaliyette bulunmadır. 1961'in düzenleme tarzı vatandaş sanki tek başına siyasî faaliyette bulunma hakkına sahip değilmiş intibasını uyandırmakta idi. Bu nedenle siyasî partilerde siyasî faaliyete katılanlarla tek başına siyasî faaliyette bulunanlar arasında tek başına olanlar aleyhine farklar yaratılmakta idi.

76 ncı madde seçme ve seçilme yanında vatandaşın tek başına veya bir siyasî partide siyasî faaliyette bulunma da yer almıştır.

Seçme ve seçilme ile ilgili olarak 55 inci maddede yer alan bütün prensipler aynen muhafaza edilmiştir.

Seçme ve seçilme alanında getirilen yenilik seçimlerle ilgili daha önce 78 inci maddedeki yargı güvencesi burada genel bir ilke olarak kabul edilmiştir.

76 ncı maddenin ikinci fıkrası bu nedenle «Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında olur» şeklinde düzenlenmiştir. Bu suretle demokrasinin kaynağı olan egemenliğin seçim yolu ile yansımasında bütün seçimler yargı yönetim ve denetimi altına alınmıştır.

Maddenin üçüncü fıkrasında seçmen yaşı tesbit edilmiştir. 1924 Anayasasında seçmen yaşı 22 olarak yer almıştı. 1961 Anayasa'sı seçmen yaşına yer vermemiştir. Bundan sonra seçmen yaşı partiler arasında çekişme konusu yapılmış bundan da huzursuzluk çıkmıştır. Bütün bu nedenlerle seçme hakkının 21 yaşı dolduranlara tanınması uygun görülmüştür.

Bu maddenin dördüncü fıkrasında silah altında bulunan er ve erbaşlarla, ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular ve hükümlülerin oy kullanamayacaklarının uygun olacağı kabul edilmiştir.

Son fıkra bu hakların kullanılmasının kanunla düzenleneceğini göstermektedir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 67 - Danışma Meclisince kabul edilen 16 ncı madde metnine, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların gerektiğinde halkoylamasına sunulabileceği de gözönünde tutularak «Halkoylaması» sözcüğü eklenmiştir.

GEREKÇE (23.7.1995- 4121/5 md.)

Teklifin 7 ncı maddesi ile T. C. Anayasasının 67 ncı maddesinin ikinci fıkrasına yurt dışında bulunan vatandaşlarımıza oy hakkı tanınmasına ilişkin yasal düzenleme yapılabileceği hükmü getirilmiş. İkinci fıkradaki seçme ve halkoylamasına katılma yaşı 18 olarak düzenlenmiş, maddeye bir fıkra eklenerek seçim kanunlarının yapılmasındaki temel ilkelerle ilgili uyulması gereken hususlar düzenlenmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/24 md.)

Temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri, bağdaştırılması son derece zor olan ilkelere. Ayrıca oldukça soyut olan bu ilkeler seçim kanunlarında köklü değişiklikler yapılması yolunda bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle kaldırılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Yeni eklenen bir fıkra ile konjonktürel değişikliklere seçim kanunları açısından yer verilmemesi amaçlanmıştır.

III. Siyasi partilerle ilgili hükümler

A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma

Madde 68 - (Değişik madde: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 6)

Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler önceden izin almadan kurullar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Hakimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasi partilere üye olamazlar.

Yüksek öğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun bu elemanlarının, siyasi partilerin merkez organları dışında kalan parti görevi almalarına cevaz veremez ve parti üyesi yüksek öğretim elemanlarının yüksek öğretim kurumlarında uyacakları esasları belirler.

Yüksek öğretim öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

Siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

Madde 68 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 77 - Parti kurma ve partilere girme hakkı

1961 Anayasasının 56 ncı maddede düzenlenen siyasî partilerin kurulması ve siyasî partilere girip çıkma serbestisi bu maddede aynen muhafaza edilmiştir.

Siyasî partilerin demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsuru olduğu yeniden vurgulanmış ancak ister muhalefette ister iktidarda olsunlar deyimine ihtiyaç duyulmamıştır. Demokraside partiler demokrasi kuralları içinde muhalefet ve iktidar partisi rolünü oynarlar.

Siyasî partilerin kuruluşunda tüzük ve programlarının uyacağı esasları Anayasada belirtmek uygun görülmüştür., Kurulusta siyasî partilerin tüzüklerinin ve programlarının uyacağı esaslar 77inci madde 4 üncü fıkrasında gösterilmiştir.

77 inci madde son fıkrası Türkiye'de kurulması yasak olan siyasî partileri belirtmiştir.

1961 Anayasasında, Anayasanın sağa ve sola ve ne oranda açık olduğu ilk yıllardan beri tartışma konusu olmuştur. Bu nedenle bu gibi tartışmalara son vermek için, Türkiye'de bundan böyle sınıf ve zümre esasını, komünizmi, faşizmi, teokrasiyi, ve herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi esas alan siyasî partinin kurulamayacağını kabul etmiştir.

Türkiye'de demokrasinin bu sistemleri amaçlamadığı ve Türk Milletinin bu düşünceleri savunan sistemlere ihtiyacı olmadığı; Atatürk ilkeleri ışığında bir demokrasinin bu düşünceleri reddettiği sonucuna varılmıştır. Türk Milletinin bu düşüncelere dayanan sistemlerden uzak olan bir demokrasi ile daha rahat ve huzur içinde kendi birlik ve beraberliğini koruyacağını ve bağımsız kalacağı ve kalkınmasını yapabileceği sonucuna varılmıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 68 - Danışma Meclisinin 77 ncı maddesi 68 inci madde olarak düzenlenmiş ve parti üyesi olabilmek için seçmen yaşında olduğu gibi yirmibir yaşını ikmal etme koşulu getirilmiştir. Ayrıca, maddeye ilâve edilen bir fıkra ile siyasî partilerin kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri şekilde yan kuruluşlar meydana getiremeyecekleri, vakıf kuramayacakları ve yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamayacakları hükmü eklenmiştir.

Maddeye eklenen diğer bir fıkra ile de siyasî partilere giremeyecek kamu görevlileri belirtilmiştir. Bu fıkra da bir taraftan sayma sistemine gidilirken, diğer taraftan değişik yorumlara sebebiyet verilmemesi amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri deyimine madde metninde yer verilmiştir. Ayrıca, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ile öğrenciler ve Silahlı Kuvvetler mensuplarının da siyasî partilere giremeyecekleri açık bir şekilde belirtilmiştir.

GEREKÇE (23.7.1995- 4121/6 md.)

Teklifin 8 inci maddesi ile T. C. Anayasasının 68 inci maddesinin birinci fıkrasındaki siyasî partilere üyelik yaşı 18 olarak değiştirilmiş, dördüncü ve beşinci fıkralar birleştirilerek yeniden düzenlenmiş, altıncı fıkra madde metninden çıkartılmış, son fıkradaki yüksek öğretim kuruluşlarındaki

öğretim elemanları ibaresi fıkradan çıkartılarak, "öğrenciler" ibaresi "yükseköğretim öncesi öğrencileri" olarak değiştirilmek suretiyle fıkra yeniden düzenlenmiştir.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (23.7.1995- 4121/6 md.)

Komisyonumuz metninin 7 nci maddesine eş düşen Teklifin 8 inci maddesinin ilk fıkrası, Anayasanın 68 inci maddesinin ilk fıkrasındaki partiye üye olma yaşını yirmibirden; doldurmuş olması şartıyla onsekiz yaşa indirmiştir. Gerçekten, seçmen yaşı ile partiye üye olma yaşının aynı olması mantığın gereğidir.

Teklifin aynı maddesi, Anayasanın bu maddesinin ikinci fıkrasını aynen muhafaza etmek' te ve üçüncü fıkrasında "Anayasa" kelimesi yerine "Anayasa ilkeleri" ibaresini kullanmaktadır. Bir siyasi partinin Anayasanın değişmez hükümleri dışındaki hükümlerinde değişiklik yapılmasını isteyebilmesi doğal ise de, Anayasa hükümleri yürürlükte oldukça, bu hükümlerin tümüne riayet etmekle yükümlü olduğu da kuşkusuzdur. Komisyonumuz bu gerekçe ile, Anayasada mevcut metni aynen muhafaza etmiştir.

Teklif, ayrıca Anayasanın aynı maddesinin dördüncü fıkrasını aynen muhafaza ettikten sonra, bu fıkra partilerin sınıf, zümre veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlamayı yasaklayan bir cümle eklemiştir. Komisyonumuz, Anayasada mevcut metni, milli ve lâik demokratik devleti bütün unsurlarıyla tanımlayan bir yazma kavuşturmayı uygun görmüş ve aynı zamanda, Teklifte bu fıkraya eklenen ve mevcut metnin beşinci fıkrasını az farklı bir yazımla tekrarlayan cümleyi aynen benimserken, bu fıkraya ayrıca partilerin suç işlemeyi amaçlayamayacakları ve teşvik edemeyecekleri yolunda bir hüküm eklenmesini uygun görmüştür. Tabiatıyla, bu metin, siyasi partilerin Anayasanın 13 üncü maddesinden doğan genel sınırlamalara tâbi olmayacakları ve bu hususların kanunla düzenlenemeyeceği anlamına gelmez.

Teklifin bu maddesinin beşinci fıkrası, Anayasanın aynı maddesinin son fıkrasını değiştirmekte ve bu değişikliğe paralel olarak altıncı fıkrasında yüksek öğretim elemanlarının partilere üye olabilmelerine kural itibariyle cevaz vererek bu hakkın kanunla düzenlenmesini öngörmektedir. Komisyonumuz, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim ve araştırma elemanlarının partilere üye olabilmelerinin, yükseköğretimi bilimsel nesnellik ilkesine uygun olmaktan çıkaracağı yolunda toplumda ciddi kuşkular yaratabileceği mülahazasıyla bu değişikliği benimsemeyi reddetmiştir. Bu hüküm tabiatıyla Yükseköğretim elemanlarının akademik hürriyetten doğan fikir açıklama ve bilimsel araştırma serbestliklerini siyasî konularda da tam olarak kullanabilmelerine engel olmayacaktır. Buna karşılık Komisyonumuz, Teklifte olduğu gibi, yükseköğretim öğrencilerinin partilere üye olma hakkını tanımış ve ayrıca, bu hakkın kanunla düzenlenmesini öngörmüştür. Komisyonumuz, Anayasanın bu hükmünü kanun tekniğine daha uygun biçimde kaleme almıştır.

Anayasanın aynı maddesinin partilerin yurt dışında örgütlenmelerini ve faaliyette bulunmalarını, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri yan kuruluşlar kurmalarını yasaklayan altıncı fıkrasını kaldırmış olup, Komisyonumuz da aynı görüşü paylaşmaktadır.

Teklifin aynı maddesinin son fıkrası, Anayasanın adı geçen maddesine, partilere Devlet yardımı yapılacağına dair bir hüküm eklemiştir. Komisyonumuz, bu ilkeyi aynen benimsemiş ve ayrıca, partilerin kanuna ve tüzüklerine uygun olarak üyelerinden aldıkları aidat ve kurulma döneminde kurucuların kanuna uygun olarak yaptıkları bağışlar dışında bağış ve sair mali yardım alamayacaklarına ilişkin bir hüküm eklemiştir. Partilerin finansmanında memleketimizde öteden beri mevcut olan ve kamu ahlakının gerilemesine yol açan kötü uygulamaların önlenmesinde böyle bir yasağın önemli bir katkısı olacaktır.

B. Siyasi partilerin uyacakları esaslar

Madde 69 - (Değişik madde: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 7)

Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.

Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir.

Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir. (Ek cümle: 03.10.2001 - 4709

S.K/Madde 25) Bir siyasi parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarıncaya kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

(Ek fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 25) **Anayasa Mahkemesi**, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasi partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.

Bir siyasi partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.

(Değişik fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 25) **Siyasi partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.**

Madde 69 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 78 - Partilerin uyacakları esaslar

Bu madde de siyasî partilerin kurulduktan sonra, ister muhalefette ister iktidarda olsunlar siyasî faaliyette bulunurlarken uyacakları esasları tespit etmektedir.

1961 Cumhuriyet Anayasasının 57 inci maddesi bu hususta hükümler koymuşsa da bu yeterli olmamıştır. Siyasî partiler her durum ve vaziyette bütün faaliyetlerinde tüzük ve programlarına ve Anayasanın 13 üncü maddesinin dışına çıkamazlar.

1961 - 1980 dönemindeki uygulamada siyasî partilerin faaliyetlerinde kendilerine destekçi demekler, sendikalar, vakıflar, meslekî kuruluşlar, kooperatifler ve çeşitli kuruluş ve birlikler bularak bunları kendi politikalarına alet ettikleri veya onların etkisi altında kaldıkları görülmüştür.

Bunları önlemek için siyasî partilerin kendi politikalarını yürütmek ve güçlendirmek amacıyla demek, sendika, vakıf, kooperatif ve diğer kuruluşlarla maddî ve manevî yönlerden güçbirliği yapmamaları esası kabul edilmiştir.

Siyasî partilerin, parti içi demokrasiye uyacaklarını belirten bir hükme yer vermek de gerekli görülmüştür. Siyasî partilerin bütün bu yönleri ile faaliyetlerinin Anayasa, kanunlar ve kendi tüzük ve programlarına uyup uymadığını devamlı denetleme ve bunlar hakkında Anayasa ve kanunlara uymadığı takdirde dava açma ve hatta kapatma talep etme yetki ve görevi Cumhuriyet Başsavcılığına verilmiştir.

Siyasî partilerin malî denetimi ve faaliyetlerinin Anayasa, kanunlar, içtüzük ve programlarına uymadığı zaman Cumhuriyet Başsavcısı tarafından açılacak siyasî partileri kapatma davasına Anayasa Mahkemesinin görevlendirilmesi yine korunmuştur.

Geçmiş uygulamalarda ortaya çıkan sonuç şunu göstermektedir ki kapatılan siyasî partilerin yöneticileri ve kurucuları partilerin kapatılmasına rağmen kendileri siyasî faaliyete devam etmişler; kurulmuş partilere girerek eskisinden daha güçlü bir şekilde Lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı siyasî parti faaliyetler sürdürmüşlerdir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan siyasî partilerin kapatma kararında sorumlu görülen kurucu veya genel merkez yöneticilerinin başka Mm ve programlarla da olsa siyasî parti kuramayacakları ve kurulmuş partilerde yönetim ve denetim görevi alamayacakları mahkemece kararlaştırılır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 69 - Danışma Meclisince kabul edilen 78 inci maddenin ikinci fıkrasında yer alan «..... ile maddi ve manevî yönlerden güç birliği yapamazlar» ibarelerine açıklık getirilerek «..... ile siyasî ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar. Bunlardan maddî yardım alamazlar.» şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Ayrıca, «Anayasa Mahkemesinin kararında, partinin kapatılmasına fiil ve beyanlarıyla sebebiyet verdikleri belirtilen parti kurucuları genel merkez yönetim organları üyeleri, başka isim ve programlarla da olsa yeni parti kuramazlar ve kurulmuş partilerde yönetim ve denetim görevi akmazlar.» şeklindeki yedinci fıkra temelli kapatılan siyasî partiler hakkında yapılacak uygulamayı kesin hatlarıyla belirlemek için yeni baştan düzenlenmiştir. Maddeye eklenen yeni bir fıkra ile de siyasî partilerin yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlar ile yabancı ülkelerdeki demek ve gruplardan malî yardım alamayacakları, bunlardan herhangi birinin karar veya talimatlarının bağlayıcılığını kabul edemeyecekleri hükmü getirilmiştir.

GEREKÇE (23.7.1995- 4121/7 md.)

Teklifin 9 uncu maddesi ile T. C. Anayasasının 69 uncu maddesinin birinci fıkrası değiştirilmiş, ikinci fıkra madde metninden çıkartılmış, üçüncü, altıncı ve son fıkra dışındaki diğer fıkralar da değiştirilerek yeniden düzenlenmiştir.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (23.7.1995- 4121/7 md.)

Komisyonumuz metninin 8 inci maddesine eş düşen Teklifin 9 uncu maddesi, Anayasanın 69 uncu maddesini değiştirmektedir. Anayasanın 69 uncu maddesinin ilk fıkrası, siyasi partilerin faaliyetlerini tüzük ve programlarına göre yürütmelerini emretmiştir. Aynı hükmün, Teklifin bu maddesinin ilk fıkrasında da yer almaktadır. Partilerin kanunun emredici hükümlerine uygun olması gereken tüzüklerine göre faaliyette bulunmaları doğaldır ve bu husus Anayasa Mahkemesince denetlenmeye devam olunacaktır. Fakat, bu denetim, tüzüğün ve tüzük gereğince yapılacak veya yapılabilecek çalışmaların kanuna uygunluğu noktasında düğümlenir. Partinin kendi tüzüğüne riayet edip etmemesi kanunun emredici hükümlerine aykırılık oluşturmadığı ölçüde bu faaliyetler Anayasa Mahkemesince kanunun öngördüğü yaptırımlara hedef tutulmamalıdır. Bunun gibi, bir parti, programına uymaya kendisi açısından yükümlüdür. Partinin tüzüğü gibi programı da Anayasa ve kanunla partiler için konan yasaklara veya emredici hükümlere aykırıysa, parti esasen Anayasa Mahkemesince temelli olarak veya basit olarak kapatılacaktır. Ancak, partinin kendi programına uymaması halinde bu riayetsizliğin Anayasadaki yasaklara ve kanundaki emredici hükümlere aykırı olmaması takdirinde partinin herhangi bir yaptırımla karşılaşması için sebep yoktur. Parti bu tür bir riayetsizliğin bedelini siyaset alanında öder veya ödemez bu husus kamu düzenini ilgilendirmez. Komisyonumuz, değişiklik Teklifini ve Anayasanın söz konusu hükmünü bu yönde tadil etmiştir.

Teklif, Anayasanın aynı maddesinin aynı fıkrasında Anayasanın 14 üncü maddesindeki esaslara uyma yükümüne ilişkin ibareyi de kaldırmıştır. Komisyonumuz, siyasi partilerin yeni kaleme aldığı 68 inci maddede yer alan ilkelere uyması gerektiğini metne açıklıkla koymak suretiyle, partilerin temelli kapatılmasını sadece bu ilkelere uyulmaması halinde öngörmüş ve diğer hallerde öngörmemiştir. Temelli kapatmanın partinin tekrar kurulamaması demek olduğu da metinde belirtilmiştir.

Aynı sistematığe uygun olarak Komisyonumuz, siyasi partilerin bu ilkelere uygun hareket etmelerinin iki ayrı şeklini açıkça düzenlemiştir. Bunlardan birincisi, partinin tüzük ve programının bu ilkelere aykırı olmasıdır. İkinci durum ise, partinin beyan ve eylemlerinin bu ilkelere aykırı olmasıdır. Bu iki durum, Anayasanın mer'î metninde de, Teklifte de birbirinden yeteri açıklıkla ayrılmamıştır. Komisyonumuz, bu ayrımı yapmış ve ikinci halde temelli kapatmayı ancak partinin bu tür eylemlerin işlendiği bir odak haline gelmiş olmasına bağlamıştır. Bu hüküm Federal Almanya Anayasasının 18 inci maddesinden esinlenmiş olup, partilere çok daha sağlam hukuki teminat getirmektedir.

Temelli olsun, basit olsun, partileri hedef alan kapatma kararları ancak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak verilebilecektir. Bu kural herhangi bir şekilde değişikliğe uğratılmamaktadır.

Anayasanın adı geçen maddesinde yer alan bir hükme göre, temelli kapatılan bir siyasi partinin mensuplarının üye çoğunluğunu oluşturduğu yeni bir parti de temelli kapatılacaktır. Teklif, bu hükmü kaldırmaktadır. Bu hususun tespitinin çok zor olduğu gerekçesiyle, Komisyonumuz, bu kuralın kaldırılmasını uygun görmüştür.

Anayasanın adı geçen maddesinde yer alan bir diğer hükme göre ise, temelli kapatılan bir partinin kurucuları ve her kademedeki yöneticileri yeni bir partinin kurucusu, yöneticisi ve deneticisi olamazlar. Teklif, bu kuralı daha uygun biçimde kaleme almış ve bu yasağı bir yasama dönemiyle sınırlandırmıştır. Komisyonumuz bu kuralı kapsam bağlamında genişletmiş; süre bağlamında ise sarıhaştırmıştır. Gerçekten, süre açısından yasayı yasama dönemine bağlamak çeşitli eşitsizlikler doğurabilir. Bu sebeple, Komisyonumuz "yasama dönemi" tabiri yerine "beş yıl" süreyi yasak süresi olarak benimsemiş ve bu sürenin başlangıcını da Anayasa Mahkemesi kararının Resmî Gazetede yayımlanma tarihi olarak göstermiştir. Diğer taraftan, Komisyonumuz partinin temelli kapatılmasına beyan ve faaliyetleriyle sebep olan bütün üyelerini bu yasağın kapsamı içerisine almayı, hem işin icabına, hem de eşitlik ve hakkaniyet gereklerine uygun bulmuştur.

Komisyonumuz, yabancılardan bağış alma yasağını partiler için muhafaza ederken Teklifin bu konudaki metnini alışılmış hukuki terimlerle kaleme almıştır.

Komisyonumuz, partilerin kuruluşu, çalışmaları, denetlenme ve kapatılmalarının kanunla düzenlenmesi yolundaki kuralı muhafaza ederken, bu kanunun kapsamına partilerin seçim harcamalarını da almıştır. Partilerin seçim harcamaları düzenlenirken adayların kişisel seçim harcamalarını düzenlemesiz bırakmanın maksada ulaşılmasını engelleyeceği gerekçesiyle de Komisyonumuz, adayların seçim harcamalarının da denetlenmesinin kanuni düzenleme içinde yer almasını gerektiren Teklif metnini benimsemiştir. Komisyonumuz ayrıca, partilerin ticari faaliyette bulunamayacakları hususunun da Anayasada yer almasını gerekli görmüştür. Komisyonumuz ayrıca, partilerin mal edinimleri, gelirleri ve giderlerinin Anayasa Mahkemesince etkili bir biçimde denetlenebilmesinin ve gereken hallerde yaptırım uygulanabilmesinin başlıca şartının, bu konuda asgari bazı ölçütlerin Anayasada ve anayasal esaslara dayanarak kanunda yer alması gerektiğini düşünerek, partilerin gelir ve giderlerinin amaçlara uygun olmasını bir ilke olarak kabul etmiştir. Teklifte yer alan, Anayasa Mahkemesinin bu denetimi yaparken Sayıştayın yardımını alabilmesi hususu da Komisyonumuzca benimsenmiştir.

Teklif, ayrıca siyasi partiler aleyhine açılan kapatma davalarında hakkında dava açılmış olan partinin genel başkanının da dinlenmesi mecburiyeti getirmektedir. Komisyonumuz bu Teklifi benimserken parti genel başkanlığının dinlenmesinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının dinlenmesinden sonra olmasını da karara bağlamıştır. Bu suretle, son sözün savunmaya ait olduğu ilkesine uyulmuş olacaktır. Bu kural, Teklifin ve Komisyon metninin 19 uncu maddesinde yer almaktadır.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/25 md.)

Bu maddede öngörülen değişiklikle odağa kriterler getirilmekte, siyasî partiler için kapatmanın yanı sıra devlet yardımından yoksun bırakılma yaptırımı öngörülmektedir.

IV. Kamu hizmetlerine girme hakkı

A. Hizmete girme

Madde 70 - Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

Madde 70 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 79 - Hizmete girme

Kamu hizmetlerine girme vatandaşların en tabii hakkıdır. 1961 -1980 arası, siyasî partilerin, uygulamada pek titizlik göstermedikleri bir maddedir. Prensip olarak, kamu hizmetlerine girme hakkı 1961 Anayasasında olduğu gibi aynen muhafaza edilmiştir. Ancak Kamu hizmetine alınacak

memur ve kamu görevlileri ile ilgili düzenlemede bu hakkın kötüye kullanılmasını önleyecek hükümler getirilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Kamu hizmetlerine girme vatandaşların en tabii hakkıdır. 1961-1980 arası, siyasî partilerin, uygulamada pek titizlik gösteremedikleri bir maddedir. Prensip olarak, kamu hizmetlerine girme hakkı 1961

Anayasasında olduğu gibi aynen muhafaza edilmiştir. Ancak kamu hizmetine alınacak memur ve kamu görevlileri ile ilgili düzenlemede bu hakkın kötüye kullanılmasını önleyecek hükümler getirilmiştir.

B. Mal bildirimi

Madde 71 - Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekrarlanma süreleri kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.

Madde 71 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 80 - Mal bildirimi

Kamu hizmetine girenlerin mal bildirimi aynen muhafaza edilmiştir. Ayrıca bu maddeye bir yenilik getirilmiştir. Kamu hizmetlilerinin girişten sonra görev sırasında da mal bildiriminde bulunmaları uygun olacağı düşünüldükçe, bu bildirimin tekrarlanması Anayasada yer almış bunun tekrarlanma süreleri kanuna bırakılmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Kamu hizmetine girenlerin mal bildirimi aynen muhafaza edilmiştir. Ayrıca bu maddeye bir yenilik getirilmiştir. Kamu hizmetlilerinin girişten sonra görev sırasında da mal bildiriminde bulunmaları uygun olacağı düşünüldükçe, bu bildirimin tekrarlanması Anayasada yer almış, bunun tekrarlanma süreleri kanuna bırakılmıştır.

V. Vatan hizmeti

Madde 72 - Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

Madde 72 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 81 - Vatan hizmeti

Madde vatan hizmeti kenar başlığı ile 1961 Anayasasının 60 ıncı maddesinde belirtilen ilkedir, aynen alınmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Madde vatan hizmeti kenar başlığı ile 1961 Anayasasının 60 ıncı maddesinde belirtilen ilkedir, aynen alınmıştır. (*)

(*) 1961 Anayasasının "Milli Savunma Hak Ve Ödevi" başlıklı 60 ıncı maddesinin gerekçesi:

Vatandaşın en başta gelen ödevlerinden biri olan askerlik yükümünün, hemen bütün Anayasalarda olduğu gibi, tasarıda da belirtilmesi lüzumu izahtan varestedir.

MKG ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 72 - Vatan hizmetini düzenleyen Danışma Meclisinin kabul ettiği 81 inci maddede yer alan «..... ne şekilde yerine getirileceği» deyişi «..... ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı» şeklinde değiştirilmiştir. Yabancı ülkelerde işçi sıfatı ile çalışmakta olan ve oturma hakkına sahip bulunan askerlik yükümlüsü işçilerin, belli miktarda yabancı ülke parasını ödemeleri ve iki aylık askerlik temel eğitimine tabi tutulmaları suretiyle, vatan ödevini yerine getirmiş sayılacakları kabul edilmektedir. Buna benzer şekilde vatan ödevinin yerine getirilmiş sayılacağı hallerin gelecekte kanunlarla düzenlenmesine imkân vermek ve kanun koyucuya bu yönden ışık tutmak amacıyla maddede gerekli değişiklik yapılmıştır.

VI. Vergi ödevi

Madde 73 - Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi

ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 73 - Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir.

Madde 73 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 139 - Vergi ve benzeri malî yükümlülükler

Vergi ve benzeri malî yükümlülüklerin adaletli ve dengeli dağılımı ilkesi getirilmiştir.

Vergi yükünün muaflığı ve istisnaların zamanla artan oranla düşmesini engellemek üzere, kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilmesi ilkesi kabul edilmiştir. Bakanlar Kurulu bu yetkisini amaç kanununda gösterilen unsurlar içinde kullanabilir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Vergi ve benzeri malî yükümlülüklerin adaletli ve dengeli dağılımı ilkesi getirilmiştir.

Vergi yükünün muaflığı ve istisnaların zamanla artan oranla düşmesini engellemek üzere, kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilmesi ilkesi kabul edilmiştir. Bakanlar Kurulu bu yetkisini amaç kanununda gösterilen unsurlar içinde kullanabilir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 73 - Danışma Meclisince, Dördüncü Kısımda Malî ve İktisadî Hükümler arasında kabul edilmiş bulunan vergi ve benzeri malî yükümlülükler kenar başlıklı 173 üncü madde, verginin bir ödev olması nedeniyle, vergi ödevi kenar başlıklı 73 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı

Madde 74 - Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

(Mülga 3. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 8)

(Ek 4. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 8) Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

(Ek 5. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 8) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikayetleri inceler.

(Ek 6. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 8) Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

(Ek 7. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 8) Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Madde 74 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 82 - Dilekçe hakkı

Vatandaşın en tabii hakkı olan dilekçe hakkı 1961 Anayasasındaki şekli ile aynen alınmıştır. Getirilen yenilik, bu hakkın kapsamının kullanma biçiminde ve istisnalarının kanunla, düzenleneceği şeklindeki ilavedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Vatandaşın en tabii hakkı olan Dilekçe hakkı 1961 Anayasasındaki şekli ile aynen alınmıştır. Getirilen yenilik, bu hakkın kapsamının kullanma biçiminin ve istisnalarının kanunla, düzenleneceği şeklindeki ilavedir. (*)

(*) 1961 Anayasasının "Dilekçe Hakkı" başlıklı 62 nci maddesinin gerekçesi:

Vatandaşın en eski siyasi hakları arasında yer alan dilekçe hakkı, birçok tenkitlere rağmen, modern Anayasalarda yer almaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan yeni Alman, İtalyan, Yunan ve Japon Anayasalarını misal olarak zikredebiliriz. Bu sebeple, 1924 Anayasasının 82 nci maddesindeki esaslar tasarıda da yer almıştır. 133 üncü maddenin üçüncü fıkrasındaki hükmün bu hakkı da kayıtlı olduğu tabiidir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 74 - Dilekçe hakkına ilişkin Danışma Meclisinin 82 nci maddesi redaksiyona tabi tutularak yeniden düzenlenmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/26 md.)

Karşılıklılık esası gözetilmek kaydı ile Türkiye'de ikamet eden yabancılara da dilekçe hakkı tanınmaktadır.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/8 md.)

Bireylerin, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen iş ve işlemlerle ilgili olarak bilgi edinebilmesi, kamu yönetiminde şeffaflığın sağlanması bakımından büyük öneme sahiptir. Bilgi edinme hakkı, bu konuda çıkarılan özel bir Kanunla düzenlenmiş bulunmasına rağmen, Anayasada bu hakkı doğrudan düzenleyen açık bir hüküm yer almamaktadır. Günümüz toplumunda büyük önemi haiz olan bu hakkın garanti altına alınmasının ileri bir adım olacağı düşünüldüğünden, maddede yapılan değişiklikle bilgi edinme hakkı, Anayasada açıkça düzenlenmektedir.

Öte yandan, maddeyle, Kamu Denetçiliği Kurumunun kurulması öngörülmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu, bireylerin idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetlerini incelemekle görevlendirilmektedir. Pek çok Avrupa ülkelerinde işletilen bu müessesenin, idarenin işleyişi konusunda standartlar oluşturacağı, ilkeler belirleyeceği ve önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumunun kurulup faaliyete geçirilmesi, Avrupa Birliği Müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programının da bir gereğidir. Bu kapsamda, idarenin işleyişi ile ilgili olarak, bireylere, kamu denetçisine başvurma hakkı getirilmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulması öngörülen Kamu Denetçiliği Kurumunda görev yapacak Kamu Başdenetçisinin seçimine ilişkin anayasal esaslar düzenlenmektedir. Bunların yanında, Kamu Denetçiliği Kurumuna ilişkin diğer hususların kanunla düzenleneceği hükme bağlanmaktadır.

Bilindiği gibi konuyla ilgili Kanun daha önce yürürlüğe girmiş olmasına rağmen, anayasal dayanağının bulunmadığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir. Sorun, Anayasa normu düzeyinde ve kurulu iktidarı bağlar şekilde çözüme kavuşturulmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/8 md.)

Teklifin Anayasanın 74 üncü maddesini değiştirerek kamu denetçiliğine anayasal dayanak getirilmesini öngören çerçeve 9 uncu, Milletvekiliğinin düşmesini düzenleyen 84 üncü maddesinin, partisinin kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan milletvekillerinin, milletvekiliğinin düşmesini öngören son fıkrasını kaldıran çerçeve 10 uncu, TBMM Başkanlık Divanının görev süresini düzenleyen bu amaçla 94 üncü Maddesinde değişiklik içeren çerçeve 11 inci Maddeleri Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ KISIM: CUMHURİYETİN TEMEL ORGANLARI

BİRİNCİ BÖLÜM: Yasama

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi

A. Kuruluşu:

Madde 75 - (Değişik madde: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 8)

Türkiye Büyük Millet Meclisi, genel oyla seçilen beşyüzelli milletvekilinden oluşur.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 75 - (Değişik madde: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 8)

Türkiye Büyük Millet Meclisi, genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşur.

Madde 75 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 83 - Türkiye Büyük Millet Meclisi

1961 Anayasasında TBMM Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere ilki meclisli bir yasama organı olarak kurulmuştu.

1961 - 1980 arası uygulama bu düzenlemenin büyük bir yarar getirmedigini ortaya koymuştur. Her ne kadar klasik parlamenter sistemde iki meclisli yasama organı var ise de çağdaş parlamentolarda bu anlayış eskimiştir.

1961 Anayasasındaki düzenleme Cumhuriyet Senatosu, ne hükümetin kuruluşunda ve düşürülmesinde, ne de diğer yasama görev ve yetkilerin kullanılmasında önemli bir rol oynamamakta idi. Ayrıca Kanunların yapılışında zaman kaybına da neden olmakta idi.

Kuruluş bakımından da millet iradesine dayanmadan Cumhuriyet Senatosu üyeliğinin kazanılmasına yer veren bir medisti.

Yirmi yıllık uygulamada Cumhuriyet Senatosunun siyasî uyumsuzlukların çözümünde de önemli bir rolü olmadığı görülmüştür.

Ayrıca iki meclisli yasama organı olarak tarihî ve federal yapıdan kaynaklanmaktadır.

Cumhuriyetin kuruluşunda da 2inci Meclise bütün bu nedenlerle ihtiyaç duyulmamıştı.

Bütün bu haklı nedenler yasama organının tek meclisli bir yasama organı olarak düzenlenmesini gerektirmiştir.

TBMM'nin milletçe genel oyla seçilen dörtyüz milletvekilinden kurulması uygun görülmüştür.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 75 - Türkiye Büyük Millet Meclisinin milletçe genel oyla seçilen üye sayısının dörtyüzeli yerine, Danışma Meclisi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği gibi dörtyüz olması esası benimsenerek Danışma Meclisince kabul edilen 83 üncü madde 75 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

GEREKÇE (23.7.1995- 4121/8 md.)

Bu madde ile TBMMnin üye sayısı 450'den 600'e çıkarılmaktadır. Ülkemizin artan nüfusuna paralel olarak temsilcilerinin sayısında bir artış vatandaşlarımızın ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilmek açısından gerekli görülmüştür.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (23.7.1995- 4121/8 md.)

Anayasa Komisyonu 27.6.1995 tarihli toplantısında, İltüzüğün 89 uncu maddesine göre geri aldığı 7.11.1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifine ait Raporunun 9, 11, ve 14 üncü maddelerini, Genel Kurulda verilen bütün önergeleri de dikkate alarak incelemiştir.

9 uncu madde ile değiştirilen Anayasanın 75 inci maddesinin birinci fıkrasında milletvekili sayısını belirleyen "altıyüz" ibaresini "beşyüzelli" olarak kabul etmiş ve ikinci fıkrayı metinden çıkartmıştır.

B. Milletvekili seçilme yeterliliği

Madde 76 - Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, askerlikle ilişkili olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

Madde 76 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 84 - Milletvekili seçilme yeterliliği

1961 Anayasasının 68 inci maddesinde düzenlenen Milletvekili seçilme yeterliliğinin, TBMM'nin kuruluşundan hemen sonra gelmesi uygun görülmüştür.

Milletvekili seçilebilmek için 1961 Anayasasındaki seçilme yaşı olan 30 yaş uygun görülmüştür.

Seçilebilmek için bu günün Türkiye'sinde sadece okuma yazma bilmenin yeterli olması şartı değiştirilmiş bunun yerine en az sekiz yıllık öğrenim görme şartı getirilmiştir.

1961 Anayasasında seçilmeyi önleyen sebeplerin birçoğu korunmuştur. Ancak bu alanda bazı değişikliklerin yapılması uygun görülmüştür.

Bu değişiklikler :

1. 5 yıl hapis cezasına çarptırılanlar hapis cezasının 6 aya indirilmesi. Ağır hapis cezasına hüküm giyenlerin de 6 ay ağır hapisden başlamaları uygun görülmüştür.

2. Kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından hüküm giyenler de seçilme yeterliliğini kaybedenler arasına dahil edilmişlerdir.

3. Ayrıca bu Anayasanın 13 üncü maddesi hükmü uyarınca temel hak ve özgürlüklerinden birini kaybetmiş bulunanların da milletvekili seçilmemeleri uygun görülmüştür.

Hükümlü olmaları nedeniyle milletvekili seçilme yeteneğini kaybedenlerin affa uğramış olsalar da bir daha milletvekili seçilme haklarını kazanmaları önlenmiştir.

Kamu hizmetlerinde görev alanların Milletvekili seçilme şartlarının düzenlenmesinin kanuna bırakılması uygun görülmüştür. Ancak Hâkimler, Subaylar, Askerî memur ve astsubaylar ile kolluk görevlilerinin mesleklerinden çekilmedikçe aday olmaları uygun görülmemiştir. Zira 1961 - 1980 arası uygulamalarda bu nitelikteki kamu hizmetlilerinin önemli görevler gördükleri bu nedenle bir siyasî partiden veya serbestçe aday olmaları mesleklerinden çekilmelerine bağlanması uygun görülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 68 inci maddesinde düzenlenen Milletvekili seçilme yeterliliğinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşundan hemen sonra gelmesi uygun görülmüştür.

Milletvekili seçilebilmek için 1961 Anayasasındaki seçilme yaşı olan 30 yaş uygun görülmüştür. Seçilebilmek için bugünün Türkiye'sinde sadece okuma yazma bilmenin yeterli olması şartı değiştirilmiş bunun yerine en az ilkokul mezunu olma şartı getirilmiştir.

1961 Anayasasındaki seçilmeyi önleyen sebeplerin birçoğu korunmuştur. Bunlara ilaveten yapılan bazı değişiklikler olmuştur. Bunlar da cezanın ağırlığında ve suçun yüz kızartıcı ve topluma zarar verici olmasına yönelik karakterde olanlara ağırlık verilmiştir.

Bu nedenle 1961 Anayasasında beş yıldan fazla hapis cezasıyla cezalandırılanlar yerine iki yıldan fazla hüküm giyenler seçilemez duruma getirilmiştir.

Suç çeşitlerinden de 1961 Anayasasında mevcut olanlara ilave kaçakçılık, resmî ihale ve alım, satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından hüküm giyenler de seçilme yeterliliğini kaybedenler arasına dahil edilmişlerdir.

Ayrıca bu Anayasanın 13 üncü maddesi hükmü uyarınca temel hak ve özgürlüklerinden birini kaybetmiş bulunanların da milletvekili seçilmemeleri uygun görülmüştür.

Hükümlü olmaları nedeniyle milletvekili seçilme yeteneğini kaybedenlerin affa uğramış olsalar da bir daha milletvekili seçilme haklarını kazanmaları önlenmiştir.

Kamu hizmetlerinde görev alanların Milletvekili seçilme şartlarının düzenlenmesinin kanuna bırakılması uygun görülmüştür. Ancak Hâkimler, Silahlı Kuvvetler mensupları, mesleklerinden çekilmedikçe aday olmaları uygun görülmemiştir. Zira 1961-1980 arası uygulamalarda bu nitelikteki kamu hizmetlilerinin önemli görevler gördükleri bu nedenle bir siyasî partiden veya serbestçe aday olmaları mesleklerinden çekilmelerine bağlanması uygun görülmüştür.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 76 - Danışma Meclisi tarafından kabul edilen (milletvekili seçilme yeterliği kenar başlıklı 84 üncü madde yeni baştan düzenlenmiş ve milletvekili olmaya engel mahkûmiyetler açık bir şekilde belirtilmiş, ayrıca Danışma Meclisince kabul edilen maddenin son iki fıkrası birleştirilip kamu görevlileri bakımından daha kapsamlı bir düzenleme yapılmak suretiyle yalnız hâkimlerle Silahlı Kuvvetler mensupları değil yeni düzenlemede gösterilen tüm kamu görevlilerinin görevlerinden çekilmedikçe aday olamayacakları ve milletvekili seçilemeyecekleri hükmü getirilmiştir.

GEREKÇE (27.12.2002- 4777/1 md.)

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının "Milletvekili Seçilme Yeterliliği"ni düzenleyen 76 ncı maddesinin ikinci fıkrasında geçen "ideolojik veya anarşik eylemlere" ibaresi "terör eylemlerine" şeklinde değiştirilmekte ve "affa uğramış olsalar bile" ibaresi metinden çıkartılmaktadır. Terör eylemleri Terörle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanununda tanımlanmış eylemlerdir.

GEREKÇE (5.10.2006-5551/1 md.)

Seçme ve seçilme haklarının kullanımına ilişkin yol ve yöntemler, sınırlamalar ve şartlar, rejimin demokratikliğinin derecesini yansıttığı kabul edilmiştir.

Başta batı demokrasilerinde olmak üzere dünyanın çoğu ülkesinde seçme hakkıyla birlikte seçilme hakkı aynı yaş sınırlamasına tâbi tutulmuş ya da bu yaştan yalnızca birkaç yaş üzerinde bir sınır gösterilmiştir.

Avrupa Birliğine aday olan ülkemizin adaylık konumunu güçlendirebilmesi için öncelikle üyesi bulunduğu Avrupa Konseyine ilişkin standartları yerine getirmesi yerinde olacaktır.

Ülkemizin nüfusunun demografik yapısı da sosyolojik ve siyasî bir gerçeklik olarak seçilme yaş haddinin aşağı çekilmesini desteklemektedir. Toplumun demografik yapısına baktığımız zaman genç bir nüfusa sahip olduğumuz görülmektedir. Çalışan kesimin çok önemli bir yüzdesini otuz yaş altındaki insanlar oluşturuyorsa, toplum bu yaş kesiminin taleplerine bakarak bir ölçüde yönelmeli, toplumun yönelişlerini de Türkiye Büyük Millet Meclisinde somutlaştırmalıyız. Gençliğin etkisinin, etkinliğinin ve katılım isteğinin çok arttığı bir çağda hele nüfusunun % 60'ının otuz yaş altında olduğu bir ülkede, milletvekilliği için otuz yaş tabanı çok yüksektir. Bu nedenle milletvekilliği seçilme yaşı otuzdan yirmibeşe indirilmelidir.

C. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi

Madde 77 - Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleridört yılda bir yapılır. Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi

Madde 77 - (Değişik madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 4)

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır.

Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır.

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 89 - Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi**

1961 Anayasasının 69 uncu maddesinin karşılığı olan bu madde Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim döneminin her beş yılda bir yapılacağı yenilik olarak getirilmiştir. Diğer hükümler 69 uncu maddenin tekrardır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 69 uncu maddesinin karşılığı olan bu madde Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim döneminin her beş yılda bir yapılacağı yenilik olarak getirilmiştir. Diğer hükümler 69 uncu maddenin tekrardır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 77 - Meclis, seçimin yenilenmesine kanar verebileceği gibi, Anayasanın 116 ncı maddesinde belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimlerin yenilenebilmesi ilkesi benimsendiğinden, bu hüküm madde metnine eklenmek suretiyle Danışma Meclisinin 85 inci maddesi 77 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

GEREKÇE (31.5.2007-5678/1 md.)

Bu değişiklikle, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin beş yıl yerine dört yılda yapılması öngörülmektedir. Uygulamada son yirmi yıldır, 22 ncı dönem hariç, seçimler genellikle dört yılda bir yapılmaktadır.

D. Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler

Madde 78 - Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkan görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.

(Ek fıkra: 27.12.2002 - 4777 S.K/Madde 1) Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz.

Madde 78 Gerekçesi :**DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ****MADDE 90 - Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri**

1. Bu madde ile 1961 Anayasasında farklı olarak Cumhurbaşkanına TBMM'den seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasını talep etme yetkisi verilmiştir.
2. Seçim dönemleri 5 yıl olması nedeniyle yapılacak ara seçimlerinin 5 yılın ortası olan 30 ay geçmedikçe yapılması uygun görülmemiştir. 1961 Anayasasının 74 üncü maddesinin genel anlayışı içerisinde bu süre tespit edilmiştir. Ancak genel seçimlere gitmeden önce Meclis üye tamsayısının yüzde 5'i oranında bir boşalma olduğu takdirde üç ay içerisinde ara seçimlerinin yapılması zorunlu görülmüştür. Çünkü yüzde 5 oranında bir boşalmanın iktidar değişikliklerine sebep olabilecek bir noksanlık olduğu görüşüne varılmıştır. Bu şartlara rağmen her ne sebeple olursa olsun genel seçimlere 1 yıl kala ara seçimlerinin yapılmasının sakıncalı olduğu görüşüne varılmıştır. Bu nedenle genel seçimlere 1 yıl kala yüzde 5 boşalma nedeniyle ara seçimlerine gidilemeyecektir.

Ayrıca Cumhurbaşkanı da Meclisten ara seçimlerin, Cumhurbaşkanı seçimine 1 yıl kala ertelenmesini istemeyeceği kabul edilmiştir. Bunun nedeni, yapılacak seçimlerin Cumhurbaşkanı seçimine etkisini önlemek dolayısıyladır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1. Bu madde ile 1961 Anayasasından farklı olarak Cumhurbaşkanına Türkiye Büyük Millet Meclisinden seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasını talep etme yetkisi verilmiştir.
2. Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa erteleme kararının yenilenmesi sağlanabilir.

3. Seçim dönemleri beş yıl olması nedeniyle yapılacak ara seçimlerinin beş yılın ortası olan otuz ay geçmedikçe yapılması uygun görülmüştür. 1961 Anayasasının 74 üncü maddesinin genel anlayışı içerisinde bu süre tespit edilmiştir. Ancak genel seçimlere gitmeden önce Meclis üye tamsayısının yüzde 5'i oranında bir boşalma olduğu takdirde üç ay içerisinde ara seçimlerinin yapılması zorunlu görülmüştür. Çünkü yüzde 5 oranında bir boşalmanın iktidar değişikliklerine sebep olabilecek bir noksanlık olduğu görüşüne varılmıştır.

Bu şartlara rağmen her ne sebeple olursa olsun genel seçimlere bir yıl kala ara seçimlerinin yapılmasının sakıncalı olduğu görüşüne varılmıştır. Bu nedenle genel seçimlere bir yıl kala yüzde 5 boşalma nedeniyle ara seçimlerine gidilemeyecektir.

Ayrıca Cumhurbaşkanı da Meclisten ara seçimlerin, Cumhurbaşkanı seçimine bir yıl kala ertelenmesini istemeyeceği kabul edilmiştir. Bunun nedeni, yapılacak seçimlerin Cumhurbaşkanı seçimine etkisini önlemek dolayısıyladır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 78 - Danışma Meclisince kabul edilen 86 ncı maddenin Cumhurbaşkanının seçimlerin bir yıl geri bırakılmasını Türkiye Büyük Millet Meclisinden istemesine ilişkin ikinci ve altıncı fıkraları madde metninden çıkarılarak madde 78 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

GEREKÇE (27.12.2002- 4777/2 md.)

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri düzenleyen 78 inci maddesinin üçüncü fıkrası değiştirilerek, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile ara seçime gidilebileceği, ancak bir ilin veya seçim çevresinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden altmış günden sonraki ilk pazar günü ara seçim yapılacağı hükme bağlanmaktadır.

E. Seçimlerin Genel yönetim ve denetimi

Madde 79 - Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzluklar, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikiye yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

Madde 79 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 91 - Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

1961 Anayasasının en iyi işleyen hükümlerinden biri olarak Anayasanın 75 inci maddesinde düzenlenmiş seçimlerin genel yönetim ve denetimi ile ilgili kuralların bir Anayasa kaidesi halinde aynen muhafaza edilmesi uygun görülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının en iyi işleyen hükümlerinden biri olarak Anayasanın 75 inci maddesinde düzenlenmiş seçimlerin genel yönetim ve denetimi ile ilgili kuralların bir Anayasa kaidesi halinde aynen muhafaza edilmesi uygun görülmüştür.

Yüksek Seçim Kurulu kararlarının kesinliği ve bunlara uyulması tereddütlere yol açtığından bu maddeye Yüksek Seçim Kurulu kararları aleyhine

başka bir mercie başvurulamayacağı esası getirilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 79 - Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların gerektiğinde Cumhurbaşkanlığı tarafından halkoyuna sunulması kabul edildiğinden halkoylama işlemlerine ilişkin yönetim ve denetimine açıklık getirmek amacıyla Danışma Meclisince kabul edilen 87 nci maddeye son fıkra olarak «Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması işlemlerinin genel yönetim ve denetimli de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.» hükmü eklenmek suretiyle madde, 79 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

GEREKÇE (31.5.2007-5678/2 md.)

Maddeyle, milletvekili seçimine ilişkin Anayasanın 79 uncu maddesinde belirtilen seçimlerin genel yönetim ve denetiminden sorumlu olan Yüksek Seçim Kurulunun görev ve yetkileri kapsamına, Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usul ve esaslar dahil edilmektedir.

F. Üyelikle ilgili hükümler

1. Milletin temsili

Madde 80 - Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçtikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

Madde 80 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 92 - Milletin temsili

Temsili rejimin dayandığı temel prensipleri açıklayan bu hüküm 1924 ve 1961 anayasalarında yer almakta idi. 1961'deki düzenlemenin değiştirilmeden aynen kabulü uygun görülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Temsili rejimin dayandığı temel prensipleri açıklayan bu hüküm 1924 ve 1961 Anayasalarında yer almakta idi. 1961'deki düzenlemenin değiştirilmeden aynen kabulü uygun görülmüştür.

2. Andîçme

Madde 81 - Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri göreve başlarken aşağıdaki şekilde and içler:

“Devletin varlığı ve bağımsızlığını vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve laik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakattan ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andiçerim”

Madde 81 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 93 - Andîçme

Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin göreve başlarken yapacakları and 1961 Anayasasının 77 inci maddesindeki esaslar göz önünde tutularak bazı yeni kavramlarla genişletilmiştir. Milletvekillerinin and içmede bunlara da bağlı kalmalarının göreve başlarken uygun olacağı düşünülmüş ve bu nedenle bölünmez bütünlük, toplum huzuru, millî dayanışma, sosyal adalet, insan haklarına ve temel özgürlüklerden yararlanması ülküsü, hukukun üstünlüğü prensibi and metnine dahil edilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin göreve başlarken yapacakları and 1961 Anayasasının 77 nci maddesindeki esaslar göz önünde tutularak bazı yeni kavramlarla genişletilmiştir. Milletvekillerinin and içmede bunlara da bağlı kalmalarının göreve başlarken uygun olacağı düşünülmüş ve bu nedenle bölünmez bütünlük, toplum huzuru, millî dayanışma, sosyal adalet, insan haklarına ve temel özgürlüklerden yararlanması ülküsü, hukukun üstünlüğü prensibi and metnine dahil edilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 81 - Danışma Meclisince kabul edilen andiçme kenar başlıklı 89 uncu maddede yer alan «Atatürk İnkılâplarına » sözcükleri Atatürk'ün benimsediği ve uyguladığı ilkelere de yer verilmek ve bu ilkelere bağlı kalınmayı sağlamak amacıyla «Atatürk ilke ve inkılâplarına» şeklinde değiştirilmek suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisti üyelerimin göreve başlarken yapacakları andiçmeye daha etkin bir anlam verilmiştir.

3. Üyelikle bağdaşmayan işler

Madde 82 - Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri. Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onanmasına bağlı resmi veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 82 - Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri. Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onanmasına bağlı resmi veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler. (Mülga 2. cümle:

21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

Madde 82 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 94 - Üyelikle bağdaşmayan işler

Üyelikle bağdaşmayan işlerde 1961 Anayasasının 78inci maddesi aynen muhafaza edilmiş, yenilik olarak da Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların yönetim kurullarında ve başka işlerinde görev almamalarının uygun olacağı düşünülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan işlerde 1961 Anayasasının 78 inci maddesindeki durum aynen muhafaza edilmiş; yenilik olarak da devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların yönetim kurulları ve başka işleri, Kamu Kurumu niteliğindeki meslekî kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim kurullarında görev alamamaları, vekili olamayacakları; bu kuruluşların taahhüt işini doğrudan veya dolaylı da olsa kabul edemeyecekleri; temsilciliğini veya hakemliğini yapamayacakları kabul edilmiştir.

Bu gibi işler milletin temsilcisi olan milletvekillerini hiçte doğru olmayan bir takım şüphe ve zan altına sokmada rol oynamaktadır. Dürüst insanları milletin gözünde küçültme vasıtası yapılmaktadır. Bu sebeple milletvekilliği ile bu işlerin bağdaşmayacağı kabul edilmiştir. (*)

(*) 1961 Anayasasının "Üyelikle Bağdaşmayan İşler" başlıklı 78 inci maddesinin gerekçesi:

İki Meclis Üyeliğinin bir kişide birleşmemesi izahtan varestedir. Üyeler için Hükümet karşısında tam bir bağımsızlığa sahip olabilmeleri için, Devletle ilgisi olabilecek herhangi bir iş kabul etmeleri caiz görülmemiştir.

Ancak, üyelerden birinin ihtisasına veya hususi durumuna binaen, kendisine geçici bir görev verilmesi caiz olmalıdır. Bilhassa milletlerarası münasebetlerde buna zaruret olduğu, tatbikattan anlaşılmaktadır. Ancak bu hizmetin bağımsızlıkla bağdaşmadığını tespit için, Meclisin izni şart koşulmuştur.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 82 - Danışma Meclisince kabul edilen üyelikle bağdaşmayan işlerle ilgili 90 ıncı maddenin birinci fıkrasında Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin sayılan bütün kuruluşların yalnız yönetim kurullarında değil denetim kurumlarında da görev almamalarını sağlamak için maddeye «denetim» sözcüğü de eklenmek suretiyle 82 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

4. Yasama dokunulmazlığı

Madde 83 - Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasasının 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Madde 83 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 95 - Yasama dokunulmazlığı

1961 Anayasasının 79 uncu maddesinde düzenlenen yasama dokunulmazlığı aynen benimsenmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin tek Meclis olarak kurulmasına göre yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede dokunulmazlık ve sorumsuzluk aynen muhafaza edilmiştir. Yeniden seçilen Milletvekilleri hakkındaki (takibat) yerine (soruşturma ve kovuşturma) deyiimi tercih edilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 79 uncu maddesinde düzenlenen yasama dokunulmazlığı aynen benimsenmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin tek Meclis olarak kurulmasına göre yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede dokunulmazlık ve sorumsuzluk aynen muhafaza edilmiştir. Yeniden seçilen milletvekilleri hakkındaki (takibat) yerine (soruşturma ve kovuşturma) deyiimi tercih edilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 83 - Danışma Meclisi tarafından 91 inci maddede kabul edilmiş bulunanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin yasama dokunulmazlığı konusu yeniden düzenlenmiştir. 83 üncü madde ile yapılan bu düzenleme sonunda genel kaide olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin,

Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileni sürdürdükleri düşüncelerden sorumlu tutulamayacakları kabul edilmiştir. Ancak, Meclis çalışmalarındaki sözlerini ve ileni sürdürdükleri düşüncelerini o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmaması halinde Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları da belirtilmiştir. Buma göre o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine bir kısım sözler ve ileri sürülen düşüncelerim dışında tekrarlanmasına Meclis Kararıyla engel olduğu takdirde, bu karara rağmen bunları dışında tekrarlayanlar sorumlu olacaktırlar. Ayrıca, maddeye «Seçimden önce soruşturmasına başlanmış olmak kaydıyla Anayasamın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır.» hükmü de eklenmiştir. 1 14 üncü maddede yer alan suçlardan birimi seçimden önce işlemiş olanlar, milletvekili seçilmeden önce haklarında bu suça ilişkin olarak soruşturmaya başlanmış ise madde hükümlerine göre dokunulmazlıktan yararlanamayacaklardır.

5. Milletvekilliğinin düşmesi

Madde 84 - (Değişik madde: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 9)

İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur.

82 nci maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

(Mülga 5. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 9)

Madde 84 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 96 - Üyeliğin düşmesi

1961 Anayasasının 80 inci maddesinde düzenlenmiş olan üyeliğin düşmesi ile ilgili esaslara bağlı kalmıştır. Ancak yenilik olarak :

1. Üyenin bir yasama yılı içerisinde izinsiz veya özürsüz olarak toplam 45 gün Meclise katılmaması halinde Meclisçe karar verilerek üyeliğin düşürülebilmesi kuralı getirilmiştir.
2. Ayrıca 1961 Anayasasının 1980 yıllarından önceki uygulamalarında topluca bir partiden istifa ederek bir başka partiye girme ve bu suretle iktidar değişikliklerine neden olma göz önünde bulundurularak bu gibi dalgalanmaların önlenmesi için partisinden istifa eden milletvekillerinin üyeliklerini bağımsız olarak sürdürebilecekleri esası getirilmiştir.

Ayrıca partisinden istifa eden milletvekilinin bir başka partiye girmesi veya Bakanlar Kurulunda görev alması halleri üyeliğin sona ermesi nedenlerinden biri olarak kabul edilmiştir.

3. Bu maddede getirilen yeniliklerden biri de bir siyasî partinin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması halinde kapatılan partinin Türkiye Büyük Millet Meclisindeki milletvekilinin üyeliğinin de, kapatma kararının resmî gazetede yayınlandığı tarihte sona ermesidir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 84 - Üyeliğim düşmesine ilişkin Danışma Meclisince kabul edilen 92 nci madde 84 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede, Danışma Meclisi metninde yer alan «Bir yasama yılı içinde kırkbeş gün katılmama» hükmü Meclis çalışmalarını aksatacak nitelikte görüldüğünden, bu hüküm bir ay içinde, beş birleşim gününe özürsüz olarak katılmayanların üyeliğinin düşmesine imkân verecek şekilde değiştirilmiştir.

Ayrıca, maddeye eklenen yeni bir fıkra ile partisinden istifa eden mi Milletvekilliğinin bir sonraki seçimde, istifa tarihinde mevcut olan herhangi bir partinin genel merkez organlarıncı aday gösterilemeyeceği prensibi de getirilmiştir. Diğer yünden Anayasa Mahkemesince kapatılmasına karar verilen siyasî parti üyesi olan milletvekillerinin de üyeliğinin düşeceği hükmü getirilmek suretiyle parti üyesi olan milletvekillerinin parti yönetimi ile görevi olanlara, partinin kapatılmasına medeti olabilecek davranışlardan kaçınmaları için uyarıda bulunmaları ve bu yönde daha dikkatli ve titiz davranışları amaçlanmıştır.

GEREKÇE (23.7.1995- 4121/9 md.)

84 üncü maddenin birinci fıkrasında yer alan "partisinden istifa ederek; başka bir partiye giren veya seçim hükümetleri hariç Bakanlar Kurulunda görev alan" ibareleri madde metninden çıkarılmıştır. Ayrıca, istifa eden, TBMM üyeliğine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen ve kısıtlanan milletvekilinin üyeliğinin düşmesi Meclisin salt çoğunluk kararına bağlanmaktan çıkarılmakta ve Başkanlık Divanınca bu hususun Genel

Kurulun bilgisine sunulmasıyla yetinilmektedir. Yine antidemokratik ve kısıtlayıcı birer hüküm olan ikinci ve üçüncü fıkralar ise yürürlükten kaldırılmaktadır. Bir siyasi partinin kapatılması esasen ağır bir karardır. Üstelik bu karara bağlı olarak milletvekili sıfatının kaybettilmesi, olay daha da ağırlaştırmaktadır. Seçimle gelen milletvekilinin seçimle gitmesi gerekir. Bir partinin kapatılmasının milletvekilliğini de düşürmesi demokratik olmayan bir sonuçtur. Milletvekili seçilmeye engel bir suçun vuku bulması durumu elbette saklıdır. Bu değişiklikle, bir partinin kapatılmasının bir milletvekilliğinin düşmesine sirayet ettirilmesi için o milletvekili hakkında kesinleşmiş ve onun milletvekili olmasını engelleyecek bir hüküm olması gerekir, kuralı getirilmektedir.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (23.7.1995- 4121/9 md.)

Teklifin 13 üncü ve Komisyonumuzun 12 nci maddesi Anayasanın 84 üncü maddesini yeniden düzenlemektedir. Bu düzenlemeye göre, Partisinden istifa eden milletvekilinin bir sonraki seçimde, istifa tarihinde mevcut herhangi bir partinin genel merkez organlarıncaya aday gösterilemeyeceğine dair yasak kaldırılmaktadır;

Partisinden istifa ederek başka bir partiye giren milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilmesi zorunluluğu kaldırılmaktadır;

Partisinden istifa ederek seçim hükümetleri hariç Bakanlar Kurulunda görev alan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilmesi zorunluluğu da kaldırılmaktadır.

Gerçekten, parlamenter demokrasi, temsili demokrasinin bir türüdür ve seçilenlerin kendilerini seçenlerin veya aday gösterenlerin emredici vekaletiyle görev yapması yolundaki uygulamaların tümünü reddeder. Bir milletvekilinin mensup olduğu partinin Meclis grubunun disiplinini kabul etmesi dahi parlamenter rejimde gönüllü bir tutumdur. Zira, milletvekili kendi partisinden her an ayrılabilir ve böylelikle o partinin Meclis grubunun disiplinini dışına çıkmak hakkına sahiptir. Bunun gibi milletvekili partisinden Meclis grubunun disiplinine riayet etmezken eğer partisinden ve onun Meclis grubunun yetkili organları onu partiden kesin olarak ihraç etmiyorlarsa, bu durum, sırf o parti ile onun Meclis grubunun organlarının bileceği iştir ve bu tutumdaki bir milletvekilinin parti üyesi olarak kalması veya kalmaması o milletvekilinin yasama organı içerisindeki statüsünü etkilemez.

Bir milletvekilinin partisinden istifa edip bağımsız kalması, eskiden mevcut veya kendisinin kurucuları arasında yer aldığı ya da yer almadığı yeni bir partiye üye kaydolması sırf kendi vicdanına dayanarak kararlaştırabileceği bir tercihtir. Anayasanın mer'î 84 üncü maddesinde yer alan bu kayıtlamaların kapsamına giren partiler arası nakiller yoluyla siyasi ahlak kurallarına aykırı durumların ortaya çıkması ve bu tarz nakillerin hükümetin varlığı ve kuruluşunu bile etkileyebilmesi görülmemiş değildir. Fakat, bu tarz davranışların yaptırımı hukuki olamaz, ancak siyasi olabilir. Diğer bir deyişle, partisinden istifa eden veya istifayla kalmayıp bir başka partiye giren milletvekilinin bu hareketi seçmenleri ve kamuoyu tarafından beğenilmezse ve seçmenleri onu bu yüzden tekrar seçmezlerse bu hareket yeterli yaptırımla karşılaşmış olur. Kaldı ki, partiden istifanın ve istifa edip de bir başka partiye geçmenin her defasında siyasi ahlaksızlık olarak sayılması çok yanlış olur. Bir milletvekili, partisinden o parti kendi programını ve siyasi fikirlerini uygulamaya koymakta kusurlu olduğu için veya o partinin davranışlarını genel ahlakla ve Devlet ve toplumun yüksek çıkarlarıyla bağdaştıramadığı için istifa etmiş ve bir başka partiye geçmiş olabilir. Milletvekilinin istifasının ve/veya bir başka partiye geçişinin hangi dürtüye dayandığını, yukarıda da belirtildiği gibi, kamuoyu ve seçmenler ve hepsinin üstünde kendi vicdanı tespit etmelidir.

Nitekim, temsili demokrasi ile yönetilen hiçbir ülkede bu tarz yasaklara ve yaptırımlara rastlanmaz. Aksini düşünmek, temsili demokrasiye özünden aykırı düşen emredici vekalet ilkesini benimsemek ve bu yoldan parti merkez yönetimlerinin milletvekilinin vicdanı üzerinde en ağır biçimde baskı kurmalarının yolunu açmak anlamına gelir. Bu gerçekler, Edmund Burke'den beri bütün temsili demokrasilerin alfabesini oluşturmaktadır.

Kaldı ki, Anayasanın 84 üncü maddesinde yer alan bu yasaklar, kanuna karşı hile yoluyla aşılmıştır. Gerçekten, milletvekili partisinden istifa etmekte ve istifasından sonra kurulan yeni bir partiye kurucu veya üye olmakta ve daha sonra bu partinin kurucular kurulu istifadan önce mevcut bir partiye katılma kararı almaktadır. Katılma kararını benimseyen müstafi milletvekili de bu sonucu partiye girebilmektedir. Bu uygulama, istifasından sonra milletvekilinin kurduğu veya girdiği sonradan feshedilen partinin Anayasanın 84 üncü maddesinin ilk fıkrasının deyişimiyle "başka bir parti" sayılmaması mümkün değilken, bu uygulamaya göre davranan milletvekilinin tutumunun Anayasaya aykırı olmadığı yolunda bir genel uygulama gelişebilmiştir.

Bu uygulama gelişmeseydi ve bu durumdaki milletvekilinin milletvekilliğinin düşürülmesi için Anayasanın aynı hükmü gereğince oylamaya başurma uygulaması başlasaydı, Meclisin üye tamsayısının salt çoğunluğunu oluşturan ve çoğu zaman iktidar partisi veya partilerine mensup olan topluluğun kendi taraflarına geçişlerde milletvekilliğini düşürmemesi ve aksi hallerde ise milletvekilliğini düşürmesi hali ortaya çıkacaktı ki, böyle bir durumun Türk parlamentarizmine ne kadar büyük sıkıntılar getireceğini izah etmek bile gereksizdir.

Teklif, istifanın Başkanlık Divanınca Genel Kurulun bilgisine sunulduğu anda milletvekilliğinin son bulmasını öngörmüştür. Komisyonumuz ise, istifanın önce tabiatıyla hukukun genel ilkelerine göre geçerlilik açısından Başkanlık Divanınca incelenmesi zorunluluğunu getirmekte ve istifa işleminin yine de Genel Kurulca kabul edilmesini şart koşturmaktadır. Bu sistemin muhafaza edilmesinin gerekçesi, gereksiz ve yüzeysel tarzda ara seçim yapılması ihtimallerini kapatmak lüzumudur. Bununla beraber, istifanın Genel Kurulca kabulü basit çoğunlukla olacak ve şimdi olduğunun aksine üye tam sayısının salt çoğunluğu aranmayacaktır.

Teklif, kısıtlanan milletvekilinin milletvekilliğinin Genel Kurula bilgi verilince sona ermesini kabul etmiştir. Kısıtlama yargısal bir karar olduğu cihetle, bu suretle, yargısal bir kararın Meclisin onayına sunulması gibi kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı bir usul ortadan kaldırılmış olmaktadır. Komisyonumuz da aynı görüştedir.

Teklif, milletvekilliğinin kesin hüküm giymekten ötürü düşmesi halinde de aynı esası benimsemiş olup, Komisyonumuz, aynı gerekçeyle bu görüşe katılmıştır.

Teklif, Meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin Genel Kurulun üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyuyla düşmesi gerektiği görüşündedir. Komisyonumuz da aynı görüşü taşımaktadır. Ancak, Komisyonumuz, bu hususun daha önce Başkanlık Divanınca tespiti gereğinin metinde belirtilmesi gerektiği kanaatinde.

Teklif, milletvekilliği ile bağdaşmayan bir iş veya görevin kabul edilmesi halinde milletvekilliğinin düşmesini de aynı kurala bağlamıştır. Komisyonumuz ise, Genel Kurulun bu kararının basit çoğunlukla verilmesini uygun görmekle beraber bu konudaki oylamanın gizli olması şartının metinde yer almasını gerekli saymıştır. Komisyonumuz, bundan başka, böyle bir iş veya görevin kabulünü milletvekilliğinin düşmesi için yeterli görmemiş ve bu iş veya görevin sürdürülmesini şart koşturmuştur.

Teklif, Anayasanın 84 üncü maddesinin son fıkrasından nesnel sorumluluk halini kaldırmıştır. Komisyonumuz da aynı görüştedir. Gerçekten, mer'î hükme göre, temelli olarak kapatılan bir partinin kapatılmasına ilişkin davanın açıldığı tarihte o partinin üyesi olan milletvekilinin milletvekilliği Anayasa Mahkemesince, eylem ve sözleriyle kapatılmaya sebep olmamış bulursa bile düşürülmektedir ve Mahkeme bu yönde karar almaya mecburdur. Bu nesnel sorumluluk halinin hukukun genel ilkeleriyle geliştiği meydandadır.

Buna karşılık, partisinden temelli kapatılmasına söz ve eylemleriyle sebep olmuş milletvekilinin milletvekilliği, durumun Anayasa Mahkemesince tespiti halinde, aynı Mahkemenin kararıyla düşürülmeye devam edilebilecektir. Komisyonumuz, bu kararın yürürlüğe girmesini de, Meclis Başkanlığına tebliğine değil, Resmi Gazetede yayımı tarihine bağlamıştır.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/9 md.)

Maddeyle, Anayasanın 84 üncü maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır. Söz konusu fıkra, partisinin kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan milletvekillerinin, milletvekilliğinin düşürülmesiyle ilgilidir.

Milletvekilliği, seçmen iradesi ile oluşan ve öznesi, seçilmiş kişi olan demokratik bir statüdür. Partinin kapatılması, millet ile milletvekili arasında kurulu olan bağı sona erdiremez. Kaldı ki milletvekilliği düşen kişi, ilk seçimlerde bağımsız milletvekili olarak yeniden Meclise dönebilmektedir. Bu durum göz önüne alındığında, milletvekilliğinin düşürülmesi yaptırımının bir mantığı kalmamaktadır.

Öte yandan bu yaptırım, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 1 Nolu Protokolün 3 üncü maddesinde yer verilen "Yüksek Sözleşmeciler Taraflar, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde... seçimler yapmayı taahhüt ederler." şeklindeki hükümle de bağdaşmamaktadır. Kaldı ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, konuyla ilgili olarak, ülkemiz hakkında vermiş olduğu karar da bu yöndedir.

Ayrıca milletvekilinin, bir suç işlemesi durumunda dokunulmazlığının kaldırılması ve yargılanması yolu her zaman açıktır. Maddeyle, seçme ve seçilme temel hakkının özünü yok eden ölçüsüz bir yaptırım niteliğinde olan bu müessese, yürürlükten kaldırılmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/9 md.)

Teklifin Anayasanın 74 üncü maddesini değiştirerek kamu denetçiliğine anayasal dayanak getirilmesini öngören çerçeve 9 uncu, Milletvekilliğinin düşmesini düzenleyen 84 üncü maddesinin, partisinin kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan milletvekillerinin, milletvekilliğinin düşmesini öngören son fıkrasını kaldıran çerçeve 10 uncu, TBMM Başkanlık Divanının görev süresini düzenleyen bu amaçla 94 üncü Maddesinde değişiklik içeren çerçeve 11 inci Maddeleri Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

6. İptal istemi

Madde 85 - (Değişik madde: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 10)

Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine 84 üncü maddenin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar.

Madde 85 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 97 - İptal istemi

1961 Anayasasının 81 inci maddesinde düzenlenmiş olan iptal istemi aynen korunmuştur.

GEREKÇE (23.7.1995- 4121/10 md.)

84 üncü maddede yapılan yeni düzenleme 85 inci maddede de değişiklik yapılmasını gerektirmiştir. Kısıtlanmış üyeler için de bu hakkın kullanılmasını sağlamak amacıyla ilgili üye veya TBMM üyelerinden birine iptal isteminde bulunma hakkı tanınmaktadır. Bu düzenlemeyle getirilen bir siyasi korumadır. Çoğunluğun yanlış bir karar vermesine karşı veya siyasi amaç ve gerekçesiyle milletvekilinin zor durumda kalmasına karşı Anayasa Mahkemesine müracaat hakkı tanınmasıdır. Bu ne yargı yolu ne de itirazdır. Sadece usul yoludur.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (23.7.1995- 4121/10 md.)

Teklifin 14 üncü, Komisyon metninin 13 üncü maddesi Anayasanın 85 inci maddesini değiştirmektedir. Teklif metni, tıpkı mer'î metinde olduğu gibi milletvekilliğinin düşmesi sonucunu doğuran bütün yasama işlemlerinin Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi imkânını açmaktadır. Teklif, her ne kadar kısıtlama ve milletvekilliğiyle bağdaşmayan suçtan kesin hüküm giyme hallerinde Meclisçe herhangi bir karar alınmaması esasını benimsemişse de, bu hallerde milletvekilliğinin düşüşünün Genel Kurulun bilgisine sunulması yoluyla kesinleşmesi işleminin Anayasa Mahkemesince iptal konusu olabilmesi görüşünü kabul etmiştir. Komisyonumuz bu kanaatte değildir. Gerçekten, Türk Anayasalarının bugüne kadar kabul görmüş sistemine göre, Anayasa Mahkemesi cezai konularda istisnai olarak sadece Cumhurbaşkanının ve Bakanlar Kurulu üyelerinin görevlerinden doğan suçlardan ötürü suçlanmaları hallerinde yetkilidir. Bu davalarda önemli olan, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan olarak hareket ederken sadece kesin hüküm vermekte olması değil, aynı zamanda, Yüce Divanın hem ilk, hem de son derece mahkeme niteliği taşımasıdır. Diğer bir deyişle, bu davalarda Yüce Divan, daha önce davaya bakmış bir mahkemenin kararına karşı itiraz veya temyiz mercii değildir. Gerçekten, Yüce Divanı, cezai konularda Yargıtay kararlarının tartışıldığı bir merci olarak görmek mümkün değildir. Buna göre, kısıtlama kararları gibi bir suç için verilen kesin hüküm kararları da kesin yargı hükümleridir. Anayasa Mahkemesinin bu gibi kesinleşmiş yargı kararlarının hukukiliğini incelemeye davet edilmesi, onun uzmanlık alanının Genel Kurulun ziyadesiyle dışında kalan bir hal olacaktır. Kısıtlama kararları Yargıtaya gitmese bile bu böyledir. Bunun gibi, bir suçtan kesin hükümler de çoğu zaman Yargıtaya onaylanarak vücut bulmakta olup bu çok istisnai hallerde ilk derece mahkemesinin hükmü Yargıtaya süresi içinde başvurulmadığı için kesinleşmiş olsa bile Yargıtayı ceza mahkemeleri sisteminin başı ve içtihadı birleştirme mercii sayan yargı hukukumuzda sırf milletvekilleri hakkında verilen kesin hükümler bağlamında istisna tanıyıp Anayasa Mahkemesini bu alanda Yargıtayın üstüne çıkarmak ve onu genel ceza yargısı sistemimizin bir parçası yapmak son derece yanlış olacaktır. Komisyonumuz başta Yargıtay olmak üzere bağımsız mahkemelerimizin milletvekili hakkında hüküm verir ve karar alırken tarafsız ve nesnel davranmayabileceği kuşkusunu ön plana alan böyle bir sistemi uygun görmemiş ve ayrıca çoğu hallerde Anayasa Mahkemesi ile Yargıtayı karşı karşıya getirebilecek bir yöntemden kaçınmak gerektiğini düşünmüştür. Kaldı ki, milletvekili ceza kovuşturması bağlamında kürsü sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığına sahip olup bu dokunulmazlığı Meclisçe kaldırılmadan zaten ceza kovuşturulmasına hedef olamaz. Komisyonumuz bu gerekçelerle, milletvekilliğini düşüren Meclis kararlarına karşı iptal istemini benimsemiş ve Meclisin sadece bilgi edinmekle yetindiği kısıtlama kararları ve kesin hükümler aleyhine Anayasa Mahkemesine iptal isteminde bulunulabilmesi imkânının açılmasını reddetmiştir.

7. Ödenek, yolluk, emeklilik ve sosyal haklar

Madde 86 - (Değişik cümle: 21.11.2001 - 4720 S.K/Madde 1) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir. Ödenğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz. (Ek cümle: 21.11.2001 - 4720 S.K/Madde 1) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine T.C. Emekli Sandığı tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

Madde 86 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 98 - Ödenek ve yolluklar

1961 Anayasasının 82 inci maddesinde düzenlenmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yolluklarıyla ilgili esaslar aynen kabul edilmekle beraber ödenğin aylık tutarının en yüksek devlet memurunun almakta olduğu miktarı yollukla ödenğin yarısını aşamaz şeklindeki hükmün buradan çıkarılması uygun görülmüştür. Milletvekillerinin ödenek ve yolluklarının kanunla düzenlenmesi esası prensip olarak kabul edilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları en çok tartışılan konulardır. Ödenek ve yollukların tayininde: Ödenğin aylık tutarı en yüksek devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarını aşamayacak şekilde kanunla düzenlenir şeklinde düzenlenmiştir. Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

Ödenek ve yollukları üyelerin varsa kendilerine ödenen Sosyal Güvenlik Kuruluşları tarafından ödenen aylık ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 86 - Ödenek ve yolluklara ilişkin Danışma Meclisi tarafından kabul edilen 94 üncü madde 1961 Anayasasının 82 nci maddesindeki «Yolluk miktarı»na benzer şekilde 86 ncı madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

GEREKÇE (21.11.2001- 4720/1 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemlerinin kanunla düzenlenmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklilerinin T.C. Emekli Sandığı ile ilişkilendirilerek, üyeliği sona erenlerin de ilgilerinin devam etmesi öngörülmektedir. Böylece, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin emeklilik işlemlerinin kanunla düzenlenmesi konusunda anayasal dayanak sağlanmakta, T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilmesi suretiyle de, farklı sosyal güvenlik kuruluşları ile ilgi kurulmasından doğan, emeklilik haklarına ilişkin eşitsizlik giderilmekte, aynı emeklilik hak ve imkânlarından yararlanma sağlanmaktadır.

II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri

A. Genel olarak

Madde 87 - Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, (...) Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun

kararı ile genel ve özel af ilanına (...) karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 87 - (Değişik madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 5)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

Madde 87 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 85 - Görev ve yetkileri

1961 Anayasasının 64 üncü maddesinin karşılığı olarak düzenlenen bu madde Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine genel olarak şu yenilikleri getirmiştir.

1. Anayasanın diğer bazı maddelerinde önemli görevler arasında yer alan konulardan bir kısmı bu maddeye dahil edilmiştir. Bunlardan :

- a) Savaş ilanına karar vermek,
- b) Milletlerarası antlaşmaları onaylamak,
- c) Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanma ve görevleri yerine getirme,

şeklindeki hükümlerin genel nitelikteki görevleri düzenleyen bu maddeye alınması uygun görülmüştür. Zira bu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasada gerek bu maddede gerek diğer maddelerinde düzenlenmiş olan bütün görev ve yetkilerini kapsayacak şekilde düşünülmüştür.

2. Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesin hesap kanunu tasarılarını görüşmek ve kabul etmek ve para basılmasına karar vermek gibi görevler olduğu gibi muhafaza edilmiştir. Ancak kanun hükmünde kararname ile ilgili düzenlemenin bu maddede sadece zikredilmesi ile yetinilmiş ayrı bir maddede bunun nasıl kullanılacağına açıklanması uygun görülmüştür.

3. 1961 Anayasasının 64 üncü maddesinde ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermekle ilgili yetki Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri arasından çıkarılmıştır.

4. Yine 1961 Anayasasının 64 üncü maddesinde yer alan genel ve özel af ilanına karar vermeye dair yetkinin aynen muhafazasına, ancak Anayasanın 13 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenlerin af yetkisi dışında bırakılması uygun görülmüştür.

5. Kanun kuvvetinde kararname gibi antlaşmaların onaylanması ve savaş ilanına karar verme ile ilgili yetki de Anayasada kendi maddelerinde ayrıca düzenlenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 64 üncü maddesinin karşılığı olarak düzenlenen bu madde Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine genel olarak şu yenilikleri getirmiştir.

1. Anayasanın diğer bazı maddelerinde önemli görevler arasında yer alan konulardan bir kısmı bu maddeye dahil edilmiştir. Bunlardan:

- a) Savaş ilanına karar vermek,
- b) Milletlerarası andlaşmaları onaylamak,

c) Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanma ve görevleri yerine getirme, şeklindeki hükümlerin genel nitelikteki görevleri düzenleyen bu maddeye alınması uygun görülmüştür. Zira bu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasada gerek bu maddede gerek diğer maddelerinde düzenlenmiş olan bütün görev ve yetkilerini kapsayacak şekilde düşünülmüştür.

2. Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanunu tasarılarını görüşmek ve kabul etmek ve para basılmasına karar vermek gibi görevler olduğu gibi muhafaza edilmiştir. Ancak kanun hükmünde kararname ile ilgili düzenlemenin bu maddede sadece zikredilmesi ile yetinilmiş ayrı bir maddede bunun nasıl kullanılacağına açıklanması uygun görülmüştür.

3. 1961 Anayasasının 64 üncü maddesinde ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermekle ilgili yetki Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri arasından çıkarılmıştır.

4. Yine 1961 Anayasasının 64 üncü maddesinde yer alan genel ve özel af ilanına karar vermeye dair yetkinin aynen muhafazasına, ancak

Anayasanın 13 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenlerin af yetkisi dışında bırakılması uygun görülmüştür.

5. Kanun kuvvetinde karamame gibi andlaşmaların onaylanması ve savaş ilanına karar verme ile ilgili yetki de Anayasada kendi maddelerinde ayrıca düzenlenmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 87 - Danışma Meclisinin 95 inci maddesine «Mahkemelerce verilir kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek.» hükmü de eklenmek suretiyle 87 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/28 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin af yetkisi ile ilgili Anayasanın 14 üncü maddesine gönderme yapan sınır kaldırılmakta, ancak genel veya özel af kararının, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısının beşte üçü ile alınabileceği hükmü getirilmektedir.

GEREKÇE (7.5.2004-5170/6 md.)

Ölüm cezasının tamamen kaldırılması amacıyla 15, 17 ve 38 inci maddelerde yapılan değişikliğe paralel olarak, 87 nci maddede de gerekli değişiklik yapılmaktadır.

B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi

Madde 88 - Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 88 - Kanun teklif etmeye (...) milletvekilleri yetkilidir.

Kanun (...) tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir.

Madde 88 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 108 - Kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmesi ve kabulü

1961 Anayasasının 92 inci maddesinde kanunların yapılmasıyla ilgili hükümler bu maddede sadeleştirilerek yeniden gözden geçirilmiş ve tek meclis sistemine uydurulmuştur.

Kanunların Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesi ve kabul edilmesi prensip olarak benimsenmiş ve bunun usul ve esaslarının içtüzük tarafından düzenlenmesi uygun görülmüştür.

Ayrıca bu kısımda Türkiye Büyük Millet Meclisinin kanun koyma ile ilgili yetkisi içinde yer alan Bütçenin görüşülmesi ve kabulüne ait 94 üncü maddede düzenlenen hükümler Mali ve Ekonomik hükümleri düzenleyen maddeler arasında yer alması uygun görüldüğünden burada onlardan söz konusu edilmemiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 91 ve 92 nci maddelerinde düzenlenen bu madde, burada bir maddede birleştirilmiştir.

Kanun teklifleri yine milletvekilleri tarafından yapılır. Kanun tasarılarını Bakanlar Kurulu Türkiye Büyük Millet Meclisine teklif olarak sunar. Bunun için burada ikisi de kanun teklifi şeklinde düşünülmüştür.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esaslarının içtüzükle düzenlenmesi uygun görülmüştür.

C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

Madde 89 - Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları

onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. (Ek cümle: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 29) Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 89 - Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. (Ek cümle: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 29) Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu üye tamsayısının salt çoğunluğuyla aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

Madde 89 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 109 - Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

Cumhurbaşkanının kanunları yayımlaması ile ilgili yetkisi prensip olarak korunmuştur. Bu yetkiye getirilen yenilik bu Anayasa ile kurulması uygun görülen devlet Danışma Konseyine Cumhurbaşkanının kanunları yayımlamadan önce inceleme isteminde bulunması ve onun görüşünü aldıktan sonra yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermesidir.

1961 Anayasasında olduğu gibi Bütçe Kanunları ve Anayasa, bu geri gönderime dışında bırakılmıştır.

Bu maddede daha önce tartışmalara neden olan bir durumun da açıklığa kavuşturulmasını sağlayacak yeni bir hüküm getirilmiştir:

Cumhurbaşkanının bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geri gönderdiği kanunlarda Türkiye Büyük Millet Meclisince değişiklik yapıldığı takdirde Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilecektir.

Bunların dışında 1961 Anayasasının 93 üncü maddesinde kanunların Cumhurbaşkanınca yayınlanması ile ilgili esaslar korunmuştur.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 93 üncü maddesinde yer alan kanunların, Cumhurbaşkanınca yayımlanması esası burada da aynen muhafaza edilmiştir.

Bu maddede getirilen yenilik Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderilen kanunu Meclis yeni değişiklikler yaparak yayımlaması için gönderirse; Cumhurbaşkanı aynı kanunu bir defa daha Meclise gönderebilecektir. 1961 Anayasası döneminde bu gibi durumlarda tereddütler doğmuştur. Bu gibi kanunlarda önce mevcut olmayan yeni hükümler yürürlüğe girecektir. Cumhurbaşkanının bunu tekrar geri göndermesi normal görülmüştür.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 89 - Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunlar hakkında yapılmış bulunan düzenlemeler gözönünde bulundurularak, Danışma Meclisinin kabul ettiği 97 nci madde yeniden düzenlenmiş ve bu düzenlemede ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları yayımlamak için Cumhurbaşkanına tanınmış bulunan on günlük süre, kapsamlı bir incelemeye imkân verilebilmesi amacıyla «Onbeş» gün olarak değiştirilmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/29 md.)

Cumhurbaşkanının kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebileceği öngörülmektedir. Bu durumda Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece geri gönderilen maddeleri görüşebilir hükmü maddeye eklenmiştir.

D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

Madde 90 - Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkra göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 07.05.2004 - 5170 S.K/Madde 7) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

Madde 90 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 87 - Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

Andlaşmaların uygun bulunması ile ilgili bu madde uygulamada iyi işlediği ve ihtiyaca cevap verdiği için aynen kabul edilmesi uygun görülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Andlaşmaların uygun bulunması ile ilgili bu madde uygulamada iyi işlediği ve ihtiyaca cevap verdiği için aynen kabul edilmesi uygun görülmüştür. (*)

(*) 1961 Anayasasının "Milletlerarası Andlaşmaları Uygun Bulma" başlıklı 65 inci maddesinin gerekçesi:

Bu madde ile, milletlerarası anlaşımların onaylanması konusunda, prensip itibarıyla,

1924 Anayasasının sistemi muhafaza olunmuştur. Şöyle ki, bu maddenin vaz'ettiği ana kaide, milletlerarası anlaşımların teşriî organın teşriki olmaksızın yürürlüğe konulmamasıdır.

Bununla beraber, 1924 Anayasasında aynı ana kaide hiçbir istisna tanımlanmamış ve hükmün bu mutlak mahiyeti, milletlerarası münasebetlerin mahiyetinin gerektirdiği bazı istisnaların zaruri olarak kanunlarımızda yer alması ve doktrinde, bu kanunların ve bunlara dayanan tatbikatın Anayasaya aykırı olduğu kanaatinin ileri sürülmesi neticesini doğuruyordu. Bu madde ile, milletlerarası münasebetlerin gerektirdiği bu istisnalara Anayasada yer verilmek suretiyle, bugün memleketimizde mevcut ve kanunlarla esasen cevap verilmiş olan bu tatbikat Anayasa bakımından meşrulaştırılmıştır.

Maddenin üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında ana kaidenin bu zaruri istisnaları sayılmaktadır. üçüncü fıkra bahis konusu olan istisnalar,

Devlet maliyesine yüküm yüklemeyen, ahvali şahsiye konularını düzenlemeyen ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmayan anlaşmalardır. Ayrıca, bu konuların dışındaki konuları tanzim eden sair iktisadi, ticari ve teknik anlaşmaların dahi süresinin bir yılı aşmayan anlaşmalar olması gereklidir. Bu kayıt sayesinde, milletlerarası ticaret, ikamet ve seyrüsefain statülerini düzenleyen "Ticaret Anlaşmaları"nın her halde teşriî organın tasvibine sunulması gerekecektir. Bu fıkra derpiş edilen istisnalar, çok kere, teşriî organın tasvip kanununu çıkarmaya vakit bulabilmesinden önce derhal tatbikine başlanması ve hatta tatbikatının tamamlanması gereken anlaşmalardır. Bunlar, mesela, hibe mahiyetinde yardım alınmasına dair anlaşmalar, teknik yardıma dair bazı anlaşmalar, dış tediyelelerin şekli, şart ve sürelerini düzenleyen anlaşmalar, mal satış ve mübadelesine dair anlaşmalar, kara ve deniz yolları ile ilgili bazı teknik anlaşmalardır. Bahse konu fıkra, bu anlaşmaların sırf yayınlanma ile yürürlüğe konulabilmesine imkân vermekte; ancak, bunların yayından itibaren iki ay sonra teşriî organın bilgisine sunulmakla bu anlaşmalar üzerinde de siyasi murakabe sağlanmış olacaktır. dördüncü fıkra bahse konu istisnalar ise, "Executive agreements" terimiyle bütün demokratik memleketlerde yer etmiş olan bir istisnaya mütealliktir. Bu istisnalardan biri, Hükümetin, ewelce teşriî organca tasvip edilmiş olan anlaşmaların verdiği yetkiye dayanarak, bu anlaşmaların tatbik edilebilmesini sağlamak için tatbikat anlaşmaları yapıp teşriî organdan geçirmeden yürürlüğe koyabilmesi hususundadır. Bu yetkiyi, Hükümetin tüzük ve yönetmelikler çıkarma yetkisine benzetmek kabilirdir. Bu anlaşmaların yayınlanması mecburi değildir. Bu suretle, bağımsız bir millet olarak bekamız ve bağlı olduğumuz batı medeniyeti ideallerini, hürriyet ve demokrasi ilkelerini korumak için kendi serbest arzu ve rızamızla girdiğimiz ve içinde çok önemli ve şerefli bir rol oynadığımız hür dünya savunma sisteminin, behemahal tam bir gizlilik içinde kalması gereken bazı tertiplerin gereği gibi yürütülmesi kabil olacaktır. Bütün demokratik memleketlerde mevcut mevzuat ve tatbikat, esas itibarıyla bu istisnaları kabul etmektedir. Bu istisnaların kabul edilmemesi hakikatte, hürriyet ve demokrasi prensiplerini korumak değil; bilakis, bu ideallerin savunulmasını güçleştirmek neticesini doğururdu.

Uygulama anlaşmalarından gizli kalması zaruri olmayanların yayınlanması herhalde önlenmiş değildir. Aksine, fıkra özel kişilerin haklarını ilgilendiren uygulama anlaşmalarını, mahkemelerce tatbikini sağlayabilmek için, yayınlanmasını şart olarak koşmaktadır.

Bu kanunun ewelden verdiği yetkiye dayanarak bu kanunun tatbiki için idari veya teknik uygulama anlaşmaları yapılması da aynı esaslara tâbidir. Maddenin son fıkrası ise her nevi anlaşmaların, Türk kanunlarına değişiklik getiren hükümler ihtiva ettiği taktirde, teşriî organın peşin tasvibine sunulmasını mecburi kılmaktadır. Bu hüküm, kanun yapmak yetkisinin teşriî organa ait olması prensibinin tâbi bir neticesidir. Maddenin ikinci fıkrasında ise, milletlerarası anlaşmaların Anayasaya uygunluğunun murakabesi konusunda, kanunlarla ilgili murakabeye nazaran farklı bir usul getirilmektedir. Gerçekten, bir anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra Anayasaya aykırılığı dolayısıyla iptalinin, Devletin milletlerarası sorumluluğunu doğurmaması için, bu murakabenin, teşriî organın tasvibinden geçmeden önce tahrik edilmesi ve sonuçlandırılması zaruridir.

Bu maddenin getirdiği bir diğer yenilik de, milletlerarası hukukun bir ana kadesiyle Anayasa Hukukumuzun birbirine uydurulmuş olmasıdır. Gerçekten, 1924 Anayasasında anlaşmaların "Tasdikî" yetkisi teşriî organa tanınmıştı. Halbuki bir milletlerarası anlaşmayı akdetmek için milletlerarası planda izharı gerekli rıza, Milletlerarası Hukuka göre Devlet Başkanı tarafından izhar ve tebliğ edilmek gerekir; İşte bu rızanın izharına Devletler Hukukunda verilen ad "Tasdikî"tir; ve teşriî organın yaptığı, aslında Cumhurbaşkanına "Tasdikî" için yetki vermektedir. Bu sebeple, bu maddenin ilk fıkrasında, teşriî organa bir anlaşmanın "Tasdikî" (onaylanması) için bu anlaşmayı daha önceden tasvip etme, uygun bulma yetkisi ve 96 ncı maddenin ikinci fıkrası hükmü ile de Cumhurbaşkanına, anlaşmayı milletlerarası planda onaylama yetkisi tanınmaktadır. Bu, tatbikatta hiçbir değişiklik getirmeyecek; sadece bazı yanlış anlamaları önleyecektir.

Anlaşmalara katılmada, pek tabi olarak onaylamanın tâbi olduğu aynı şartlara tâbi tutulmuştur. Maddede "Milletlerarası anlaşma" teriminin kullanılması ile yetinilmiştir. Gerçekten, hukuki mahiyeti yani bağlayıcılık vasfının menşei bakımından aralarında hiçbir fark mevcut olmamasına rağmen, milletlerarası hukuk kaideleri vazeden yazılı vesikalar için 14 kadar değişik terim kullanılmaktadır. Maddede, bu terimlerden en fazla umumî olanı tercih edilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 90 - Danışma Meclisince kabul edilen 98 inci maddedeki «İktisadî» sözcüğü terim birliğini sağlamak bakımından «Ekonomik» sözcüğü şeklinde değiştirilerek ve 90 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

GEREKÇE (7.5.2004-5170/7 md.)

Uygulamada usulüne göre yürürlüğe konulmuş insan haklarına ilişkin milletlerarası andlaşmalar ile kanun hükümlerinin çelişmesi halinde ortaya çıkacak bir uyumsuzluğun hallinde hangisine öncelik verileceği konusundaki tereddütlerin giderilmesi amacıyla 90 inci maddenin son fıkrasına hüküm eklenmektedir.

E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme

Madde 91 - Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz.

Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulunduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmi Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kararnameler, Resmi Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmi Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 91 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 91 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 86 - Kanun hükmünde karamame çıkarma yetkisi verme

1961 Anayasasının 64 üncü maddesinde düzenlenen kanun hükmünde kararnamenin ayrı bir maddede düzenlenmesi uygun görülmüştür. Bu düzenlemede 64 üncü maddedeki kararnamede tereddütlü noktalar ve noksanlar açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu nedenle kanun hükmündeki kararnamede aşağıdaki yenilikler getirilmiştir.

1. Bakanlar Kurulunun istifası halinde veya ilgili bakanın çekilmesi durumunda veya yasama döneminin sona ermesi kanun hükmündeki kararnamenin belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmayacağı açıklığa kavuşturulmuştur.
2. Kanun hükmündeki kararnamede sürenin sona ermesinden önce Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanması sırasında yetkinin son bulması veya bu yetkinin süre bitimine kadar devam ettiğinin kararnamede yer alabileceği açıklığı getirilmiştir.
3. Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde karamame çıkarmasına ilişkin yeni düzenlemeler getirildiği için bu düzenlemelerle ilgili hükümlerin saklı tutulması uygun görülmüştür.
4. Bu alanda getirilen yeniliklerden biri de 1961 Anayasasının ,64 üncü maddesinin son fıkrasında yer almış bulunan sınırlamanın ortadan kaldırılmasının uygun olacağı kararına varılmasıdır. Bilindiği gibi 1961 Anayasasının 64 üncü maddesinin son fıkrası temel hak ve hürriyetlerden genel hükümlerde kişinin haklarında ve görevlerinde ve siyasi haklarda yer alan hükümlerle ilgili kanun hükmünde karamame çıkarmayı önlemekte idi. Bu ise uygulamada sakıncalı sonuçlar vermiştir. Bu nedenlerle bu sınırlamaların kaldırılması uygun görülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 64 üncü maddesinde düzenlenen kanun hükmünde kararnamenin ayrı bir maddede düzenlenmesi uygun görülmüştür. Bu düzenlemede 64 üncü maddedeki kararnamede tereddütlü noktalar ve noksanlar açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu nedenle kanun hükmündeki kararnamede aşağıdaki yenilikler getirilmiştir.

1. Bakanlar Kurulunun istifası halinde veya ilgili bakanın çekilmesi durumunda veya yasama döneminin sona ermesi kanun hükmündeki kararnamenin belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmayacağı açıklığa kavuşturulmuştur.
2. Kanun hükmündeki kararnamede sürenin sona ermesinden önce Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanması sırasında yetkinin son bulması veya bu yetkinin süre bitimine kadar devam ettiğinin kararnamede yer alabileceği açıklığı getirilmiştir.
3. Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde karamame çıkarmasına ilişkin yeni düzenlemeler getirildiği için bu düzenlemelerle ilgili hükümlerin saklı tutulması uygun görülmüştür.

MKG ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 91 - Danışma Meclisince kabul edilen 99 uncu maddeye sıkıyönetim hali eklenmek ve «Cumhurbaşkanının Bakanlar Kurulu ile birlikte kanun hükmünde karamame çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.» şeklindeki hükmü, diğer maddelerle ifade birliğini sağlamak bakımından «Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde karamame çıkarılmasına ilişkin hükümler saklıdır.» şeklinde

F. Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme

Madde 92 - Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

Madde 92 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 88 - Silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme

1961 Anayasasının 66 ncı maddesinin karşılığı olarak Silahlı Kuwet kullanılmasına izin verme ile ilgili bu maddeye bir yenilik getirilmiştir.

Ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması karşısında Silahlı Kuwetleri derhal harekete geçirebilmek için Türkiye Büyük Millet Meclisinin derhal toplanıp karar almasının gecikmelere yol açacağı veya toplanmasına imkân olmayan hallerde telafisi mümkün olmayan durumlar yaratacağı düşünülerek Cumhurbaşkanının silah kullanılmasına derhal karar vermesinin kaçınılmaz olduğu kabul edilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 66 ncı maddesinin karşılığı olarak Silahlı Kuwet kullanılmasına izin verme ile ilgili bu maddeye bir yenilik getirilmiştir.

Ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması karşısında Silahlı Kuwetleri derhal harekete geçirebilmek için Türkiye Büyük Millet Meclisinin derhal toplanıp karar almasının gecikmelere yol açacağı veya toplanmasına imkân olmayan hallerde telafisi mümkün olmayan durumlar yaratacağı düşünülerek Cumhurbaşkanının silah kullanılmasına derhal karar vermesinin kaçınılmaz olduğu kabul edilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 92 - Danışma Meclisince kabul edilmiş bulunan 100 üncü maddenin kenar başlığı maddenin içeriğine göre «Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme» şeklinde yeniden düzenlenmiş ve Cumhurbaşkanının Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verme yetkisine açıklık getirilmek amacıyla maddenin ikinci fıkrasının baş kısmına «Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken» hükmü eklenmiştir.

III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler

A. Toplanma ve tatil

Madde 93 - (Değişik 1. fıkrası: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 11) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağırılır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve

Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 93 - (Değişik 1. fıkrası: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 11) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında (...) Cumhurbaşkanınca toplantıya çağırılır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

Madde 93 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 99 - Toplanma ve tatil

1961 Anayasasının 83 üncü maddesinde düzenlenmiş olan toplanma ve tatil, yasama organının tek meclis olması esasına göre yeniden düzenlenmiştir.

Malî yılın yılbaşına alınması dolayısıyla her yıl ilk toplantının Eylül'ün ilk gününe alınması uygun görülmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yıllık tatili 1961 Anayasasında en fazla 5 ayiken bu tatilin 3 ay olması yeterli görülmüştür.

Cumhuriyetin ilk kuruluşundan beri Cumhurbaşkanlarının Meclisi bir konuşmayla açması 1961 Anayasasında kaldırılmışken bu müessese pozitif hukuk kaidesi olarak anayasaya konmuştur. Bunun dışında 1961 Anayasasının 83 üncü maddesindeki toplanma ve ara verme ile ilgili hükümler korunmuştur.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 83 üncü maddesinde düzenlenmiş olan toplanma ve tatil, yasama organının tek meclis olması esasına göre yeniden düzenlenmiştir.

Malî yılın yılbaşına alınması dolayısıyla her yıl ilk toplantının Eylül'ün ilk gününe alınması uygun görülmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yıllık tatili 1961 Anayasasında en fazla beş ayiken bu tatilin üç ay olması yeterli görülmüştür.

Cumhuriyetin ilk kuruluşundan beri Cumhurbaşkanlarının Meclisi bir konuşmayla açması 1961 Anayasasında kaldırılmışken bu müessese pozitif hukuk kaidesi olarak anayasaya konmuştur. Bunun dışında 1961 Anayasasının 83 üncü maddesindeki toplanma ve ara verme ile ilgili hükümler korunmuştur.

MKG ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 93 - Danışma Meclisince kabul edilen 101 inci maddenin ikinci fıkrası madde metninden çıkarılmış ve ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konunun görüşülmesini sağlamak amacıyla bu konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez hükmü getirilmiş ve böylece ara verme veya tatil sırasında toplantıya çağırılan Türkiye Büyük Millet Meclisinin, çağırılmayı gerektiren konu için toplanmadan ve toplandıktan sonra da çağırılmaya esas olan konunun görüşülmesi tamamlanmadan araverme veya tatile devam etmesi engellenmiştir. Bu suretle, araverme ve tatil sırasında yapılmış bulunan çağrı gereğinin, yerine getirilmesinin sağlanması amaçlanmıştır.

GEREKÇE (23.7.1995- 4121/11 md.)

93 üncü madde ile TBMMnin her yıl Eylül ayı yerine Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanacağı belirtilmektedir. TBMMnin Eylül ayının ilk günü toplanmasına yönelik uygulamanın başladığı 1983 yılından günümüze fiili uygulamada bu tarihin çalışmalar başlamak için uygun olmadığı mutlak her yıl yeniden toplanmak için ara verildiği ve ancak Ekim ayından itibaren kesintisiz olarak çalışmalara başlanıldığı görülmüştür. Bu nedenle Anayasada belirtilen azamî tatil süresi korunmak kaydıyla TBMMnin her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanacağı hükmü getirilmektedir.

B. Başkanlık Divanı

Madde 94 - Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Katip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasi parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. (Değişik cümle: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 10) İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir. Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, on gün içinde tamamlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin Katip Üyelerinin ve idare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasi partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

Madde 94 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 100 - Başkanlık Divanı

1961 Anayasasının 84 üncü maddesinde düzenlenmiş olan Başkanlık Divanı bu maddede Yasama Organının tek Meclis olmasına göre yeniden düzenlenmiştir.

Başkanlık Divanının Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip Üyeler ve İdare Amirlerinden oluştuğunun belirtilmesi uygun görülmüştür.

Siyasî parti gruplarının üye sayısı oranına göre Başkanlık Divanına katılmaları ilkesi korunmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının seçimi uyumsuzlukları ortadan kaldıracak şekilde düzenlenmiştir. Başkan dört tur sonunda seçilmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı üyeler içerisinden tespit edilen adaylık süresi içerisinde aday olanlar arasından seçilmesi esası kabul edilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının görev yapma süresi bir yasama dönemi süresince yani 5 yıl için devam edecek şekilde düzenlenmesi uygun görülmüştür. Zira Meclisin çalışmasının verimli ve sürekli olmasını sağlamak için zaman zaman Başkan seçimleriyle vakit kaybedilmemesi ve birtakım siyasî sürüşmelerden kaçınılması buna neden olmuştur. Başkanın tarafsızlığı esas kabul edilerek mensup olduğu siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içindeki ve dışındaki faaliyetlerine katılmaması kabul edilmiştir.

Başkanvekillerinin ve Kâtip üyeleri ile idare Amirlikleri için bir yasama döneminde iki defa seçim yapılması esası kabul edilmiştir. İlk seçimlerin iki yıl için ve ikinci seçimin de üç yıl için olması uygun görülmüştür. Başkanvekillerinin de görevleri gereği olan haller dışında Meclis çalışmalarına katılamayacakları kabul edilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 84 üncü maddesinde düzenlenmiş olan Başkanlık Divanı bu maddede yasama organının tek meclis ve beş yıllık süre için seçilmesine göre yeniden düzenlenmiştir.

Başkanlık Divanının meclis üyeleri arasından meclis tarafından seçilen Başkan, Başkanvekilleri, kâtip üyeler ve idare amirlerinden oluştuğu gösterilmiştir.

Başkanlık Divanının teşkilinde siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında divana katılmaları esası 1961 Anayasasındaki gibi muhafaza edilmiştir.

Yasama dönemi beş yıl olduğu için, bir yıl ve iki, iki olmak üzere üç döneme ayrılmıştır. Bu nedenle bir yasama döneminde üç seçim yapılması kabul edilmiştir. Her seçimden sonra başkanlık divanında meydana gelecek boşalmadan sonra yapılacak seçim geride kalan süreyi tamamlamak içindir; bunlar asıl seçimden sayılmaz.

Başkan seçiminin kolay ve kesin olması için başta bir aday süresi ve en çok dört oylama yeterli görülmüştür.

Başkanın parti faaliyetlerine tarafsızlığına ve oy kullanmaması esasına bağlı kalmıştır.

MKG ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 94 - Başkanlık Divanının kurulmasına ve süresine ilişkin Danışma Meclisince kabul edilen 102 nci madde 94 üncü madde olarak yeniden

düzenlenmiştir. Bu düzenlemede bir yasama dönemi için iki seçim yapılacağı esası kabul edilmiş ve Başkan seçimine açıklık getirilerek, oturumu yöneten Başkanvekilinin de oy kullanamayacağı belirtilmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/30 md.)

Böylece Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı seçimi daha kısa sürede tamamlanacaktır.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/10 md.)

Bilindiği gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin beş yılda bir yapılmasını emreden Anayasanın 77 nci maddesinin birinci fıkrası, 21/10/2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanunla değiştirilmiş ve milletvekili seçimlerinin her dört yılda bir yapılması hükmüne bağlanmıştır.

Bu düzenlemenin bir sonucu olarak, Anayasanın 94 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında değişiklik yapılmaktadır. Buna göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı seçimlerinin her yasama döneminde iki kez yapılması ve ilk seçilenlerin görev süresinin iki yıl olması, ikinci devre için seçilenlerin görev süresinin ise o yasama döneminin sonuna kadar devam etmesi öngörülmektedir.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/10 md.)

Teklifin Anayasanın 74 üncü maddesini değiştirerek kamu denetçiliğine anayasal dayanak getirilmesini öngören çerçeve 9 uncu, Milletvekilliğinin düşmesini düzenleyen 84 üncü maddesinin, partisinin kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan milletvekillerinin, milletvekilliğinin düşmesini öngören son fıkrasını kaldıran çerçeve 10 uncu, TBMM Başkanlık Divanının görev süresini düzenleyen bu amaçla 94 üncü Maddesinde değişiklik içeren çerçeve 11 inci Maddeleri Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

C. İçtüzük siyasi parti grupları ve kolluk işleri

Madde 95 - Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasi parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir.

Madde 95 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 101 - İçtüzük, siyasî parti grupları ve kolluk işleri

1961 Anayasasının 85 inci maddesinde düzenlenmiş olan İçtüzük siyasî parti grupları ve kolluk işleri prensip olarak aynen korunmuştur. Ancak yeni düzenlemede getirilen bir yenilik siyasî parti gruplarının en az 20 kişiden oluşmasının uygun görülmesidir. Siyasî parti gruplarının üye adedinin 10 kişiden 20 kişiye çıkarılmasının nedeni Meclisteki siyasî partilere istikrar ve tutarlılık kazandırılması amacına yöneliktir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 85 inci maddesinde düzenlenmiş olan İçtüzük siyasî parti grupları ve kolluk işleri prensip olarak aynen korunmuştur. Ancak yeni düzenlemede getirilen bir yenilik siyasî parti gruplarının en az 20 kişiden oluşmasının uygun görülmesidir. Siyasî parti gruplarının üye adedinin 10 kişiden 20 kişiye çıkarılmasının nedeni Meclisteki siyasî partilere istikrar ve tutarlılık kazandırılması amacına yöneliktir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetlerinin, Meclis Başkanlığı eliyle yürütüleceğine açıklık getirilmiştir.

Meclisin kolluk ve emniyet hizmetleri için yeteri kadar kuvvete ihtiyaç duyulduğu ve bu kuvvetlerin de Meclis Başkanlığı emrine verilmesi uygun görülmüştür.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 95 - Danışma Meclisince kabul edilen 103 üncü madde 95 inci madde olarak kabul edilmiş, ancak Türkiye Büyük Millet Meclisinde görevlendirilmiş bulunan güvenlik görevlileri hakkında gerektiğinde genel hükümlerin uygulanabilmesini sağlamak amacıyla «emrine verilir» sözcükleri «tahsis edilir» şeklinde değiştirilmiştir.

D. Toplantı ve karar yeter sayısı

Madde 96 - (Değişik 1. fıkra: 31.05.2007 - 5678 S.K/Madde 3) Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler

dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin katılmadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilirler. Ancak bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 96 - (Değişik 1. fıkrası: 31.05.2007 - 5678 S.K/Madde 3) Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

(Mülga 2. fıkrası: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 96 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 102 - Toplantı ve karar yeter sayısı

1961 Anayasasının 86 ncı maddesinde düzenlenmiş olan toplantı ve karar yeter sayısı 1961 Anayasasının uygulandığı dönemde Meclis toplantılarının ve karar alma zorluklarının ortaya çıkması nedeniyle yeniden gözden geçirilmek suretiyle düzenlenmiştir. Getirilen yeniliklerin Meclis toplantılarına istikrar getireceği ve kararların daha kolay ve tutarlı olmasının sağlayacağı görüşü hâkim olmuştur.

Yeni düzenleme şöyledir :

1. Anayasada başka bir hüküm mevcut değilse Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte biriyle toplanabilecektir.
2. Türkiye Büyük Millet Meclisi yukarıdaki şartlarda yaptığı toplantıda toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar alabilecektir.

Ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinden az olamayacaktır.

Bu suretle Anayasada öngörülmemiş haller dışında Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanması kolaylaştırılmış olmaktadır. Fakat karar alabilmek için de normal karar alma çoğunluğu zorunlu hale getirilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 86 ncı maddesinde düzenlenmiş olan toplantı ve karar yeter sayısı 1961 Anayasasının uygulandığı dönemde Meclis toplantılarının ve karar alma zorluklarının ortaya çıkması nedeniyle yeniden gözden geçirilmek suretiyle düzenlenmiştir. Getirilen yeniliklerin Meclis toplantılarına istikrar getireceği ve kararların daha kolay ve tutarlı olmasını sağlayacağı görüşü hâkim olmuştur.

Yeni düzenleme şöyledir:

1. Anayasada başka bir hüküm mevcut değilse Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte biriyle toplanabilecektir.
2. Türkiye Büyük Millet Meclisi yukarıdaki şartlarda yaptığı toplantıda, toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar alabilecektir.

Ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz

Bu suretle Anayasada öngörülmemiş haller dışında Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanması kolaylaştırılmış olmaktadır. Fakat karar alabilmek için de normal karar alma çoğunluğu zorunlu hale getirilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 96 - Danışma Meclisinin kabul etmiş bulunduğu 104 üncü maddeye yeni bir fıkra eklenerek bakanlıkları ile ilgili görevleri gereği Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir kısım oturumlarına katılmama durumunda olan bakanların kendi yerlerine oy kullanmak üzere diğer bir bakana yetki vermelerini sağlayacak bir hüküm getirilmiştir. Ancak, bu şekilde yetki verilen bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilecektir.

Kuşkusuz bu şekilde yetki verebilecek olan bakan veya kendisine yetki verilen bakanın oy kullanma hakkına sahip bulunması yani milletvekili sıfatını haiz olması da gerekmektedir.

GEREKÇE (31.5.2007-5678/3 md.)

Uygulamada karşılaşılan sorunları gidermek ve daha net anlaşılır bir dil ile madde tanzim edilmiştir.

E. Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması:

Madde 97 - Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.

Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

Madde 97 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 103 - Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması

1961 Anayasasının 87 inci maddesinde yer almış bulunan görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması ile ilgili esaslar Türkiye Büyük Millet Meclisinin tek Meclisli bir Yasama Organı olarak kurulması esasına göre yeniden düzenlenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının 87 nci maddesinde yer almış bulunan görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması ile ilgili esaslar Türkiye Büyük Millet Meclisinin tek Meclisli bir Yasama Organı olarak kurulması esasına göre yeniden düzenlenmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 97 - Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması kenar başlıklı Danışma Meclisince kabul edilen 105 inci maddenin son fıkrasında yer alan «Meclisteki açık görüşmelerin yayımı hiçbir surette önlenemez» şeklindeki hüküm «Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.» şekline dönüştürülmüştür. Bu hükmün uygulama şeklinin içtüzükte yer alacağı tabiidir.

IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları

A. Genel olarak

Madde 98 - Türkiye Büyük Millet Meclisi soru, Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır.

Soru, Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi istemektir.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Soru Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırma yöntemleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 98 - (Değişik madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 6)

Türkiye Büyük Millet Meclisi; Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir.

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında 106 ncı maddenin beşinci, altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca yapılan soruşturmadan ibarettir.

Yazılı soru, yazılı olarak en geç onbeş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.

Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

Madde 98 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 104 - Türkiye Büyük Millet Meclisinin denetim yolları

Türkiye Büyük Millet Meclisinin denetim yollarının genel olarak neler olduğunun bu maddede sayılması uygun görülmüştür.

1961 Anayasasında her iki meclis aynı şekilde denetleme yetkisine sahip değildi. Bundan dolayı 1961 Anayasasının 88 inci maddesinde Millet Meclisine ait gensorudan söz edilmemiştir.

Bütün bu nedenlerle bu maddede Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün denetim yollarını saymak ve bunlardan soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili kısa tanımlamalar yapmak yolu daha uygun görülmüştür. Bu kısa tanımlamalar ışığında Meclis İçtüzüğünde bu denetim yollarının nasıl yapılacağının düzenleneceği tabiidir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Türkiye Büyük Millet Meclisinin denetim yollarının genel olarak neler olduğunun bu maddede sayılması uygun görülmüştür.

1961 Anayasasında her iki meclis aynı şekilde denetleme yetkisine sahip değildi. Bundan dolayı 1961 Anayasasının 88 inci maddesinde Millet Meclisine ait gensorudan söz edilmemiştir.

Bütün bu nedenlerle bu maddede Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün denetim yollarını saymak ve bunlardan soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili kısa tanımlamalar yapmak yolu daha uygun görülmüştür. Bu kısa tanımlamalar ışığında Meclis İçtüzüğünde bu denetim yollarının nasıl yapılacağının düzenleneceği tabiidir.

B. Gensoru

Madde 99 - Gensoru önergesi, bir siyasi parti grubu adına veya enaz yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir.

Gensoru önergesi, verilışinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasi parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararıyla. birlikte, gensorunun görüşülme günü de belli edilir; ancak gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesi amacına ve yukarıdaki ilkelere uygun olmak kaydıyla gensoru ile ilgili diğer hususlar içtüzükle belirlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 99 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 99 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 105 - Gensoru

Bu maddede 1961 Anayasasının 89 uncu maddesinde düzenlenen gensoru müessesesi yeniden gözden geçirilmiş bunun hem etkili bir denetim yolu olması hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Bakanlar Kurulunun çalışmalarını aksatmaması esasından hareket edilmiştir.

Prensip olarak 1961 Anayasasında ki esaslara bağlı kalınmıştır. Gensoru önergesi siyasî parti gruplarınca veya yirmi milletvekili tarafından verilebilecektir. Gensoru önergesinin verilmesini izleyen üç gün içerisinde önergenin basılıp dağıtılması, kabulü veya reddi içinse yapılacak müzakerenin en geç on gün sonra gündeme alınması gerekmektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu maddede 1961 Anayasasının 89 uncu maddesinde düzenlenen gensoru müessesesi yeniden gözden geçirilmiş bunun hem etkili bir denetim yolu olması hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Bakanlar Kurulunun çalışmalarını aksatmaması esasından hareket edilmiştir.

Prensip olarak 1961 Anayasasındaki esaslara bağlı kalınmıştır. Gensoru önergesi siyasî parti gruplarınca veya yirmi milletvekili tarafından verilebilecektir. Gensoru önergesinin verilmesini izleyen üç gün içerisinde önergenin basılıp dağıtılması, kabulü veya reddi içinse yapılacak müzakerenin en geç on gün sonra gündeme alınması gerekmektedir.

C. Meclis soruşturması

Madde 100 - Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve gizli oyla karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirtilen raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. (Ek cümle: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 31) Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.

(Değişik 3. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 31) Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır.

Meclisteki siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve

başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:**Madde 100 -** (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 100 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 106>98 - Meclis soruşturması

Bu maddede 1961 Anayasasının 90 ıncı maddesinde düzenlenmiş olan Meclis soruşturması yeniden gözden geçirilerek düzenlenmiştir.

Meclis soruşturmasında Meclisin çalışmalarını aksatmama ayrıca gerçekleri rahat bir çalışmayla ortaya çıkarma esası göz önünde tutularak aşağıdaki yenilikler getirilmiştir.

1. Meclis soruşturması için üyelerin en az onda birinin vereceği önerge şart koşulmuştur.
2. Bu istem Meclisçe en geç bir ay içerisinde karara bağlanması kuralı getirilmiştir.
3. Soruşturmaya karar verilmesi halinde üyeler arasından ad çekme ile 15 kişilik bir komisyonun kurulması kabul edilmiştir.
4. Komisyonun en geç iki ay içerisinde soruşturma sonucunu bildiren raporunu meclise sunması mecburiyeti konmuştur.

Rapor Meclis tarafından öncelikle gündeme alınarak görüşülür ve Yüce Divana sevk kararı verilebilir.

Yüce Divana sevk kararı ancak salt çoğunlukla alınır.

Siyasî partilerin Meclis soruşturması hakkında tarafsızlığı korunmuştur.

Bu esaslar göz önünde tutulmak suretiyle Meclis soruşturmasının sade ve salim tartışmasız bir şekilde sonuçlandırılması amacı güdülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu maddede 1961 Anayasasının 90 ıncı maddesinde düzenlenmiş olan Meclis soruşturması yeniden gözden geçirilerek düzenlenmiştir.

Meclis soruşturmasında Meclisin çalışmalarını aksatmama ayrıca gerçekleri rahat bir çalışmayla ortaya çıkarma esası gözönünde tutularak aşağıdaki yenilikler getirilmiştir.

1. Meclis soruşturması için üyelerin en az onda birinin vereceği önerge şart koşulmuştur.
2. Bu istemin Meclisçe en geç bir ay içerisinde karara bağlanması kuralı getirilmiştir.
3. Soruşturmaya karar verilmesi halinde, Meclisteki Siyasî Partilerin güçleri oranında 15 kişilik Komisyona üye vermelerini sağlamak ve bu Komisyonu ad çekme suretiyle kurabilmek için her partinin Komisyona vereceği üye sayısının üç katı aday göstermesi; ad çekmenin de her parti adayları için ayrı ayrı yapılmak suretiyle sonuca varılması uygun görülmüştür.
4. Komisyon soruşturmayı yaparak sonucu bildiren raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunacaktır. Soruşturmanın bu süre içinde bitirilememesi halinde Komisyona iki aylık ve kesin bir süre daha verilmesi uygun görülmüştür.

Rapor Meclis tarafından öncelikle gündeme alınarak görüşülür ve Yüce Divana sevk kararı verilebilir.

Yüce Divana sevk kararı ancak salt çoğunlukla alınır.

Siyasî partilerin Meclis soruşturması hakkında tarafsızlığı korunmuştur.

Bu esaslar göz önünde tutulmak suretiyle Meclis soruşturmasının sade ve salim tartışmasız bir şekilde sonuçlandırılması amacı güdülmüştür.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 100 - Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan 108 inci maddenin üçüncü fıkrası redaksiyona tabi tutulmak suretiyle 100 üncü madde olarak düzenlenmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/31 md.)

Soruşturma ile ilgili işin Komisyonlar ve Genel Kurulda gizli oyla sonuçlanması öngörülmektedir. Ayrıca Soruşturma Komisyonu raporunun on gün içinde dağıtılması ve dağıtımdan itibaren on gün içinde görüşülmesi hükmü getirilmektedir. Böylece bu konudaki işlerin sürüncemede kalmasının önlenmesi sağlanacak ayrıca Meclis soruşturması gibi önemli bir denetim mekanizmasının siyasallaşmasının önüne geçilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM: YÜRÜTME**I. Cumhurbaşkanı****A. Nitelikleri ve tarafsızlığı****Madde 101 -** (Değişik madde: 31.05.2007 - 5678 S.K/Madde 4)

Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasi partiler ortak aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

A. Adaylık ve seçimi

Madde 101 - (Değişik madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 7)

Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüzbin seçmen aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir.

Seçimlerin tamamlanamaması halinde, yenisi göreve başlayıncaya kadar mevcut Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Madde 101 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 110 - Nitelikleri ve tarafsızlığı**

Parlamente rejiminde Cumhurbaşkanının tarafsızlığı esas teşkilat hukukumuzda tartışılmaz bir ilkedir. Bu ülkeye yeni bağlı kalınmıştır ve Cumhurbaşkanının yine 7 yıllık bir süre için seçileceği benimsenmiştir; fakat Cumhurbaşkanının Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden olduğu gibi dışından da seçilebileceği uygun görülmemiştir. Çünkü Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi ise Cumhurbaşkanını seçen organdır. Demokrasi kurallarına göre nasıl her vatandaşın belirli koşullarla milletvekilliğine adaylığını koymak hakkı varsa, herhangi bir vatandaşın da Cumhurbaşkanlığı için Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak seçimde adaylığını koymasının demokratik ve doğal bir hak olduğunu kabul etmek gerekir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 101 - Danışma Meclisinin 109 uncu maddesi redaksiyona tabi tutularak 101 inci madde şeklinde düzenlenmiştir.

GEREKÇE (31.5.2007-5678/4 md.)

Bu maddeyle, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve görev süresinin beş yıl olması ile bir kişinin iki defadan fazla Cumhurbaşkanı seçilemeyeceği; Meclis içinden veya dışından Cumhurbaşkanlığı adaylığı için en az yirmi milletvekilinin yazılı teklifinin gerekli olduğu, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen partilerin ortak aday gösterebilmesi hususları düzenlenmektedir.

B. Seçimi**Madde 102 -** (Değişik madde: 31.05.2007 - 5678 S.K/Madde 5)

Cumhurbaşkanı seçimi, Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanır.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin ölümü veya seçilme yeterliğini kaybetmesi halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 102 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 102 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 111 - Seçimi**

Cumhurbaşkanının seçilmesi yine Türkiye - Büyük Millet Meclisi tarafından yapılmaktadır. Ancak, ilk iki oylamada herhangi bir aday 2/3 çoğunlukla başkan seçilemezse, 3 üncü turda salt çoğunluk aranacaktır ve 3 üncü turda da salt çoğunluk elde edilemezse 3 üncü turda en fazla oyan iki aday arasından seçim yapılarak; çoğunluk oyu ile Cumhurbaşkanı seçilecektir. Görüldüğü gibi bu tamamen yeni bir sistemdir. Türkiye Büyük Millet Meclisi uzun olmayan bir süre sonunda tercih yapmaya zorlanmakta ve seçimin müzminleşmesi önlenmektedir. Seçimlerin uzamasının, gerek Devlet Başkanlığı makamı ve gerekse seçilecek kişiler için arzu edilmeyen eğilim ve düşüncelerin doğmasına yol açtığı görülmüştür. Seçimi belirli bir sürede sonuçlandırılmayan Meclisin feshinin kesin bir çözüm getiremeyeceği ve belki aynı duruma tekrar düşüleceği dikkate alınarak kısa sürede sonuç verici sistemin bünyemize daha uygun olduğu kanaatine varılmıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 102 - Cumhurbaşkanının seçimine ilişkin olan ve Danışma Meclisince kabul edilen metnin 110 ve 116 ncı maddelerinde yaralan hükümler 102 ncı madde olarak tek bir maddede birleştirilmiş ve açık bir şekilde yazılmıştır.

Bu konuya ilişkin olarak Danışma Meclisince kabul edilen 110 uncu maddedeki oylamaların beşer gün ara ile yapılacağı şeklindeki hüküm uygulamada Anayasada belirlenen süre içinde seçimin yapılmasına engel olabileceği kanısına varılmıştır. Örneğin her hangi bir nedenle beş gün ara ile değil de altı gün ara ile oylama yapılması zorunluluğuyla karşılaşıldığı takdirde belli edilen süre içinde dört tur oylama yapılmasına imkân kalmayabilecektir. Bu itibarla, «Beşer gün ara ile» sözcükleri yerine «En az üçer gün ara ile» sözcükleri getirilmek suretiyle uygulamaya elastikiyet getirilmiştir. Ayrıca, maddede belirtilen süre içinde Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri yenileneceğinden, «yeni Cumhurbaşkanı seçilinceye kadar görev süresi dolmuş bulunan Cumhurbaşkanının görevinin devam edeceği» hükmü maddeye eklenmiştir.

GEREKÇE (31.5.2007-5678/5 md.)

Maddeyle, Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin Anayasanın 102 ncı maddesi yeniden düzenlenmektedir. Maddede, Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanma ile seçimin tamamlanma süresi, seçime için gerekli oy çoğunluğu, oylama sayıları, adayların ölüm veya seçime yeterliğini kaybetmesi halinde izlenmesi gereken usul ve esaslar; seçimin her halükarda tamamlanmasına ilişkin işlevsel yenilikler öngörülmektedir.

C. Andıçmesi

Madde 103 - Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde andıçer:

“Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve laik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andıçerim.”

Madde 103 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 112 - Andıçmesi

Cumhurbaşkanının andı.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Cumhurbaşkanının andı.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 103 - Cumhurbaşkanının andıçmesine ilişkin Danışma Meclisince kabul edilen 111 inci maddede yeralan «Atatürk inkılaplarına», deyiimi milletvekili andına ilişkin 81 inci maddeye paralel şekilde «Atatürk ilke ve inkılaplarına» şeklinde değiştirilmek suretiyle 103 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

D. Görev ve yetkileri

Madde 104 - Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Bu amaçlarla Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyarak yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler şunlardır:

a) Yasama ile ilgili olanlar:

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapmak,

Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırarak,

Kanunları yayımlamak,

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek,

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halk oyuna sunmak,

Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek,

b) Yürütme alanına ilişkin olanlar:

Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek,

Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek,

Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırarak,

Yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek,

Milletlerarası andlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek,

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek,

Genelkurmay Başkanını atamak,

Milli Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırarak,

Milli Güvenlik Kuruluna Başkanlık etmek,

Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak,

Kararnameleri imzalamak,

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak,

Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve Başkanını atamak,

Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma ve denetleme yaptırtmak,

Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek,

Üniversite rektörlerini seçmek,

c) Yargı ile ilgili olanlar:

Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekilini, Askeri Yargıtay üyelerini, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek.

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 104 - (Değişik madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 8)

Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.

Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.

Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.

Kanunları yayımlar.

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.

Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanları atar ve görevlerine son verir.

Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler.

Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.

Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.

Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmi Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

Madde 104 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 113 - Görev ve yetkileri

Cumhurbaşkanının görev ve yetkileriyle ilgili hususları göstermektedir.

Cumhurbaşkanı Devletin temsilcisidir. Dış ilişkilerde devleti temsil eder. Anayasanın ve diğer kanunlarda gösterilen görevleri yerine getirir. Burada yapılan çok önemli bir değişiklik ölüm cezalarının yerine getirilmesinde karar vermesindedir. Ewelve kesinleşen ölüm cezaları Büyük Millet Meclisinde bir kanunla onaylanıyordu. Şimdi bu yetki, Büyük Millet Meclisinden alınmış ve doğrudan doğruya Devlet Başkanlığına bağlanmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Cumhurbaşkanının görev ve yetkileriyle ilgili hususları göstermektedir.

Cumhurbaşkanı Devletin temsilcisidir. Dış ilişkilerde Devleti temsil eder. Anayasada ve diğer kanunlarda gösterilen görevleri yerine getirir. Burada yapılan çok önemli bir değişiklik ölüm cezalarının yerine getirilmesinde karar vermesindedir. Ewelve kesinleşen ölüm cezaları Büyük Millet Meclisinde bir kanunla onaylanıyordu. Şimdi bu yetki, Büyük Millet Meclisinden alınmış ve doğrudan doğruya Devlet Başkanlığına bağlanmıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 104 - Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerini gösteren ve Danışma Meclisinin kabul ettiği metnin 112 nci maddesinde yer alan hükümler; Anayasa Tasarısından çıkarılmış bulunan maddeler ve hükümler gözönünde bulundurularak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede «Her yıl Eylül ayının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşmasını yapmak», «Anayasa Mahkemesinde iptal kararının yeniden incelenmesini istemek», «Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin ertelenmesini istemek», «Tüzükleri imzalamak ve yayımlamak», «ölüm cezalarının infazına karar vermek veya özel af yetkisine dayanarak ölüm cezasını müebbed ağır hapis cezasına çevirmek», «Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürü ile üç yönetim kurulu üyesini atamak», «Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkanını seçmek», «Diyanet İşleri Başkanını seçmek», «şeklindeki hükümler madde metninden çıkarılmıştır. «Tüzükleri imzalamak ve yayımlamak», «hüküm tüzüklerle ilgili özel bir madde olması ve esasen tüzüklerin de kararname ile yürürlüğe konulması dikkate alınarak madde metninde «karamameleri imzalamak» görev ve yetkisi de bulunduğundan, bu sebeplerle tüzüklere ilişkin bu hüküm ile ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek görevi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerini genel olarak düzenleyen 87 nci maddeye eklenmiş bulunduğundan bu hüküm madde metninden çıkarılmıştır.

Ayrıca, Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş olan maddede yer alan «Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak» şeklindeki hüküm «Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak» şeklinde dönüştürülmüş ve terim birliğini sağlamak amacıyla Danışma Meclisince kabul edilen madde metninde yer alan «Bakanlar Kurulu ile birlikte olağanüstü hal ilan etmek, olağanüstü hallerde "Bakanlar Kurulu ile birlikte kanun kuvetinde karamame çıkarmak» şeklindeki hükümler «Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan etmek ve kanun hükmünde karamame çıkarmak» şeklinde değiştirilmiştir.

Diğer yönden Anayasanın 131 inci maddesiyle Yükseköğretim üst kuruluşları düzenlenmiş bulunduğundan, maddeye «Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek» hükmü de getirilmiştir.

Madde bu şekilde değiştirilmek ve redaksiyona tabi tutulmak suretiyle 104 üncü madde olarak düzenlenmiştir.

E. Sorumluluk ve sorumsuzluk hali

Madde 105 - Cumhurbaşkanının, Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur.

Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz.

Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

E. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu

Madde 105 - (Değişik madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 9)

Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı, seçim kararı alamaz.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkum edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer.

Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.

Madde 105 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 114 - Sorumsuzluğu**

Devlet Başkanının parlamenter rejimindeki sorumsuzluğu ilkesinin nasıl uygulanacağı bu maddede düzenlenmiştir. Devlet Başkanının görevi sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde vatan hainliği dışında (Madde 115) herhangi bir sorumluluğu yoktur. Diğer taraftan parlamenter sistemde sorumsuz olan bir kişiye yetki verilemez. Bundan dolayı Devlet Başkanının kararlarının uygulanabilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde işlemin sorumluluğunu kabul edip savunacak «birinin» bulunması gerekir. Bu da Başbakan ve ilgili Bakandır. Her ikisi veya gerektiğinde bütün Bakanlar Kurulunun Devlet Başkanının kararlarını imzalamaları gerekir. Esasen bu zorunluluktan dolayı kararlar Bakanlar Kurulu veya Bakan tarafından alınır ve Devlet Başkanı tarafından imzalanır.

Cumhurbaşkanının sorumluluk getirmeyen kararlardan hangilerini tek başına imzalayarak uygulatabileceği, yani istisnalar, Anayasada açıkça belirtilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 115 - Sorumluluğu**

Cumhurbaşkanının sorumluluğu, vatan hainliği dolayısıyladır; eski metinde bir değişiklik yoktur.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Devlet Başkanının parlamenter rejimindeki sorumsuzluğu ilkesinin nasıl uygulanacağı bu maddede düzenlenmiştir. Devlet Başkanının görevi sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde vatan hainliği dışında (Madde 115) herhangi bir sorumluluğu yoktur. Diğer taraftan parlamenter sistemde sorumsuz olan bir kişiye yetki verilemez. Bundan dolayı Devlet Başkanının kararlarının uygulanabilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde işlemin sorumluluğunu kabul edip savunacak «birinin» bulunması gerekir. Bu da Başbakan ve ilgili bakandır. Her ikisi veya gerektiğinde bütün Bakanlar Kurulunun Devlet Başkanının kararlarını imzalamaları gerekir. Esasen bu zorunluluktan dolayı kararlar Bakanlar Kurulu veya bakan tarafından alınır ve Devlet Başkanı tarafından imzalanır.

Cumhurbaşkanının sorumluluk getirmeyen kararlardan hangilerini tek başına imzalayarak uygulatabileceği, yani istisnalar, Anayasada açıkça belirtilmiştir.

Cumhurbaşkanının sorumluluğu, vatan hainliği dolayısıyladır; eski metinde bir değişiklik yoktur.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 105 - Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan Cumhurbaşkanlığının sorumsuzluğuna ilişkin 113 üncü madde ile sorumluluğunu belirleyen 114 üncü madde birleştirilerek 105 inci madde olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede Cumhurbaşkanının tek başına imzalayacağı kararların ayrıca sayılmasında zorunluluk görülmemiştir. Diğer yünden, Cumhurbaşkanının sorumlu tutulabilmesi için üye tamsayısının en az üçte ikisi ibaresi, üye tamsayısının en az dörtte üçü şeklinde değiştirilmiştir.

F. Cumhurbaşkanına vekillik etme

Madde 106 - Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde de yenisi seçilinceye kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

F. Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekalet ve bakanlar**Madde 106 -** (Değişik madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 10)

Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir.

Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde, kırkbeş gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekalet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla

kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanına vekalet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, 81 inci maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde andiçerler. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır ve dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Bu kişilerin görevde bulundukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, görevleri bittikten sonra da beşinci, altıncı ve yedinci fıkra hükümleri uygulanır.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkum edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 116 - Cumhurbaşkanına vekillik etme

Cumhurbaşkanına, gerekli hallerde, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının vekillik etmesi ilkesi getirilmektedir ve vekil, Cumhurbaşkanına ait bütün yetkileri kullanmaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Cumhurbaşkanına, gerekli hallerde, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının vekillik etmesi ilkesi getirilmektedir ve vekil, Cumhurbaşkanına ait bütün yetkileri kullanmaktadır.

G. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği

Madde 107 - Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilat ve çalışma esasları, personel atama işlemleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 107 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 107 Gerekçesi :

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 107 - Danışma Meclisinin kabul ettiği metinde bulunmayan Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği kenar başlıklı madde, 107 nci madde olarak Anayasa metnine eklenmiştir. Böylece Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluş, teşkilat ve çalışma esasları ile personel işlemlerinin Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenmesi imkânı getirilmiştir.

H. Devlet Denetleme Kurulu

Madde 108 - İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluştaki, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.

Silahlı Kuvvetler ve yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır.

Devlet Denetleme Kurulunun üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından, Cumhurbaşkanınca atanır.

Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, kanunla düzenlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 108 - İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı

olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü idari soruşturma, inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.

(...) yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır.

Devlet Denetleme Kurulunun Başkan ve üyeleri, Cumhurbaşkanınca atanır.

Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

Madde 108 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 152 - Devlet Denetleme Kurulu

Merkezî idarenin önemli bir görevi olan denetim fonksiyonunun bugüne kadar, çeşitli nedenlerle, gereğince yerine getirilemediği bir gerçektir. Siyasî etkilerin dışında kalabilecek tarafsız ve etkin bir denetim organı olarak, Cumhurbaşkanlığına bağlı bir Devlet Denetleme Kurulu kurulmuştur.

Hizmetin taşıdığı özellikler dolayısıyla Türk Silahlı Kuvvetleri ve yargı organları dışında kalan tüm kamu kurum ve kuruluşlarının hukuka uygun, düzenli ve verimli işlemlerini sağlayacak denetim mekanizması bu şekilde oluşturulmuş olmaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Merkezî idarenin önemli bir görevi olan denetim fonksiyonunun bugüne kadar, çeşitli nedenlerle, gereğince yerine getirilemediği bir gerçektir. Siyasî etkilerin dışında kalabilecek tarafsız ve etkin bir denetim organı olarak, Cumhurbaşkanlığına bağlı bir Devlet Denetleme Kurulu kurulmuştur.

Hizmetin taşıdığı özellikler dolayısıyla Türk Silahlı Kuvvetleri ve yargı organları dışında kalan tüm kamu kurum ve kuruluşlarının hukuka uygun, düzenli ve verimli işlemlerini sağlayacak denetim mekanizması bu şekilde oluşturulmuş olmaktadır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 108 - Danışma Meclisi tarafından kabul edilen 117 nci maddenin üçüncü fıkrasında yer alan «Devlet Denetleme Kurulu dokuz üyeden oluşur.» şeklindeki hüküm, bu hususun düzenlenmesinin kanun koyucuya bırakılması amacıyla madde metninden çıkarılmış ve madde redaksiyona tâbi tutulmak suretiyle 108 inci madde olarak düzenlenmiştir.

II. Bakanlar Kurulu

A. Kuruluş

Madde 109 - Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur.

Başbakan, Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır.

Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 109 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 109 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 126 - Bakanlar Kurulu**

Bakanlar Kurulu Başbakan ve bakanlardan oluşmaktadır. Başbakan, milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından atanabilir; yani Başbakan olmak için Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olma koşulu aranmamaktadır. Bakanlar içinde durum aynıdır. Cumhurbaşkanı, gereğinde Başbakanın ve bakanların görevine usulüne uygun olarak son verir. Hiç şüphesiz ki Cumhurbaşkanı parlamenter rejim gereği Türkiye Büyük Millet Meclisinin güvenine haiz bir Başbakanı azledemez o zaman çoğunlukla ihtilafa düşmüş olur tarafsızlık niteliğini yitirir. Hüküm ender de olsa, Türkiye Büyük Millet Meclisinde 105 ve 128 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyu alan ve 132, 1 maddesinin uygulanmasını istemeyen ve istifa da etmeyen bir Başbakan düşünülerek konmuştur. Bu anda krizin tek çözüm yolu Cumhurbaşkanının Başbakanın görevine son vermesidir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bakanlar Kurulu Başbakan ve bakanlardan oluşmaktadır. Başbakan, milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından atanabilir; yani Başbakan olmak için Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olma koşulu aranmamaktadır. Bakanlar için de durum aynıdır. Cumhurbaşkanı, gereğinde Başbakanın ve bakanların görevine usulüne uygun olarak son verir. Hiç şüphesiz ki Cumhurbaşkanı parlamenter rejim gereği Türkiye Büyük Millet Meclisinin güvenine haiz bir Başbakanı azledemez o zaman çoğunlukla ihtilafa düşmüş olur, tarafsızlık niteliğini yitirir. Hüküm ender de olsa, Türkiye Büyük Millet Meclisinde 105 ve 128 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyu alan ve 132/1 maddesinin uygulanmasını istemeyen ve istifa da etmeyen bir Başbakan düşünülerek konmuştur. Bu anda krizin tek çözüm yolu Cumhurbaşkanının Başbakanın görevine son vermesidir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 109 - Danışma Meclisince kabul edilmiş bulunan 118 inci maddenin birinci fıkrasındaki «oluşur», sözcüğü «kurulur» sözcüğü şeklinde değiştirilerek, terim birliği sağlanmıştır.

B. Göreve başlama ve güvenoyu

Madde 110 - Bakanlar Kurulunun listesi tam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise toplantıya çağrılır.

Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunur ve güvenoyuna başvurulur. Güvenoyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 110 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 110 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 127 - Göreve başlama ve güvenoyu**

Göreve başlamak ve güvenoyunu düzenlemektedir. Hiçbir değişiklik yoktur.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Göreve başlamak ve güvenoyunu düzenlemektedir. Hiçbir değişiklik yoktur. (*)

(*) 1961 Anayasasının "Göreve Başlarken Güvenoyu" başlıklı 103 üncü maddesinin gerekçesi:

Bakanlar Kurulunun teşekkülü anında program ile Meclisin ekseriyetinin siyasi görüşü arasında ayniyeti sağlamak bakımından Meclislerin hemen toplantıya çağırılması esası kabul edilmiştir.

Hükümet programını hazırlaması ve bunun ciddi bir görüşmeye vesile vermesi için, görüşme ve oylamalar için müddetler konulmuştur.

C. Görev sırasında güvenoyu

Madde 111 - Başbakan, gerekli görürse, Bakanlar Kurulunda görüştüktan sonra,

Türkiye Büyük Millet Meclisinden güven isteyebilir.

Güven istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirilmesinden bir tam gün geçmedikçe görüşülemez ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçmedikçe oya konulamaz.

Güven istemi, ancak üye tamsayısının salt çoğunluğuyla reddedilebilir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 111 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 111 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 128 - Görev sırasında güvenoyu

Görev sırasında güvenoyu. Eski hükmün aynıdır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Görev sırasında güvenoyu eski hükmün aynıdır. (*)

(*) 1961 Anayasasının "Görev Sırasında Güvenoyu" başlıklı 104 üncü maddesinin gerekçesi:

Bu madde ile 88 inci maddede tanzim edilen gensorunun Hükümet planında mukabili olarak kabul edilmiştir. Millet Meclisinde sahip olduğu çoğunluğu tebarüz ettirmek veya böyle bir çoğunluğun bulunup bulunmadığını araştırmak Bakanlar Kurulunun hakkı olmalıdır. Ayrıca Hükümet güvenoyu isteyerek kendisini takviye düşünebilir. Güven isteminin reddedilebilmesi için, hakikaten Mecliste Bakanlar Kurulu aleyhine bir çoğunluğun bulunması lazımdır. Bu bakımdan son fıkrada bu husus belirtilmiştir.

D. Görev ve siyasi sorumluluk

Madde 112 - Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.

Her bakan, Başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur.

Başbakan, bakanların görevlerinin Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür.

Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanlar; 81 inci maddede yazılı şekilde Millet Meclisi önünde andiçerler ve bakan sıfatını taşıdıkları sürece milletvekillerinin tabi oldukları kayıt ve şartlara uyarlar ve yasama dokunulmazlığına sahip bulunurlar. Bunlar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri gibi ödenek ve yolluk alırlar.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 112 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 112 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 129 - Görev ve siyasi sorumluluk

Siyasî sorumluluk müessesesini düzenlemektedir. Bakanlar Kurulu hükümetin müşterek politikasından sorumlu olduğu açıklanmaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Siyasî sorumluluk müessesesini düzenlemektedir. Bakanlar Kurulunun hükümetin müşterek politikasından sorumlu olduğu açıklanmaktadır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 112 - Görev ve siyasî sorumluluk kenar başlıklı Danışma Meclisince kabul edilen 121 inci madde 112 nci madde olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede bakanlar ile Barbakan arasındaki ilişki açık bir şekilde belirtilmiştir.

Diğer yünden, Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanların andiçme esasları, tâbi oldukları kayıt ve şartlar, yasama dokunulmazlıklarına ilişkin esaslar ile ödenek ve yolluklarını düzenleyen yeni bir fıkra da madde metnine eklenmiştir.

E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar

Madde 113 - Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatı kanunla düzenlenir.

Açık olan bakanlıklarla izinli veya özürlü olan bir bakana, diğer bir bakan geçici olarak vekillik eder. Ancak, bir bakan birden fazlasına vekillik edemez.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Yüce Divana verilen bir bakan bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevki halinde hükümet istifa etmiş sayılır.

Herhangi bir sebeple boşalan bakanlığa en geç onbeş gün içinde atama yapılır.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 113 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 113 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 130 - Bakanlıkların kurulması ve bakanlar

Bakanlıkların kurulması ve kaldırılmasına ilişkindir. Türkiye Büyük Millet Meclisi kararlarıyla Yüce Divana verilen bir bakan, bakanlıktan düşer.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bakanlıkların kurulması ve kaldırılmasına ilişkindir. Türkiye Büyük Millet Meclisi kararlarıyla Yüce Divana verilen bir bakan, bakanlıktan düşer.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 113 - Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan 122 nci maddenin «Bakanlıklar, kanunun koyduğu esaslara göre kanunla kurulur ve kaldırılır.» şeklindeki birinci fıkra hükmü «Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatı kanunla düzenlenir.» şeklinde değiştirilmek suretiyle 113 üncü madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu

Madde 114 - ~~Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları çekilir. Seçimin başlangıç tarihinden üç gün önce; seçim dönemi bitmeden seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde ise, bu karardan başlayarak beş gün içinde, bu bakanlıklara Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar Başbakanca atanır.~~ (Mülga fıkra: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

116 ncı madde gereğince seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde Bakanlar Kurulu çekilir ve Cumhurbaşkanı geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir

Başbakan atar. [Mülga fıkra: Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte (21.01.2017 tarih ve 6771 sayılı Kanunun 16. maddesi gereğince)]

Geçici Bakanlar Kuruluna, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları Türkiye Büyük Millet Meclisindeki veya Meclis dışındaki bağımsızlardan olmak üzere, siyasi parti gruplarından, oranlarına göre üye alınır. [Mülga fıkra: Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte (21.01.2017 tarih ve 6771 sayılı Kanunun 16. maddesi gereğince)]

~~Siyasi parti gruplarından alınacak üye sayısını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tespit ederek Başbakana bildirir. Teklif edilen bakanlığı kabul etmeyen veya sonradan çekilen partililer yerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar atanır.~~ (Mülga fıkra: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

~~Geçici Bakanlar Kurulu, yenilenme kararının Resmi Gazete’de ilanından itibaren beş gün içinde kurulur.~~ (Mülga fıkra: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

~~Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz.~~ (Mülga fıkra: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

~~Geçici Bakanlar Kurulu seçim süresince ve yeni Meclis toplanıncaya kadar vazife görür.~~ (Mülga fıkra: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 114 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 114 Gereğesi :

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 114 - Danışma Meclisinin kabul ettiği Anayasa metninde bulunmayan «Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu» kenar başlıklı bu madde, 1961 Anayasasının 109 uncu maddesine benzer şekilde ancak yeni Anayasanın prensipleri de gözönünde bulundurulmak suretiyle düzenlenmiştir.

G. Tüzükler

Madde 115 - Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştayın incelenmesinden geçirilmek şartıyla tüzükler çıkarabilir.

Tüzükler, Cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 115 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 115 Gereğesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREĞESİ

MADDE 131 - Tüzükler

Bakanlar Kurulunun hangi koşullarla tüzükler çıkartabileceğini düzenlemektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREĞESİ

H. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi

Madde 116 - Bakanlar Kurulunun, 110 uncu maddede belirtilen güvenoyunu alamaması ve 99 uncu veya 111 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde; kırkbeş gün içinde yeni Bakanlar Kurulu kurulamadığı veya kurulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine kırkbeş gün içinde veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine kırkbeş gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması hallerinde de Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Yenilenme kararı Resmi Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi

Madde 116 - (Değişik madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 11)

Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.

Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder.

Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır.

Madde 116 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 132 - Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi

Bu madde ile yenilik getirilmiştir. Bakanlar Kurulunun güvenoyu istemesi veyahut gensoru sonunda Bakanlar Kurulunun güvensizlik oyu ile karşılaşması halinde Başbakan, Cumhurbaşkanından Meclis seçimlerinin yenilenmesini isteyebilmektedir.

Görüldüğü gibi 1961 Anayasasındaki «18 aylık bir süre içinde» diye başlayan koşul terk edilmiştir ve klasik parlamenter sistemin uygulanmasına geçilmiştir. Diğer taraftan, Cumhurbaşkanının Meclisi yenilemesi için diğer bir şekil daha kabul edilmiştir, o da 30 gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması halinde Cumhurbaşkanı resen seçimlerin yenilenmesine karar verebilecektir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu madde ile yenilik getirilmiştir. Bakanlar Kurulunun güvenoyu alamaması veya güvenoyu istemesi veyahut gensoru sonunda güvensizlik oyu ile karşılaşması halinde Başbakan, Cumhurbaşkanından Meclis seçimlerinin yenilenmesini isteyebilmektedir.

Görüldüğü gibi 1961 Anayasasındaki "onsekiz aylık bir süre içinde" diye başlayan koşul terk edilmiştir ve klasik parlamenter sistemin uygulanmasına geçilmiştir. Diğer taraftan, Cumhurbaşkanının Meclisi yenilemesi için diğer bir şekil daha kabul edilmiştir, o da kırkbeş gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulamaması halinde Cumhurbaşkanı resen seçimlerin yenilenmesine karar verebilecektir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 116 - Danışma Meclisi tarafından düzenlenmiş olan 124 üncü maddenin gerekçesinde «Bu madde ile yenilik getirilmiştir.

Bakanlar Kurulunun güvenoyu alamaması veya güvenoyu istemesi veyahut gensoru sonunda güvensizlik oyu ile karşılaşması halinde Başbakan, Cumhurbaşkanından Meclis seçimlerinin yenilenmesini isteyebilmektedir.» denmektedir. Başbakana böyle bir yetki verilmesine gerek ve zorunluluk görülmediğinden, maddede yazılı belirli durumlarda Meclis Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verme yetkisi Cumhurbaşkanına tanınmış ve madde redaksiyona tabi tutulup 116 ncı madde olarak düzenlenmiştir.

İ. Milli Savunma

1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

Madde 117 - Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevi varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.

Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumludur.

Milli Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 117 - Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevi varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Cumhurbaşkanı sorumludur.

Cumhurbaşkanınca atanan Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.

(Mülga 4. fıkra: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

(Mülga 5. fıkra: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 117 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 133 - Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

Millî Savunma, Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı sorununu çözmektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Başkomutanlık; bir anane olarak Birinci Büyük Millet Meclisinden beri devam eden ve millî egemenliğin kayıtsız şartsız temsilcisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılmayacağı ve Devletin başı olan ve bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eden Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunacağına işaret edilmiştir.

Genelkurmay Başkanı ülkenin genel siyasetini belirtmekten ve yürütülmesini gözetmekten sorumlu olan Başbakanı karşı Silahlı Kuvvetlerin komutanı olarak sorumludur.

Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin her an yurt savunmasına, istenen modernizasyon düzeyinde hazırlanmasından Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı barışta Silahlı Kuvvetlerin Komutanı olup, savaş halinde de Başkomutanlık görevini, selahiyetlerini Cumhurbaşkanı namına kullanır.

Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanıınca atanır. Görev ve yetkileri de kanunla düzenlenir.

Bakanlar Kurulunun bir üyesi olan Millî Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanları ile görev ilişkileri ve yetki alanı özel kanunla düzenlenir.

2. Milli Güvenlik Kurulu

Madde 118 - (Değişik 1. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 32) Milli Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanı başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları, Adalet, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağırılıp görüşleri alınabilir.

(Değişik 1. cümle: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 32) Milli Güvenlik Kurulu; Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca değerlendirilir.

Milli Güvenlik Kurulunun gündemi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanıınca düzenlenir.

Cumhurbaşkanı katılmadığı zamanlar Milli Güvenlik Kurulu Başbakanın başkanlığında toplanır.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri kanunla düzenlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 118 - (Değişik 1. fıkra: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 32) Milli Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanı başkanlığında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Adalet, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağırılıp görüşleri alınabilir.

(Değişik 1. cümle: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 32) Milli Güvenlik Kurulu; Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Cumhurbaşkanına bildirir.

Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar **Cumhurbaşkanınca** değerlendirilir.

Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir.

Cumhurbaşkanı katılmadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanı yardımcısının başkanlığında toplanır.

Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

Madde 118 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 134 - Millî Güvenlik Kurulu

Millî Güvenlik Kurulu, 1961 Anayasasındaki ilke korunmuştur. Millî Güvenlik Kurulunun Devletin varlığı, bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü, bölünmezliği ve toplumun huzur ve güvenliğinin korunması için alınacak kararların, uyulması gereken tavsiye niteliğinde oldukları belirlenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Millî Güvenlik Kurulu; ülkenin belirlenmiş ve yürütülmekte olan genel siyaseti içinde, millî güvenlik siyasetinin tayin, tespit edilmesi ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusunda görüş ve tavsiyelerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Böylece Bakanlar Kurulunun takip edeceği genel siyasetin, millî güvenlik siyaseti kısmı oluşur.

Kuruluş, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır. Yakın geçmişimiz bu kararların uygulanmadığı zaman ne gibi durumlarla karşılaştığımızın acı örnekleri ile doludur.

Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının Başkanlığında; Başbakan ve güvenlik siyasetinde yakın ilgisi belirtilen Bakanlar Kurulu üyeleri ile Genelkurmay Başkanı, Kuwet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından teşekkül eder.

Gündemi Cumhurbaşkanınca düzenlenir. Cumhurbaşkanı gündemin tanziminde ülkenin o anda içinde bulunduğu durum ile ileride karşılaşılabilecek durumları ve iç ve dış tehditleri gözönünde bulundurduğu gibi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerilerini de dikkate alır. En önemli ve hassas konu alınan kararların uygulanması, ülkenin hâl ve istikbalinin iyi değerlendirilmesidir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 118 - Danışma Meclisince kabul edilen 126 nci madde 118 inci madde olarak düzenlenmiştir.

Millî Güvenlik konularıyla doğrudan doğruya ilgili olan makam ve bakanlıkların Millî Güvenlik Kurulu Üyesi olmaları esası getirilmiştir.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakanlar veya diğer kişiler de çağrılıp görüşleri alınabilmektedir.

Millî Güvenlik Kurulunun Başkan ve üyeleri maddenin birinci fıkrasında sayılanlardan ibaret olacaktır.

İkinci fıkraya göre çağrılanların yalnızca görüşleri alınacaktır.

Ayrıca, maddeye yeni iki fıkra eklenerek Cumhurbaşkanı katılmadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulunun, Başbakanın başkanlığında toplanacağı da vurgulanmış ve Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevlerinin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir.

GEREKÇE (3.10.2001- 4709/32 md.)

Millî Güvenlik Kurulu bünyesine Başbakan yardımcılarının dahil edilmesi koalisyon hükümetlerinin yapısına uygun bir durumdur. Adalet Bakanı hukukî açıdan Kurulun değerlendirmelerinin daha sağlıklı olmasını ve gündemdeki konuların bütünlük içinde her yönden incelenmesini sağlayacaktır. Ayrıca bu değişiklik Kurul kararlarının tavsiye niteliğinde olduğu vurgulanmaktadır.

III. Olağanüstü yönetim usulleri

A. Olağanüstü haller

1. Tabii afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilanı

Madde 119 - Tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya

birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

III. Olağanüstü hal yönetimi

Madde 119 - (Değişik madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 12)

Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün Resmi Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandırılacağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir.

Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmi Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.

Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hali hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Madde 119 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 135 - Olağanüstü yönetim usulleri

Olağanüstü haller Anayasamızda yeni bir şekilde düzenlenmiştir. Tabii afet ve ekonomik kriz hallerinde ve diğer hallerde hükümete yasama meclisinin denetimi altında kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi verilmiştir.

Bugün sıkıyönetim diye nitelendirilen durum ikiye bölünmüştür :

Daha az şiddetli olayların vukubulduğu birinci kısımda Devlet olağanüstü hal ilan edip, kolluk kuvvetleriyle düzeni sağlamaya çalışacaktır.

Savaş hali veya iç savaş hali gibi durumlarda ise, sıkıyönetim ilan edilip, idare Silahlı Kuvvetlerin yönetimine geçecektir ve bu iki halde de Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi olacaktır. Bütün tasarruflar yasama meclisinin denetimi altında düzenlenecektir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Olağanüstü haller Anayasamızda yeni bir şekilde düzenlenmiştir. Tabii afet ve ekonomik kriz hallerinde ve diğer hallerde hükümete yasama meclisinin denetimi altında kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi verilmiştir.

Bugün sıkıyönetim diye nitelendirilen durum ikiye bölünmüştür: Daha az şiddetli olayların vukubulduğu birinci kısmında Devlet olağanüstü hal ilan edip, kolluk kuvvetleriyle düzeni sağlamaya çalışacaktır.

Savaş hali veya iç savaş hali gibi durumlarda ise, sıkıyönetim ilân edilip, idare Silahlı Kuvvetlerin yönetimine geçecektir ve bu iki halde de Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi olacaktır. Bütün tasarruflar yasama meclisinin denetimi altında düzenlenecektir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 119 - Danışma Meclisince kabul edilen 127 nci madde metninde yer alan «iktisadî» sözcüğü terim birliği açısından «ekonomik» sözcüğü olarak değiştirilip, madde 119 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilanı

Madde 120 - Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Milli Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 120 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 120 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 135 - Olağanüstü yönetim usulleri

Olağanüstü haller Anayasamızda yeni bir şekilde düzenlenmiştir. Tabii afet ve ekonomik kriz hallerinde ve diğer hallerde hükümete yasama meclisinin denetimi altında kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi verilmiştir.

Bugün sıkıyönetim diye nitelendirilen durum ikiye bölünmüştür :

Daha az şiddetli olayların vukubulduğu birinci kısımda Devlet olağanüstü hal ilan edip, kolluk kuvvetleriyle düzeni sağlamaya çalışacaktır.

Savaş hali veya iç savaş hali gibi durumlarda ise, sıkıyönetim ilan edilip, idare Silahlı Kuvvetlerin yönetimine geçecektir ve bu iki halde de Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi olacaktır. Bütün tasarruflar yasama meclisinin denetimi altında düzenlenecektir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Olağanüstü haller Anayasamızda yeni bir şekilde düzenlenmiştir. Tabii afet ve ekonomik kriz hallerinde ve diğer hallerde hükümete yasama meclisinin denetimi altında kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi verilmiştir.

Bugün sıkıyönetim diye nitelendirilen durum ikiye bölünmüştür: Daha az şiddetli olayların vukubulduğu birinci kısmında Devlet olağanüstü hal ilan edip, kolluk kuvvetleriyle düzeni sağlamaya çalışacaktır.

Savaş hali veya iç savaş hali gibi durumlarda ise, sıkıyönetim ilân edilip, idare Silahlı Kuvvetlerin yönetimine geçecektir ve bu iki halde de Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi olacaktır. Bütün tasarruflar yasama meclisinin denetimi altında düzenlenecektir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 120 - Danışma Meclisinin kabul ettiği 128 inci maddeye «Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra » hükmü eklenmiş ve «iki

ayı geçmemek» hükmü, tabii âfet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilanı ile ilgili 119 uncu maddeye paralel olarak «altı ayı geçmemek» şeklinde değiştirilip madde buna göre redaksiyona tabi tutularak 120 nci madde şeklinde yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemeye göre şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilanı gerektiği takdirde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilecektir.

3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme

Madde 121 - Anayasanın 119 ve 120 nci maddeleri uyarınca olağanüstü hal ilanına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmi Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır. Meclis, olağanüstü hal süresini değiştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

119 uncu madde uyarınca ilan edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, Anayasanın 15 inci maddesindeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandırılacağı veya nasıl durdurulacağı, halin gerektirdiği tedbirlerin nasıl ve ne suretle alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği, görevlilerin durumlarında ne gibi değişiklikler yapılacağı ve olağanüstü yönetim usulleri, Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir.

Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararnameler çıkarabilir. Bu kararnameler, Resmi Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur; bunların Meclisce onaylanmasına ilişkin süre ve usul, İçtüzükte belirlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 121 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 121 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 135 - Olağanüstü yönetim usulleri

Olağanüstü haller Anayasamızda yeni bir şekilde düzenlenmiştir. Tabii afet ve ekonomik kriz hallerinde ve diğer hallerde hükümete yasama meclisinin denetimi altında kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi verilmiştir.

Bugün sıkıyönetim diye nitelendirilen durum ikiye bölünmüştür :

Daha az şiddetli olayların vukubulduğu birinci kısımda Devlet olağanüstü hal ilan edip, kolluk kuvvetleriyle düzeni sağlamaya çalışacaktır.

Savaş hali veya iç savaş hali gibi durumlarda ise, sıkıyönetim ilan edilip, idare Silahlı Kuvvetlerin yönetimine geçecektir ve bu iki halde de Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi olacaktır. Bütün tasarruflar yasama meclisinin denetimi altında düzenlenecektir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Olağanüstü haller Anayasamızda yeni bir şekilde düzenlenmiştir. Tabii âfet ve ekonomik kriz hallerinde ve diğer hallerde hükümete yasama meclisinin denetimi altında kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi verilmiştir.

Bugün sıkıyönetim diye nitelendirilen durum ikiye bölünmüştür. Daha az şiddetli olayların vukubulduğu birinci kısımda Devlet olağanüstü hal ilan edip, kolluk kuvvetleriyle düzeni sağlamaya çalışacaktır.

Savaş hali veya iç savaş hali gibi durumlarda ise, sıkıyönetim ilân edilip, idare Silahlı Kuvvetlerin yönetimine geçecektir ve bu iki halde de Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi olacaktır. Bütün tasarruflar yasama meclisinin denetimi altında düzenlenecektir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 121 - Danışma Meclisinin kabul ettiği 129 uncu madde 121 inci madde olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede maddenin birinci fıkrasında yer alan «iki ay geçmemek», hükmü olağanüstü hal ilam süresi olan altı ay ile uygunluk sağlanması amacıyla «dört ay geçmemek» şeklinde değiştirilmiştir. Danışma Meclisi tarafından kabul edilen maddenin ikinci fıkrasında «iktisadi nedenlere dayalı olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri» hükmü, 119 uncu madde gereğince ilan edilen olağanüstü hallerin yalnız ekonomik nedenlere dayalı olarak ilan edilmediği tabii afet veya tehlikeli salgın hastalıklar nedeni ile de olağanüstü hal ilan edilebileceği dikkate alınarak «119 uncu madde uyarınca ilan edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri» şeklinde değiştirilmiştir.

Ayrıca aynı fıkra da bulunan «Her türlü için geçerli olmak üzere» ibareleri yanlış yorumlanabileceğinden «her türlü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere» şeklinde değiştirilmiş ve madde terim birliğini sağlamak amacıyla redaksiyona tabi tutulmuştur.

B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali

Madde 122 - Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilanını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Milli Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra, süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilan edebilir. Bu karar, derhal Resmi Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli gördüğü takdirde sıkıyönetim süresini kısaltabilir, uzatabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

Sıkıyönetim süresinde, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu sıkıyönetim halinin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname çıkarabilir.

Bu kararnameler Resmi Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Bunların Meclisce onaylanmasına ilişkin süre ve usul içtüzükte belirlenir.

Sıkıyönetimin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, idare ile olan ilişkileri, hürriyetlerin nasıl kısıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir.

Sıkıyönetim komutanları Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yaparlar.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 122 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 122 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 135 - Olağanüstü yönetim usulleri

Olağanüstü haller Anayasamızda yeni bir şekilde düzenlenmiştir. Tabii afet ve ekonomik kriz hallerinde ve diğer hallerde hükümete yasama

medisinin denetimi altında kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi verilmiştir.

Bugün sıkıyönetim diye nitelendirilen durum ikiye bölünmüştür :

Daha az şiddetli olayların vukubulduğu birinci kısımda Devlet olağanüstü hal ilan edip, kolluk kuvvetleriyle düzeni sağlamaya çalışacaktır.

Savaş hali veya iç savaş hali gibi durumlarda ise, sıkıyönetim ilan edilip, idare Silahlı Kuvvetlerin yönetimine geçecektir ve bu iki halde de Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi olacaktır. Bütün tasarruflar yasama medisinin denetimi altında düzenlenecektir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Olağanüstü haller Anayasamızda yeni bir şekilde düzenlenmiştir. Tabii afet ve ekonomik kriz hallerinde ve diğer hallerde hükümete yasama medisinin denetimi altında kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi verilmiştir.

Bugün sıkıyönetim diye nitelendirilen durum ikiye bölünmüştür: Daha az şiddetli olayların vukubulduğu birinci kısmında Devlet olağanüstü hal ilan edip, kolluk kuvvetleriyle düzeni sağlamaya çalışacaktır.

Savaş hali veya iç savaş hali gibi durumlarda ise, sıkıyönetim ilân edilip, idare Silahlı Kuvvetlerin yönetimine geçecektir ve bu iki halde de Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde karamame çıkartma yetkisi olacaktır. Bütün tasarruflar yasama medisinin denetimi altında düzenlenecektir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 122 - Danışma Medisinin kabul ettiği 130 uncu madde, 122 nci madde olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede, birinci fıkra redaksiyona tabi tutulmuş, maddenin üçüncü fıkrasında yer alan hükümlerin kanunla düzenlenmesinin uygun olacağı görüşüyle bu fıkra madde metninden çıkarıldığı gibi, bu maddenin beşinci fıkrası ile Anayasanın 15 inci maddesi hükümlerine göre temel hak ve hürriyetlere ilişkin olarak gerekli düzenlemeler kanunla yapılacağından ve sıkıyönetim komutanları da bu kanun hükümlerine göre görevli ve yetkili olacaklarından maddenin dördüncü fıkrası ile beşinci fıkrasında yer alan «savunma hazırlık durumları» hükmü yanlış yorumlara neden olabilir düşüncesiyle madde metninden çıkarılmıştır.

Anayasanın 91 inci maddesinde sıkıyönetim halinde de kanun hükmünde karamame çıkarılmasına ilişkin hükümlere yer verilmiş bulunduğundan bu maddeye paralel şekilde düzenlenmiş bulunan iki fıkra, ikinci ve üçüncü fıkralar olarak madde metnine eklenmiştir.

IV. İdare

A. İdarenin esasları

1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği

Madde 123 - İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 123 - İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.

Madde 123 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 150 - İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği

Türkiye'de idarî yapının oluşmasında, tarihî gelişim ve deneyler sonucu merkezden yönetim ve yerinden yönetim biri birini tamamlayan ilkeler olarak ortaya çıkmış ve sürekli uygulama bulmuştur. Bunun sonucu olarak Devlet tüzelkişiliğinden başka, onun yanında, çeşitli kamu tüzelkişileri ortaya çıkmıştır. Bir başka deyimle, bugün kamu hizmetleri genel idare başta olmak üzere, mahallî idareler ve hizmet yerinden yönetim kuruluşları tarafından yürütülmektedir.

Maddede idarenin kuruluş ve görevleri bakımından bir bütün olduğu ilkesi getirilmek suretiyle, Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğünün de bir sonucu olarak, idarenin yerine getirdiği çeşitli görevlerle bu görevleri yerine getiren kuruluşlar arasında birlik sağlanmaktadır.

Dolayısıyla, nitelikleri gereği bazı hizmetler ayrı tüzelkişiler eliyle görülmek yoluna gidilse de, idarenin bütünlüğü ilkesinin gereği olarak bunlar denetime bağlı kalacaklardır. Ayrıca, bu tür kamu tüzelkişileri için, Anayasa ve kanunlarda özel hüküm bulunmayan durumlarda, Anayasanın idareye ilişkin genel ilke ve hükümleri uygulanacaktır.

Maddede idarenin kuruluş ve görevlerinin kanunla düzenleneceği ilkesinin bir sonucu olarak, kamu tüzelkişilerinin de ancak kanunla veya kanunun açık yetki vermesi halinde idarî işlemle kurulabileceği öngörülmektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Türkiye'de idarî yapının oluşmasında, tarihî gelişim ve deneyler sonucu merkezden yönetim ve yerinden yönetim biri birini tamamlayan ilkeler olarak ortaya çıkmış ve sürekli uygulama bulmuştur. Bunun sonucu olarak Devlet tüzelkişiliğinden başka, onun yanında, çeşitli kamu tüzelkişileri ortaya çıkmıştır. Bir başka deyimle, bugün kamu hizmetleri genel idare başta olmak üzere, mahallî idareler ve hizmet yerinden yönetim kuruluşları tarafından yürütülmektedir.

Maddede idarenin kuruluş ve görevleri bakımından bir bütün olduğu ilkesi getirilmek suretiyle, Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milletiyile bölünmez bütünlüğünün de bir sonucu olarak, idarenin yerine getirdiği çeşitli görevlerle bu görevleri yerine getiren kuruluşlar arasında birlik sağlanmaktadır.

Dolayısıyla, nitelikleri gereği bazı hizmetler ayrı tüzelkişiler eliyle görülmek yoluna gidilse de, idarenin bütünlüğü ilkesinin gereği olarak bunlar denetime bağlı kalacaklardır. Ayrıca, bu tür kamu tüzelkişileri için, Anayasa ve kanunlarda özel hüküm bulunmayan durumlarda, Anayasanın idareye ilişkin genel ilke ve hükümleri uygulanacaktır.

Maddede idarenin kuruluş ve görevlerinin kanunla düzenleneceği ilkesinin bir sonucu olarak, kamu tüzelkişilerinin de ancak kanunla veya kanunun açık yetki vermesi halinde idarî işlemle kurulabileceği öngörülmektedir.

2. Yönetmelikler

Madde 124 - Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

Hangi yönetmeliklerin Resmi Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 124 - Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

Hangi yönetmeliklerin Resmi Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.

Madde 124 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 151 - Yönetmelikler

İdarenin en geniş uygulama alanına sahip düzenleyici işlem türü yönetmeliktir. Zira, bir yandan bakanlıklar, öte yarıdan da hizmet yerinden yönetim ilkesinin uygulaması sonucu ortaya çıkan kamu tüzel kişilerin yönetmelik çıkarabilecekleri kabul edilmektedir. Maddede yönetmelik çıkarabilecek alanda bakanlıkların ve kamu tüzel kişilerinin görev alanlarını ilgilendiren kanun ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak şeklinde geniş biçimde belirlenmiştir. Yalnız, yönetmelikler uygulama alanlarını düzenledikleri kanun ve tüzüklere aykırı hüküm getirmeyecektir.

Ancak, uygulamada gerek bakanlıkların gerekse kamu tüzelkişilerinin değişik isimler taşıyan düzenleyici işlemler yaptıkları da dikkat çekmektedir. Bu tür düzenleyici işlemlerden kişiler için hukukî sonuç doğuranların da yönetmelik hükümlerine bağlı tutulmasında yarar vardır. Maddede yönetmelikler için Resmî Gazetede yayınlanma zorunluluğunun getirilmesi de ilgililerinin bilgisine ulaşabilmesini sağlamak amacıyla yöneliktir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

İdarenin en geniş uygulama alanına sahip düzenleyici işlem türü yönetmeliktir. Maddede yönetmelik çıkarılabilecek kuruluşlar belirtilirken, uygulamadaki tereddütleri gidermek için, Bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri yanında, Bakanlar Kurulu ile Başbakanlık da sayılmıştır. Bu şekilde yönetmelik çıkartabilecek olan da, Başbakanlığın, Bakanlıkların ve kamu tüzelkişilerinin görev alanlarını ilgilendiren kanun ve tüzüklerin uygulanmasını göstermek şeklinde geniş biçimde belirlenmiştir. Yalnız, yönetmelikler uygulama alanlarını düzenledikleri kanun ve tüzüklere aykırı hüküm getiremeyecektir.

Ancak, uygulamada gerek bakanlıkların gerekse kamu tüzelkişilerinin değişik isimler taşıyan düzenleyici işlemler yaptıkları da dikkat çekmektedir.

Bu tür düzenleyici işlemlerden kişiler için hukukî sonuç doğuranların da yönetmelik hükümlerine bağlı tutulmasında yarar vardır. Maddede yönetmelikler için Resmî Gazete'de yayımlanma zorunluluğunun getirilmesi de ilgililerinin ilgisine ulaşabilmesini sağlamak amacına yöneliktir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 124 - Danışma Meclisi tarafından kabul edilen 132 nci maddenin birinci fıkrası, 1961 Anayasasının 113 üncü maddesine benzer olarak ancak 1 inci fıkraya «Başbakanlık» sözcüğü de eklenmek suretiyle düzenlenmiştir.

Özellikle kamu tüzel kişileri tarafından birbirine benzer nitelikte çıkarılan ve büyük kısmı mahalli nitelikte olan bütün yönetmeliklerin Anayasa hükmü gereği Resmî Gazetede yayımlanması zorunluluğunun neden olduğu gereksiz israfı önlemek bakımından maddenin son fıkrası «hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir» şeklinde düzenlenmiştir.

B. Yargı yolu

Madde 125 - İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. (Ek 2 adet cümle:

13.08.1999 - 4446 S.Kanun/Madde 2) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.

Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askeri Şuranın kararları yargı denetimi dışındadır. (Ek cümle: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 11) Ancak, Yüksek Askeri Şuranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.

İdari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

(Değişik cümle: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 11) Yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.

İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ayrıca milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 125 - İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. (Ek 2 adet cümle:

13.08.1999 - 4446 S.Kanun/Madde 2) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.

(...) (Ek cümle: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 11) (...) Yüksek Askeri Şuranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu

açaktır.

İdari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

(Değişik cümle: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 11) Yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.

İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, (...) seferberlik ve savaş halinde ayrıca milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

Madde 125 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 153 - İdarenin yargısal denetimi

İdarenin denetim yolları arasında hukuka uygunluğu sağlamada en etkin olanı yargısal denetimdir. Dolayısıyla, idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu ilkesi getirilmek suretiyle hukuk Devleti anlayışının zorunlu unsuru vurgulanmaktadır.

Ancak, Cumhurbaşkanının Anayasaya göre tek başına yapabileceği işlemler konusunda, yargısal denetim açısından tereddütleri gidirmek için, bu işlemlerin yargı denetimi dışında kaldığı açıkça ifade edilmektedir. Maddede idarenin yargısal denetiminin idarî işlem ve eylemlerin hukuka uygunluklarının denetlenmesi ile sınırlı olduğu; dolayısıyla, yargı organının idarî işlemin yerindeliğini denetleyemeyeceği de belirtilmiştir. Bu ilkenin bir sonucu da yargı organının idare yerine geçerek karar alamaması, bir başka deyimle idarî işlem ve eylem niteliğinde yargı kararı verememesidir.

İdarî işlemler için verilecek yürütmenin durdurulması kararlarına istisnaî olarak sınır getirilebileceği de maddede düzenlenmiştir. Buna göre, olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde veya millî güvenlik, kamu düzeni ve genel sağlık nedenleri ile bazı idarî işlemler için yürütmenin durdurulması kararı verilemeyeceği kanunda öngörülebilir.

Aynı şekilde, kamu görevlilerinin değiştirilmesi ve nakillerine karşı açılacak davalarda yürütmemin durdurulması kararı verilemeyeceği, buna karşılık davanın iki ay içinde karara bağlanacağı öngörülmüştür. Bu şekilde yürütmenin durdurulması kararı verilememesinin yaratabileceği sonuçlar da, davanın esastan karara bağlanması süresi kısaltılarak giderilmektedir.

Maddede eskiden olduğu gibi, idarenin bireysel işlemlerine karşı açılacak davalarda süre başlangıcının yazılı bildirim olduğu belirtilmektedir.

Öte yandan, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu da belirtilmektedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

İdarenin denetim yolları arasında hukuka uygunluğu sağlamada en etkin olanı yargısal denetimdir. Dolayısıyla, idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu ilkesi getirilmek suretiyle hukuk Devleti anlayışının zorunlu unsuru vurgulanmaktadır.

Ancak, Cumhurbaşkanının Anayasaya göre tek başına yapabileceği işlemler konusunda, yargısal denetim açısından tereddütleri gidirmek için, bu işlemlerin yargı denetimi dışında kaldığı açıkça ifade edilmektedir.

Maddede idarenin yargısal denetiminin idarî işlem ve eylemlerin hukuka uygunluklarının denetlenmesi ile sınırlı olduğu; dolayısıyla, yargı organının idarî işlemin yerindeliğini denetleyemeyeceği de belirtilmiştir. Bu ilkenin bir sonucu da yargı organının idare yerine geçerek karar alamaması, bir başka deyimle idarî işlem ve eylem niteliğinde yargı kararı verememesidir.

İdarî işlemler için verilecek yürütmenin durdurulması kararlarına istisnaî olarak sınır getirilebileceği de maddede düzenlenmiştir. Buna göre, olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde veya millî güvenlik, kamu düzeni ve genel sağlık nedenleri ile bazı idarî işlemler için yürütmenin durdurulması kararı verilemeyeceği kanunda öngörülebilir.

Yürütmenin durdurulması kararları hususunda uygulamada ortaya çıkan tartışmalar da dikkate alınarak, hangi hallerde yürütmenin durdurulması kararı verilebileceği açıklıkla belirtilmek yoluna gidilmiştir. Bu şekilde, yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi için maddede gösterilen iki şartın bir arada bulunması ve ayrıca gerekçe gösterilmesi gerekmektedir.

Maddede eskiden olduğu gibi, idarenin bireysel işlemlerine karşı açılacak davalarda süre başlangıcının yazılı bildirim olduğu belirtilmektedir.

Öte yandan, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu da belirtilmektedir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 125 - Yüksek Askerî Şûranın, Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli personelin terfi ve emeklilikleriyle ilgili kararlarının özellik ve önemi dikkate alınarak, bunların idarî yargı denetimi dışında kalmasını, idarî yargı yetkisinin hududuna açıklık getirilmesini,

Hangi hallerde ve şartlarda yürütmenin durdurulmasına karar verilebileceğinin belirtilmesini,

Sağlamak amacıyla madde metni yeniden düzenlenmiştir.

GEREKÇE (13.8.1999- 4446/2 md.)

Bu madde ile Anayasanın 125 inci maddesinin birinci fıkrasına ikinci cümle olarak eklenen yeni hükümlerle, Türkiye'nin bugüne kadar yapmış olduğu çeşitli uluslararası sözleşmelerde kabul etmiş olduğu esaslara uygun olarak, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülmektedir.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/11 md.)

Anayasanın 125 inci maddesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tâbi olduğu genel ilke olarak belirlenmiş, ancak bazı istisnalar öngörülmüştür. Bunlardan birincisi, Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler, ikincisi ise, Yüksek Askerî Şûra kararlarıdır. Yüksek Askerî Şûranın silahlı kuvvetlerden ilişik kesme kararları kamuoyunda çok tartışılmış ve değişik eleştirilere konu olmuştur. Diğer askerî merciler (kuvet komutanlıkları) tarafından verilen Silahlı Kuvvetlerden ilişik kesme kararları Askerî Yüksek İdare Mahkemesi tarafından yargı denetimine tabi tutulurken, Yüksek Askerî Şûra tarafından verilen ilişik kesme kararlarının yargı denetimine tabi olmaması, Anayasanın 10 uncu maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesine de aykırılık oluşturmaktadır. Bu eşitsizliğin giderilmesi amacıyla, mukayeseli hukuk uygulamaları ve tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler göz önüne alınarak, maddeyle, Yüksek Askerî Şûranın Silahlı Kuvvetlerden ilişik kesme niteliğindeki kararları yargı denetimine açılmakta ve bu sayede hukuk devleti ilkesinin daha da güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Öte yandan, 125 inci maddenin dördüncü fıkrasında, yargı yetkisinin, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olduğu; yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemeyeceği hükmüne bağlanmış ve maddenin gerekçesinde "...yargı organının idarî işlemin yerindeliğini denetlemeyeceği..." belirtilmiş olmasına rağmen, uygulamada bu hükmeye uymayacak şekilde yargı kararlarının verildiği görüldüğünden, bu tür uygulamaların önüne geçilmesi amacıyla, fıkra da yargı yetkisinin, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamayacağı açıkça vurgulanmıştır. Bu ilkenin Anayasada yer almasının yargı pratiğimizden kaynaklandığı ve önleyici işlevi olacağı açıktır. Yerindelik denetimi, yürütme iktidarının negatif kullanımı anlamına gelir.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/11 md.)

Teklifin çerçeve 12 nci maddesi Anayasanın yargı yolunu düzenleyen 125 inci maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu madde de verilen bir önerenin kabulü ile Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolunun açılması öngörülmüştür. Bu şekilde Silahlı Kuvvetlerin idaresinde bazı sorunların doğması önlenmek istenmiştir. Maddede ayrıca yargı yetkisinin hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamayacağı yer almaktadır. Madde, Komisyonumuzca benimsenen önerge çerçevesinde kabul edilmiştir.

C. İdarenin kuruluşu

1. Merkezi idare

Madde 126 - Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Madde 126 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 154 - Merkezi idare

Mülki yönetim bölümlerinin kuruluşunda coğrafya durumu, ekonomik şartlar ve kamu hizmeti gereklerinin dikkate alınacağı belirtilmiş ve mülki yönetim bölümlerini ayrıntılı olarak düzenlemekten kaçınılmıştır. Zira, bazı alt kademe idarî bölümlerin günün ihtiyaçlarına ne ölçüde cevap verebildiği tartışmalıdır. Bu nedenle genel yönetimin taşrada teşkilatlanması açısından il esası kabul edilmiş; bunun dışındaki kademelerin meydana getirilmesinde kanun koyucuya düzenleme alanı bırakılmıştır.

Merkezden yönetim ilkesinin yumuşatılmış biçimi olan yetki genişliği ilkesi ile genel idarenin taşrada görevli yüksek kamu görevlilerine, belli konularda kendiliğinden karar alıp uygulama yetkisi tanınması anlatılmaktadır. Son zamanlarda özellikle valilerin yetkilerinin artırılması yönündeki eğilimler bu ilkeye önem kazandırmaktadır.

İhtiyaçların zorlaması sonucu bazı kamu hizmetlerinin bölgesel teşkilatlanmalara gittikleri bilinmektedir.

Ancak, bu uygulama belli ilkelere bağlı kalarak düzenli biçimde gelişmediği gibi, valilerle uyumlu bir ilişki sürdürebildikleri de söylenemez.

Bazı hizmetlerin daha iyi görülebilmesini ve sorunların çözümlenebilmesinin birden çok ili içine alan çevrede teşkilatlanmayı gerektirdiği dikkate alınarak, kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamaya yönelik, birden çok ili içine alan çevrede yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebileceği ilkesi korunmuştur. İllerde olduğu gibi, bu kuruluşların da yetki genişliğine sahip oldukları, özellikle hizmetin görülmesini aksatıcı bürokratik engelleri ortadan kaldırmak amacıyla vurgulanmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Mülki yönetim bölümlerinin kuruluşunda coğrafya durumu, ekonomik şartlar ve kamu hizmeti gereklerinin dikkate alınacağı belirtilmiş ve mülki yönetim bölümlerini ayrıntılı olarak düzenlemekten kaçınılmıştır. Zira, bazı alt kademe idarî bölümlerin günün ihtiyaçlarına ne ölçüde cevap verebildiği tartışmalıdır. Bu nedenle genel yönetimin taşrada teşkilatlanması açısından il esası kabul edilmiş; bunun dışındaki kademelerin meydana getirilmesinde kanun koyucuya düzenleme alanı bırakılmıştır.

Merkezden yönetim ilkesinin yumuşatılmış biçimi olan yetki genişliği ilkesi ile genel idarenin taşrada görevli yüksek kamu görevlilerine, belli konularda kendiliğinden karar alıp uygulama yetkisi tanınması anlatılmaktadır. Son zamanlarda özellikle valilerin yetkilerinin artırılması yönündeki eğilimler bu ilkeye önem kazandırmaktadır. Valilerin il yönetiminin başı olduğu da ayrıca belirtilmektedir.

İhtiyaçların zorlanması sonucu bazı kamu hizmetlerinin bölgesel teşkilatlanmalara gittikleri bilinmektedir. Ancak, bu uygulama belli ilkelere bağlı kalarak düzenli biçimde gelişmediği gibi valilerle uyumlu bir ilişki sürdürebildikleri de söylenemez. Bu nedenlerle, valilerle bölge kuruluşları arasındaki ilişkilerin daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulabilmesi için bu kurumun kanunla düzenleneceği öngörülmektedir.

Bazı hizmetlerin daha iyi görülebilmesini ve sorunların çözümlenebilmesinin birden çok ili içine alan çevrede teşkilatlanmayı gerektirdiği dikkate alınarak, kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamaya yönelik, birden çok ili içine alan çevrede yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebileceği ilkesi korunmuştur. İllerde olduğu gibi, bu kuruluşların da yetki genişliğine sahip oldukları, özellikle hizmetin görülmesini aksatıcı bürokratik engelleri ortadan kaldırmak amacıyla vurgulanmıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 126 - Danışma Meclisinin kabul ettiği 134 üncü madde, 126 ncı madde olarak düzenlenmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında yer alan «vali, ilde Devletin ve Bakanlar Kurulunun temsilcisi, il idaresinin başı ve merciidir.» şeklindeki hüküm bir Anayasa kuralı niteliğinde hüküm olmayıp ti İdaresi Kanunuyla düzenlenmesi gereken konuları içermesi nedeniyle madde metninden çıkarılmıştır.

Diğer yönden kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabilmesine imkân vermek için maddenin üçüncü fıkrası bu amaç doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir.

2. Mahalli idareler

Madde 127 - Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

(Değişik 3. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 12) Mahalli idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahalli idareler organlarına veya bu organların üyelerine ilişkin genel veya ara seçimler milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır. (Mülga son cümle: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve

merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 127 - Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

(Değişik 3. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 12) Mahalli idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahalli idareler organlarına veya bu organların üyelerine ilişkin genel veya ara seçimler milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır. (Mülga son cümle: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Cumhurbaşkanının izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

Madde 127 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 155 - Mahallî idareler

Bugüne kadar Anayasalarımızda yer almış olan mahallî idare birimleri, herhangi bir değişiklik yapılmadan, aynen kabul edilmiştir. Ancak, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirilebilmesine imkân tanınmıştır,.

Şehirleşmenin hızla geliştiği memleketimizde, büyük şehirlerin problemlerini yürürlükte bulunan ve yıllarca önce çıkarılmış kanunlarla çözmek imkânsız hale gelmiştir. Nitekim, büyük şehirlerimizin ulaşım, kanalizasyon gibi problemlerini çevredeki belediyelerle birlikte çözmek zorunluluğu ile karşılaşılması bunu kanıtlamaktadır. Son zamanlarda çevredeki yerleşim yerlerinin ana belediyelere bağlanması uygulaması da bu ihtiyaçtan doğmuştur, işte bu zorunluluklar karşısında, hizmetlerin daha iyi görülebilmesini sağlamak amacıyla büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimlerinin kanunla getirilebilmesi imkânının Anayasa ile tanınması yoluna gidilmiştir. Aynı şekilde, mahallî idareler arasında birlikler kurulması imkânının tanınması da bu ihtiyacın bir sonucudur.

Eskiden olduğu gibi, mahallî idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazlarla, kaybetmeleri konusundaki denetimin yargı yolu ile alacağı ilkesi kabul edilmekle beraber; mahallî idare organlarının veya bu organların üyelerinin görevleriyle ilgili suçları sebebiyle haklarında soruşturma veya kovuşturma açılması halinde İçişleri Bakanına, bir tedbir olarak, görevden alıkoyma yetkisi tanınmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bugüne kadar Anayasalarımızda yer almış olan mahallî idare birimleri, herhangi bir değişiklik yapılmadan, aynen kabul edilmiştir. Ancak, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirilebilmesine imkân tanınmıştır.

Şehirleşmenin hızla geliştiği memleketimizde, büyük şehirlerin problemlerini yürürlükte bulunan ve yıllarca önce çıkarılmış kanunlarla çözümlenmek imkânsız hale gelmiştir. Nitekim, büyük şehirlerimizin ulaşım, kanalizasyon gibi problemlerini çevredeki belediyelerle birlikte çözümlenmek zorunluluğu ile karşılanması bunu kanıtlamaktadır. Son zamanlarda çevredeki yerleşim yerlerinin anabelediyelere bağlanması uygulaması da bu ihtiyaçtan doğmuştur. İşte bu zorunluluklar karşısında, hizmetlerin daha iyi görülebilmesini sağlamak amacıyla büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimlerinin kanunla getirilebilmesi imkânının Anayasa ile tanınması yoluna gidilmiştir. Aynı şekilde, mahalli idareler arasında birlikler kurulması imkânının tanınması da bu ihtiyacı bir sonucudur.

Eskiden olduğu gibi, mahallî idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazlarla, kaybetmeleri konusundaki denetimin yargı yolu ile olacağı ilkesi kabul edilmekle beraber; haklarında idarî veya adlî mercilerce soruşturma veya kovuşturma açılanların idarî makamlarca geçici bir tedbir olarak görevden alınmalarının düzenlenmesine ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenecektir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 127 - Danışma Meclisince kabul edilen 135 inci maddenin birinci fıkrasındaki «belde» sözcüğü belediye olarak değiştirilmiş, beşinci fıkrasında yer alan «bu organların üyelerinin idarî makamlarca geçici bir tedbir olarak görevden alınulmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir» hükmü, «bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.» şekline dönüştürülmüş, böylece bu yetki ilgili idarî makamların en üst kademesi olan İçişleri Bakanına tanınmıştır.

Madde redaksiyona da tabi tutulmak suretiyle 127 nci madde olarak düzenlenmiştir.

GEREKÇE (23.7.1995- 4121/12 md.)

Komisyonumuz, Anayasanın 127 nci maddesini değiştirerek mahalli idareler genel seçimlerinin milletvekili genel seçimi ile birleştirilmesini amaçlayan Kanun Teklifini de incelemiştir. Komisyonumuz, milletvekili genel seçiminin yenilenebileceğini dikkate alarak böyle bir değişikliğin mahalli idareler organlarının görev süresini çok sakıncalı biçimde ya çok kısaltılabileceğini ya da çok uzatabileceğini düşünmüş ve Anayasanın 127 nci maddesinde sadece mahalli idareler ara ve genel seçimlerinin bir milletvekili ara veya genel seçiminden bir yıl öncesi veya sonrasına isabet etmesi halinde bu seçimlerin birlikte yapılmasını uygun görmüştür.

D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler

1. Genel ilkeler

Madde 128 - Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

(Ek cümle: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 12) Ancak, mali ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

Madde 128 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 156 - Genel ilkeler

Maddede kamu görevlileri için genel bir düzenleme yoluna gidilmiş, eskiden olduğu gibi, dolaylı biçimde de olsa memur tanımı yoluna gitmekten kaçınılmıştır. Zira, böyle bir tanımın unsurlarını açık ve kesin biçimde Anayasada vermek mümkün görülmemiştir. Getirilen düzenleme ile kamu görevlilerinin çalıştırılma biçimlerine göre kendi içinde ayrılması kanun koyucuya bırakılmış; yalnız, kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevlerin memurlar eliyle görüleceği belirtilmekle yetinilmiştir.

Getirilen önemli bir ilke de kamu görevlilerinin hizmete alınmalarında yetenek ve liyakat ilkelerine uyulması zorunluluğudur.

Eskiden farklı olarak, maddede üst kademe yöneticisi kamu görevlilerinin statüsünün özel olarak düzenlenebilmesi imkânını kanun koyucuya tanımaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Maddede kamu görevlileri için genel bir düzenleme yoluna gidilmiş, eskiden olduğu gibi, dolaylı biçimde de olsa memur tanımı yoluna gitmekten kaçınılmıştır. Zira, böyle bir tanımın unsurlarını açık ve kesin biçimde Anayasada vermek mümkün görülmemiştir. Getirilen düzenleme ile kamu hizmeti görevlilerinin çalıştırılma biçimlerine göre kendi içinde ayrılması kanun koyucuya bırakılmıştır.

Getirilen önemli bir ilke de kamu hizmeti görevlilerinin hizmete alınmalarında yetenek ve liyakat ilkelerine uyulması zorunluluğudur.

Eskiden farklı olarak, madde üst kademe yöneticisi kamu hizmeti görevlilerinin statüsünün özel olarak düzenlenebilmesi imkânını kanun koyucuya tanımaktadır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 128 - Danışma Meclisinin kabul ettiği 136 ncı madde 128 inci madde olarak ele alınmış, maddeye Kamu İktisadi Teşebbüsleri de ilave edilmek suretiyle genel idare esaslarına göre kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevlerin memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle yürütüldüğü hususu vurgulanmış ve madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/12 md.)

Anayasanın 53 üncü maddesinde yapılan değişiklikle, memur ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme yapma hakkı verilmektedir. Anayasanın 128 inci maddesinde ise, memur ve diğer kamu görevlilerinin nitelik, atanma, aylık, ödenek gibi özlük haklarının kanunla düzenleneceği hükmü yer almaktadır. 53 üncü maddede yapılan değişikliğe paralel olarak, memur ve diğer kamu görevlilerinin malî ve sosyal haklarına ilişkin toplu sözleşme hükümlerinin saklı olduğu hükme bağlanmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/12 md.)

Teklifin çerçeve 13 üncü maddesi ile 53 üncü maddede değişiklik öngören çerçeve 6 ncı Maddesine paralel olarak 128 inci maddesine "memur ve diğer kamu görevlilerinin malî ve sosyal haklarına ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır" hükmü eklenmektedir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence

Madde 129 - Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

(Değişik 3. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 13) Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hakimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.

Madde 129 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 157 - Görev ve sorumlulukları

Kamu görevlilerinin görev ve sorumlulukları bir madde içinde ana ilkeler halinde toplanarak ifade edilmeye çalışılmıştır.

Kamu görevlilerinin Anayasa ve kanunlara sadık kalarak görev yapacakları ilkesine Anayasada yer verilerek açıklık kazandırılmıştır.

Kamu görevlilerinin görevleri ile ilgili olarak kusuru davranışları ile idareye verdikleri zarardan sorumlu olacakları ise esasen uygulanmakta olan bir ilkenin tekrardır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Kamu hizmeti görevlilerinin görev ve sorumlulukları bir madde içinde ana ilkeler halinde toplanarak ifade edilmeye çalışılmıştır.

Kamu görevlilerinin Anayasa ve kanunlara sadık kalarak görev yapacakları ilkesine Anayasada yer verilerek açıklık kazandırılmıştır.

Kamu hizmeti görevlilerinin görevleri ile ilgili olarak kusurlu eylem ve işlemleri ile idareye verdikleri zarardan sorumlu olacakları ise esasen uygulanmakta olan bir ilkenin tekrardır.

Kamu hizmeti görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek teşekkülleri mensupları hakkında yapılacak disiplin kovuşturmalarında ve disiplin cezası uygulamasında ilgiliye isnad olunan hususun bildirilmesi, dinlenilmesi, savunmasını yapma imkânı tanınması bu madde ile güvence altına alınmaktadır.

Ayrıca, disiplin kararlarının yargı denetimi dışında tutulamayacağı da tereddütleri giderecek biçimde ifade edilmiş, ancak, uyarma ve kinama cezaları özellikleri dolayısıyla bu kuralın dışına çıkarılmıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 129 - Danışma Meclisince kabul edilen 137 ve 138 inci madde hükümleri birleştirilmek ve redaksiyona da tabi tutulmak suretiyle 129 uncu madde olarak düzenlenmiştir.

Anayasanın 129 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında disiplin kararlarının yargı denetimine tabi olduğu belirtilmekte, ancak uyarma ve kınama cezaları yargı denetimi dışında tutulabilmekteydi. Cezanın hafifliğinin, insan onurunu zedeleme niteliği yönünden diğer cezalara göre daha az etki doğurmayacağı dikkate alınarak, maddenin üçüncü fıkrasında yapılan değişiklikle, memurlar ve diğer kamu görevlilerine verilen uyarma ve kınama cezalarının da yargı denetimine açılması öngörülmektedir.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/13 md.)

Teklifin çerçeve 14 üncü maddesiyle Anayasanın 129 uncu Maddesinin üçüncü fıkrası değiştirilmektedir. Disiplin kararlarını yargı denetimine açan bu düzenleme Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

E. Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları

1. Yükseköğretim kurumları

Madde 130 - Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığına sunulur ve merkezi yönetim bütçesinin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tabi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, mali işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim kuruluna ve üniversitelere Devletin

sağladığı mali kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, mali ve idari konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tabidir.

Madde 130 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 165 - Üniversiteler

Üniversitelerin bilimsel özerkliğe sahip kamu tüzelkişileri olarak Devlet eliyle ve kanunla kurulabileceği ilkesi getirilmiştir.

Üniversiteleri, Devletin gözetim ve denetimi altında, kendi organları eliyle yönetilmesi, öğretim üye ve yardımcılarının göreve alınmaları, yükseltilmeleri ve görevlerine son verilmesinin kendi organları tarafından yürütülmesi de bilimsel özerkliğin bir gereği olarak belirtilmiştir.

Üniversitelerde öğretim ve eğitimin özgürlük ve güvenlik içinde yürütülmesi, yurt düzeyinde yaygınlaşan üniversitelerin öğretim üye ihtiyaçlarının dengeli biçimde, ülke ihtiyaçları ve kalkınma planı gerekleri dikkate alınarak karşılanması konularının ve genel olarak Devletin üniversiteler üzerindeki gözetim ve denetim yetkilerinin düzenlenmesi konuları, bilimsel özerklik dikkate alınmak suretiyle kanun koyucuya bırakılmıştır.

Getirilen düzenleme ile üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları, Atatürk inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda Türk Milletinin millî değerleri ile çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine uygun eğitim ve öğretime hizmet eden kurumlar olarak düşünülmekte; Türkiye Cumhuriyeti Devleti hizmetinde hür, bilimsel düşünme yeteneğine ve geniş dünya görüşüne sahip bir kuşak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Üniversitelerin bilimsel özerkliğe sahip kamu tüzelkişileri olarak Devlet eliyle ve kanunla kurulabileceği ilkesi getirilmiştir.

Üniversitelerin, Devletin gözetim ve denetimi altında, kendi organları eliyle yönetilmesi, öğretim üye ve yardımcılarının göreve alınmaları, yükseltilmeleri ve görevlerine son verilmesinin kendi organları tarafından yürütülmesi de bilimsel özerkliğin bir gereği olarak belirtilmiştir.

Üniversitelerde öğretim ve eğitimin özgürlük ve güvenlik içinde yürütülmesi, yurt düzeyinde yaygınlaşan üniversitelerin öğretim üye ihtiyaçlarının dengeli biçimde, ülke ihtiyaçları ve kalkınma planı gerekleri dikkate alınarak karşılanması konularının ve genel olarak Devletin üniversiteler üzerindeki gözetim ve denetim yetkilerinin düzenlenmesi konuları, bilimsel özerklik dikkate alınmak suretiyle kanun koyucuya bırakılmıştır.

Getirilen düzenleme ile üniversiteler ve diğer yükseköğretim kurumları, Atatürk inkılâpları ve ilkeleri doğrultusunda Türk Milletinin millî değerleri ile çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine uygun eğitim ve öğretime hizmet eden kurumlar olarak düşünülmekte; Türkiye Cumhuriyeti Devleti hizmetinde hür, bilimsel düşünme yeteneğine ve geniş dünya görüşüne sahip bir kuşak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 130 - Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan 140 ncı madde, 130 uncu madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede 4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile getirilmiş bulunan ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun Hükümlerine göre Anayasa hükmü niteliğindeki esaslardan Anayasada yer alması gerekenler gözönünde bulundurulmuştur.

Ayrıca maddeye yeni bir fıkra eklenerek kazanç amacına yönelik olmamak şartıyla vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabileceği hükmü de getirilmiştir. Maddenin son fıkrası hükümlerine göre vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları malî ve idarî konular dışında kalan akademik çalışma, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden devlet tarafından kurulan yükseköğretim kurumları hakkındaki hükümlere tabi olacaklardır.

GEREKÇE (29.10.2005-5428/1 md.)

Anayasamızın 130 uncu maddesinde yer alan "genel ve katma bütçelerin" ibaresi yeni bütçe kapsamı çerçevesinde "merkezi yönetim bütçesinin" şeklinde değiştirilmektedir.

2. Yükseköğretim üst kuruluşları

Madde 131 - Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur.

(Değişik 2. fıkra: 07.05.2004 - 5170 S.K/Madde 8) Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler ve Bakanlar Kurulunca seçilen ve sayıları, nitelikleri, seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek

sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur.

Kurulun teşkilatı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 131 - Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur.

(Değişik 2. fıkra: 07.05.2004 - 5170 S.K/Madde 8) Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler tarafından seçilen ve sayıları, nitelikleri, seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur.

Kurulun teşkilatı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

Madde 131 Gerekçesi :

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 131 - 130 uncu maddede açıklanan gerekçe ile yükseköğretim üst kuruluşları kenar başlıklı bu madde, Anayasa metnine eklenmiştir.

GEREKÇE (7.5.2004-5170/8 md.)

Avrupa Birliği 2003 İlerleme Raporunda sivil-asker ilişkilerinin Avrupa Birliği ülkelerindeki standartlara uygun hale getirilmesi için, sivil kurumlarda askeri temsilcilerin yer almaması önerildiğinden, idarenin sivilleştirilmesinin sağlanması amacıyla 131 inci maddenin ikinci fıkrasında yapılan değişiklikle, Yüksek Öğretim Kurulunun oluşturulmasında Genelkurmay Başkanlığının aday göstermesine son verilmektedir.

3. Yükseköğretim kurumlarından özel hükümlere tabi olanlar

Madde 132 - Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumları özel kanunlarının hükümlerine tabidir.

Madde 132 Gerekçesi :

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 132 - Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumlarının kendi özel kanunlarındaki hükümlerine tabi olacaklarına ilişkin olarak düzenlenmiş bulunan bu maddede Anayasa metnine eklenmiştir.

F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları

Madde 133 - (Değişik madde: 08.07.1993 - 3913 S.K/Madde 1)

Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

(Ek 2. fıkra: 21.06.2005 - 5370 S.Kanun/Madde 1)

Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikiye katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

Madde 133 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 167 - Radyo ve televizyon idaresi ve haber ajansları

Maddede radyo ve televizyon istasyonlarının Devlet eliyle kurulacağı ve idarelerinin kamu tüzelkişiliği halinde düzenleneceği öngörülmektedir. Ancak, radyo ve televizyon kamuoyunun oluşumunda oynadığı önemli rol dikkate alınarak organlarının kuruluş biçimi ve işleyişinin tarafsızlık ilkesine uygun olarak düzenleneceği ilkesi getirilmiştir.

Radyo ve televizyonun, yukarıda değindiğimiz önemi dolayısıyla yayınlarında ve özellikle haber ve programlarının hazırlanıp sunulduğunda Devlet ve Millet yararları gözetilerek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine ve kamu düzeni, genel ahlak ve asayiş gereklerine uyulacağı vurgulanmış; Türk kültürü ve eğitime yardımcı görevinin yerine getirileceği belirtilmiştir. Getirilen yeni düzenleme ile radyo ve televizyon idaresi genel müdürü ile üç yönetim kurulu üyesinin Cumhurbaşkanınca atanacağı öngörülmektedir. Bu şekilde radyo ve televizyon idaresinin tarafsızlığı güvence altına alınmaktadır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 133 - Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş olan 143 üncü madde 133 üncü madde olarak düzenlenmiştir.

Madde düzenlenirken 143 üncü maddede yer alan «Radyo ve Televizyon İdaresi Genel Müdürü ile yönetim kurulu üyelerinden üçü Cumhurbaşkanınca atanır.» şeklindeki hüküm madde metninden çıkarılmış ve organların seçiminin kanunla düzenleneceği esası getirilmiştir.

GEREKÇE (21.6.2005-5370/1 md.)

13.4.1994 tarihli ve 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin seçimini düzenleyen 6 ncı maddesinde 15.5.2002 tarihli ve 4756 sayılı Kanunla yapılan değişiklik üzerine anılan maddenin, beş üyenin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmesine ilişkin (a) bendinin Anayasaya aykırılığı sebebiyle iptali talep edilmiş ve anılan hüküm Anayasa Mahkemesinin 21.9.2004 tarihli ve E.2002/100, K. 2004/109 sayılı kararıyla iptal edilmiştir.

Bilindiği gibi, radyo ve televizyon yayınlarının kamuoyunun oluşumunda çok önemli bir etkisi bulunmaktadır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemekle görevli ve yetkili olması sebebiyle, Üst Kurul üyelerinin atanmasında, diğer düzenleyici ve denetleyici kurumlardan farklı olarak, Bakanlar Kurulunun yerine Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkili kılınmasında zorunluluk bulunmaktadır. Bu nedenle, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin, Üst Kurulun kurulduğu 1994 yılından 3984 sayılı Kanunda 2002 yılında yapılan değişikliğe kadar olduğu gibi yine Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmesi ve bu seçimde siyasi parti gruplarının adaylarının adalete uygun bir oranda belirlenmesi gerekmektedir.

Bu nedenle, Teklifte Anayasanın 133 üncü maddesine bir fıkra eklenerek Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin, siyasi parti gruplarının Türkiye Büyük Millet Meclisindeki üye sayısı oranlarına göre belirlenecek adaylar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilmesi; ayrıca Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev sürelerinin kanunla düzenlenmesi öngörülmektedir.

G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Madde 134 - Atatürkçü düşüncüyü, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulur.

Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen mali menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 134 - Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulur.

Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen mali menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

Madde 134 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Atatürk ilke ve inkılâplarının, bugüne kadar, bilimsel yoldan yeterince incelenemediği bilinmektedir. Bu gerekli incelemeyi yapabilecek bir bilimsel kuruluşun, Türk Kültürünü, Türk Tarihini ve Türk Dilini bilimsel yoldan inceleyecek diğer kuruluşlarla beraber, bir bütün olarak çalışması ve bilimsel araştırmalar yaparak bunları tanıtmayı, yayması ve yayınlar yapması uygun mütalaa edilmiştir.

Atatürk İlke ve İnkılâpları Enstitüsü, Atatürk Kültür Enstitüsü, Türk Tarih ve Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi kuruluşların kamu tüzelkişiliğine sahip alt kuruluşları olarak çalışacağı bu organın, bir koordinasyon kurulu ve bir üst kurulu bulunacaktır.

Yeniden oluşturulacak olan Atatürk Akademisi ve alt kuruluşlarının; kurulmaları, çalışma usulleri, yetkileri ve mensuplarının özlük işleri kanuna bırakılmıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 134 - Danışma Meclisince kabul edilen 144 üncü madde, 134 üncü madde olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede kurumun adı «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» olarak değiştirilmiş ve Kuruma verilen önemli görevler nedeniyle Atatürk'ün manevi himayelerinde Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde olduğu vurgulanarak, Başbakanlığa bağlı olması kararlaştırılmıştır. Ayrıca kurumu oluşturan birimler madde metninde tek tek sayılmıştır.

H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

Madde 135 - Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

(Değişik 3. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 13) Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.

(Değişik 4. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 13) Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının

seçimlerinde siyasi partiler aday gösteremezler.

(Değişik 5. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 13) Bu meslek kuruluşları üzerinde Devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

(Değişik 6. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 13) Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

(Değişik 7. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 13) Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hakim onayına sunulur. Hakim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Madde 135 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 170 - Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

Bu kuruluşlara yeni bir düzenleme getirilmiştir. Amaç dışı faaliyet ve siyaset yasağı öngörülmüştür. Kamu kurum ve kuruluşlarında devamlı çalışanların «serbest meslek» icra etmediklerinden meslek kuruluşlarına girmeleri önlenmiştir.

Nihayet mülkî amirin geçici olarak bu kuruluşların görevlerinden uzaklaştırılması imkânı getirilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu kuruluşlara yeni bir düzenleme getirilmiştir. Amaç dışı faaliyet ve siyaset yasağı öngörülmüştür.

Kamu kurum ve kuruluşlarında devamlı çalışanların «serbest meslek» icra etmediklerinden meslek kuruluşlarına girmeleri önlenmiştir.

Nihayet mülkî amirin geçici olarak bu kuruluşların görevlerinden uzaklaştırılması imkânı getirilmiştir.

MKG ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 135 - Danışma Meclisince kabul edilen 145 inci madde, 135 inci madde olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemede maddede belirtilen kuruluşların, kuruluş amaçları tek tek gösterilmek suretiyle açıklık getirilmiş, Danışma Meclisince kabul edilen maddenin dördüncü fıkrasında yer alan ve kamu kurum ve kuruluşlarıyla kamu iktisadî teşebbüslerinde devamlı olarak çalışanların meslek kuruluşlarına üye olamayacaklarına ilişkin hüküm, « meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz » şeklinde değiştirilmiştir. Böylece meslek kuruluşlarına üye olma bu kişilerin iradelerine bırakılmış ve diğer yünden de üye olmadan da kamu kurum ve kuruluşlarında çalışabilme hakkı tanınmıştır. Maddeye eklenen dört, beş ve altıncı fıkralarla bu kuruluşlar üzerinde Devletin idarî ve malî denetimi, amaçları dışında faaliyet gösteren ve siyasetle uğraşan meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevlerine son verilme esasları ile siyasî partiler, sendikalar ve sendika üst kuruluşlarının; meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerine etkili olmalarını engelleyecek hususlar düzenlenmiştir.

Madde redaksiyona da tabi tutulmuştur.

GEREKÇE (23.7.1995- 4121/13 md.)

Teklifin 18 inci maddesi ile T.C. Anayasasının 135 inci maddesinin üçüncü, dördüncü ve altıncı fıkraları madde metninden çıkartılmıştır.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (23.7.1995- 4121/13 md.)

Teklifin ve Komisyon metninin 18 inci maddesi, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına siyasi faaliyette bulunma yasağı getiren Anayasanın 135 inci maddesi hükümlerini değiştirmektedir. Teklifte bu Anayasa maddesinin ilk iki fıkrası aynen muhafaza edildiğinden, Komisyonumuz bu fıkraları değişiklik metninden çıkarmış ve sadece bu Anayasa maddesinin üç, dört, beş, altı, yedi ve sekizinci fıkralarını değiştirmiştir.

Teklif, Anayasanın adı geçen maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan siyasi faaliyette bulunma yasaklarını kaldırırken bu kuruluşların kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamayacakları yolundaki kamu hukukunun temel ilkelerinden biri olan kuralı da kaldırmıştır. Komisyonumuz bu yasakları kaldırmakla beraber, aynı kuruluşların amaçları dışında faaliyette bulunmaları yolundaki ilkeyi muhafaza etmiştir. Böylece, bu meslek kuruluşlarının siyasi sayılabilecek faaliyetlerinin de amaçları dahilinde kalması gerekecektir. Bu esas, dernekler ve sendikalar için de geçerlidir.

Teklif, adı geçen Anayasa maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan ve siyasi partilerin bu meslek kuruluşlarının seçimlerinde aday gösterememeleri ve belirli adayların leh ve aleyhinde propaganda yapamamaları yolundaki yasağı tamamiyle kaldırmıştır. Partilerin bu meslek kuruluşları organlarında belirli bir göreve talip bir kişi hakkında onun bu göreve gelmesinin olağan etkileri ile ilgili olarak fikir beyan etmelerini normal saymak gerekir. Bununla beraber, partilerin kendilerinin bu meslek kuruluşlarının amaçlarını aşan amaçlar takip etmeleri muvacehesinde, partilerce bu kuruluşların organlarındaki görevler için aday gösterilememesi de normal sayılmalıdır. Komisyonumuz Anayasanın bu maddesinin sözkonusu fıkrasını bu yolda değiştirmiştir. Komisyonumuz adı geçen Anayasa maddesinin beşinci fıkrası hükmünü Teklifte olduğu gibi esas itibarıyla muhafaza etmiş; ancak, bu kuruluşlar üzerindeki mali ve idarî devlet denetiminin kanunla düzenlenmesi gerektiğini belirtmeyi uygun görmüştür.

Teklif, amaçları dışında faaliyet gösteren bu meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevlerine nasıl son verileceğine dair Anayasanın aynı maddesinin altıncı fıkrası hükmünü de tamamiyle kaldırmaktadır. Komisyonumuz bu yetkinin asli olarak yargı organına ait olması gerektiğini

belirtmenin uygun olacağını düşünmüş ve bu halde mahkemeye başvurunun kanunun gösterdiği merci veya Cumhuriyet Savcısı olacağını da vurgulamıştır.

Komisyonumuz, Teklifte de öngörülen gecikmede sakınca olan hallerde merkezi idarenin meslek kuruluşunu geçici olarak faaliyetten men edilebilmesini kabul etmekle beraber, bu konuyu demekler ve sendikalar için olduğu şekilde düzenlemeyi uygun görmüş; yedi ve sekizinci fıkraları tek fıkra olarak yeniden düzenlemiştir.

İ. Diyanet İşleri Başkanlığı

Madde 136 - Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

Madde 136 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 169 - Diyanet İşleri Başkanlığı

Cumhuriyetin hemen başlangıcından itibaren, genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığının yine aynı statüye bağlı kalması yerinde görülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Cumhuriyetin hemen başlangıcından itibaren, genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığının yine aynı statüye bağlı kalması yerinde görülmüştür.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 136 - Danışma Meclisince kabul edilen 190 ncı madde redaksiyona tabi tutulmuş ve Diyanet İşleri Başkanının Cumhurbaşkanınca atanacağına ilişkin ikinci fıkra madde metninden çıkarılarak 136 ncı madde olarak düzenlenmiştir.

J. Kanunsuz emir

Madde 137 - Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emir yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 137 - Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emir yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse

sorumluluktan kurtulamaz.

Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

Madde 137 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasındaki ilgili madde gerekçesi aynen muhafaza edilmiştir.(*).

(*) 1961 Anayasasının "Kanunsuz Emir" başlıklı 125 inci maddesinin gerekçesi:

Bu madde eski Anayasamızın 94 üncü maddesi ile Memurin Kanununun 40 inci maddesinde yer alan hükümler arasındaki ahenksizliği gideren, bu konuda vuzuha sağlayan ve aynı zamanda, kanunilik prensibi ile idari hiyerarşi ve disiplin zaruretlerini telif eden hükümler sevk edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Yargı

I. Genel hükümler

A. Mahkemelerin bağımsızlığı

Madde 138 - Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

Madde 138 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 171 - Mahkemelerin bağımsızlığı

Burada hâkimlerin Anayasayı, kanunu ve hukuku uygularken vicdanî kanaatlarına göre hareket etmelerini belirtmek suretiyle bu maddenin karşılığı olan 1961 Anayasasının 132 inci maddesinin 1 inci fıkrasına açıklık getirilmiş, diğer fıkraları aynen alınmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Anayasa tasarılarının kabul ettiği temel prensiplerden birisi yargı görevinin bağımsızlığıdır. Yargıya ilişkin hükümler bu prensipten hareket edilerek düzenlenmiştir. Hiçbir organ, makam, merci veya herhangi bir kişi yargı yetkisinin kullanılmasında hâkimlere emir ve talimat veremez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Hâkim, olayın ve delillerin takdirinde vicdanî kanısına göre hareket etmek mekânindedir. Hâkim herhangi bir kanun hükmünü uygularken gerek tarafların beyanlarını dikkate alarak ve gerek kişisel araştırma ve incelemesini esas tutarak kanunun Anayasaya aykırı olduğu kanısına varırsa veya kendisi aykırılık görürse Anayasa Mahkemesine başvurabilecektir.

Mahkeme kararlarına uyulmak zorunludur.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 138 - «Emir ve talimat» deyişimi genelgeyi içermediğinden, genelge ise daha kapsamlı olup, üst makâmın bütün bağılılarına gönderdiği yazılı ve uyulması gerekli hususlar olduğundan, tereddütleri önlemek için «genelge gönderemez» ifadesi ikinci fıkraya ilave edilmiştir.

B. Hakimlik ve savcılık teminatı

Madde 139 - Hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

Madde 139 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 172 - Hâkimlik teminatı

1961 Anayasasının 133 üncü maddesi, hükme açıklık getirmek amacı ile değiştirilen bir sözcük dışında, aynen kabul edilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Hâkimlik ve Savcılık teminatı hâkim ve savcılarının görevlerinde herhangi bir düşünce ve fütura kapılmadan tamamen vicdan rahatlığı içerisinde görevlerini yapabilmelerinin garantisidir. Azlolunamazlık, Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamazlık, aylıklarından her ne suretle olursa olsun yoksun bırakılamazlık, hep hizmetlerini tarafsız bir surette kanunlara uygun olarak yapabilmelerini sağlamaya matuftur. Zorunlu hallerde görevden ayrılmalari da doğaldır.

Adalet Bakanlığının savcılara gerektiğinde dava açma emri verebilmesi bu teminatı zedeleyici nitelikte değildir. Çünkü işlenen suçların araştırılması sanık hakkındaki leh ve aleyhte her türlü delilin toplanıp tamamen tarafsız hâkimin tetkikine arz edilmesi milli irade yoluyla Adalet Bakanının görevlerindendir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 139 - Hâkimlik teminatının tamamlayıcı bir unsuru olması bakımından madde metnine «diğer özlük hakları» da ilave edilmiştir.

C. Hakimlik ve savcılık mesleği

Madde 140 - Hakimler ve savcılar adli ve idari yargı hakim ve savcıları olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hakim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hakimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.

Hakim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hakimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; askeri hakimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hakimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmi ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hakimler ve savcılar idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.

Hakim ve savcı olup da adalet hizmetindeki idari görevlerde çalışanlar, hakimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tabidirler. Bunlar, hakimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hakimlere ve savcılara tanınan her türlü haklardan yararlanırlar.

Madde 140 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 173 - Hâkimlik mesleği**

Bu madde ile, yargı yetkisinin hâkimlik mesleğinden olan .hâkimler eli ile yürütülmesi ilkesine bir kez daha işaret olunmuş, bunun dışına çıkabilmenin, ancak özdük taşıyan idare, vergi, iş ve çocuk mahkemeleri için mümkün olabileceği belirtilmiştir.

Ayrıca mahkemelerin ilk derece mahkemeleri, bölge mahkemeleri ve yüksek mahkemeler olarak derecelendirilmesi olanağı getirilmiş ve ülkemizde bugünkü yaş ortalaması, ve yetişkin hâkimlerin iki yıl daha verimli olarak çalışabilme gerçeği göz önüne alınarak zorunlu emeklilik yaş sınırı altmışbeşten altmışyediye çıkarılmıştır.

Maddede, yüksek mahkeme hâkimliğine ayrıca dikkat çekilmesinde memleket açısından yararlı görülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Hâkimlik ve Savcılık meslekleri birbirine pek benzemekle beraber nitelik itibarıyla ayrı ayrı mesleklerdir. Ancak her iki meslek mensupları aynı amaca yönelik bulunduklarından bu iki meslek bir arada düzenlenmiştir. Hâkimler ve Savcılar ile bu mesleklerden sayılanlar kanunda belirtilenlerden başka genel ve özel hiçbir görev alamazlar. Adalet tevzi herşeyden önce güvenilir nitelikte olmalıdır. Bu hizmeti görenlerin tarafsızlıklarından şüphe edilmesi, hizmetin tam olarak yerine getirilmiş olduğunun kabulüne engeldir. Bu itibarla görevlerinde, özel hayatlarında tarafsızlıklarına dair bir davranışta bulundukları sanısını verecek hareketlerden sakınmak zorundadırlar. Hâkimler ve Savcıların kazaî görevlerin yanında bir de idarî görevleri bulunduğu kuşkusuzdur. Kazaî görev ne kadar serbest olarak yapılması gerekirse idarî görevin de o ölçüde düzenli yürütülmesi zorunludur. Bu düzenin sağlanması Bakanlığın müdahalesini gerektirebilir. Bu itibarla idarî görevlerinden ötürü Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.

Adalet işlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi, kolluk memurlarının Cumhuriyet Savcısına, adli işlerde bağlı bulunmasını gerekli kılmaktadır. Bu sebeple zabıta görevlileri adli işlerde Cumhuriyet Savcısının emrindedirler.

MKG ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 140 - Yargı hizmetinin bir bütün olduğu, hâkim ve savcılar eliyle yürütüleceği ve bu kişilerin meslekten yetişmiş olmaları gereği, ilk derece idarî mahkemelerinin de bu bütünlük içerisinde olduğu gözönünde tutularak, maddenin birinci fıkrası redaksiyona tabi tutulmuştur. Kamu davasının açılması görevinin Cumhuriyet Savcısına ait olduğu, Adalet Bakanının kamu davasını açması için Cumhuriyet Savcısına yazılı olarak emir verebileceği ve adli işlerde zabıta görevlilerinin Cumhuriyet Savcısının emrinde olacağına ilişkin hükümler, Anayasa metninde yer almasına gerek bulunmayan ve kanunla düzenlenecek hususlar olduğundan madde metnine alınmamıştır. Adalet hizmetindeki idarî görevlerin yargı hizmetinin yürütülmesi ile yakın ilişkisi nedeniyle bu görevlerde hâkim ve savcı mesleğinden olanların çalıştırılmalarını ve bunlara tanınan haklardan aynen yararlanmalarını sağlayan bir fıkra maddeye eklenmiştir.

D. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması

Madde 141 - Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.

Madde 141 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 174 - Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması**

1961 Anayasasının 135 inci maddesi aynen kabul edilmekle beraber adalet hizmetinin yürütülmesinde süratin önem ve gereği özellikle belirtilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Duruşmaların açık olması yargılamanın tarafsızlığının etkin bir teminatıdır. Bu açıklık kamu oyunda ve ilgililerin gönüllerinde huzur ve güven yaratır. İnsan, tabiatının gereği olarak en çok gözünün gördüğüne inanır. Bu itibarla duruşmanın açık olması ilgililerin inan beslemesi bakımından gerekli ve hatta zorunludur. Bununla beraber duruşmanın açıklığının doğru olmadığı haller de mevcuttur. Örneğin bir çocuğun duruşmasının açıklığı ona kötü etki yapabilir, tutumunun herkesçe bilinmesinin moral hayatında zararlı etkileri olabilir. Yetişmekte olan bir kimsenin bu gibi hallere maruz bırakılması kamu için zararlı olabilir. Bundan başka genel ahlakın ve kamu güvenliğinin zorunlu kıldığı durumlarda da gizliliğe değer vermekte yine kamu yararı vardır. Bu nedenlerle de duruşmalar kural olarak açık yapılır, istisnaen gizli de olabilir.

Madde bütün kararların gerekçeli yazılmasını amir bulunmaktadır. Genellikle mahkeme kararlarına karşı kanun yolu açıktır. İlgilinin bu kanun yoluna başvurabilmesi için hakkındaki kararın gerekçesini bilmesi ve kanun yolu merciinde savunmasını bu gerekçeye göre yapabilmesi, inceleme merciin incelenmesinde de gerekçenin gözönüne alınması için kararın gerekçeli yazılması lazımdır.

E. Mahkemelerin kuruluşu

Madde 142 - Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 13) Disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askeri mahkemeler kurulabilir.

Madde 142 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 175 - Mahkemelerin kuruluşu

1961 Anayasasının 136 ncı maddesinin ilk fıkrası olduğu gibi alınmış, yargılamanın, devletin imkânları ölçüsünde, ilki dereceli olarak yapılması ilkesi getirilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Mahkemelerin kanunla kurulması doğaldır. Kanuna dayanmayan ve kuruluşunu kanundan almayan hiçbir kimse veya organ yargı görevi yapamaz. Burada üzerinde durulacak önemli bir nokta mahkemelerin derecesi noktası veya sorunudur. Yargıtayın yükünün çok artmış olması kendisinden beklenen içtihat mahkemesi olma vasfını muhafaza edebilmesine de zorluk çıkarmaktadır. Hem hükümlerdeki isabet ve hem yargıtayın daha çok kanunları yorumlayıcı uygulamada yol göstericilik görevini yapabilmesi için mahkemelerin iki dereceye çıkarılması yararlı görülmüştür. Bunun da güç ve imkân ölçüsünde yapılabilmesi işaret edilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 142 - Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usullerini düzenleyecek kanunlarla mahkemelerin derecelendirilmesi de mümkün olabileceğinden, Danışma Meclisi metninin 150 ncı maddesinin ikinci fıkrası madde metnine alınmamıştır.

F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri

Madde 143 - (Mülga madde: 07.05.2004 - 5170 S.K/Madde 9)

Madde 143 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 176 - Devlet Güvenlik Mahkemesi

Devlet Güvenlik Mahkemelerine hasredilen bu madde 1961 Anayasasının 136 ncı maddesinden alınmıştır.

Duruşma yapıp hüküm verecek hâkim sayısı üçe indirilmek suretiyle de diğer mahkemelerle ahenkli hale getirilmiştir. Hâkim ve savcıların atamaları, hükümlerin temyiz mercinde olduğu gibi farklar kaldırılmış ve böylece tabii hâkim ilkesine uygun olmadığı yolundaki iddialara yer verilmemesine dikkat edilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 143 - Savaş ve sıkıyönetim hallerinde Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlar, askerî mahkemelerin görevleri arasına girmekte ve bu mahkemeler görevsizlik kararı vermek durumunda kalmaktadır.

Daha önceki uygulamada, bu hal gerçekleşmiş, karar safhasına gelen davalar görevsizlik kararıyla sıkıyönetim askerî mahkemelerine devredilmiştir. Bu sakıncayı ortadan kaldırmak, yargı hizmetine sürat kazandırmak amacıyla, madde metninden «Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır.» cümlesi çıkarılmış; maddeye sıkıyönetim ilan edilmesi halinde kanunla belli edilen esaslara göre bu mahkemelerin Sıkıyönetim askerî mahkemesine dönüştürülebilmesi maddeye bir fıkra olarak eklenmiştir. Ayrıca bu maddeye, görevlendirilecek hâkim ve savcılarının görev sürelerini dört yıl olarak belirleyen ve süresi bitenlerin yeniden atanmalarını sağlayan bir fıkra ilave edilmiştir.

GEREKÇE (7.5.2004-5170/9 md.)

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yetki, sorumluluk ve işleyişinin, Avrupa ölçülerine uygun hale getirilmesi, 2003 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi ve 2003 İlerleme Raporunda beklenti olarak yer aldığından, bu mahkemelerin kuruluşuna ilişkin 143 üncü madde hükmünün yürürlükten kaldırılması öngörülmektedir.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (7.5.2004-5170/9 md.)

Anayasanın Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile ilgili 143 üncü maddesinin yürürlükten kaldırılmasını öngören 9 uncu maddesi, Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

G. Adalet hizmetlerinin denetimi

Madde 144 - (Değişik madde: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 14)

Adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hakim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Madde 144 Gerekçesi :

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 144 - Hâkim ve savcılık mesleğinin adli ve idari hâkim ve savcılarını kapsadığı, hâkim ve savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca bağlı oldukları gözönünde tutularak madde metni redaksiyona tabi tutulmuş; atama işlemleri 159 uncu maddede gösterildiğinden, bu maddedeki Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ibaresi çıkarılmıştır. Genelgelerin, hâkimler için sadece idari nitelikte olanlarının bağlayıcılığı belirtilmiştir.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/14 md.)

Anayasanın 144 üncü maddesinde hâkim ve savcılarının denetimi ile haklarında inceleme ve soruşturma işlemlerinin yapılması düzenlenmektedir. Hâkim ve savcılarla ilgili denetim, inceleme ve soruşturma işlemleri, halen Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılmaktadır. Adalet müfettişleri ise Teftiş Kurulu bünyesinde ve Adalet Bakanlığına bağlı olarak görev yapmaktadır. Maddenin mevcut hükmü, içeriğinde çok az değişiklik yapılmak suretiyle, 159 uncu maddede düzenlenmektedir. Hâkim ve savcılarının denetimi yetkisi Adalet Bakanlığından alınarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna devredilmektedir.

144 üncü maddede yapılan değişiklikle, "Adalet hizmetlerinin denetimi" kenar başlıklı yeni bir hüküm getirilmektedir. Hâkim ve savcılar denetim yetkisinin Kurula devredilmesi üzerine, Kurulun denetim yetkisinin dışında kalan ve yargı göreviyle ilgili olmayan adalet hizmetlerinin denetimi için Adalet Bakanlığına bağlı yeni bir Teftiş Kurulunun kurulması öngörülmektedir. Bu bağlamda, icra daireleri, noterler, cezaevleri gibi yerlerde sunulan adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden denetim, araştırma, inceleme ve soruşturma işlemlerinin Adalet Bakanlığına bağlı adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler eliyle yapılacağı, buna ilişkin usul ve esasların kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (12.9.2010-5982/14 md.)

Teklifin çerçeve 15 inci maddesi ile Anayasanın 144 üncü maddesinin kenar başlığı olan "Hâkim ve savcılarının denetimi" "Adalet hizmetlerinin denetimi" şeklinde değiştirilmekte; hâkim ve savcılarının denetim yetkisinin Kurula devredilmesi üzerine yargı göreviyle ilgili olmayan adalet hizmetlerinin denetimi maddede düzenlenmektedir. Madde üzerinde verilen bir önerenin kabulü ile araştırma, inceleme ve soruşturma işlemlerinin adalet müfettişleri eliyle yapılacağı vurgulanmıştır. Hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden denetiminde görev alabileceklerdir. Madde benimsenen önerge çerçevesinde, Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

H. Askeri yargı**Madde 145 -** (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 145 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 178 - Askerî yargı

Bu madde 1961 Anayasasının 138 inci maddesi esas alınmak suretiyle düzenlenmiştir. Askerî mahkemelerde üyelerin çokluğunun hâkimlik niteliğine sahip olmaları şartının savaş halinde aranıp aranmayacağı, sözü geçen maddede belirtilmemiş olduğundan «savaş halinde bu şartın aranmayacağı» hükme bağlanmak suretiyle durum belirgin hale getirilmiştir.

«Askerî hâkim ve savcılarının askerî yargı hizmeti dışında kalan askerî hizmetleri yönünden» mensup oldukları askerî mahkemelerin bağlı bulunduğu komutanlığın emrinde olduklarına da maddede ayrıca yer verilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 145 - Savaş ve sıkıyönetim hallerinde askerî mahkemelerin iş hacminin artması, askerî hâkim sayısının sınırlı olması sebepleriyle, bu mahkemelerde adli yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmesine imkân veren hüküm ile askerî hâkimlerin yargı hizmeti dışında, teşkilatında görevli bulundukları komutanlık ile olan ilişkilerinin kanunla düzenleneceğini belirten hüküm, madde metnine dahil edilmiştir. Askerî yargı organlarının kuruluş ve işleyişleri, askerî hâkimlerin özlük işlerinde mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatına ilişkin genel hükümlerden aynen yararlanacakları, bunun yargı hizmetinin bağımsızlığının tabii bir sonucu olduğu ilke olarak benimsenmiş, ancak asker kişi olmaları ve silahlı kuvvetler bünyesi içerisinde görev yaptıkları hususu gözönünde tutularak, yargı hizmeti dışındaki ilişkilerinin kanunla düzenleneceği, bu düzenlemenin sadece bu hususa ait olduğu belirlenmiştir.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/15 md.)

Maddeyle, askerî yargının görev alanı yeniden düzenlenmektedir. Mevcut hükümde askerî yargının görev alanı oldukça geniş düzenlenmiş olup bu durum, değişik uluslararası belgelerde (Katılım Ortaklığı Belgesi, İlerleme Raporları, İstisari Ziyaret Raporları vb) vurgulanmıştır. Yine, Yargı Reformu Stratejisinde ve Avrupa Birliği müktesebatının Türkiye Cumhuriyeti tarafından üstlenilmesine yönelik olarak hazırlanan ve Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe giren 2008 Yılı Ulusal Programında, askerî mahkemelerin görev alanının demokratik hukuk devletinin gerektirdiği ölçüler çerçevesinde yeniden tanımlanması öngörülmüştür.

Mukayeseli hukuk da göstermektedir ki, pek çok ülkede ayrı bir askerî yargı sistemi bulunmamakta ve asker kişiler de adliye mahkemelerinde yargılanmaktadır. Bazı ülkelerde ise, askerî mahkemeler sadece disiplin mahkemesi olarak, oldukça sınırlı bir alanda görev yapmaktadır. Buna karşın askerî yargı ülkemizde, demokrasi ve hukuk devleti standartlarının dışında, geniş bir görev alanına sahiptir. Askerî yargının görev alanının geniş belirlenmiş olması, bazen yargı mercileri arasında görev uyumsuzluklarına da neden olabilmektedir.

Getirilen düzenlemeyle askerî mahkemelerin görev alanı, askerî suçların yargılanmasıyla sınırlandırılmaktadır. Askerî suç ise yüksek mahkemelerce tanımlanmış bir kavramdır. Anayasa Mahkemesinin 25/10/1994 tarihli ve E. 1994/2, K. 1994/76 sayılı kararında, askerî suçun unsurları, askerî bir yararı ihlâl etmek ve askerî nitelikte olmak biçiminde açıklanmıştır. Bir suçun Askerî Ceza Kanununda açıkça yer almış olmasının, onun askerî suç sayılmasına yetmeyeceği belirtilmiştir. Yine 1/7/1998 tarihli ve E. 1998/45 sayılı kararında askerî mahkemelerin görev alanının, "askerî hizmetlerin yürütülmesindeki özellikler, disiplinin korunması, asker kişilerin astlık üstlük ilişkileri dikkate alınarak ..." belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu veriler göz önüne alınarak, askerî mahkemelerin görev alanı, çağdaş ülkelerde olduğu gibi daraltılmakta ve asker kişilerin, sadece askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri askerî suçlara ait davalarla sınırlı tutulmaktadır. Maddede yer verilen "askerî kişi", "askerî hizmet ve görev" ve "askerî suç" kavramları tahdidi ve daraltıcı bir düzenleme olarak; askerî gerekler ile demokratik hukuk devleti ve adil yargılanma hakkı gereklerini ölçülü bir şekilde denkleştirmektedir.

Öte yandan, Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçların, her halde adliye mahkemelerinde görüleceği düzenlenmektedir. Devletin güvenliğine karşı suçlar ile anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar ibaresi ile 26/09/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Dördüncü Kısımının Dördüncü ve Beşinci bölümlerinde yer alan suçlar kastedilmektedir. Dolayısıyla, bu suçların, kim tarafından işlenirse işlensin, adliye mahkemelerinde yargılanacağı hükme bağlanmaktadır.

Maddenin ikinci fıkrasında yapılan değişiklikle, asker olmayan kişilerin, savaş hali haricinde, askerî mahkemelerde yargılanamayacağı anayasal teminat altına alınmaktadır.

Üçüncü fıkra da yer alan mevcut düzenlemede, savaş veya sıkıyönetim hallerinde, askerî mahkemelerin hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduklarının kanunla düzenleneceği öngörülmüştür. Bu hüküm, ikinci fıkra da yapılan değişikliğe rağmen, sıkıyönetim halinde, askerî mahkemelerin, sivilleri de yargılamasına imkan verebilmektedir. Yine bu hüküm, birinci fıkra da askerî mahkemelerin görev alanının yeniden belirlenmesine ve daraltılmasına rağmen, sıkıyönetim halinde, kanunla, görev alanının genişletilmesine imkan vermektedir. Bu tür yorumlamaların önlenmesi ve olası tereddütlerin giderilmesi amacıyla, üçüncü fıkra da yapılan değişiklikle, sıkıyönetim dönemlerinde de, kanunla, sivillerin yargılanmasının ya da askerî mahkemelerin görev alanlarının genişletilmesinin mümkün olamayacağı hükme bağlanmaktadır. Bu nitelikteki düzenlemelerin, sadece savaş hali için mümkün olabileceği belirtilmektedir. Mukayeseli hukuka bakıldığında da, sadece savaş ve barış hali olmak üzere ikili bir ayrıma gidildiği ve savaş haline münhasır olmak üzere bazı istisnai düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Yine değişik sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan Anayasa tasarılarında da, sıkıyönetim dönemiyle ilgili olarak yargı konusunda özel hükme yer verilmediği görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan değişiklikle, sıkıyönetim dönemlerinde de temel hak ve özgürlüklerin korunması ve adil yargılanma hakkının garanti altına alınması amaçlanmaktadır.

Anayasanın mevcut 145 inci maddesinin dördüncü fıkrasında, askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin mahkemesinde görevli bulundukları komutanlık ile ilişkilerinin; mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenleneceği belirtilmektedir. Anayasa Mahkemesinin 07/05/2009 tarihli ve E. 2005/159, K. 2009/62 sayılı kararında, Anayasanın 9, 138 ve 140 inci maddelerindeki düzenlemeler gereğince, adli ve idarî yargı için öngörülen yargı bağımsızlığının, askerî yargı için de geçerli olduğunda kuşku bulunmadığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle, söz konusu fıkra da yer alan ve askerî yargının bağımsızlığını zedelediği düşünülen "askerlik hizmetinin gerekleri" ibaresi çıkartılmakta ve fıkranın aynı mahiyetteki son cümlesi yürürlükten kaldırılmaktadır. Bu durumda, askerî mahkemelerin komutanlıkla ilişkilerinin, sadece "mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı" esaslarına göre kanunla düzenlenmesi hükme bağlanmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (12.9.2010-5982/15 md.)

Teklifin çerçeve 16 ncı maddesi ile Anayasanın 145 inci maddesi değiştirilmekte, askerî yargının görev alanı yeniden belirlenmektedir. Bu Maddede verilen bir önerenin kabulü ile askerî mahkemelerin, asker kişilerin tarafından işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişilerin aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakacakları öngörülmüştür. Askerî disiplinde zafiyet oluşmasının önlenmesi amacıyla bu düzenleme getirilmiştir. Madde benimsenen önerge doğrultusunda Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

II. Yüksek mahkemeler

A. Anayasa Mahkemesi

1. Kuruluşu

Madde 146 - (Değişik madde: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 16)

Anayasa Mahkemesi onyedili üyeden kurulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay (...) genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hakim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay (...) ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, (...) en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde (...) en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hakim ve savcılarının adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri asli görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

Madde 146 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 179 - Anayasa mahkemesinin kuruluşu

Kanunların Anayasaya uygunluğunun yargısal denetime tabi tutulması ilkesine sadık kalınmış ve bu nedenle Anayasa Mahkemesine yeni Anayasada da yer verilmiştir. Geçen yirmi yıllık uygulama sürecinde Anayasa Mahkemesinde boşalan üyeliklere yapılacak seçimlerin uzun süreler beklenildiği halde yapılmadığı bilinmektedir. Mahkemenin, gerektiğinde süratle toplanabilmesine bu durumun engel olduğu açıktır. Mahkemeye katılacak hâkim sayısının çokluğunun, toplanmadaki aksaklıklara bir başka sebep olduğu da meydandadır.

Örnek alınabilecek yabancı memleketler Anayasa Mahkemeleri de bizdeki kadar çok hakimli değildir.

Bu düşüncelerle yirmi olan hâkim sayısının onbeşe indirilmesi uygun görülmüştür.

Her mahkeme gibi Anayasa Mahkemesinin de yüceliği yanında tarafsızlığı da kesin bir esastır. Böyle bir kuruluşun, Cumhurbaşkanlığı tarafından seçilecek hâkimler ile kurulması Komisyonumuzca daha uygun görülmüştür. Cumhurbaşkanlığı tarafsız ve yüce bir kuruluştur. Bu niteliği medeniyle Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçimi bu yüce makama tevdi olunmuş, seçilecek üyenin en az 40 yaşında bulunması şartı da, seçime kolaylık getirmek için kaldırılmıştır.

Anayasa Mahkemesine seçilen üyelerin bir kısmının yedek üye adı ile adlandırılması, uzun süre işsiz bırakılmasına neden olmuş aynı niteliği taşıyan hakimler arasında bir ayırımı meydana getirmesi de sakıncalı bulunmuştur. Bu sebeple yedek üyeye yer verilmemiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 146 - Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçileceklerde aranılacak nitelikler, kayıtlar ve yüksek mahkemeler ile Sayıştay ve yükseköğretim kurumlarından gösterilecek adayların miktarı, seçim usulleri gösterilmek suretiyle madde yeniden düzenlenmiştir. Devlet yapısını ve organlarının işleyişini iyi bilmeleri ve uygulamanın içinde bulunmaları sebebiyle üst kademe yöneticileri ile yargı hizmetine uzun yıllar avukat olarak katılmış bulunanların da bu mahkemede görevlendirilmeleri uygun görülmüştür. Danışma Meclisi metninin 155 inci maddesinin birinci fıkrası bu maddeye alınmış, diğer fıkraları uygulamada yaratacağı sakıncalar nedeniyle gereksiz görülüp, alınmamıştır.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/16 md.)

Maddeyle, Anayasa Mahkemesinin kuruluşunda değişiklik yapılmaktadır.

Mevcut düzenlemeye göre, Anayasa Mahkemesinin onbir asıl ve dört yedek üyesi bulunmakta ve Mahkeme tek kurul şeklinde çalışmaktadır. Üyeler altmışbeş yaşına kadar görevlerine devam edebilmekte ve üyelerin tamamı tek bir merci (Cumhurbaşkanı) tarafından seçilmektedir.

Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde karamamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, Anayasaya uygunluğunu esas ve

şekil yönünden incelemek, Anayasa değişikliklerini ise şekil yönünden denetlemekle görevlidir. Bundan başka Mahkeme, Anayasada gösterilen diğer görevler ile Yüce Divan görevini de yapmaktadır. Sayılan bu görevler nedeniyle Mahkeme önemli bir iş yükü altındadır.

Öte yandan ülkemiz aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine her yıl binlerce başvuru yapılmaktadır. Bu başvuruların iç hukuk yollarında çözüme bağlanması amacıyla bireysel başvuru hakkının getirilmesi öngörülmektedir. Bu hak doğrultusunda yapılacak insan hakları ihlâl başvurularının da incelenmesi ve karara bağlanması, Anayasa Mahkemesince gerçekleştirilecektir. Mevcut görevlerinin yanında, bireysel başvuruya ilgili görevini de yerine getirebilmesi için Mahkemenin yapısında değişiklik yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Maddede değişiklik yapılırken, 2003 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından hazırlanan taslak başta olmak üzere, değişik kişi, kurum, parti ya da sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanmış olan taslaklar da gözletmiştir.

Tüm bu veriler göz önüne alınmak suretiyle, Anayasa Mahkemesinin yapısı değiştirilmekte ve üye sayısı artırılmaktadır. Halen onbir asıl ve dört yedek olan üye sayısı onyediyeye yükseltilmekte, yedek üyelik statüsüne son verilmekte ve mevcut yedek üyelerin asıl üye statüsüne geçmeleri öngörülmektedir. Üyelerin geldikleri alanlar çeşitlendirilmektedir.

Öte yandan, mukayeseli hukuka bakıldığında, parlamentoların anayasa mahkemelerine üye seçmesinin neredeyse ortak bir uygulama olduğu görülmektedir. Örneğin; Almanya, İsviçre, Macaristan, Polonya, Portekiz, Makedonya, Litvanya ve Hırvatistan'da anayasa mahkemesi üyeleri yasama organı tarafından seçilmekteyken, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, İtalya, Romanya, İspanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde anayasa mahkemesi üyelerinin seçilmesi yetkisi, yasama, yargı, hükümet ve devlet başkanı arasında paylaşılmaktadır. Fransa'da ise Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçilmesi yetkisi Devlet Başkanı, Meclis Başkanı ve Senato Başkanına ait bulunmaktadır.

Mukayeseli hukukun ortak uygulaması dikkate alınarak, Türkiye Büyük Millet Meclisinin de Anayasa Mahkemesine üye seçebilmesine imkan tanınmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, iki üyeyi Sayıştay başkanı ve üyeleri arasından Sayıştay Genel Kurulunca, her boş üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi de serbest avukatlar arasından, baro başkanlarının göstereceği üç aday içinden seçecektir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı seçimlerde, uzlaşmayla seçim yapılması amacıyla, öncelikle nitelikli oy çokluğu aranacaktır. Nitelikli çoğunluğun sağlanamaması halinde, üye tamsayısının salt çoğunluğunun aranması, salt çoğunluğun sağlanamaması halinde ise ikinci oylamada en fazla oy alan iki adayın katılımı ile yapılacak üçüncü oylamada en fazla oy alan adayın Mahkeme üyesi seçilmesi ilkesi benimsenmiştir.

Cumhurbaşkanı, mevcut düzenlemeye göre onbir asıl ve dört yedek olmak üzere onbeş üyenin hepsini seçerken, getirilen yeni düzenlemede, bu sayı ondörde indirilmektedir. Cumhurbaşkanı, Mahkeme üyelerinden dördünü, üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hakim ve savcılar ile Anayasa Mahkemesi raporörleri arasından doğrudan seçecektir. Diğer üyeleri ise, Cumhurbaşkanı, mevcut düzenlemede olduğu gibi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Yükseköğretim Kurulu tarafından her boş üyelik için gösterilecek üçer aday içinden seçecektir.

Anayasanın 104 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendinde, Cumhurbaşkanının yargı ile ilgili yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler sayılırken, Anayasa Mahkemesi üyelerini seçmek görev ve yetkisine de yer verilmiştir. Bununla birlikte, 146 ncı maddede yapılan değişiklikle, Anayasa Mahkemesi üyelerinin tamamının değil, bir kısmının Cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi öngörülmektedir. 104 üncü maddenin ikinci fıkrasının girişinde, Cumhurbaşkanının yapacağı görev ve kullanacağı yetkilerde, Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyacağı hükmünün yer aldığı dikkate alındığında, Cumhurbaşkanının Anayasa Mahkemesine üye seçerken, 146 ncı maddede öngörülen şartlara uyacağı hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Buna göre, Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesine, 146 ncı maddede, kendisi için öngörülen sayıda üye seçecektir. 146 ncı maddede yapılan bu değişikliğin sonucunda, 104 üncü madde ile çelişen değil, birbirini tamamlayan bir düzenleme ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla, Anayasanın 104 üncü maddesinde değişiklik yapılmasına gerek görülmemiştir.

Mahkeme üyelerinin aday gösterilmesinde, çoğulcu demokratik yöntemlerle, her boş üyelik için üçer adayın belirlenmesi usulü benimsenmiştir. Aday gösterme seçimlerinde ise, her seçmenin ancak bir aday için oy kullanması öngörülmüştür. Bu düzenlemeyle, seçimlerin tek seferde sonuçlandırılması ve çalışma performansının düşmesinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Bir diğer amaç ise, seçmen iradesinin "temsilde adalet" ilkesine uygun olarak sonuçlara yansımalarının sağlanmasıdır.

Mahkeme üyeliğine, yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinden seçileceklerin profesör veya doçent ünvanını kazanmış, avukatlardan seçileceklerin en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinden seçileceklerin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılardan seçileceklerin adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olmaları ve sayılan bu kişilerin kırkbeş yaşını doldurmuş bulunmaları gerekir.

İki bölüm hâlinde çalışması öngörüldüğünden, Mahkemenin, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla, iki başkanvekili seçmesi öngörülmektedir. Bu görevlere seçilenlerin dört yıllık görev sürelerinin bitimini müteakip yeniden seçilebilmeleri imkanı da bulunmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (12.9.2010-5982/16 md.)

Teklifin çerçeve 17 ncı Maddesi; Anayasanın Anayasa Mahkemesinin kuruluşunu düzenleyen 146 ncı maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu madde üzerindeki görüşmelerde üyelerimiz şu görüşleri dile getirmişlerdir.

Düzenleme ile Anayasa Mahkemesine üye seçimi Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanına bırakılmaktadır. Yedek üyelik kaldırılmaktadır. Bu olumlu bir düzenlemedir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasaya üye seçmesi pek çok anayasa taslağında yer almaktadır. Avrupa'nın çoğu ülkesinde de parlamentoların yüksek mahkemeye üye seçtiklerini görmekteyiz.

Anayasa Mahkemesine askerî yargıdan üye gönderilmesi uygun değildir. Teklifte iktidarın ağırlığında bir mahkeme oluşumu amaçlanmaktadır. Bu mahkemenin tarafsız bir şekilde kanunların Anayasaya aykırılığını incelemesi düşünülemez. Çoğunluğu hukukçu olmayan bu yapılanmada Yüce Divan görevinin gerektiği gibi yerine getirilmesi mümkün olmayacaktır. Yüce Divanda uygulanacak ceza yargılaması açısından hukukçu üyelerden oluşmanın önemi artmaktadır. Hukukçu olmayan üyeler mahkemeyi danışma kuruluna dönüştürecekler. Bireysel başvuru ve kamu denetçiliği ile Yargıtay ve Danıştay işlevsiz hale getirilmektedir. Hukuk devleti mekanizması tüm alt ayaklarıyla oluşturulduğunda bu kurumlar yargının yükünü azaltmak anlamında çok önemlidir. Ancak alt yapı oluşturmadan, bütünlük içinde düzenlemeden ancak Yargıtay ve Danıştayın işlevini sona erdirir. Ayrıca bu düzenleme mahkemenin yükünü daha da artıracaktır. Danıştay ve Yargıtaydan üye seçilecekse bu mahkemeler aday göstermekle kalmamalı nihai olarak seçmeleri sağlanmalıdır.

Yandaş yargı iddiaları yargı organlarımızı yaralamaktadır. Hâkim ve savcılarımızın özel kanunlarına göre göreve başladıkları; tarafsızlıkları ve bağımsızlıklarının Anayasa ile güvence altına alındığı unutulmamalıdır.

Gerektiğinde Cumhurbaşkanını yargılayacak üyeleri, Cumhurbaşkanının seçmesi bir çelişkidir. Demokratik ülkelerdeki gibi yüksek yargı organları kendi içlerinden mahkemeye gidecek üyelerini seçmelidir. Birlikli oy sisteminin hiçbir yerde örneği yoktur. Baro Başkanları Kurulu adında Avukatlar Kanununda olmayan bir kurul oluşturulması yanlıştır. Üye sayısı çok farklı barolar aynı kefeye konmaktadır. Hukukçu olmayan üyelerin mahkemede çoğunluk olmasının yolu açılması doğru olmayacaktır. Mahkemede hukukçu olmayan üye çok sınırlı olmalıdır. Bunun önünün açılması halinde yargı ve yargıcın bürokratlasmayı kurumsal hale gelecektir. Anayasaya aykırılığı açık olan bir yasa yapma sürece hız kazanacaktır. Yargı birliği gerçekleştirilmediği sürece askerî yargının yüksek mahkemeye üye seçmesi doğal karşılanmalıdır.

Anayasa Mahkemesinin denetimini özümsemek demokrasi ile bağdaşmamaktadır. Parlamenter sistemde Cumhurbaşkanı halk tarafından seçildiği için yetkisiz ve sorumsuzdur. Ancak 1982 Anayasası Cumhurbaşkanına sistemle bağdaşmayan pek çok yetki tanınmıştır. Bu yetkilerin

fazlalığı pek çok platformda dile getirilmiştir. Buna rağmen Cumhurbaşkanına yeni yetkilerin tanınması genetiği değiştirilmiş parlamenter sistemi getirmektedir. Teklifte 12 Eylül Anayasasının güçlendirdiği yürütme daha da güçlendirilmektedir. Cumhurbaşkanı icranın ve yargının başı yapılmaktadır. Cumhurbaşkanının yetkileri artık kontrol edilemez hale getirilmektedir. Yasama ve yürütme yaptıklarının yargı tarafından denetlenmesinden rahatsızdır. Adım adım başkanlık sistemine gidilmektedir.

Bu değişiklikte iktidar yargılanmaktan kaçınmayı amaçlamaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kuruluna yüce divan yetkisinin verilmesi bunu desteklemektedir. Devleti dönüştürme niyetinin en önemli aşaması Anayasa Mahkemesinin yapılandırılmasıdır. Yasaların şeklini mahkeme belirler iptal yetkisi vardır. Cumhurbaşkanının halkın seçmesinin ardından Anayasa değişikliği bir planın aşamalı olarak uygulanmasıdır. Teklifte Cumhurbaşkanının yetkilerini düzenleyen tek hüküm yoktur. Olay diktatöryal rejime geçiştir. 104 üncü Maddenin hükmüne göre Cumhurbaşkanı ayrıca kanunlarda verilen diğer yetkileri kullanır, görevleri yapar. Bu yetkilerle Türkiye tek adam rejimine gitmektedir.

Demokratik sistemlerin kendisini koruması doğaldır ve hukuk yoluyla korumalıdır. Yapılan düzenleme temel hak ve özgürlükleri güçlendirmek yerine otoriteyi güçlendirmektedir. Organize şekilde kamu gücünün kötüye kullanılması başlatılmaktadır. Yargı siyasallaşmıştır, ideolojik bir tabanı vardır diyerek yargıyı doğrudan siyasal iktidarın şekillendirilmesine yönelik yasal çalışmanın Anayasal tabanı oluşturulmaktadır. İktidarın Anayasa Mahkemesinin temel işlevini kabul edemediği, ayak bağı olarak gördüğü açıktır.

Anayasa Mahkemesinin oluşumu 2003 yılında Yüksek Mahkemece hazırlanan teklife çok benzer şekilde yazılmıştır. Genel Kurul ve iki ayrı daire halinde örgütlenmesi, 17 üyeden oluşturulması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin dört üye seçmesi, Teklifte benzerlik göstermektedir. Demokrasinin özü kuvvetler ayrılığıdır. Yürütme güçlenir, yargı kuşatılırken demokrasiden söz edilemez. Siyaseti referans almayan hukuk sistemi oluşturulmalıdır. Teklifin hazırlanmasında izlenen yol ve yöntem demokratik değildir.

Muhalefet gerilim, halkın gündemi, çoğunluk diktası bahanelerine sığınmak yerine önerilerini söylemelidir. Siyasî partilerin hesap vermesi seçimlerle olur. Halka rağmen yapılacak şeyin adı demokrasi olamaz. Yargıtayda seçimler çok uzuyor, dosya bakamaz hale geliyorlar. Salt çoğunluğu ne derse o oluyor, geriye kalanın oyuna hiçbir değer verilmiyor. Yargıtay ve Danıştay üyelerinin seçim usulü demokratik olacak şekilde değiştirilmelidir.

Gücü sınırlamak, dengelemek için Anayasa Mahkemeleri vardır. Herkes için güvenilen, inanılan, saygı duyulan kurum olmasını istiyoruz. Meşruluk debisi azalmış Anayasanın getirdiği Mahkemenin sorgulanması doğaldır. Yasama organına özenen kararları olduğu unutulmamalıdır.

Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan yetkisi içine kuvvet komutanlarının alınmasının nedeni anlaşılabilir değildir. Diyanet İşleri Başkanının, Milletvekillerinin ya da pek çok başka makamın bu kapsamda değerlendirilmemiş olması tartışılmalıdır.

Yargının üçlü sacayağında avukatlar konusundaki cimrilik anlaşılır gibi değildir. Yüksek yargıda hâkim – savcı – avukat temsilinde denge sağlanmalıdır.

Yargıyı kendisine göre şekillendiren iktidar, ardından dokunulmazlıkları düzenleyecek, hatta muhaliflerinin dokunulmazlığını kaldırarak yargılanmalarını sağlamak isteyecektir. Mahkemenin üye sayısı artarken Danıştay ve Yargıtaydan gelen üye sayısının azalması bunu göstermektedir.

Avrupa'da Anayasa Mahkemesine parlamentonun üye seçiminde nitelikli çoğunluk aranmakta, Meclis uzlaşmaya zorlanmaktadır. Teklif değerlendirilirken Avrupa örneklerinde bu konuya dikkat çekilmelidir.

Adalet Bakanı Sadullah Ergin Anayasa Mahkemesi üyelerini pek çok ülkede yasama ve yürütmenin seçtiğini, bireysel başvuru hakkına yer verildiğini belirtmiştir. Türkiye AHİMye en çok şikayet edilen ülke konumundadır. Bireysel başvuru hakkının tanınması AHİMye gidişi azaltacak, önemli miktarda tazminat ödemekten kurtulunmasını sağlayacaktır. Parlamentonun Yüksek Mahkemeye seçeceği üye sayısının artması durumunda nisapta değişiklik öngörülmesi mümkün olacaktır.

Mahkemeye üye seçiminde kaynak, hâkimin kişiliği, eğitimi çok önemlidir. İnsan kalitesi yükseltilmelidir.

Maddenin metinden çıkarılması için verilen önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir.

Madde üzerinde verilen bir önergenin kabulü ile Yükseköğretim Kurulu tarafından gösterilen adaylar arasından seçilecek üyelerden en az ikisinin hukukçu olması öngörülmüş, üye olarak atanacak Anayasa Mahkemesi Raportörleri için en az beş yıllık süre getirilmiş, ayrıca Anayasa Mahkemesi üyeliği ile ilgili olarak Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, AYİM ve Sayıştay Genel Kurullarınca yapılacak aday gösterme seçimlerinde uygulanacak temel prensiplerin, Yükseköğretim Kurulu tarafından da uygulanması esası getirilmiştir.

17 nci Madde benimsenen önerge doğrultusunda Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi

Madde 147 - (Değişik 1. fıkrası: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 17) Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hakimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

Madde 147 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 180 - Üyeliğin sona ermesi

Üyeliğin sona ermesi nedenlerine ilişkin bu maddede bir değişiklik yapılmamış eski hüküm aynen alınmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Üyeliğin sona ermesine ilişkin bulunan bu madde 1961 Anayasasından alınmış, değişiklik yapılmamıştır. (*)

(*) 1961 Anayasasının "Üyeliğin Sona Ermesi" başlıklı 146 ncı maddesinin gerekçesi:

Bu madde ile Anayasa Mahkemesi üyeliğinin sona ermesi halleri açıklanmaktadır. Üyeliğin son bulma halleri için, diğer hâkimler hakkındaki esaslara paralel hükümler kabul edilmiştir. Ancak, Anayasa Mahkemesi üyeleri, diğer hâkimlerden farklı olarak yetmiş yaşına kadar görevde bulunacaklardır ve 146 ncı maddenin son fıkrasında belirtildiği üzere, resmi veya özel başka hiçbir görev alamayacaklardır.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/17 md.)

Anayasa Mahkemesi üyeliğinin süresi oniki yıl olarak düzenlenmektedir. Bu değişiklik, Mahkemede üye profilinin, yeni toplumsal koşullara ve yeni anlayışlara göre makul bir süre içinde kendini yenilemesine olanak tanınmaktadır. Oniki yıllık sürenin, bir taraftan üyelerin yeterince tecrübe kazanması ve bu tecrübelerini Mahkeme çalışmalarına yansıtması açısından yeterli, diğer taraftan da toplumsal değişimin Mahkeme profiline yansımaya olanak sağlamak için de makul bir süre olduğu değerlendirilmektedir. Mukayeseli hukukta da mahkeme üyeliğinin süresi olduğu görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, bu süre; Almanya'da 12, Fransa, İtalya, İspanya, Bulgaristan, Macaristan, Portekiz, Polonya, Romanya ve Slovenya'da ise 9 yıldır.

Özellikle Anayasada, bir davaya bakmakta olan mahkemenin, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde karamame hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurusu üzerine, Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği ret kararlarına konu kanun ya da kanun hükmünde karamamelere karşı, ancak on yıl geçtikten sonra yeniden başvuru imkanının getirildiği de dikkate alındığında, üyelik süresinin oniki yıl ile sınırlandırılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu düzenlemeler karşısında, zorunlu emeklilik yaşı öncesinde görev süresi dolan üyelerin atandığı kaynağın özellikleri de dikkate alınarak başka görevlere atanabilmeleri, maaş ve özlük işleri ile emekliliklerine ilişkin konuların, kanunla düzenlenmesi esası benimsenmektedir.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/17 md.)

Teklifin çerçeve 18 inci Maddesi Anayasasının 147 ncı maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu düzenleme ile Anayasa Mahkemesi Üyelerinin görev süresi oniki yıla sınırlandırılmaktadır. Yaş sınırı ise 65'tir. Dünya uygulamasında üyelikle ilgili çeşitli süreler söz konusudur. Amaç, Mahkemede kan değişimine imkân vermektir. Mevcut üyelerin konumu geçici maddelerle koruma altına alınmaktadır. Bazı üyelerimiz oniki yıl için seçilen üyelerden süresi bitenlerin akıbetinin ne olacağı, yüksek yargıdan, kamudan gelen üyeler için ne tür bir düzenleme yapıldığının metinden anlaşılmadığını ifade etmişlerdir. Anayasa Mahkemesinin tecrübe kazanılacak, eğitim yapılacak bir yer olmadığına dikkat çekmişlerdir. Eleştirilere cevaben bu Madde düzenlemesinde görev alanı soyut ve somut norm denetimi yapmak olan Mahkemenin dinamik olması gerektiği, burada "değiştirerek değişim" ilkesinin geçerli olduğu, her mahkemenin okul karakteri taşıdığı ifade edilmiştir. Maddenin metinden çıkarılmasına yönelik önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

3. Görev ve yetkileri

Madde 148 - Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

(Ek 3. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 18) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

(Ek 4. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 18) Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken

hususlarda inceleme yapılamaz.

(Ek 5. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 18) Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hakimler ve Savcılar(...) Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

(Ek 7. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 18) Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları (...) da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.

(Değişik 9. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 18) Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 148 - Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde (...) ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

(Ek 3. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 18) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

(Ek 4. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 18) Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

(Ek 5. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 18) Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay (...) Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hakimler ve Savcılar(...) Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

(Ek 7. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 18) Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları (...) da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.

(Değişik 9. fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 18) Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

Madde 148 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 182 - Görev ve yetkileri

Kanun Hükmündeki karamamelerin hüküm ve sonuç itibarıyla kanunlardan farkı bulunmadığından Anayasal denetime tâbi tutulmaları gerekli görülmüştür.

Yüce Divan, görevi ve niteliği bakımından bir ceza mahkemesidir. Bu nedenle ona ait görevin, uzmanlık da göz önüne alınarak, Yargıtay ceza daireleri başkanlarından kurulu bir kurula verilmesi düşüncesi ile eski maddeden çıkarılmıştır.

Kanunların şekil bakımından devimlerinin, yayımlanmalarından önce yapılması ve bir daha bu konuda ihtilaflara ve davalara yer verilmemesi amacı ile maddeye gerekli hükümler eklenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Kanun Hükmündeki Karamame, uygulamada kanunun yarattığı sonucu meydana getirdiğinden kanun gibi yargı denetimine tâbi tutulmuştur.

1961 Anayasasından farklı olarak getirilen yeni kural, şekil noksanlığına dayalı iptal davasının, kanunun yayımından önce incelenip tamamlanmasıdır. Yani öndenetime tâbi tutulmasıdır.

Şekil bozuklukları genellikle kanunun yapımı sırasında meydana gelen ve görülmesi bilinmesi kolay olan bozukluklardır. Bunların Anayasa Mahkemesince süratle incelenmesi ve karara bağlanması mümkündür.

Tatbikatta sık sık ileri sürülen iddialara göre bir siyasî parti, görüşülmekte olan bir kanunun çıkmasını istemiyorsa, yasama meclisinin hem toplanma ve hem karar yeter sayılarına etkili olacak hareketlerde bulunmakta ve çıkacak kanunun şeklen bozukluğuna sebebiyet verebilmektedir. Bu tür bozuklukların öndenetim yoluyla kısa zamanda incelenip sonuçlandırılmasında kamu yararı düşünülmüştür.

Getirilen ikinci bir yenilik, son oylamadan önce yapılan şekil bozukluklarının iptale neden olamayacağıdır. Son oylama genel kurul tarafından yapılır. Daha önce vücut bulan şekil bozukluklarını genel kurulun bildiği veya bilmesi gerektiği varsayılır. Çünkü onun kararı, yapılan bir incelemeye, tartışmaya ve açıklamaya dayanır. Genel Kurulun oylama yapıp kanunu kabul etmesi, şekil bozukluğunu, o kanunu kabul etmemek için yeterli neden saymadığı yolunda bir irade tecellisidir. En büyük organ Genel Kuruldur. Onun iradesi hilafına bir sonuç çıkarmak hukukun ana esaslarına aykırı düşer. Bu nedenle son oylamadan önceki şekil bozuklukları, iptal sebebi sayılmamıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 148 - Kanunların şekil bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla açılacak davalar için tanınan «kanunun yayımlanma süresi» ile kayıtlı sürenin, uygulamada, başlangıç ve hesaplanmasının değişik yorumlara neden olabileceği, sağlıklı inceleme ve dava açma hazırlıklarına yeterli olamayacağı gözönünde tutularak maddenin bu konuya ilişkin bölümü, «kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; defî yoluyla da ileri sürülemez» şeklinde değiştirilmiştir.

Yüce Divan görevinin Anayasa Mahkemesi tarafından yerine getirilmesi ilke olarak benimsenmiş olduğundan, bu mahkemenin görevleri arasında bu hususa yer verilmiş ve Danışma Meclisince kabul edilen metnin 166 ncı maddesi tasarıdan çıkarılmıştır.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/18 md.)

Maddede, Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerinin arasına, bireysel başvuruların incelenmesi de dahil edilmektedir.

Bireysel başvuru ya da anayasa şikâyeti, kamu gücü tarafından, temel hak ve özgürlükleri ihlâl edilen bireylerin başvurdukları olağanüstü bir kanun yolu olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde, temel hakların korunması amacıyla bireysel başvuru yolu, pek çok uygar ülkede anayasa yargısının ayrılmaz bir parçası kabul edilmektedir. Bireysel başvuru yolu, kapsamı ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, başta Federal

Almanya olmak üzere Avusturya, İspanya, İsviçre, Belçika, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Meksika, Brezilya, Arjantin gibi pek çok ülkede uygulanmaktadır. Doğu Avrupa ülkelerinin çoğunda da bireysel başvuru kurumu kabul edilmiş ve işletilmektedir. Anglo-Amerikan hukukunda teknik anlamda bireysel başvuru kurumu olmasa da, bireysel başvuruya benzer işlevlere sahip kanun yolları bulunmaktadır.

Türkiye'nin konumuna baktığımızda, bireysel başvuru müessesesinin kabul edilmediği, ancak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkının ve bu Mahkemenin zorunlu yargılamaya yetkisinin tanındığı görülmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yoluyla, iç hukukta halledilemeyen temel hak ihlallerine ilişkin şikâyetlerin, uluslararası düzeyde ele alınması kabul edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde her yıl Türkiye'ye karşı çok sayıda dava açılmakta ve Türkiye pek çok davada tazminata mahkum edilmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, iç hukuk yollarının tüketilmiş olup olmadığını araştırırken, ilgili ülkede bireysel başvuru kurumunun bulunup bulunmadığını da dikkate almakta ve bunu hak ihlallerinin ortadan kaldırılmasında etkili bir hukuk yolu saymaktadır. Bu nedenle, bireysel başvuru müessesesinin getirilmesiyle, hak ihlallerine maruz kaldığı iddia edenlerin önemli bir bölümünün bireysel başvuru aşamasında, başka bir ifadeyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitmeden önce, tatmin edilebilmesinin mümkün olabileceği ve böylece Türkiye aleyhine açılacak dava ve verilecek ihlâl kararlarında azalma olacağı değerlendirilmektedir. Bu itibarla, Türkiye'de de iyi işleyen bir bireysel başvuru sisteminin kurulması, haklar ve hukukun üstünlüğü temelindeki standartları yükseltecektir.

Diğer yandan, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 2004 (6) Sayılı Tavsiye Kararında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki dava yükünün azaltılabilmesi için bireysel başvuru yönteminin iç hukukta tanınmasının gerekliliğine değinilmiş; aynı şekilde, Venedik Komisyonu da 2004 yılında kamuoyuna duyurulan bireysel başvuruya ilişkin Anayasa değişikliği önerisini olumlu bulduğunu ifade etmiştir.

Türkiye'de bireysel başvuru yolunun kabul edilmesi, bir yandan bireylerin sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerin daha iyi korunmasını sağlayacak, öte yandan da kamu organlarını, Anayasaya ve kanunlara daha uygun davranma konusunda zorlayacaktır. Bu amaçlarla yapılan değişikliklerle, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ve teminat altına alınması için, vatandaşlara bireysel başvuru hakkı tanınmakta ve Anayasa Mahkemesine de bu başvuruları inceleme ve karara bağlama görevi verilmektedir.

Buna göre herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurma hakkına sahiptir. Bireysel başvuruda bulunabilmek için, olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Şu kadar ki, bireysel başvuru kurumunun niteliği dikkate alındığında, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususların bu kapsamda incelenmeyeceği kuralı benimsenerek, diğer yüksek yargı organları ile Anayasa Mahkemesi arasındaki olası görev uyuşmazlıklarının ortaya çıkmasının önlenmesi amaçlanmaktadır. Bu müessesenin işleyişine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenecektir. Yapılan yeni düzenlemeyle, bireysel başvuruları inceleme görevi verilmek suretiyle, Anayasa Mahkemesine, özgürlükleri koruma ve geliştirme misyonu da yüklenmektedir.

Öte yandan, Yüce Divan kararlarının yeniden incelenmesini talep etme imkanı getirilmek suretiyle bu yargılama yönteminde sağlanan güvenceler geliştirilmektedir. Ayrıca, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yargılayacağı kişiler arasına Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da eklenmektedir.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/18 md.)

Teklifin çerçeve 19 uncu maddesi Anayasanın 148 inci maddesinde değişiklik öngörmektedir. Bu madde ile Yüce Divan kapsamına Meclis Başkanı ile Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanları ilave edilmekte ve bireysel başvuru konusu düzenlenmektedir. Bu Madde üzerindeki görüşmelerde Mahkemenin ağırlıklı olarak hukukçu olmayan üyelerden oluşması sebebiyle bireysel başvurunun bir hüküm ifade etmeyeceği, şeklen var olacağı, göstermelik bir düzenleme olduğu bazı üyelerimizce söylenmiştir. Bireysel başvuru temyiz incelemesi şeklinde öngörülmüştür. Bu hakkın tanınmasıyla Anayasa Mahkemesi bugüne kadar Devletçi anlayışla, Devleti ve sistemi koruyan şekilde algılanırken, artık özgürlükçü kararlar veren özgürlükleri güvenceye alan şekilde algılanacak ve prestiji artacaktır.

Ülkemizde makul sürede davaların sonuçlandırılmaması sebebiyle AHİM'e gitme süresi bu düzenleme ile daha da uzayacaktır. Askerler ya da Meclis Başkanını Yüce Divana gönderme usulü düzenlenmemiştir.

Yüce Divanda ceza yargılaması yapılacağından ceza hukuku alanında uzman kişiler bu Kurulda yer almalıdır.

Yeni oluşturulacak kurumların eleştirilmesi normaldir. Bireysel başvuru toplumsal bir taleptir. Normal yargı yolu olarak görülmemelidir. İşlevi AHİM'e başvuru sayısını azaltmak, sorunu milli hukuk içinde çözmektir. Anayasa Mahkemesi ile diğer yüksek mahkemeler arasında var olan tartışmayı derinleştirme ihtimali vardır ama olması gereken bir kurumdur. Zamanla gelişecek, doğal mecrasına girecektir.

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek bireysel başvuruya birlikte Kamu Denetçiliği Kurumunun da bu Teklifte getirildiğini söylemiştir. Devletle sıkıntısı olanlardan bazıları bu yollarla çözüm arayacaklardır. Alternatif uyuşmazlık çözümleriyle ilgili çalışma sonuçlarırsa bazıları bu yolları deneyeceklerdir. Ara kademe olarak istinaf çözüm olabilecektir. AHİM'e başvurulduğunda öncelikle ilgili idareye dostane çözüm yolu önerilmektedir. Bir kısım şikâyetler böyle çözülecektir. Bu Devlete güven açısından önemlidir. Artık AHİM bunu teklif edeceğine, Anayasa Mahkemesi edecektir. AHİM hak ihlali olduğunda tazminatla telafi edilmesini öngörmüş ya da yargılamanın yeniden yapılması veya dosyanın yeniden açılması yönünde içtihat ortaya koymuştur. Paralel yasal düzenlemeler yapıldığında bireysel başvurudan azami istifade söz konusu olacaktır.

Maddenin metinden çıkarılması yönündeki önerge, Komisyonumuzca kabul edilmeyerek Teklifte yer aldığı şekliyle çerçeve 19 uncu Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

4. Çalışma ve yargılama usulü

Madde 149 - (Değişik madde: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 19)

Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.

Siyasi partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan

sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasi partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasi partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

Madde 149 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 183 - Yargılama ve çalışma usulü

Bu madde mahkemenin çalışma şekil ve düzenini belirlemektedir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 149 - Aslı sıfatı üye olan Anayasa Mahkemesi Başkanvekilinin toplantıya katılmaması halinde Mahkeme çalışamaz duruma düşeceğinden, ismen sayılması sakıncalı görülüp metinden çıkarılmış, Mahkemenin Başkan ve on üye ile toplanacağı şeklinde düzenleme yapılmış; sadece Anayasa değişikliklerinde üçte iki çoğunlukla iptale karar verilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalarda duruşma zorunluluğu öngörülmüş, diğer işlerde gerek görüldüğünde ilgililerin çağırılıp, dinlenilmesi mahkemenin takdirine bırakılmıştır.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/19 md.)

Maddeyle, Anayasa Mahkemesinin, iki bölüm ve Genel Kurul şeklinde çalışması öngörülmekte, bölümlerin, başkanvekilinin başkanlığında dört üyenin katılımıyla; Genel Kurulun ise Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanması prensibi benimsenmektedir. Ancak bölümler ve Genel Kurul tarafından alınacak kararlar bakımından üye tam sayısının salt çoğunluğu esası getirilmektedir.

Bireysel başvuru müessesesinin yapısı, öngörülen başvuru sayısı ve müessesenin niteliği göz önüne alındığında, başvuruların öncelikle bir kabul edilebilirlik incelemesinin yapılmasına ve bunun için bir komisyon oluşturulmasına imkan tanınmaktadır.

Bölümler, esas itibarıyla bireysel başvuruları incelemekle görevlendirilmektedir. Siyasî partilere ilişkin dava ve başvuruların, iptal ve itiraz davalarının ve Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamaların Genel Kurulca yapılması benimsenmektedir.

Genel Kurul kararları kural olarak salt çoğunlukla alınır. Ancak, niteliği gereği daha özellikli görülen; Anayasa değişikliğinin iptaline, siyasi partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için, toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu aranmaktadır. Nitelikli oy çokluğu aranan hususlardan birisi, Anayasa değişikliklerinin iptaline ilişkin kararlardır. Anayasanın 148 inci maddesinin birinci fıkrasına göre Anayasa Mahkemesinin, Anayasa değişiklikleri bakımından yetkisinin, sadece şekil bakımından inceleme ve denetleme ile sınırlı olduğu açıktır. Nitelikli oy çokluğu aranan hususlardan ikincisi ise, siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin kararlardır. Maddeyle, nitelikli oy çokluğu aranan hususlara bir ekleme daha yapılmakta ve siyasî partilerin Devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin kararların da siyasî parti kapatma kararlarıyla aynı nitelikli oy çokluğu ile alınabileceği hükme bağlanmaktadır. Mevcut düzenlemede Anayasa Mahkemesinin nitelikli oy çokluğu nisabı beşte üç olarak belirlenmişken, getirilen düzenlemeyle bu nisap toplantıya katılan üyelerin üçte ikisi şeklinde değiştirilmektedir.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşturulma biçimi, bölümler arasındaki işbölümü ise içtüzükle düzenlenecektir.

Bireysel başvuruya ilişkin incelemelerin kural olarak dosya üzerinden yapılması esası benimsenmektedir. Ancak Mahkeme, başvurunun niteliğine göre, gerekli gördüğü takdirde, duruşmalı inceleme de yapabilecektir.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/19 md.)

Teklifin 20 nci Maddesi Anayasanın 149 uncu maddesinde değişiklik öngörerek Anayasa Mahkemesinin çalışma usulünü düzenlemektedir. Yüksek mahkeme iki bölüm ve genel kurul halinde çalışacaktır. AHİM'ye yapılan müracaatların bir çoğunun bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesine yansıtılması durumunda Mahkemenin bu yükün altından kalkamayacağı bazı üyelerimizce ifade edilmiştir. Bu durum Mahkemeyi tıkayabilir, alt yapısı iyi hazırlanmalıdır. Önemli bir düzenleme yapılırken yeni çelişkiler, yeni adaletsizlikler doğmaktadır. Yeni düzenleme ile 17 üyeden oluşan Mahkeme 12 üye ile toplanabilecektir. Değişken hâkim sistemine geçiş söz konusudur. Ceza yargılamasında bu mümkün

değildir. Yargılamanın başından sonuna aynı hâkimler dahil olmalıdır. Yüce Divanda görev yapacak olan üyeler hiç olmazsa kura ile seçilmeli ve sabit olarak görev yapmalıdırlar.

Getirilen düzenlemenin; uluslararası hukuka, Anayasa Mahkemesinin oluşumuna ve ceza yargılamasına aykırı olması nedeniyle metinden çıkarılması yönündeki önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir. Çerçeve 20 nci madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

5. İptal davası

Madde 150 - Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. İktidarda birden fazla siyasi partinin bulunması halinde, iktidar partilerinin dava açma hakkını en fazla üyeye sahip olan parti kullanır.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 150 - Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. (Mülga son cümle: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 150 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 184 - İptal davası

Anayasa Mahkemesinin kuruluş nedeni, kanunların Anayasaya aykırılığını önlemektir. Dava hakkının bu amaç Aşında kullanılmasına olanak vermek için dava açabileceklerin sayısı azaltılmış ve mahkeme de iş çoğalmasının önlenmesi istenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

İptal davası açma hakkına sahip olanlar 1961 Anayasasında belirtilenlerden bir miktar azaltılmıştır. 1961 Anayasasında dava açma hakkı tanınıp da yeniden düzenlenen madde ile kendilerine bu hak tanınmayanlar gerek Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte biri marifetiyle ve gerek genel mahkemelerde açacakları dava yoluyla, haklarında uygulanacak kanun hükümlerinin Anayasaya aykırılığını iddia edebilirler. Bu imkân varken ayrı bir dava açma hakkı tanımak gereksiz görülmüştür.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 150 - İptal davası açma hakkının iktidar partisine verilmemiş olması çelişki yaratacağından metne «İktidar» eklenmiş ve ayrıca dava hakkı parti başkanlarına değil, parti meclis gruplarına tanınmış, iktidarda birden fazla partinin bulunabileceği düşünülerek buna ilişkin düzenleme yapılmıştır. Zayıf bir ihtimal olmakla birlikte, üye sayılarının eşitliği halinde, son genel seçimde fazla oyanın önceliği gelenek olarak benimsenmiş olduğundan düzenlemede fazla ayrıntıya inilmemiştir.

6. Dava açma süresi

Madde 151 - Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun hükmünde kararname veya içtüzüğün Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve

başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 151 - Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya içtüzüğün Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

Madde 151 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 185 - Dava açma süresi

1961 Anayasasında olduğu gibi kabul edilmiş ve o Anayasa tedvin olunurken mevcut olmayıp sonradan kabul edilen «Kanun Hükmünde Kararname» çıkarma müessesesi de göz önüne alınmak suretiyle düzenleme yapılmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Doğrudan doğruya iptal davası açma süresi 1961 Anayasası ile doksan gün olarak kabul edilmiştir. Yeni hükümle bu şekilde dava açabileceklerin sayısı azaltılmıştır. Bu hakka sahip olanlar daha erken dava açma imkânına da maliktirler. Anayasaya aykırı görülen bir hükmün uzun süre uygulanmasını önlemek için doksan günlük süre altmış güne indirilmiştir.

7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

Madde 152 - Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmi Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 152 - Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin

kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmi Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

Madde 152 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 186 - Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

Bir Kanun hükmünün iptali için açılan dava Anayasa Mahkemesince ret olunduğu halde makul bir süre geçmeden yeniden İptal davaları açıldığı uygulamada sık sık görülmüştür. Kanunların, zamanla, toplum veya birey ihtiyaçlarını karşılayamayacak hale gelebilecekleri bir gerçektir. Ancak bunun için yeterli bir sürenin geçmesi gereği de meydandadır. Komisyonumuzca bu süre üç yıl olarak kabul edilmiş ve bu madde ona göre düzenlenmiştir.

Bu hükme karşılık olan eski Anayasanın 151 inci maddesinin son fıkrası metinden tamamen çıkarılmıştır. Çıkarılan fıkra göre, itiraz yolu ile açılan davalarda Anayasa Mahkemesi altı ay içinde kararını vermezse itiraz davası açan mahkeme, elindeki davada ileri sürülen Anayasaya aykırılık iddiasını, kendi kanısına göre çözümlenebilecektir. Ancak, Anayasa Mahkemesinin, iptali istenen hükmü Anayasaya aykırı bularak iptal etmesi ve normal mahkemede de o hükmün uygulanmış bulunması halinde meydana gelen hukuki aykırılığı gidermek mümkün olmayacaktır. Bu nedenle sözü geçen fıkranın yeni Anayasaya alınmaması uygun görülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu maddenin karşılığı olan 1961 Anayasasının 151 inci maddesinden, esas itibarıyla, farklı iki hüküm getirilmiştir:

Birincisi; itiraz yoluyla dava açan mahkemenin, Anayasa Mahkemesinden altı ay içinde bir karar gelmediği takdirde bakmakta olduğu davayı Anayasaya aykırılık bakımından kendi kanısına göre çözümleme yetkisinin kaldırılmasıdır. Bu yetkinin, kamuoyunda, Anayasa Mahkemesinin, Anayasaya aykırılık iddiasını inceleyip karara bağlamakta acele etmemek gibi bir tutum içine girebilmesine neden olduğu kuşkusunu yaratmıştır. Bundan başka anayasal yargı mercii varken yerel mahkemenin böyle bir yetkiyi kullanması memlekette adalet tevzi birliği ilkesini de zedeler. İş fazla uzatmamak için de altı aylık süre beş aya indirilmiştir.

İkincisi; bir hükmün iptaline ilişkin davanın reddinden sonra beş yıl geçmedikçe aynı hükmün iptalinin istenemeyeceğidir.

Her ne kadar sebep birliği olmadıkça muhkem kaziyeden bahsolunamazsa da Anayasa Mahkemesi, kararında, davanın dayandığı gerekçeyle bağlı olmadığından Anayasaya aykırılığı her türlü neden yönünden araştırmak zorundadır.

Bundan başka kanunların zamanla Anayasaya aykırı hale geldiği de düşünülebilir ancak bunun için makul bir sürenin geçmesi de şarttır. İşte bu süre beş yıl olarak takdir olunmuştur.

Bunların dışında, hukukun ana ilkelerinden biri olan istikrar ilkesi de göz önüne alınmış, reddedilen bir davanın beş yıl geçmedikçe yeniden açılmayacağı kabul edilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 152 - Anayasa Mahkemesinin red kararlarının bazı hallerde usule ilişkin olduğu gözönünde tutularak, bunlar hariç bırakılmak amacıyla işin «esasına girerek» ibaresi eklenmiş; uygulamada istikrar sağlamak maksadı ile «beş» yıl olan süre «on» yıla çıkarılmıştır.

8. Anayasa Mahkemesinin kararları

Madde 153 - Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi,

iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 153 - Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun (...) teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

Madde 153 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 187 - Anayasa mahkemesi kararları

Burada eski maddeye yapılan başlıca eklentiler şunlardır :

- a) İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda iptal ile meydana gelen kanun boşluklarının süratle doldurulmasına kolaylık sağlayıcı hüküm getirilmiştir.
- b) 1961 Anayasasının 151 inci maddesine göre, bir davada uygulanacak kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiası ile iptali istenebilir. Yürürlükten kaldırılmış bulunan bir kanun hükmünün, kazanılmış hak ilkesine veya bir kanunun yürürlükte bulunduğu zamanda işlenen veya yapılan eylem ve işlemlerde o kanunun uygulanması kuralına dayanılarak yürürlükten kaldırılmış odan hüküm uygulanabilir. Öte yandan 1961 Anayasasının 152 nci maddesinin üçüncü fıkrası «iptal karar geriye yürümez» kuralını koymuş bulunmaktadır. Bu iki kural arasında çelişki vardır, işte bu çelişkiyi ortadan kaldırmak için dördüncü fıkra eklenmiştir.
- c) Uyuşmazlık Mahkemesi Kanununun 36 ncı maddesi, görev ve hüküm uyumsuzluğu çıkması durumlarında Anayasa Mahkemesi kararına uyulması gereğini hükme bağlamıştır. Bu hüküm Anayasa Mahkemesi Kararına ilişkin olduğundan yeniden düzenlenen maddeye eklenen yedinci fıkra ile de bu kural Anayasa Kuralı haline getirilmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu madde ile bunun karşılığı olan 1961 Anayasasının 152 nci maddesi arasındaki ayrılıklar ve gerekçeleri şunlardır:

- a) Anayasa Mahkemesinin iptale ilişkin kararlarının yeniden incelenmesi Cumhurbaşkanlığınca istenebileceğinden, tesis anında kesin olabilmeleri kuralı iptale ilişkin kararların dışındakilerine hasredilmiştir. Öyle haller vardır ki; bir hükmün iptali, uygulanması kanunen gerekmeyen bir başka hükmün uygulanmasını gerekli kılabilir. Örneğin: Kanunla getirilen istisnalara ilişkin kanun hükümlerinin iptali, ana kuralın uygulanması sonucunu doğurabilir. Halbuki kanun koyucu böyle bir sonuç çıkmasını arzu etmediği için istisnayı kabul etmiş durumdadır. Bu istisna hükmünün

iptali millî iradeye ters düşeceğinden, eşitlik ilkesi gibi temel ilkelere aykırı olmamak koşulu ile hüküm verirken bu özelliklerin göz önünde bulundurulması zorunludur.

b) İptal kararı bazen hukukî boşluk yaratabilir. Bu boşluğun süratle doldurulması için kanun yapımındaki merasime istisna getirilmiş, görüşmenin öncelikle yapılması esası kabul edilmiştir.

c) 1961 Anayasasındaki gibi iptal kararlarının geriye yürümeceği kuralı aynen korunmuştur. Bunun bir istisnası 161 inci maddede mevcuttur. Ona göre iptal kararı, yerel mahkemede görülmekte olan davaya etki yapabilecek ve iptal edilen hükmü dayanılarak daha sonra bir hak iddiasında bulunulamayacaktır. Yürürlükten kaldırılmış olan hükümlerin iptali ise kazanılmış hakların korunması kuralı ve istikrar ilkesiyle bağdaşmaz. Esasen ister doğrudan doğruya olsun, ister defî yoluyla açılmış bulunsun, iptal davasının amacı Anayasaya aykırı bulunan bir hükmün ortadan kaldırılmasıdır. Şu halde yürürlükten kaldırılmış olan bir hükmün yeniden iptali doğru görülmemiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 153 - Yüksek Mahkemenin kararlarına karşı Cumhurbaşkanının itirazda bulunmasının mahzurları gözönünde tutularak buna ilişkin hüküm ile yürürlükten kaldırılan hükümlerin iptaline karar verilemeyeceği yolundaki fıkra ve olayla sınırlı, yalnız tarafları bağlayıcı iptal kararları hakkındaki fıkra, hukukun genel ilkeleriyle çelişki yaratacağı düşünülerek metinden çıkarılmış, madde redaksiyona tabi tutularak düzenlenmiştir.

B. Yargıtay

Madde 154 - Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hakim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hakimler ve Savcılar (...) Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Madde 154 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 188 - Yargıtayın görevi ve hakimlerinin seçimi

Bu madde Yargıtay 1 inci başkanvekillerinin ihdas olunması ve Yargıtay Cumhuriyet başsavcılığının a ya bir maddede yer alması gereği göz önüne alınarak 1961 Anayasasının 139 uncu maddesindeki ilkeler çerçevesinde düzenlenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Yargıtay genellikle Adliye Mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin temyizden inceleme merciidir. Kaza organının diğer anayasal organlardan en belirgin farkı karar ve hükümlerin isabetini sağlamak için itiraz ve temyiz merciilerinin kabul edilmiş olmasıdır. Yargıtay, bu aslî görevinin yanında istisnaen kanunda gösterilen belli davalarda ilk mahkemelik görevini de yapmaktadır. Bu durum bazen işin niteliğinden ve bazen yargılanacak kişinin sıfatından ileri gelmektedir. Bu da toplum düzeni için zorunlu bir tutumdur. Yargıtayın çalışmalarında tam bir tarafsızlık sağlamak için üyeleri hâkimlik teminatı esasına göre Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tamsayılarının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçilmektedir. Yargıtay, hâkimlik teminatı esaslarına göre bağımsız bir yüksek mahkeme olarak çalışmaktadır. Düzenleme de bu ilkelere göre yapılmıştır.

Cumhuriyet Başsavcılığı Yargıtay nezdinde çalışan bir kuruluştur. Bunun dışında siyasî partilerin tutum ve eylemlerini gözlemlemek ve gerektiğinde haklarında dava açmakla da görevlidir. Bu bakımdan bir başsavcivekilliği ihdas olunmuştur. Kuruluşundaki teşkilatın da bu amaca yönelik olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Kanunun gösterdiği bazı ayrıcalık hallerde Yargıtaya başvurusu için Adalet Bakanlığınca emir verilebileceği kanunlarda gösterilmiş olmakla beraber bunların hangi haller olduğu da belirtilmiş bulunmaktadır. Bu itibarla başsavcılık hâkimlik teminatı çerçevesi dahilinde bağımsız çalışan bir kuruluş halindedir. Madde bu esaslara göre düzenlenmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 154 - Cumhuriyet Başsavcısına ve Cumhuriyet Başsavcı vekiline Anayasa ile verilen görevler dışında, bunların asıl görev ve fonksiyonlarının Yargıtayın kuruluşunda olduğu; mahkemelerin derecelendirilmeleri ve bazı hükümlerin Yargıtaydan önce incelemeye tabi tutulabileceği; Yargıtay üyelerinin adli yargı hâkimleri arasından seçileceği gözönünde tutularak, tasarinin 164 ve 165 inci maddeleri bir madde halinde yeniden düzenlenmiştir.

C. Danıştay

Madde 155 - Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(Değişik 2. fıkra: 13.08.1999 - 4446 S.Kanun/Madde 3) Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idari yargı hakim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hakimler ve Savcılar (...) Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idari yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 155 - Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(Değişik 2. fıkra: 13.08.1999 - 4446 S.Kanun/Madde 3) Danıştay, davaları görmek, (...) kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, (...) idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idari yargı hakim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hakimler ve Savcılar (...) Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idari yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 191 - Danıştay**

Danıştayın görevi kamu idaresi ile çok yakından ilgili bulunduğundan kamu yararı ve toplumun gereksinimi göz önüne alınarak yeniden düzenlenmiş, üyelerinin dörtte üçünün, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim teminatı ilkelerine uygun olarak hâkimler ve savcılar yüksek kurulunca ve dörtte birinin de Cumhurbaşkanı tarafından seçilmeleri uygun görülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Danıştay idarî bir kaza organı olmakla beraber danışmanlığı da vardır. İdare mahkemelerinin derecelendirilmesi sonucu olarak son inceleme mercii olmak sıfatını da kazanmıştır. Üyelerinin seçimi mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim teminatı ilkelerine uygun olarak yapılmaktadır. Hâkimlerinin alınacakları kaynaklar kanunlarla belli edilmekte ve Anayasada gösterilen oranlar dahilinde Cumhurbaşkanı ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından seçilmektedir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 155 - Tasarıdaki «Başkanunsözcüsü» ibaresi «Başsavcı» olarak değiştirilmiş, Danıştay üyelerinin dörtte üçünün sadece idarî yargı hâkim ve savcılar arasından seçilmesi ilkesi benimsenmiş, kanun tasarıları hakkında «Başbakan»ın da görüş istemesi uygun görülmüş ve madde bu esaslar çerçevesinde redaksiyona tabi tutulmuştur.

GEREKÇE (13.8.1999- 4446/3 md.)

Anayasanın 155 inci maddesinin ikinci fıkrasında yapılan değişiklikle, imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri, Danıştayın inceleme yapacağı konular arasından çıkarılarak; düşünce bildireceği konular arasına alınmıştır. Kayda değer ki benzer bir hüküm, 1924 Teşkilâtı Esasiye Kanununun 51 inci maddesinde de yer almaktaydı.

D. Askeri Yargıtay**Madde 156 -** (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 156 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 193 - Askerî Yargıtay**

Askerî Yargıtay konusunda 1961 Anayasasının 141 inci maddesi esas tutulmuş, 1 inci sınıfa ayrılan bir hâkimin askerlik rütbesinin kazai göreve etkisi olamayacağı düşüncesiyle rütbe koşulu aranmamış ve madde buna göre düzenlenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Askerî Yargıtay askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin temyizen inceleme merciidir. Asker kişilerin belli eylemlerine ilk ve son derece mahkemesi olarak bakma görevi de vardır. Üyeleri birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğuyla her boş kadro için üç misli olarak gösterilen adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir. Askerî Yargıtay başkanı, başsavcısı, ikinci başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar. Askerî Yargıtayın çalışmaları mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereğine göre yapılır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 156 - Askerî Yargıtayda üye seçiminin, diğer yüksek mahkemelerde olduğu gibi «gizli oyla» yapılması uygun görülmüş ve ayrı bir yargılama usulüne gerek olmaması sebebiyle buna ait husus metinden çıkarılmıştır.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/20 md.)

Askerî yargıyla ilgili 145 inci maddede yapılan değişikliğe paralel olarak, Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işlerinin, mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenmesi öngörülmekte ve mevcut metinde yer alan "askerlik hizmetinin gerekleri" ibaresi, yargı bağımsızlığının ve tarafsızlığının güçlendirilmesi amacıyla madde metninden çıkarılmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/20 md.)

Teklifin Anayasanın Askerî Yargıtayı düzenleyen 156 ncı maddesi ile Askerî Yüksek İdare Mahkemesini düzenleyen 157 nci maddelerinde değişiklik öngören çerçeve 21 ve 22 nci Maddeleri Komisyonumuzca kabul edilmiştir. Bu Maddelerde yapılan değişiklikle "askerlik hizmetinin gerekleri" ibaresi 156 ve 157 nci madde metinlerinden çıkartılmıştır. Bu düzenleme ile yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının güçlendirilmesinin amaçlandığı gerekçesinde yer almaktadır.

E. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi**Madde 157 -** (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 157 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 194 - Askerî Yüksek İdare Mahkemesi

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi 1961 Anayasanın 140 inci maddesinde Danıştay ile birlikte düzenlenmiştir. Danıştayın varlığına rağmen Askerî Yüksek İdarî Mahkemesinin kurulmasındaki nedenler göz önüne alınarak burada ayrı bir madde halinde düzenlenmesi uygun görülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerin yargısal denetimini yapmakla görevlidir. Bu görevi ilk ve son derece mahkemesi sıfatıyla yapar. İdarî nitelikteki askerî işlem, eylem ve kararların özellikleri Danıştayın görevine giren işlerin özelliğinden çok daha farklı ve herhangi bir konuda takdire yer verilmesi gerekirken askerî eylem ve işlemin askerlik alanındaki derece ve etkisine bakılarak yapılması zorunlu olduğundan Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kurulması zorunlu olmuştur. Mahkemede hâkim sınıfından olan ve olmayan askerî şahıslar mevcuttur. Ancak mahkemenin başkanı, başkanunsözcüsü, daire başkanları hâkim sınıfından olmak gereklidir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 157 - Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin görevine açıklık getirilerek, askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların denetiminin bu mahkemede görüleceği belirtilmiş, önceki maddedeki gerekçe ile seçimde «gizli oy» getirilmiş, üyelerin niteliklerine ve rütbelerine ilişkin kayıtlamalar kanuna bırakılmış, «Başkanunsözcüsü» «Başsavcı» olarak değiştirilmiş, Başkan, Başsavcı ve daire başkanlarının hâkim sınıfından olanlar arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanacağı ifade edilmiştir.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/21 md.)

Anayasanın 145 ve 156 ncı maddelerinde, askerî yargı ve Askerî Yargıtayla ilgili yapılan değişikliklere paralel olarak, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işlerinin, mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenmesi öngörülmekte ve mevcut metinde yer alan "askerlik hizmetinin gerekleri" ibaresi, yargı bağımsızlığının ve tarafsızlığının güçlendirilmesi amacıyla madde metninden çıkarılmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/21 md.)

Teklifin Anayasanın Askerî Yargıtayı düzenleyen 156 ncı maddesi ile Askerî Yüksek İdare Mahkemesini düzenleyen 157 nci maddelerinde değişiklik öngören çerçeve 21 ve 22 nci Maddeleri Komisyonumuzca kabul edilmiştir. Bu Maddelerde yapılan değişikliklerle "askerlik hizmetinin gerekleri" ibaresi 156 ve 157 nci madde metinlerinden çıkartılmıştır. Bu düzenleme ile yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının güçlendirilmesinin amaçlandığı gerekçesinde yer almaktadır.

F. Uyuşmazlık Mahkemesi

Madde 158 - Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

Madde 158 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 195 - Uyuşmazlık Mahkemesi

Uyuşmazlık Mahkemesine ait olan bu hüküm 1961 Anayasasının 142 inci maddesinden alınmıştır. Sonradan başkanvekilliği bir ihtiyaç olarak belirmiş ve Uyuşmazlık Mahkemesi Kanununun 3 üncü maddesine bu yolla getirilen hüküm benimsenmiş ve buraya aktarılmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Uyuşmazlık mahkemesi, adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözümlemekte görevlidir. Buradaki "görev" terimi sözü geçen mahkemeler arasında, davaya hangi mahkemenin bakacağını ifade için kullanılmıştır. Bir nevi, davanın yargı yollarından hangisine bırakılacağını belirtilmesi işidir. Bir cins yargı yolu içindeki görev uyuşmazlıklarının hal mercii değildir. Örneğin adli ve idari yargı mercilerinden veya idari ve askerî yargı mercilerinden hangisinin bakacağını ifade eder. Hüküm uyuşmazlığı ise mahkemelerden verilip kesinleşen ve fakat birbirine uymayan hükümlerden hangisinin infazı lazım geldiğini belli etmenin yoludur.

Önceleri Uyuşmazlık Mahkemesinin Başkanı Yargıtay ve Danıştay başkanları arasından münavebe suretiyle belirtilirdi. Ancak bu usulün şu sakıncası ortaya çıktı: Bazı konularda Yargıtayla Danıştay arasında görüş ayrılığı bulunmakta idi. Bunun sonucu olarak Uyuşmazlık Mahkemesine Yargıtay Başkanı başkanlık ettiği sürece Yargıtayın görüşü Danıştay Başkanının başkanlık ettiği sürece de Danıştayın görüşü hâkim olur; gerek dava ve gerek hüküm uyuşmazlıklarını çözümlemekte görevli olan bu mahkemenin kendi kararları arasında uyuşmazlık çıkardı. Bu önemli sakıncayı bertaraf etmek için mahkemenin başkanının Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından seçilmesi kuralı getirildi. Bu suretle Uyuşmazlık Mahkemesinin kararları arasındaki sözü geçen sebepten ileri gelen farklılıklar ortadan kaldırılmış oldu.

Bu arada işaret olunması gereken bir husus da maddenin son fıkrasındaki “diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.” hükmünün açıklanması gereğidir: Şimdiye kadar Anayasa Mahkemesi Yüce Divan görevini de yapmakta idi. Bu görev Yargıtaya geçince Anayasa Mahkemesiyle diğer mahkemeler arasında görev uyuşmazlığı bulunup bulunamayacağı düşünülebilir. Anayasa Mahkemesinin özellikle siyasi partilerle ilgili davalarda ceza verme yetkisi bulunduğu gibi herhangi bir mahkeme hükmüyle de çelişkili karar verebilir. Ezümlle Anayasa Mahkemesinde defî yoluyla dava açan mahkemelerin o davaya bakmaya görevli olup olmadığını Anayasa Mahkemesi aramak zorundadır. Dava açan mahkeme, elindeki davaya bakmaya görevli değilse Anayasa Mahkemesinde dava açamaz ve Anayasa Mahkemesi görevsiz mahkemece açılmış bir davaya bakamaz. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi dava açan mahkemenin görevli olup olmadığını araştırır ve orasını görevli bulmadığı takdirde kendisinin de iptal davasına bakmaya yetkisi ve bakma görevi bulunmadığına karar verir. Yerel mahkeme ile bir başka mahkeme arasında aynı konu üzerinde çıkan görev uyuşmazlığı Anayasa Mahkemesinin kararına göre çözümlenmez ise de sözü geçen iki yerel mahkemenin arasındaki görev uyuşmazlığını çözümlen karar Anayasa Mahkemesini bağlamaz. Anayasa Mahkemesi, kendisinin görevli gördüğü mahkemenin defî yoluyla açacağı iptal davasına bakabilir, görevsiz saydığı mahkemenin açtığı davaya bakamaz. Bu bakımdan sözü geçen fıkranın bulunması gereklidir ve fıkra bu nedenle getirilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 158 - Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanlığının, Anayasa Mahkemesinin kendi üyeleri arasından seçeceği bir üye tarafından yapılacak olması karşısında, Başkanvekilliğinin kadro ve makam olarak belirtilmesi sakıncalı görülmüş, bunun kanunla düzenlenecek bir husus olduğu düşünülmüş ve metinden çıkarılmış; üyelerinin nitelik ve seçimlerinin kanunla düzenleneceği maddede belirtilmiştir.

III. Hakimler ve Savcılar (...) Kurulu

Madde 159 - (Değişik madde: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 22)

Hakimler ve Savcılar (...) Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

(Değişik 2. fıkra: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 1) Hakimler ve Savcılar Kurulu onüç üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır.

(Değişik 3. fıkra: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 1) Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hakim ve savcılar arasından, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idari yargı hakim ve savcılar arasından Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçilen üyelere, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç aday, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılmaması halinde ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

(Değişik 4. fıkra: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 1) Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

(Değişik 5. fıkra: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 1) Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin

dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki(...) üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

Kurul, adli ve idari yargı hakim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hakim ve savcıların görevlerini; kanun ve diğer mevzuata (hakimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hakimler ve Savcılar(...) Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hakim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hakim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hakim ve savcıları, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hakim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hakim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

Madde 159 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 196 - Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

22.4.1962 günlü ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler ve Yüksek Savcılar Kurulu Kanunu 13.5.1981 tarihli ve 2461 sayılı Kanunla kaldırılmış onun yerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kurulmuştur. Dayandığı ilke benimsenmiş ve kurul, bu madde ile Anayasa kuruluşu haline getirilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 159 - Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinin belirlenen ilkeler çerçevesinde sayılarında değişiklik yapılmış; Cumhuriyet Başsavcısı veya vekilinin Kurul üyesi olması benimsenmemiş; tasarrufların çeşitli maddelerindeki görevleri bu madde içerisinde toplanmıştır.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/22 md.)

Maddeyle, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun oluşumu, Kurul üyelerinin nitelikleri ve seçimi, Kurulun çalışma usul ve esasları yeniden düzenlenmektedir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun mevcut yapısı, üye sayısının azlığı, üyelerin sadece yüksek yargıdan gelmesi, ilk derece mahkemelerini yönetmekle görevli olmasına rağmen Kurulda, buralarda görev yapan hâkim ve savcılardan hiçbir temsilcinin yer almaması, Kurul kararlarının tamamen yargı denetimine kapalı olması, Kurul kararlarına karşı etkili iç itiraz sisteminin öngörülmemiş olması, hâkim ve savcılarının denetimi, haklarında inceleme ve soruşturma izni verilmesi, adalet müfettişlerinin atanması gibi önemli bazı yetkilerin Adalet Bakanlığına ait olması, Kurulun kendisine ait sekretaryasının, binasının ve bütçesinin bulunmaması gibi hususlar gerek iç ve gerekse uluslararası kamuoyunda eleştiri konusu yapılmıştır.

Bir yandan bu eleştirilerin karşılanması ve diğer yandan da Yargı Reformu Stratejisinde öngörüldüğü üzere, yargı bağımsızlığının ve hâkimlik teminatının güçlendirilmesi amacıyla, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yapısında önemli değişiklikler öngörülmektedir. Bu değişiklikler yapılarak, uluslararası belgeler ve diğer kişi, kurum, parti ya da sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan anayasa tasarıları göz önünde bulundurulmuştur. Bunların yanında mukayeseli hukuk uygulamaları da dikkate alınmıştır. Yüksek yargı kurullarıyla ilgili olarak mukayeseli hukuka bakıldığında, bu kurulların Fransa'da 18, İtalya'da 27, İspanya'da 21, Polonya'da 25 ve Portekiz'de 17 üyeden oluştuğu ve bu kurullarda hakim ve savcılarının da yer aldığı görülmektedir.

Yapılan değişiklik kapsamında, öncelikle, Kurulun üye sayısı, yedi asıl ve beş yedek üyeden, yirmibir asıl ve on yedek üyeye yükseltilmektedir. Adalet Bakanı, Kurulun Başkanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir.

Kurulun üç daire ve Genel Kurul şeklinde çalışması öngörülmektedir. Kurul üyelerinin geldiği kaynaklar çeşitlendirilmektedir. Bu bağlamda, Kurul üyelerinden dördü, yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ve avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca doğrudan seçilecektir. Bundan başka Kurulun;

Üç asıl ve iki yedek üyesi, Yargıtay üyeleri arasından, Yargıtay Genel Kurulu tarafından,

Bir asıl ve bir yedek üyesi, Danıştay üyeleri arasından, Danıştay Genel Kurulu tarafından,

Bir asıl ve bir yedek üyesi, Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu üyeleri arasından,

Akademi Genel Kurulu tarafından,

Yedi asıl ve dört yedek üyesi, birinci sınıf adli yargı hâkim ve savcılar arasından, tüm adli yargı hâkim ve savcılar tarafından,

Üç asıl ve iki yedek üyesi ise, birinci sınıf idari yargı hâkim ve savcılar arasından, tüm idari yargı hâkim ve savcılar tarafından, seçilecektir.

Öte yandan, Anayasanın 104 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendinde, Cumhurbaşkanının yargı ile ilgili yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler sayılırken, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek görev ve yetkisine de yer verilmiştir. Bununla birlikte, 159 uncu maddede yapılan değişiklikle, Kurul üyelerinin tamamının değil, bir kısmının Cumhurbaşkanınca seçilmesi öngörülmektedir. 104 üncü maddenin ikinci fıkrasının girişinde, Cumhurbaşkanının yapacağı görev ve kullanacağı yetkilerde, Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyacağı hükmünün yer aldığı dikkate alındığında, Cumhurbaşkanının Kurula üye seçerken, 159 uncu maddede öngörülen şartlara uyacağı hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Buna göre, Cumhurbaşkanı, Kurula, 159 uncu maddede, kendisi için öngörülen sayıda üye seçecektir. 159 uncu maddede yapılan bu değişikliğin sonucunda, 104 üncü madde ile çelişen değil, birbirini tamamlayan bir düzenleme ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla, Anayasanın 104 üncü maddesinde değişiklik yapılmasına gerek görülmemiştir.

Kurul üyeliklerinin herhangi bir nedenle boşalması halinde, o üyenin geldiği yerden seçilen yedek üye tarafından kalan süre tamamlanacaktır. Sadece Cumhurbaşkanının seçeceği üyelerin yedeği öngörülmemiştir. Cumhurbaşkanı kontenjanından gelen Kurul üyesinin, herhangi bir nedenle üyeliğinin boşalması halinde, Cumhurbaşkanı kısa süre içinde yeniden atama yapabilecektir. Kaldı ki, bu durum, Kurulun yeni oluşumunda, kanunla düzenlenmesi öngörülen toplantı ve karar yeter sayıları karşısında Kurulun çalışmalarını etkilemeyecektir.

Getirilen düzenlemelerden birisi de, Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi genel kurulları ile ilk derece mahkemelerinde, dört yılda bir yapılacak seçimlerde, her seçmenin ancak bir aday için oy kullanmasına ilişkin hükümdür. Bu düzenlemenin iki amacı bulunmaktadır. Birincisi, seçimlerin tek seferde sonuçlandırılmasıdır. Gerçekten, Yargıtay Genel Kurulunda yapılan ve aday gösterilmek için salt çoğunluğun arandığı bu nitelikteki seçimlerin onlarca, hatta bazen yüzlerce defa tekrarlanması yoluna gidildiği görülmektedir. Benzer şekilde ilk derece mahkemelerinde yapılacak seçimlerde salt çoğunluğun aranması halinde de, aday gösterme seçimlerinin defalarca tekrarlanması söz konusu olabilecektir. Bu durum, yüksek mahkemelerin ve ilk derece mahkemelerinin çalışma performansını düşürecek ve esasen ağır iş yükü altında olan yargının ilave sorunlarla karşı karşıya kalmasına sebep olabilecektir. Getirilen düzenleme öncelikle bu olumsuzluğa meydan vermemeye amacını içermektedir. Bu hükmün ikinci amacı ise, seçmen iradesinin sonuçlara en iyi şekilde yansımalarıdır. Halen Yargıtay ve Danıştay genel kurullarında yapılan aday gösterme seçimlerinde, her aday adayının salt çoğunluğun oyunu alması aranmaktadır. Örneğin, Yargıtayda 250 üyenin olduğu düşünülürse, 126 üye alan kişi aday gösterilmektedir. Bu işlemler tekrar edilmekte ve aynı 126 oy, her üç aday adayını da belirleyebilmektedir. Buna karşın geriye kalan 124 kişinin iradesi hiçbir şekilde sonuçlara yansımamaktadır. Bu durum ise Anayasada öngörülen "temsilde adalet" ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Bu amaçlarla, aday belirleme seçimlerine ilişkin söz konusu hüküm getirilmiştir. Getirilen bu hükümle, yapılacak seçimlerde "çoğunlukçu" değil, "çoğulcu" bir anlayışın benimsenmesi öngörülmüştür.

Getirilen bir diğer hükme göre, Kurulun Başkanı olan Adalet Bakanı ile Kurulun doğal üyesi olan Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki diğer Kurul üyeleri, kanunda belirlenenler dışında, başka bir görev alamayacak; Kurul tarafından başka bir göreve atanamayacak ve seçilemeyecektir. Bu nitelikteki Kurul üyelerinin hangi görevleri alabilecekleri ilgili kanunda gösterilecektir.

Mevcut düzenlemede olduğu gibi, Kurulun yönetim ve temsili Kurul başkanına, yani Adalet Bakanlığına ait olacaktır. Ancak, getirilen bir yenilik olarak, Adalet Bakanı, dairelerin toplantılarına katılamayacak ve oy kullanamayacaktır. Kurul üyeleri kendi arasında üç daire başkanı ve daire başkanlarından birini de Başkanvekili olarak seçecektir. Kurul Başkanı yetkilerinin bir kısmını, başkanvekiline devredebilecektir.

Kurulun görevleriyle ilgili mevcut düzenlemede yer alan hükümler esas itibarıyla aynen korunmaktadır. Mevcut metinde "kadro dağıtma" işlemi de Kurulun görevleri arasında sayılmakla birlikte bu hüküm, daha önceden yapılan değişikliklerle anlamsız ve hükümsüz hale geldiğinden madde metninden çıkartılmıştır.

Kurulun görevlerine ilave olarak getirilen en önemli yenilik ise, halen Adalet Bakanlığına ait olan hâkim ve savcılarının denetlenmesi yetkisinin tamamen Kurula devredilmesidir. Yine hâkim ve savcılar hakkında inceleme ve soruşturma izni, Kurulun ilgili dairesinin teklifi üzerine, Kurul Başkanının oluruyla verilecektir. Denetim ile inceleme ve soruşturma işlemleri, Kurul müfettişleri tarafından yapılacaktır. Kurul müfettişleri, muvafakatleri alınmak suretiyle Kurul tarafından atanacaktır. Buna karşın yargısal faaliyetler dışında kalan, icra, noter, cezaevi gibi mercilerin

denetlenmesi ile savcılarının tamamen idarî nitelikteki iş ve işlemlerinin denetimi Adalet Bakanlığına bağlı olarak görev yapan adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler eliyle yapılacaktır. Şu halde Kurula bağlı olan Kurul müfettişleri ile Adalet Bakanlığına bağlı olan adalet müfettişleri ayrı alanlarda görev yapacaktır.

Yürürlükteki düzenlemede, Kurul kararları tamamen yargı denetimine kapalı iken, yapılan değişikliklerle meslekten çıkarma cezalarına ilişkin kararlar yargı denetimine açılmaktadır. Kurulun diğer kararları için ise etkili iç itiraz sistemi öngörülmektedir.

Mevcut düzenlemede, Kurulun kendi sekreteryasının olmaması, bu işlemlerin Adalet Bakanlığı tarafından yapılması, yine bina ve bağımsız bütçesinin bulunmaması eleştirisi konusu yapılmaktaydı. Getirilen düzenlemeyle Kurula bağlı bir Genel Sekreterlik kurulmaktadır. Genel Sekreterlik, Kurulun tüm sekreteryası işlemlerini yürütecektir. Yine Anayasa hükmü olarak yazılmamışsa da ilgili kanunlarda yapılması düşünülen değişikliklerle, Kurulun binasının ve bütçesinin olmasının sağlanması öngörülmektedir. Kurul Genel Sekreterinin birinci sınıf hâkim ve savcılar arasından, Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanması hükmüne bağlanmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi Kurul müfettişleri ile Kurulda çalışacak hâkim ve savcılarının atanması, muvafakatleri alınmak koşuluyla, Kurul tarafından yapılacaktır.

Adalet Bakanlığı merkez ilgili ve ilişkili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılarını atama yetkisi ise Adalet Bakanına ait olacaktır.

Son olarak maddede, kanunla düzenlenmesi gereken hususlara yer verilmiştir.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/22 md.)

Teklifin çerçeve 23 üncü maddesi ile Anayasanın 159 uncu Maddesi değiştirilmekte, HSYK'nin yapısı, görevleri, çalışma usul ve esasları yeniden düzenlenmektedir. Bu madde ile;

HSYK'nin üye sayısı artırılmakta, seçim geniş bir tabana yayılmaktadır. Teftiş kurulu HSYK'ye bağlanmaktadır. Aslı ve yedek üye ayrımı muhafaza edilmektedir.

Avrupa Birliği İstisari İzleme Raporlarında Adalet Bakanı ve müsteşarının Kurula üye olmasının hâkimlerin bağımsızlığı ile bağdaşmadığı, 159 uncu maddenin bu makamlar çıkarılmak suretiyle yeniden düzenlenmesi öngörülmektedir. 2004 tarihli İzleme Raporunda Adalet Bakanı ve Müsteşarının Kurulda yer almaya devam ettikleri; oy haklarının kaldırılması ya da Müsteşarın Kuruldan çıkarılmasının taahhüt edilmediği belirtilmektedir. Tavsiyelerde 159 uncu maddenin bu yönde değiştirilmesi yer almıştır.

Son istisari ziyaret raporunda Adalet Bakanının HSYK'den çıkarılması, başkanlığın Müsteşara devredilmesi yer almaktadır. Teklifte ise Adalet Bakanının Kurulun başkanı olduğu yer almaktadır. Bakan, başkan olarak gündemi belirleme yetkisini elinde tutmaktadır. Yargıtay ve Danıştay seçimlerinde oy kullanacaktır. Genel Sekreteri Adalet Bakanı atayacaktır. Düzenlemede Adalet Bakanının konumu daha da güçlendirilmektedir. Avrupa'da bunun bir örneğini bulmak mümkün değildir. Bu düzenlemenin reform olarak getirilmesi yanlıştır.

Adalet Bakanı Sadullah Ergin, istisari izleme raporlarında dar kapsamlı yapının, yargıyı temsil etmediğinin yer aldığını ifade etmiştir. Bakan ve Müsteşar dışındaki üyeler Yargıtay ve Danıştaydan seçildiğinden yargının tamamını temsil etmemektedir. Kurul kararlarına karşı yargı yolu açık değildir. Bağımsız sekreteryası, binası ve bütçesi bulunmamaktadır. Müfettişler kurula bağlı değildir. Bu ve benzeri eleştiriler raporlarda yer almaktadır. Şu anda Bakan HSYK'nin başkanıdır, her toplantıya katılır ve oy hakkı vardır. Getirilen düzenlemede Kurul 3 daire halinde çalışacaktır, Bakanın dairelere katılma ve oy hakkı bulunmamaktadır. Sadece Genel Kurula katılacaktır. Bakanın katılacağı ve oy kullanacağı konum çok aza indirilmiştir. Müsteşar üç daireden birine üye olacaktır. Toplantı, Müsteşar katılmasa da yapılabilecektir. Hâkim ve savcılarla ilgili tüm işler Kurula devredilmektedir. Adalet Bakanı müfettişlerle ilgili yetkisini devretmiştir. Adalet müfettişleri Adalet Bakanlığına bağlı olacak ancak hâkim ve savcılar dışındaki adalet hizmetleri sınıfıyla ilgili görev yapacaklardır.

Kurulun bağımsız sekreteryası olacaktır. Bakanın artık gündem belirleme yetkisi olmayacaktır. Yargıtay, Danıştay temsilcileri muhafaza edilmektedir. Adalet Bakanlığının Kurul dışındaki merkez bölümünde çalışacak hâkim ve savcılar, muvafakatlarını alarak bakan atayacaktır. Bu uygulama şu anda da böyledir. Teklifte öngörülen modelin Avrupa'da çok örneği bulunmaktadır.

Madde ile ilgili olarak bazı üyelerimiz Türkiye hakkındaki dört adet istisari izleme raporunda Adalet Bakanının mutlaka Kuruldan çıkarılmasının öngörüldüğünü, Teklifte ise Kurulun yönetimi ve temsilinin Bakana ait olduğunun yer aldığını ifade etmişlerdir.

Hukuk devleti içinde gücün sınırlandırılması için mekanizmalar oluşturulmuştur. Bu da Anayasa içerisinde olacaktır. Yasama ve yürütmenin dengelenmesi, denetlenmesi teminatı altında olacaktır. Türkiye'de yargı bağımsızlığı ve hâkim teminatı konusunda yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bunu sağlamakla görevli en üst organ HSYK'dir ve yeniden düzenlenmesi zorunludur.

Yargının siyasallaşma süreci Adalet Bakanlığında başlamıştır. Sonrasında yargı içinde çatışma görülmüş, yargı bağımsızlığı ve hâkim teminatını hayata geçirmekle yükümlü HSYK hedef alınarak, yıpratılmaya başlanmıştır. HSYK'nin yetki gaspında bulunan bir organ olarak tanımlanması ağır bir ithamdır. Anayasal bir organ olan HSYK'nin bu suçlamaya muhatap olması pek çok değerli ortada olmadığını göstermektedir.

HSYK'nin görevi Adalet Bakanının görevini sınırlamaktır. Bakanın taşıdığı siyasî rengi yargıya yansıtmamakla, sınırlamakla görevlidir. Düzenlemenin Avrupa Birliği endeksine bağlanmasına karşı olduklarını bazı üyelerimiz ifade etmiştir. Böyle takdir edilmesi yanlıştır, evrensel değerlere, Avrupa Birliği müktesebatına da uygun değildir. Adalet hizmetleri olabildiğince mükemmel yaklaşılmalıdır. Bir şahsiyet Bakan ve kurul başkanı olarak iki ayrı sıfatla tanımlanmamalıdır. Bakana verilen inisiyatifin bu şekilde gizlenmesi doğru değildir. Bakanın üye olduğu bölüm, Kurulun can damarıdır. Katılmazsa çalışması mümkün olmayacaktır. Kurulun temsili Bakana verilmiştir. HSYK'nden hiç kimsenin konuşmaması amaçlanmaktadır. Bakan isterse yetkilerinin bir kısmını başkan vekiline devredebilecektir, istemezse başkan vekilinin hiçbir yetkisi olmayacaktır. Adalet Bakanının Kurul üzerindeki nüfuzuyla ilgili eleştiriler bu Teklifteki düzenleme için de geçerlidir. Yargıtay ve Danıştaydan gelen üyelerin sayısının azaltılması yanlış olmuştur. Hukukun üstünlüğüne, yargı bağımsızlığına, hâkim teminatına ne kadar ihtiyaç olduğu yaşanan olaylarla öğrenilmiştir. Bu değerler korunmalıdır.

Maddenin yazım tekniği Anayasa yazımına uygun değildir. HSYK'ye siyasilerin etki etme imkanı bulunmaktadır. Ülkemiz Anayasa yargısını erken tanıyan ülkelerdendir. Hâkim ve savcılara tanınan teminat gerçekte onların önünde adalet arayan insanlar için getirilen bir teminatıdır. Yargı denetimi demokrasi ve hukuk devletinin olmazsa olmazıdır. HSYK'nin oluşumu için öngörülen modelde, Cumhurbaşkanının böyle bir Kurula üye seçmesi sakıncalıdır. Hâkim ve savcılarının özlük işleriyle uğraşan bir Kurulda profesör ne iş yapacaktır. Adalet Bakanı 16 üyenin yargı sınıfından seçtiğini, kalan üyelerin farklı kesimlerden seçilme talebi olduğunu ifade etmiştir. Geçmişte TBMM'nin Hâkimler Yüksek Kuruluna üye seçmesi denenmiş, yaşanan olumsuzluklar nedeniyle kaldırılmıştır.

HSYK'nin yeniden yapılandırılmasının ihtiyaç olduğu genel kabul görmüş bir durumdur. Türkiye Barolar Birliğinin, Cumhurbaşkanının Kurulun doğal başkanı olması yönünde önerisi bulunmaktadır. Önerilerin önemli bir kısmında Adalet Bakanının Kurulda yer alması öngörülmektedir. Teklif bu önerilerden ve mukayeseli hukuktan yararlanarak, Türkiye'nin ihtiyaçlarını göz önüne alan yeni bir düzenleme öngörmektedir. Hedef bağımsız ve tarafsız yargının oluşturulmasıdır. Adalet Bakanı seçimle gelen ve süresi tahdit edilmiş bir konumdur. Kurulun 21 üyesinden biridir. Birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve savcılarının Kurulda temsil edilmesi talep edilen bir durumdur.

Parlamentar demokraside kuvvetler ayrılığı esastır. Yargı da millet adına görev yapmaktadır. Temel nokta; yargı bağımsızlığıdır. Bunu sağlamak için öncelikle Bakan ve müsteşar Kurulda yer almamalıdır. Bu konuda neredeyse fikir birliği söz konusudur. Bakanın varlığı siyasetin gücünün Kurula yansımalarıdır. Artık yargının siyasallaşması evresi geçmiş, yargıyı ele geçirme aşaması başlamıştır.

1982 Anayasası; uzunluğu, yazımı, dili açısından eleştirilirken, bu maddenin yazımı bundan da kötü bir şekildedir.

Hâkimler ve savcılar üst kurulları ayrılmalıdır. Kurul üyeleri için her hâkim ve savcının ancak bir aday için oy kullanması yanlıştır.

Maddedeki en tehlikeli husus HSYK'nin 10 üyesini kürsü hâkim ve savcılarının seçmesidir. Hâkim ve savcılarının tümünün seçime girmesi yanlıştır. Hâkim ve savcılar yargısal faaliyeti bırakıp seçim propagandasına başlayacaktır. Seçime başka faktörler karışacak, yargı tahribata uğrayacaktır. Bunun yerine kıdem, akademik kariyer, bilimsel yayın gibi kriterler göz önüne alınarak üyelerin belirlenmesi doğru olacaktır.

Mevcut yapı yargı tabanlı olarak genişletilmelidir. HSYK'ye seçilecek yargıçlar Cumhurbaşkanınca değil kendi bünyelerinde seçilmelidir. Almanya örneğinde parlamentonun seçmesi söz konusudur. Ancak nitelikli çoğunluk aranmakta, iktidar ve muhalefet uzlaşısı içinde üye seçmektedirler. Hiçbir ülkede üyelerin çoğunluğunun tek partiye bağlı olması söz konusu olmamaktadır.

Eleştirilere cevaben Yargıtay Kanunu ve Geçici Madde 20'de hâkim ve savcılar için propaganda yasağına yer verildiği ifade edilmiştir.

Yargı mensuplarının kendileriyle ilgili alanda konuşmaları, kaygılarını ifade etmeleri doğaldır. Bu düzenlemede Yargıtay ve Danıştayın görüşleri alınmalıdır. Bazı üyelerimiz yargıçların kararlarıyla konuşmaları gerektiğini söylemişlerdir.

Teklifle Adalet Bakanı ilk defa Kurula başkan olmamaktadır. Teklifle getirilen önemli düzenlemeler göz ardı edilmemelidir. Yargı bağımsızlığı konusunda Teklifin mevcut düzenlemeden çok daha ileri olduğu açıktır.

Anayasanın 159 uncu maddesinin hangi koşullarda geldiği, tartışma konusu yapılan eksiklikler iyi değerlendirilmelidir. Darbe anayasasının ürünüdür; hâkim ve savcılar Bakanın inisiyatifine terk edilmiştir. Madde ile ilgili tek itiraz Bakan ve müsteşarın üyeliği olmuştur. Anayasanın 140 ıncı maddesinin altıncı fıkrasına göre hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır. Bu konuda hiçbir çalışma yapılmamaktadır.

Bakanın toplantılara katılmayarak, gündemi belirlemeyerek HSYK'nin çalışmalarına engel olması siyasî müdahaledir. Bu önemli bir sorundur. Bakan ve müsteşarla Kurul arasındaki uyumsuzluk sürekli hale gelmiştir. Yargıtay Başkanlar Kurulunun kendi alanları ile ilgili bu kadar çok konuşmaları bu günlerde rastlanan bir olaydır. Nedenleri iyi irdelenmelidir. Bu düzenleme ile sorun çözülmemekte; katlanarak sürmektedir.

Teklifle yargının temsil kabiliyeti artmakta, demokratik meşruiyeti güçlenmekte, kendi içinde kapalı yapısı değiştirilmekte, kaynakları çeşitlendirilmektedir.

Maddenin HSYK'nin yapısının değiştirilmesinin siyasal iktidarın yargıyı teslim alma amacına dönük olduğu gerekçesiyle tümüyle metinden çıkarılmasına yönelik önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir.

Madde üzerinde verilen bir önergenin kabulü ile HSYK'nde Danıştay ve Yargıtay'dan gelen üye sayısı aynen muhafaza edilmiş, kadro dağıtma HSYK'nun görevleri arasına alınmış, Adalet Bakanlığında görev yapacak olan iç denetçilerin atanmasının Adalet Bakanı tarafından yapılmasına Anayasal dayanak getirilmiştir.

Çerçeve 23 üncü madde benimsenen önerge çerçevesinde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

IV. Sayıştay

Madde 160 - Sayıştay, merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idari yargı yoluna başvurulamaz.

Vergi, benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyuşmazlıklarda Danıştay kararları esas alınır.

(Ek 3. fıkra: 29.10.2005 - 5428 S.K/Madde 2) Mahalli idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

(Mülga 5. fıkra: 07.05.2004 - 5170 S.K/Madde 10)

Madde 160 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 192 - Sayıştay

Sayıştay niteliği ve görevi itibarıyla ilk ve son derece bir hesap mahkemesidir. Kuruluşu da yüksek mahkemelerin kuruluşuna benzer biçimdedir. Konusunun sınırlı oluşu, bunun mahkeme olma niteliğine etkili görülmediğinden yüksek mahkemeler sırasına alınmış ve o suretle düzenleme

yapılmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerle sermayesinin yarısı veya daha fazlası bu dairelerce verilerek kurulan sabit veya döner sermayeli ya da fon şeklindeki idarelerin gelir gider ve mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek, sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarca verilen belli işleri yapmakla görevli bir hesap mahkemesidir. Bunun yüksek mahkemeler arasına alınması konusu uzun tartışmalara ve Danıştayla Anayasa Mahkemesinin çelişkili birçok kararlarının çıkmasına neden olmuştur. Ancak kuruluşu yüksek mahkemelerin kuruluşuna benzemekle beraber bazı hesap konularında kesin hüküm verdiği için yüksek mahkeme olarak kabul edilmiştir. Silahlı Kuvvetlerin elinde bulunan devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi hizmetin gerektirdiği gizlilik göz önüne alınarak ayrı bir usule tabii tutulmuştur.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 160 - Genel ve katma bütçeli dairelerin gelir, gider ve malları içerisinde, bu daireler tarafından sermayesinin yarısı veya daha fazlasına katılmak suretiyle oluşturulan sabit ve döner sermayeli veya fon şeklinde kurulan kurum ve teşebbüslerin mevcut olması ve geçmiş uygulamanın da bu yönde bulunması sebebiyle bunlara ait hüküm ile yargı yetkisinin ancak Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılabileceği gözönünde tutularak, Sayıştay'ın «ilk ve son derece hesap mahkemesi» olduğunu belirleyen ibare metinden çıkarılmıştır.

Sayıştay yüksek mahkemeler arasında gösterilmemiş, ancak gördüğü hizmetin mahiyeti ve çalışma usulünün yakınlığı nedeniyle, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu gibi yargı bölümü içerisinde muhafaza edilmiştir. Temyiz Kurulu kararlarına karşı, kanunda belirtilen ilgililer tarafından karar düzeltilmesi isteminde bulunulabileceği vurgulanmış; Sayıştay kararlarının idari dava konusu olup olamayacağı hususu geçmiş uygulamalarda anlaşmazlıklara neden olduğundan, idari yargı yoluna başvurulamayacağı belirtilmiş; vergi ve benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında, hüküm ve uygulama uyumsuzluklarının sürüp gitmesinin önüne geçmek, istikrar sağlamak bakımından bu konulara ilişkin Danıştay kararlarının esas alınacağı metne ilâve edilmiştir.

GEREKÇE (7.5.2004-5170/10 md.)

Avrupa Birliği 2002 İlerleme Raporunda şeffaflık ve etkin yönetimin sağlanmasının önemi vurgulandığından, Devlet harcamalarının denetlenmesinde şeffaflığın sağlanması amacıyla 160 ıncı maddenin son fıkrası madde metninden çıkartılmaktadır.

GEREKÇE (29.10.2005-5428/2 md.)

Anayasamızın 160 ıncı maddesinde "genel ve katma bütçeli dairelerin" ibaresi "kanunla belirlenen genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin" şeklinde değiştirilmektedir. Bu suretle hem yeni bütçe kapsamına uyum sağlanmakta hem de Sayıştayın denetim kapsamı genişletilmektedir.

ÖNERGE GEREKÇESİ (29.10.2005-5428/2 md.)

Anayasamızın 160 ıncı maddesinde "genel ve katma bütçeli dairelerin" ibaresi "merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının" şeklinde değiştirilmektedir. Bu suretle, hem yeni bütçe kapsamına uyum sağlanmakta hem de Sayıştayın denetim kapsamı anayasal güvence altına alınarak genişletilmektedir.

Maddeye eklenen fıkrayla, mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetiminin de Sayıştay tarafından yapılması anayasal güvenceye kavuşturulmuştur.

DÖRDÜNCÜ KISIM: Mali ve Ekonomik Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM: Mali Hükümler

I. Bütçe

A. Bütçenin hazırlanması ve uygulanması

Madde 161 - Devletin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

(Değişik 2. fıkra: 29.10.2005 - 5428 S.K/Madde 3) Mali yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü kanunla düzenlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve

başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:**A. Bütçe ve kesinhesap****Madde 161 -** (Değişik madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 15)

Kamu idarelerinin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

Mali yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, mali yılbaşından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve mali yılbaşına kadar karara bağlanır.

Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirilerek uygulanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Merkezi yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek tutarın sınırını gösterir. Harcanabilecek tutarın Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle aşılabileceğine dair bütçe kanununa hüküm konulamaz.

Cari yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik teklifleri ile cari ve izleyen yılların bütçelerine mali yük getiren tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek mali kaynak gösterilmesi zorunludur.

Merkezi yönetim kesinhesap kanunu teklifi, ilgili olduğu mali yılın sonundan başlayarak en geç altı ay sonra Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Meclise sunar.

Kesinhesap kanunu teklifi ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

Kesinhesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 142 - Bütçelerin hazırlanması ve uygulanması**

Devlet ve kamu tüzelkişilerinin harcamaları en fazla bir yıllık bütçelerle yapılacağı ilkesi maddede ifade edildikten sonra, bütçelerin hazırlanma ve uygulanma biçimi hakkında yasal düzenlemeye atıfta bulunulmuştur.

Kamu iktisadî teşebbüslerinin bütçelerinin tek bir konsolide bütçede gösterilmesi esasının kabul edilmesi, bu teşebbüslerin toplu olarak görülebilmesini sağlamak içindir.

Bütçe kanunlarına bütçe dışı hüküm konulamaması, mevcut kanunların hükümlerini açıkça veya dolaylı değiştiren veya kaldıran hükümler getirilememesi ilkelerine anayasal kuvvet ve hüküm tanınmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Devlet ve kamu tüzelkişilerinin harcamaları en fazla bir yıllık bütçelerle yapılacağı ilkesi maddede ifade edildikten sonra, bütçelerin hazırlanma ve uygulanma biçimi hakkında yasal düzenlemeye atıfta bulunulmuştur.

Kamu iktisadî teşebbüslerinin bütçelerinin tek bir konsolide bütçede gösterilmesi esasının kabul edilmesi, bu teşebbüslerin toplu olarak görülebilmesini sağlamak içindir.

Bütçe kanunlarına bütçe dışı hüküm konulamaması, mevcut kanunların hükümlerini açıkça veya dolaylı değiştiren veya kaldıran hükümler getirilememesi ilkelerine anayasal kuvvet ve hüküm tanınmıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 161 - Bütçenin hazırlanması veya uygulanmasıyla ilgili 161 inci maddenin 1 inci fıkrasında yer alan «en fazla bir yıllık bütçelerle yapılır.» hükmündeki «en fazla» kelimeleri madde metninden çıkartılmış ve bütçelerin yıllık olarak hazırlanması esası kabul edilmiştir. Ayrıca, aynı maddenin son fıkrasının «bütçe kanununa, bütçeyle ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz» şeklindeki hükmünün açıklığı karşısında, maddenin son fıkrası metinden çıkarılmıştır.

GEREKÇE (29.10.2005-5428/3 md.)

Anayasanızın 161 inci maddesinin ikinci fıkrası yeniden düzenlenmek suretiyle, bütçenin hazırlanması, uygulanması ve kontrolüne ilişkin süreç güçlendirilmektedir.

B. Bütçenin görüşülmesi

Madde 162 - Bakanlar Kurulu,merkezi yönetim bütçe tasarısı ile milli bütçe tahminlerini gösteren raporu, mali yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye verilmek şartı ile, siyasi parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili gözönünde tutulur.

Bütçe komisyonunun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve mali yıl başına kadar karara bağlanır.

(Değişik 4. fıkra: 29.10.2005 - 5428 S.K/Madde 4) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 162 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 162 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 144 - Bütçenin görüşülmesi

Maddede Bütçenin görüşülmesi ile usul kuralları düzenlenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Maddede Bütçenin görüşülmesi ile usul kararları düzenlenmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 162 - Anayasa tasarısında tek Meclis sistemi kabul edildiğinden, bütçenin görüşülme süresini kısaltma amacıyla; 162 nci maddenin 1 inci fıkrasındaki üç aylık süre yetmişbeş güne, 3 üncü fıkradaki iki aylık süre de ellibeş güne indirilmiştir.

GEREKÇE (29.10.2005-5428/4 md.)

Anayasamızın 162 nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “genel ve katma bütçe tasarıları” ibaresi “merkezi yönetim bütçe tasarısı” şeklinde değiştirilerek uluslararası standartlar ve Avrupa Birliği müktesebatına uygun olarak tanımlanan yeni bütçe kapsamına uyum sağlanmaktadır.

Ayrıca maddenin dördüncü fıkrası yeniden düzenlenerek bu fıkra da yer alan “katma bütçeler” ibaresi çıkarılmakta ve kamu idarelerinin bütçelerinin gelir ve gider toplamaları üzerinden oylanması yönünde düzenleme yapılmaktadır.

ÖNERGE GEREKÇESİ (29.10.2005-5428/4 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin bütçe hakkını kullanırken, idare bütçelerinin gelir ve gider toplamaları yerine, halen olduğu gibi bölümler halinde oylanması suretiyle daha kapsamlı bilgilenme ve ayrıntılı oylama imkânına sahip olmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları

Madde 163 - Merkezi yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Harcanabilecek miktar sınırının Bakanlar Kurulu kararıyla aşılabileceğine dair bütçelere hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez. Cari yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarılarında ve cari ve ileriki yıl bütçelerine mali yük getirecek nitelikteki kanun tasarısı ve tekliflerinde, belirtilen giderleri karşılayabilecek mali kaynak gösterilmesi zorunludur.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 163 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 163 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 146 - Malî yıl içinde bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları

Bütçenin ödeneği, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Bakanlar Kurulu'nun harcanabilecek sınırı aşmasının yolu gösterilmiştir.

Giderleri artıran kanunlarda, giderleri karşılayacak malî kaynak göstermek zorunludur.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bütçenin ödeneği, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Bakanlar Kurulunun harcanabilecek sınırı aşmasının yolu gösterilmiştir.

Giderleri artıran kanunlarda, giderleri karşılayacak malî kaynak göstermek zorunludur.

GEREKÇE (29.10.2005-5428/5 md.)

Anayasamızın 163 üncü maddesinde yer alan “genel ve katma bütçelerle” ibaresi “merkezi yönetim bütçesiyle” şeklinde değiştirilerek uluslararası standartlar ve Avrupa Birliği müktesebatına uygun olarak tanımlanan yeni bütçe kapsamına uyum sağlanmaktadır.

D. Kesinhesap

Madde 164 - Kesinhesap kanunu tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları mali yılın sonundan başlayarak, en geç yedi ay sonra Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Kesinhesap kanunu tasarısı, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla birlikte Bütçe Komisyonu gündemine alınır. Bütçe Komisyonu, bütçe kanunu tasarısıyla kesinhesap kanunu tasarısını Genel Kurula birlikte sunar, Genel Kurul, kesinhesap kanunu tasarısını, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla beraber görüşerek karara bağlar.

Kesinhesap kanunu tasarısı ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 164 - (Mülga madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 16)

Madde 164 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 147 - Kesinhesap

Kesinhesap kanun tasarısının bütçe tasarısı ile birlikte yasama organına gelmesi düzenlenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Kesinhesap kanun tasarısının bütçe tasarısı ile birlikte yasama organına gelmesi düzenlenmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 164 - Kesin hesap kanunu tasarılarıyla ilgili 164 üncü maddenin 1 inci fıkrasında yer alan altı aylık süre yeterli bulunmamış ve sürenin yedi aya çıkarılması uygun görülerek madde metni buna göre değiştirilmiştir.

E. Kamu iktisadi teşebbüslerinin denetimi

Madde 165 - Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi esasları kanunla düzenlenir.

Madde 165 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Kamu iktisadî teşebbüslerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından denetlenmesi usul ve esasları kanunla düzenlenmelidir.

Bu denetimin şekil ve usulünün Anayasada açıkça gösterilmesi sakıncalı bulunmuş, kanun koyucuya bu konuda serbestlik tanınmıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 165 - Payının yarısından fazlasına Devletin sahip olduğu kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince, Yüksek Denetleme Kurulu raporlarıyla düzenlenecek diğer raporlar da esas alınarak Denetlenmesine imkân verecek şekilde madde yeniden düzenlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM: Ekonomik Hükümler

I. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey

Madde 166 - Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir.

Planda milli tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir.

Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 23) Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında hükümete istişari nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 166 - Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir.

Planda milli tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir.

Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 23) Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında Cumhurbaşkanına istişari nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.

Madde 166 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 148 - Ekonomik ve sosyal konsey

Bakanlar Kurulunun bazı üyeleri ile TC Merkez Bankası Başkanı ve İş ve İşveren teşekkülleri temsilcilerinden oluşan onbeş üyelik bir Danışma Kuruludur.

Millî ekonominin istikrar içinde gelişmesini sağlamak, ekonomik ve sosyal politika arasındaki dengeyi kurmak, ülkenin çeşitli ekonomik sektörleri arasındaki uyum ve işbirliğini gerçekleştirmek için; muhtelif sektörleri temsil eden kimselerden meydana gelen böyle bir konseyin kurulması çok yararlı olarak mütalaa edilmiştir.

Bu konsey aynı zamanda çalışanların ücret, aylık, ikramiye ve sosyal yardımları arasındaki denge ve hakkaniyeti sağlamak amacı ile de görüş ve öneriler bildirecektir. Ayrıca, Devlet sorumluları ile işçi ve işverenlerin temsilcilerinin ülkenin ekonomik, sosyal siyaset ve hukuk alanlarındaki otoriteleri ile yan yana getirilerek onlara en yasal alanda çalışma yapma ve görüş tespitine imkân verecektir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın bir plan çerçevesinde gerçekleştirilmesi ilkesi kabul edilmiş ve planlama Devlete bir görev olarak verilmiştir.

Planlamanın ülke kaynaklarının değerlendirilip verimli kullanılmasını sağlayacak, ekonominin tüm sektörleri ile ülke bütününde dengeli ve uyumlu bir gelişmeyi sağlamaya yönelik biçimde yapılacağı; ayrıca, planlarda millî tasarrufu artırıcı, yatırımı, istihdamı geliştirici ve yatırımları toplum yararına yöneltici tedbirlere öncelik verileceği açıklıkla belirtilmek yoluna gidilmiştir.

Kalkınma planının kamu kesimi ve özel kesim için bağlayıcılığı ve kuvveti de açıklığa kavuşturularak; kamu kesimi için emredici, özel kesim için de yol gösterici ve özendirici nitelikleri belirtilmiştir.

Kalkınma planlarının hazırlanması, yasama organınca onaylanması biçimi ve uygulanmasındaki esaslar kanun koyucuya bırakılmıştır. Bu şekilde geniş bir düzenleme yapılarak, planlama ile görevli kuruluşun yapısı ve görevlerinin tespiti de gene kanun koyucuya bırakılmış olmaktadır.

MKG ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 166 - Terim birliğinin sağlanması amacıyla 1 inci fıkradaki «İktisadî», sözcüğü, «Ekonomik» olarak değiştirilmiş, maddenin 2 nci fıkrasıyla 3 üncü fıkrası birleştirilmiş ve 4 üncü fıkrası da 3 üncü fıkra olarak kanun koyucuya yön verecek şekilde redaksiyona tabi tutulmuştur.

Yapılmış bulunan düzenleme karşısında kanun koyucu tarafından bütün yönleri ile değerlendirilmesi gereken bir konuyu içeren son fıkra, metinden çıkarılmıştır.

GEREKÇE (12.9.2010-5982/23 md.)

Maddeyle, Ekonomik ve Sosyal Konsey uygulaması anayasal dayanağa kavuşturulmaktadır. Demokratik sistem içinde ve uluslararası uygulamalarda; ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, sivil toplum kuruluşlarının daha fazla görüş ve katkılarının alınması önem taşımaktadır.

Yapılan yeni düzenlemeyle; Ekonomik ve Sosyal Konseye, geniş bir yelpazede, toplumun çeşitli kesimlerinin temsilcilerinin katılımıyla, ekonomik ve sosyal sorunlar ile bunlara ilişkin çözüm yolları hakkında görüş üreten fonksiyonel bir kurumsal yapı kazandırılması hedeflenmektedir.

Avrupa Komisyonu ilerleme raporlarında, Türkiye'nin, ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesinde, iyi işleyen ve fonksiyonel bir yapıya kavuşturulmamış olması eleştiri konusu yapılmaktadır. Söz konusu eleştiriler de dikkate alınmak suretiyle anayasal dayanağı oluşturulan yeni Konsey yapılanması içinde; sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve hükümet temsilcileri bir araya gelerek, istişari nitelikte görüş bildirme fonksiyonu ifa edecektir.

Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenecektir.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/23 md.)

Teklifin çerçeve 24 üncü maddesi ile Anayasanın 166 ncı maddesinin kenar başlığına "Ekonomik ve Sosyal Konsey" eklenerek; Konseye Anayasal dayanak getirilmektedir. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

II. Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi

Madde 167 - Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiilli veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilebilir.

27.04.2017 tarihinden sonra, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecek olan madde metni:

Madde 167 - Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiilli veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Cumhurbaşkanına yetki verilebilir.

Madde 167 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 60 - Piyasaların denetimi

Bu madde Devlete üç görev yüklemektedir.

Birincisi, özel teşebbüsün rekabet koşulları içinde yararlı yönde gelişmesine yardımcı olacaktır. Rekabet koşullarını sağlamanın tabii sonucu ise, buna bağlı olan diğer iki görevdir.

İkincisi, Devletin piyasada fiili ve anlaşma sonucu tekelleri önlemesidir. Bu görev hem özel hem de kamu kesimi için öngörülmektedir. Tekeller ve tekel benzeri gruplaşmaları, hem tüketim hem de hizmetten sektörde önlemek, konzemler hâkimiyetini dağıtmak sağlıklı bir toplum, sağlıklı bir demokrasi için vazgeçilmez şartlardır. Tekelciliğin her türlüünün zararından fertleri ve toplumu korumak, toplumun huzur ve refahı ile de ilgilidir.

Üçüncüsü, Tekel teşkil etmemekle beraber, tekel oluşturamayan üretim ve hizmet kuruluşlarının fiyat anlaşmaları, üretim hataları, coğrafi bölge paylaşma ve benzeri suretlerde gerçekleştirecekleri karterler de yasaklanmıştır.

Piyasaların bu şekilde denetlenmesindeki zorunluk, bu denetlemenin Anayasal bir direktif olarak düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır.

Rekabetin ortadan kalktığı, tekellerin ve kartellerin fiyatları oluşturduğu ve etkilediği üretim - fiyat çizgisinin dışına da taşırabildiği bir toplum olmanın sakıncaları önlenmek istenmiştir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Bu madde Devlete üç görev yüklemektedir.

Birincisi, özel teşebbüsün rekabet koşulları içinde yararlı yönde gelişmesine yardımcı olacaktır. Rekabet koşullarını sağlamanın tabii sonucu ise, buna bağlı olan diğer iki görevdir.

İkincisi, Devletin piyasada fiili ve anlaşma sonucu tekelleri önlemesidir. Bu görev hem özel hem de kamu kesimi için öngörülmektedir. Tekeller ve tekel benzeri gruplaşmaları, hem tüketim hem de hizmetten sektörde önlemek, konzemler hâkimiyetini dağıtmak sağlıklı bir toplum, sağlıklı bir demokrasi için vazgeçilmez şartlardır. Tekelciliğin her türlüünün zararından fertleri ve toplumu korumak, toplumun huzur ve refahı ile de ilgilidir.

Üçüncüsü, tekel teşkil etmemekle beraber, tekel oluşturamayan üretim ve hizmet kuruluşlarının fiyat anlaşmaları, üretim hataları, coğrafi bölge paylaşma ve benzeri suretlerde gerçekleştirecekleri karteller de yasaklanmıştır.

Piyasaların bu şekilde denetlenmesindeki zorunluk, bu denetlemenin anayasal bir direktif olarak düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır.

Rekabetin ortadan kalktığı, tekellerin ve kartellerin fiyatları oluşturduğu ve etkilediği üretim - fiyat çizgisinin dışına da taşırabildiği bir toplum olmanın sakıncaları önlenmek istenmiştir.

III. Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi

Madde 168 - Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.

Madde 168 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 161 - Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi

Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır ilkesi ana kuraldır. Araştırma ve işletmecilikte Devlete öncelik tanınmıştır. Fakat Devletin arama ve işletmeyi süresinde gerçekleştirememesi sonucu özel teşebbüs de devreye girmektedir. Amaç millî servetin işletilmesini ve millî gelirin artırılmasını bir an önce sağlamaktır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır ilkesi ana kuraldır. Araştırma ve işletmecilikte Devlete öncelik tanınmıştır. Fakat Devletin arama ve işletmeyi süresinde gerçekleştirememesi sonucu özel teşebbüs de devreye girmektedir. Amaç millî servetin işletilmesini ve millî gelirin artırılmasını bir an önce sağlamaktır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 168 - Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesiyle ilgili bu madde, redaksiyona tabi tutulmuş ve açıklık getirilmiştir.

IV. Ormanlar ve orman köylüsü

A. Ormanların korunması ve geliştirilmesi

Madde 169 - Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasi propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.

Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile 31/12/1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.

Madde 169 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 162 - Ormanların korunması ve geliştirilmesi

Maddenin 1 inci fıkrası doğal kaynaklarımızın en önemlilerinden birisi olan ormanların, korunması ve sahalarının genişletilmesi için Devlete gereken tedbirleri alıp kanunlar koymayı ve bütün ormanların gözetimi ödevini getirmektedir.

2 inci fıkrada, Devlet ormanlarının yalnız Devletçe yönetilmesi ve işletilmesinin kanunla düzenleneceği, mülkiyeti ve yönetiminin özel kişilere devrolunamayacağı belirtilmekte, maksatlı olarak yapılan orman tahripleri, amaçlar ve ormanlara vaki tecavüzlerle ormanların zamanaşımı suretiyle mülk edinilemeyeceği, kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamayacağı kesin olarak hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemeyeceği hususu da 3 üncü fıkrada Anayasal bir hüküm olarak yer almaktadır.

Bu hükümlerle, orman tahribatı dolayısıyla meydana gelecek olan erozyon ve sel tahribatına engel olmak, orman bütünlüğünü korumak, yeni orman alanları tesis etmek ve ormanları Devletin gözetiminde bulundurarak tekniğe uygun verimli şekilde işletilmesini sağlamak amacı güdülmüştür.

Maddenin son fıkrasında ise bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybettiği belirlenen ve orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında kesin olarak ekonomik yarar olduğu tespit edilen yerlere şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında orman sınırlarında daraltma yapılamayacağı hükmü yer almaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Maddenin birinci fıkrası doğal kaynaklarımızın en önemlilerinden birisi olan ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için Devlete, gereken tedbirleri alıp kanunlar koymayı ve bütün ormanların gözetimi ödevini getirmektedir.

İkinci fıkrada, Devlet ormanlarının yalnız Devletçe yönetilmesi ve işletilmesinin kanunla düzenleneceği, mülkiyeti ve yönetiminin özel kişilere devrolunamayacağı belirtilmekte, maksatlı olarak yapılan orman tahripleri, amaçlar ve ormanlara vaki tecavüzlerle ormanların zamanaşımı suretiyle mülk edinilemeyeceği, kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamayacağı kesin olarak hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemeyeceği hususu da üçüncü fıkrada anayasal bir hüküm olarak yer almaktadır.

Bu hükümlerle, orman tahribatı dolayısıyla meydana gelecek olan erozyon ve sel tahribatına engel olmak, orman bütünlüğünü korumak, yeni orman alanları tesis etmek ve ormanları Devletin gözetiminde bulundurarak tekniğe uygun verimli şekilde işletilmesini sağlamak amacı güdülmüştür.

Maddenin son fıkrasında ise bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybettiği belirlenen ve orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında kesin olarak ekonomik yarar olduğu tespit edilen yerlere şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında orman sınırlarında daraltma yapılamayacağı hükmü yer almaktadır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 169 - Ormanların korunması ve geliştirilmesiyle ilgili bu maddenin 3 üncü fıkrası münhasıran orman suçlarını kapsar nitelikte genel ve özel af çıkarılamayacağı, ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen orman suçlarının ise hiçbir şekilde genel ve özel af kapsamına alınamayacağını belirtecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Maddenin son fıkrası iki konuyu içermekte olup «Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiç bir yarar görülmeyen aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler» hükmü 31.12.1981 tarihi ile bağlantılı olmayıp devamlı hüküm niteliğinde olduğundan, bunu açıklığa kavuşturacak şekilde redaksiyona tabi tutulmuştur.

B. Orman köylüsünün korunması

Madde 170 - Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakımlarından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirlerle, 31/12/1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması; orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisi kanunla düzenlenir.

Devlet, bu halkın işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı tedbirleri alır.

Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler, Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır.

Madde 170 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 163 - Orman köylüsünün korunması

Nüfusumuzun dörtte birine yakın kısmı orman içi ve civarında yaşamını sürdürmektedir. Orman içi ve civarı köy yerleşimleri genellikle sağlıklı ve usulsüzdür. Yerleşim nüfusunun devamlı artması, arazi yapısının bozuk ve verimsiz olması, yeni toprak edinilmesi zorunluluğunu doğurmaktadır ve bu husus da yerleşim ve gelişimin daima orman aleyhine ve tahribine yol açmaktadır. Ülkemizde millî gelirden en az pay alanlar arasında olan orman köylüsünün sosyo - ekonomik yapısı iç açıdan bir düzeyde olmadığı gibi Devlet imkânları ve hizmetleri de bu uzak ve dağınık orman köylerine yeterince götürülememektedir. Bu köyler halkının Devletle olan ilişkileri de düzenli olamamakta, ormana yapılan tecavüzler ve el atmalar dolayısıyla yüzbinleri bulan ceza, mülkiyet ihtilafı, hukuk ve tapulama davaları uzun yıllardan bu yana süregelmektedir.

Orman içinde veya yakınında oturan halkın kalkındırılması, ormanların korunması ve bütünlüğünün muhafazası için Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirler getirilmesi, gelişigüzel yerleşimin önlenmesi gereği göz önünde tutularak, bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş ve orman olarak muhafazasında hiç bir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin olarak ekonomik yarar olduğu tespit edilen yerlere, gerektiğinde orman içindeki köyler halkının yerleştirilmesi maksadıyla bu yerlerin tespiti, orman sınırları dışına çıkarılması ve Devlet eliyle ihya edilerek orman köylülerine dağıtımının kanunla düzenlenmesi hükmü getirilmiştir.

Bu şekil bir uygulama ile orman olarak değerlendirilemeyeceği bilim ve fen bakımından tespit edilen, aksine ihya suretiyle tarım arazisine dönüştürülmesinde kesin ekonomik yarar görülen ve fakat orman bütünlüğünü bozmayan bu yerlere, orman içine usulsüz yerleşmiş, ekonomik yönden kendi kendine kalkınması mümkün olmayan orman köylüsünün yerleştirilerek hem ormanların tahribi önlenmiş, hem de bu halkın millî ekonomiye katkısı bulunacak tarzda üretici hale getirilip kalkınması sağlanmış olacaktır. Orman içinden nakledilen köyler halkına ait arazinin Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılması hükmü de ormanların bütünlüğünü ve devamlılığını sağlayacak, orman alanlarının daraltılmasını önleyecektir.

Orman sınırları dışına çıkarılarak veya Devlet eliyle ihya edilerek dağıtılan yerlere yerleştirilen orman köylüsünün üretici hale getirilmesi ve kalkınması için bu halkın işletme araç ve gereçleriyle girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı önlemleri alması da Devlete görev olarak verilmiş bulunmaktadır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Nüfusumuzun dörtte birine yakın kısmı orman içi ve civarında yaşamını sürdürmektedir. Orman içi ve civarı köy yerleşimleri genellikle sağlıklı ve usulsüzdür. Yerleşim nüfusunun devamlı artması, arazi yapısının bozuk ve verimsiz olması, yeni toprak edinilmesi zorunluluğunu doğurmaktadır ve bu husus da yerleşim ve gelişimin daima orman aleyhine ve tahribine yol açmaktadır. Ülkemizde millî gelirden en az pay alanlar arasında olan orman köylüsünün sosyo - ekonomik yapısı iç açıdan bir düzeyde olmadığı gibi Devlet imkânları ve hizmetleri de bu uzak ve dağınık orman köylerine yeterince götürülememektedir. Bu köyler halkının Devletle olan ilişkileri de düzenli olamamakta, ormana yapılan tecavüzler ve el atmalar dolayısıyla yüzbinleri bulan ceza, mülkiyet ihtilafı, hukuk ve tapulama davaları uzun yıllardan bu yana süregelmektedir.

Orman içinde veya yakınında oturan halkın kalkındırılması, ormanların korunması ve bütünlüğünün muhafazası için Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirler getirilmesi, gelişigüzel yerleşimin önlenmesi gereği göz önünde tutularak, bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş ve orman olarak muhafazasında hiç bir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin olarak ekonomik yarar olduğu tespit edilen yerlere, gerektiğinde orman içindeki köylerin halkının yerleştirilmesi maksadıyla bu yerlerin tespiti, orman sınırları dışına çıkarılması ve Devlet eliyle ihya edilerek orman köylülerine dağıtımının kanunla düzenlenmesi hükmü getirilmiştir.

Bu şekil bir uygulama ile orman olarak değerlendirilemeyeceği bilim ve fen bakımından tespit edilen, aksine ihya suretiyle tarım arazisine dönüştürülmesinde kesin ekonomik yarar görülen ve fakat orman bütünlüğünü bozmayan bu yerlere, orman içine usulsüz yerleşmiş, ekonomik yönden kendi kendine kalkınması mümkün olmayan orman köylüsünün yerleştirilerek hem ormanların tahribi önlenmiş, hem de bu halkın millî ekonomiye katkıda bulunacak tarzda üretici hale getirilip kalkınması sağlanmış olacaktır. Orman içinden nakledilen köyler halkına ait arazinin Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılması hükmü de ormanların bütünlüğünü ve devamlılığını sağlayacak, orman alanlarının daraltılmasını önleyecektir.

Orman sınırları dışına çıkarılarak veya Devlet eliyle ihya edilerek dağıtılan yerlere yerleştirilen orman köylüsünün üretici hale getirilmesi ve kalkınması için bu halkın işletme araç ve gereçleriyle girdilerinin sağlanmasını kolaylaştıran önlemleri alması da Devlete görev olarak verilmiş bulunmaktadır.

V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi

Madde 171 - Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

(Mülga 2. fıkra: 23.07.1995 - 4121 S.Kanun/Madde 15)

Madde 171 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 46 - Kooperatifçiliğin geliştirilmesi

Kooperatifçilik için Anayasada herşeyden önce bir çerçeve getirilmiştir. Devlet kooperatifçiliği desteklerken millî ekonominin yararlarını dikkate alacaktır.

Kooperatifçilik millî ekonominin ortam ve şartlarına bağlı olmalıdır.

Kooperatifçiliğin amacı üretimin artırılması ve tüketicilerin korunmasıdır.

Devletin millî ekonominin gereklerine uygun yönde çalışan, üretimin artmasına ve tüketicilerin korunmasına hizmet eden kooperatiflere yardım etmesinde, ancak yarar vardır.

Bu yararın, zarara dönüşmemesi için kooperatiflerin siyasetle uğraşmaları ve siyasî partilerle işbirliği kesin olarak yasaklanmıştır.

Esasen amacı siyasal olmayan kooperatiflerin siyasal davranışları, bu yolla gerçekleşecek toplumsal faydanın tamamen ortadan kalkmasına yol açmıştır.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Kooperatifçilik için Anayasada herşeyden önce bir çerçeve getirilmiştir. Devlet kooperatifçiliği desteklerken millî ekonominin yararlarını dikkate alacaktır.

Kooperatifçilik millî ekonominin ortam ve şartlarına bağlı olmalıdır.

Kooperatifçiliğin amacı üretimin artırılması ve tüketicilerin korunmasıdır.

Devletin millî ekonominin gereklerine uygun yönde çalışan, üretimin artmasına ve tüketicilerin korunmasına hizmet eden kooperatiflere yardım etmesinde, ancak yarar vardır.

Bu yararın, zarara dönüşmemesi için kooperatiflerin siyasetle uğraşmaları ve siyasî partilerle işbirliği kesin olarak yasaklanmıştır.

Esasen amacı siyasal olmayan kooperatiflerin siyasal davranışları, bu yolla gerçekleşecek toplumsal faydanın tamamen ortadan kalkmasına yol açmıştır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 171 - Devletin, kooperatifler üzerindeki gözetim ve denetimini belirtecek şekilde madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

GEREKÇE (23.7.1995- 4121/15 md.)

Teklifin 20 nci maddesi ile T.C. Anayasasının 171 inci maddesinin ikinci fıkrası maddeden çıkartılarak kooperatiflere uygulanan siyaset yapma yasağı kaldırılmaktadır.

VI. Tüketiciler ile esnaf ve sanatkarların korunması

A. Tüketicilerin korunması

Madde 172 - Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır, tüketicilerin

kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder.

Madde 172 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ**MADDE 61 - Tüketicilerin korunması**

Tüketicilerin korunması, tüketim toplumu olsun veya henüz bu aşamaya gelmemiş olsun serbest piyasa ekonomisi uygulanan toplumlarda zorunluluktur.

Tüketicinin korunması, herşeyden önce, tüketicilerde «tüketici bilincinin» oluşturulması ile mümkündür.

Tüketicinin fiyat ve kalite açısından korunması, serbest rekabet şartlarının sağlanması, tekel ve kartellerin önlenmesi ile güvenceye alınabilir.

Devlet, tüketicileri koruyucu başka tedbirler de alabilir. Bu tedbirler arasında tüketicilerin aydınlatılması için devlet yayım araçlarında zaman ayırma, tüketiciyi koruyucu yayımlar teşvik etme sayılabilir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Tüketicilerin korunması, “tüketim toplumu” diye adlandırılan belli bir gelişmişlik seviyesindeki ülkelerde ortaya çıkmıştır. Sonra görülmüştür ki bu ölçüde gelişmemiş ülkelerde de tüketicilerin korunması bir toplumsal problemdir ve bu konuda getirilecek tedbirler, bir taraftan tüketicileri koruyacak, fakat aynı zamanda diğer taraftan da üretici ve satıcıları aralarında rekabete sevkedecek nitelikte olmalıdır.

Tüketicinin korunması, bir serbest piyasa ekonomisi tedbiridir. Tüketiciyi koruyucu kuralların tedbirinde bu temel gözardı edilmemelidir. “Narh” gibi tüketiciyi korur görülen ve gerçekte başka sakıncaları da beraberinde getiren yollar herhalde bu madde ile söylenmek istenen amacı gerçekleştirmek yerine, yokluklara ya da varlık içinde karborsaya sebep olabilir.

Tüketicinin korunması, herşeyden önce, tüketicilerde “tüketici bilincinin” oluşturulması ile mümkündür.

Tüketicinin fiyat ve kalite açısından korunması, serbest rekabet şartlarının sağlanması, tekel ve kartellerin önlenmesi ile güvenceye alınabilir.

Devlet tüketicileri koruyucu başka tedbirler de alabilir. Bu tedbirler arasında tüketicilerin aydınlatılması için devlet yayım araçlarında zaman ayırma, tüketiciyi koruyucu yayımlar teşvik etme sayılabilir.

B. Esnaf ve sanatkarların korunması**Madde 173 - Devlet, esnaf ve sanatkarı koruyucu ve destekleyici tedbirleri alır.**

Madde 173 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Esnaf ve sanatkarlar hem sayıları itibarıyla hem de toplumda işgal ettikleri yer itibarıyla Devlet tarafından korunması gerekli olan bir grubu oluşturmaktadırlar.

Ülkemizdeki ekonomik gelişmenin mahiyeti, esnaf ve sanatkarların sosyal ve ekonomik durumunu başka ülkelerde olduğundan daha önemli bir noktaya getirmiş bulunmaktadır.

Esnaf ve sanatkarlar kendi bedenî çalışma ve yaratıcılığını bağımsız bir işyerinde değerlendiren, bazen az sayıda olmakla beraber yanında işçi de çalıştıran şahıslardır.

Esnaf ve sanatkarların yanında çalışan işçi sayısı her bir işyeri itibarıyla azdır, ne var ki bunların sayısı düşünülünce yanlarında çalışanların sayısının fazlalığı ortaya çıkar.

Esnaf ve sanatkarlar; işçiler, memurlar, çiftçiler ve sanayiciler bakımından bir temas ve odak noktası niteliğinde olan ve topluma devamlı hizmet veren toplumsal katman olarak genelde bir demokrasinin iskeletini oluştururlar. Geneldeki bu yargı, Türkiye'deki gerçekler karşısında, esnaf ve sanatkarın demokrasi geleneği ve demokrasinin yaşaması için onların taşıdığı önemi artırmaktadır.

Dar çerçevedeki sermayesini bedenî çalışmasına ekleyerek mahallî geleneklere göre geliri tacir sayılmasını gerektirmeyen esnaf ve küçük sanatkarların korunması için, herşeyden önce teşkilatlanmalarının tamamlanması gerekir. İkinci planda ise bunların sosyal güvenlik haklarından tam olarak yararlanmalarının sağlanması icabeder. Bu konuda, 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu teşkilatlanmayı sağlamışsa da 1479 sayılı Bağ - Kur Kanununa göre, sayıları 2.500.000 olarak tahmin edilen esnaf ve sanatkarın ancak 1.250.000'inin Bağ - Kur'a kayıtlı olmaları gibi bir gediğin giderilmesi ihtiyacı, esnaf ve sanatkarın korunmasının Anayasa güvencesine kavuşturulmasındaki gereği ortaya koymaktadır.

Esnaf ve sanatkarlar, sadece statik bir grup değildir. Bunlar bir taraftan tacir olmaya yönelirler, diğer taraftan sanayiye yardımcıdırlar, bir başka açıdan da esnaf ve sanatkarlar ülkemizdeki şehirleşme sürecinin öncüleri durumundadırlar. Şehirleşme vakasının birinci planda gelen meselelerden birini oluşturduğu ülkemizde esnaf ve sanatkarın desteklenmesi bu sürecin sağlıklı gelişmesine de hizmet edecektir.

Konut hakkının ve çevre sorunlarının yer aldığı bir anayasada, küçük işyerlerinin işyeri sahibinin esnaf veya sanatkar veya tacir olmasına bakılmaksızın sosyal huzura kavuşturulmak istenen bir Anayasada esnaf ve sanatkarların korunması ve bu korumanın güvenceye bağlanması âdeta bir zorunluluktur.

Esnaf ve sanatkarların korunması müşahhas olmalı, desteklenmeleri, işyeri temini, kredi sağlanması, sosyal güvenlik hakları, aile fertlerinin kolaylıklardan yararlanmaları, aralarında kurulacak sandık ve bankaların özendirilmesi, bu amaca yönelmiş olan Halk Bankası gibi Devlet bankalarının hizmetlerinden birinci derecede ve öncelikle yararlanmaları, kültürel ihtiyaçları ile yerleşim, konut, intibak gibi sorunlarının çözümlenmesinde yardım görmeleri gibi hedefler Anayasa ile güvence altına alınmak istenmiştir.

BEŞİNCİ KISIM: Çeşitli Hükümler

I. İnkılap kanunlarının korunması

Madde 174 - Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılap kanunlarının, Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz:

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;
2. 25 Teşrinisani 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanun;
3. 30 Teşrinisani 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun;
4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikah esası ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü;
5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;
6. 1 Teşrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun;
7. 26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun;
8. 3 Kanunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

Madde 174 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 197 - İnkılap kanunlarının korunması

Atatürk inkılaplarının Atatürk'ün amaç olarak gösterdiği Batı uygarlık düzeyine varıştaki önemleri tartışılmayacak kadar açıktır. Türk Milleti bu inkılapların bilincine varmış ve onlarla ilgili değerlendirmelerim etrafında toplandığı fikirler nüvesine katmıştır.

Ancak zaman zaman Atatürk inkılaplarının anlamını kavrayamayanların belirledikleri görüldüğünden, inkılapları Anayasanın himayesine alan 1961 Anayasasındaki hükmün yeni Anayasada korunması yerinde görülmüştür.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

Atatürk inkılaplarının Atatürk'ün amaç olarak gösterdiği Batı uygarlık düzeyine varıştaki önemleri tartışılmayacak kadar açıktır. Türk Milleti bu inkılapların bilincine varmış ve onlarla ilgili değerlendirmelerini etrafında toplandığı fikirler nüvesine katmıştır.

Ancak zaman zaman Atatürk inkılaplarının anlamını kavrayamayanların belirledikleri görüldüğünden, inkılapları Anayasanın himayesine alan 1961 Anayasasındaki hükmün yeni Anayasada korunması yerinde görülmüştür.

ALTINCI KISIM: Geçici Hükümler

Geçici Madde 1 - Anayasanın halkoylaması sonucu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak kabul edildiğinin usulünce ilanı ile birlikte, halkoylaması tarihindeki Milli Güvenlik Konseyi Başkanı ve Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanı sıfatını kazanarak, yedi yıllık bir dönem için, Anayasa ile Cumhurbaşkanıya tanınan görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır. 18 Eylül 1980 tarihinde Devlet Başkanı olarak iktidarı and

yürürlükte kalır. Yedi yıllık sürenin sonunda Cumhurbaşkanlığı seçimi Anayasada öngörülen hükümlere göre yapılır.

Cumhurbaşkanı, ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp; Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar, 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla teşekkül etmiş olan Milli Güvenlik Konseyinin Başkanlığını da yürütür.

İlk milletvekili genel seçimleri sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başlayıncaya kadar geçecek süre içinde, Cumhurbaşkanlığının herhangi bir surette boşalması halinde, Milli Güvenlik Konseyinin en kıdemli üyesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Anayasaya göre yeni Cumhurbaşkanı seçinceye kadar, Cumhurbaşkanına vekalet eder ve O'nun Anayasadaki bütün görevlerini yerine getirir ve yetkilerini kullanır.

Geçici Madde 1 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

Geçici Madde 2 - Bu Anayasanın, halk oylaması sonucu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak kabul edildiğinin usulünce ilanı ile birlikte, halk oylaması tarihindeki Millî Güvenlik Konseyi Başkanı ve Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanı sıfatını kazanarak, yedi yıllık bir dönem için, Anayasa ile Cumhurbaşkanına tanınan görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır. Yedi yıllık sürenin sonunda, Cumhurbaşkanlığı seçimi, bu Anayasada öngörülen hükümlere göre yapılır.

Cumhurbaşkanı, ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar, 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla teşekkül etmiş olan Millî Güvenlik Konseyi'nin Başkanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı sıfat ve yetkilerini de muhafaza eder. Ancak, Genelkurmay Başkanlığı yetki ve görevlerinin tamamını veya gerekli gördüklerini kıdem ve rütbece uygun bir general ve amirale devredebilir.

İlk genel seçimler sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başlayıncaya kadar geçecek süre içinde, Cumhurbaşkanlığının herhangi bir surette boşalması halinde, Millî Güvenlik Konseyi'nin en kıdemli üyesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp bu Anayasaya göre yeni Cumhurbaşkanını seçinceye kadar, Cumhurbaşkanına vekâlet eder.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 1 - Danışma Meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan Geçici 2 nci madde Geçici 1 inci madde olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunun açık hükümleri göz önünde bulundurularak madde redaksiyona tabi tutulmuştur.

Geçici Madde 2 - 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla kuruluşu gösterilen Milli Güvenlik Konseyi, Anayasaya dayalı olarak hazırlanacak Siyasi Partiler Kanunu ile Seçim Kanununa göre yapılacak ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunlara göre görevlerini devam ettirir.

Anayasanın kabulünden sonra 2356 sayılı Kanunun 3 üncü maddesindeki Milli Güvenlik Konseyi Üyeliklerinden birisinin herhangi bir nedenle boşalması halinde doldurulması usulüne ilişkin hüküm uygulanmaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başladıktan sonra, Milli Güvenlik Konseyi, altı yıllık bir süre için Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşür ve Milli Güvenlik Konseyi Üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi sıfatını alırlar. Milli Güvenlik Konseyi üyesi olarak 18 Eylül 1980 tarihinde içtikleri and yürürlükte kalır. Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyeleri, Anayasada Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin haiz bulundukları özlük hakları ile dokunulmazlığına sahip olurlar. Altı yıllık süre sonunda Cumhurbaşkanlığı Konseyinin hukuki varlığı sona erer.

Cumhurbaşkanlığı Konseyinin görevleri şunlardır:

a) Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilen, Anayasada yazılı temel hak ve hürriyetlere ve ödevlere, laiklik ilkesine, Atatürk

inkılaplarının, millî güvenliğin ve kamu düzeninin korunmasına, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna, Milletlerarası andlaşmalara, dış ülkelere silahlı kuvvet gönderilmesine ve yabancı kuvvetlerin Türkiye'ye kabulüne, olağanüstü yönetime, sıkıyönetim ve savaş haline dair kanunlar ile Cumhurbaşkanınca gerekli görülen diğer kanunları Cumhurbaşkanına tanınan onbeş günlük sürenin ilk on günü içinde incelemek;

b) Cumhurbaşkanının istemi ve tespit edeceği süre içinde:

Milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesine, olağanüstü yönetim

yetkisinin kullanılmasına ve alınacak tedbirlere, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yönetim ve gözetimine, gençliğin yetiştirilmesine ve Diyanet İşlerinin düzenlenmesine ilişkin konuları incelemek ve görüş bildirmek;

c) Cumhurbaşkanının istemine göre, iç ve dış güvenlik ile gerekli görülen diğer konularda inceleme ve araştırma yapmak ve sonuçlarını Cumhurbaşkanına sunmak.

Geçici Madde 2 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

Geçici Madde 3 - Millî Güvenlik Konseyi, bu Anayasaya dayalı olarak hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununa göre yapılacak ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar 2324 sayılı ve 2485 sayılı kanunlara göre görevlerini devam ettirir.

Anayasanın kabulünden sonra 2356 sayılı Kanunun 3 üncü maddesindeki Millî Güvenlik Konseyi Üyeliklerinden binisinin herhangi bir nedenle boşalması halinde doldurulması usulüne ilişkin hüküm uygulanmaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve -başladıktan sonra, Millî Güvenlik Konseyi, Cumhurbaşkanının yedi yıllık süresi sona erinceye kadar, Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşür ve Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi 'Üyesi sıfatını alırlar. Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyeleri, bu Anayasada Türkiye: Büyük Millet Meclisi üyelerinin haiz bulundukları özlük hakları ile dokunulmazlığına sahip olurlar.

Cumhurbaşkanlığı Konseyinin görevleri şunlardır:

a) Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilen, bu Anayasada yazılı temel halk ve hürriyetlere ve ödevlere, laiklik ilkesine, Atatürk inkılaplarının, millî güvenliğin ve kamu düzeni korunmasına, Türkiye' Radyo - Televizyon Kurumuna, Milletlerarası andlaşmalara, dış ülkelere Silahlı Kuvvet gönderilmesine ve yabancı kuvvetlerin Türkiye'ye kabulüne, olağanüstü yönetime, sıkıyönetim ve savaş haline dair kanunlar ile Cumhurbaşkanınca gerekli görülen diğer kanunları 109 uncu madde ile Cumhurbaşkanına tanınan on günlük süreden ayrı olarak yayımlanmalarından önce on günü aşmayacak bir süre içinde incelemek;

b) Cumhurbaşkanının istemi ve tespit edeceği süre içinde:

Genel Milletvekili seçimlerinin yenilenmesine ve ertelenmesine, olağanüstü yönetim yetkisinin kullanılmasına ve alınacak tedbirlere, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yönetim ve gözetimine, gençliğin yetiştirilmesine ve Diyanet İşlerinin düzenlenmesine, ilişkin konuları incelemek ve görüş bildirmek;

c) Cumhurbaşkanının istemine göre, iç ve dış güvenlik ile gerekli görülen diğer konularda inceleme ve araştırma yapmak ve sonuçlarını Cumhurbaşkanına sunmak;

d) Yukarıdaki fıkralarda 'bildirilen çalışmalara ilişkin konularda, (Bakanlar Kurulundan sözlü ve yazılı bilgi almak.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 2 - Danışma Meclisince kabul edilen Geçici 3 üncü madde, Geçici 2 nci madde olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede Cumhurbaşkanlığının (7) yıllık görev süresine bağlı olarak tayin edilen süre, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başladıktan sonra başlamak kaydıyla (6) yıl olarak değiştirilmiş ve altı yıllık süre sonunda Cumhurbaşkanlığı Konseyinin hukukî varlığının sona ereceği şeklindeki hükme açıklık getirilmiştir.

Maddenin (d) bendi lise metinden çıkarılmıştır.

Geçici Madde 3 - Anayasaya göre yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanını oluşturması ile birlikte:

a) 27 Ekim 1980 gün ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun,

b) 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Milli Güvenlik Konseyi Hakkında Kanun,

c) 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun,

Yürürlükten kalkar ve Milli Güvenlik Konseyi ile Danışma Meclisinin hukuki varlıkları sona erer.

Geçici Madde 3 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

Geçici Madde 4 - Bu Anayasaya göre yapılacak ilk genel milletvekili seçimi sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanını oluşturması ile birlikte:

- a) 27 Ekim 1980 gün ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun,
- b) 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Millî Güvenlik Konseyi Hakkındaki Kanun,
- c) 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkındaki Kanun,

Yürürlükten kalkar ve Millî Güvenlik Konseyi ile Danışma Meclisinin hukukî varlıkları sona erer.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 3 - Danışma Meclisince kabul edilen Geçici 4 üncü madde redaksiyonla tabii tutularak Geçici 3 üncü madde olarak düzenlenmiştir.

Geçici Madde 4 - (Mülga madde: 17.05.1987 - 3361 S.Kanun/Madde 4)

Geçici Madde 4 Gerekçesi :

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 4 - Danışma Meclisi metninin geçici 5 inci maddesi, Geçici 4 üncü madde olarak aynen kabul edilmiştir.

GEREKÇE (17.5.1987-3361/4 md.)

Teklifin geçici maddesi ile Anayasanın geçici 4 üncü maddesinde yapılacak değişiklikte bu teklifle değiştirilmesi öngörülen 175 inci madde hükümlerinin uygulanacağı ancak gizli oyesasının uygulanmayacağı hükmü getirilmiştir.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (17.05 1987-3361/4 md.)

Komisyonumuz, teklifin geçici maddesini, teklifin 4 üncü maddesi olarak kabul etmiş ve bu madde ile Anayasanın 4 üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, bu hükmün yürürlüğe girebilmesi için halkoyuna sunulması zorunlu olacaktır. Bu oylama sonucu söz konusu hükmün kabul edilmiş sayılması için 175 inci maddede yapılan değişikliğe paralel olarak oylamada kullanılan geçerli oyların yarısından fazlasının kabul oyu olması ve kabul oyların, oy verme kütüklerinde sandık listelerinde kayıtlı bulunan oy verme hakkına sahip seçmenlerin üçte birinden az olmaması gerekecektir.

Geçici Madde 5 - Yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunun Yüksek Seçim Kurulunca ilanını takip eden onuncu gün, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında, saat 15.00 de kendiliğinden toplanır. Bu toplantıya en yaşlı Milletvekili Başkanlık eder. Bu toplantıda milletvekilleri andıçerler.

Geçici Madde 5 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

Geçici Madde 6 - Yapılacak ilk genel milletvekili seçim sonucunun Yüksek Seçim Kurulunca ilânını takip eden onuncu gün, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında, saat 15.00'te kendiliğinden toplanır. Bu toplantıya en yaşlı Milletvekili Başkanlık eder. Bu toplantıda, milletvekilleri andıçerler.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 5 - Danışma Meclisi metninin Geçici 6 ncı maddesi redaksiyona tabi tutularak Geçici 5'inci madde olarak kabul edilmiştir.

Geçici Madde 6 - Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı ve çalışmaları için kendi içtüzükleri yapıncaya kadar, Millet Meclisinin 12 Eylül 1980 tarihinden önce yürürlükte olan İchtüzüğünün, Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

Geçici Madde 6 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

Geçici Madde 7 - Bu Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı ve çalışmaları için kendi içtüzükleri yapıncaya kadar, Millet Meclisinin 12 Eylül 1980 tarihinden önce yürürlükte olan içtüzüğünün, bu Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 6 - Danışma Meclisi metninin Geçici 7 nci maddesi redaksiyona tabi tutulmak suretiyle Geçici 6 ncı madde olarak kabul edilmiştir.

Geçici Madde 7 - İlk milletvekili genel seçimi sonunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar, iş başında olan Bakanlar Kurulunun görevi devam eder.

Geçici Madde 7 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

Geçici Madde 8 - İlk genel milletvekili seçimi sonunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, bu Anayasanın 126 ncı maddesine göre yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar, iş başında olan Bakanlar Kurulunun görevi devam eder.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 7 - Danışma Meclisi metninin Geçici 8 inci maddesi redaksiyona tabi tutularak Geçici 7 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Geçici Madde 8 - Anayasa ile kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş, görev, yetki ve işleyişleri ile ilgili kanunlarla, Anayasada konulması veya değiştirilmesi öngörülen diğer kanunlar, Anayasanın kabulünden başlayarak Kurucu Meclisin görev süresi içerisinde, bu süre içerisinde yetiştirilemeyenler, seçimle gelen Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl sonuna kadar çıkartılır.

Geçici Madde 8 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

Geçici Madde 9 - Bu Anayasa ile kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş, görev, yetki ve işleyişleri ile ilgili kanunlarla, Anayasada konulması veya değiştirilmesi öngörülen diğer kanunlar, Anayasanın kabulünden başlayarak en geç Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl sonuna kadar, Kurucu Meclis ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkartılır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 8 - Danışma Meclisi metninin Geçici 9 uncu maddesi, Geçici 8 inci madde olarak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede (7) yıllık süre (6) yıl olarak değiştirilmiş ve bu 6 yıllık sünenin başlangıç tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanının kurulduğu tarih olarak alınmıştır.

Mahallî idare seçimlerinin yapılma zamanını belirlemek için hamlanmış bulunan bu Geçici madde metne eklenmiştir.

Geçici Madde 9 - İlk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı kurulduktan sonra altı yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisinin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu, aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanıya gönderebilmesi, üye tamsayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün olabilir.

Geçici Madde 10 - Mahalli İdare seçimleri en geç Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl içinde yapılır.

Geçici Madde 10 Gerekçesi :

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 10 - 146 ncı maddede Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri yeniden düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesinin yemi düzenlemeye intibakını sağlamak, kazanılmış hakların saklı tutmak ve asıl üye sayısı onbire ininceye kadar dava ve işlerde toplanma yeter sayısını belirtmek için bu geçici madde düzenlenmiştir.

Geçici Madde 11 - Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte Anayasa Mahkemesi asıl ve yedek üyesi olanların kadroları ile görevleri devam eder. Bunlardan Anayasa Mahkemesince belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları saklı kalır.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar boşalan asıl üye kadrosuna, asıl ve yedek üye sayısı toplamı onbeşe ininceye kadar da boşalan yedek üye kadrosuna seçim yapılmaz. Anayasa Mahkemesinin yeni düzenlemeye intibakı sağlanıncaya kadar asıl üye sayısının onbirden, asıl ve yedek üye sayıları toplamının onbeşden aşağı düşmesi nedeniyle yapılacak seçimlerde bu Anayasanın kabul ettiği esasa ve sıraya uyulur.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar dava ve işlerde 22/04/1962 gün ve 44 sayılı Kanunun öngördüğü toplanma yeter sayısı uygulanır.

Geçici Madde 11 Gerekçesi :

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 11 - Devlet Başkanınca, Anayasanın ilgili maddelerimin yürürlüğünden önce kabul edilmiş kanunların geçici maddelerine göre Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurucuna, Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasından seçilen üyeler ile Cumhuriyet Başsavcılığına, Başsavcı vekilliğine, Danıştay Başkanlığına, Başsavcılığına, Başkan vekilliklerine ve Daire Başkanlıklarına seçilmiş olanların bu görevlerini seçildikleri dönem için sürdüreceklerine açıklık getirmek, ayrıca 6 Ocak 1982 gün ve 2576 sayılı Kanunun idarî mahkemeler başkan ve üyeliklerine atamalara ilişkin hükümlerinin saklılığını korumak amacıyla bu geçici madde metne eklenmiştir,

Geçici Madde 12 - 13/05/1981 gün ve 2461 sayılı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununun geçici 1 inci maddesi uyarınca Yargıtay ve Danıştaydan Kurulun asıl ve yedek üyeliğine; 1730 sayılı Yargıtay Kanununa 25/06/1981 gün ve 2483 sayılı Kanunla eklenen geçici madde uyarınca Cumhuriyet Başsavcılığı ile Cumhuriyet Başsavcıvekilliğine; 06/01/1982 gün ve 2575 sayılı Danıştay Kanununun geçici 14 üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca Danıştay Başkanlığına, Başsavcılığına, başkanvekilliklerine ve daire başkanlıklarına, Devlet Başkanınca seçilmiş bulunanlar, seçildikleri dönem için bu görevlerine devam ederler.

06/01/1982 gün ve 2576 sayılı Kanunun geçici maddelerinin idari mahkemeler Başkan ve üyeliklerine atamalara ilişkin hükümleri de saklıdır.

Geçici Madde 12 Gerekçesi :

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 12 - 159 uncu maddede Hâkimler ve Savcılar Yüksel Kurulunun, kuruluşunda değişiklik yapılmış, Adalet Bakanlığı özlük işleri Genel Müdürü kurul üyeliğinden çıkarılmış bu kurula Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve üç yedek üyenin katılması öngörülmüştür.

Anayasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte Adalet Bakanlığı Özlük işleri Genel Müdürünün kurul üyeliği sona erecektir. Bu arada kurula Yargıtaydan seçilerek bir asıl ve bir yedek üyenin seçiminin yirmi gün içerisinde yapılması ve seçilen üyelerin göreve başlamasına kadar geçecek süre içerisinde toplantı yeter sayısını oluşturacak yedek üyenin kurula katılmasına imkân verecek bu geçici madde metne eklenmiştir.

Geçici Madde 13 - Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna Yargıtaydan seçilmesi gereken bir asıl ve bir yedek üyenin seçimleri Anayasa'nın yürürlüğe girdiği tarihi izleyen yirmi gün içinde yapılır.

Seçilen üyeler göreve başlayıncaya kadar Kurul, toplantı yeter sayısını oluşturacak yedek üyenin katılmasıyla çalışmalarını yapar.

Geçici Madde 14 - Sendikaların gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza etmelerine ilişkin yükümlülükleri, Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde yerine getirilir.

Geçici Madde 14 Gerekçesi :

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 13 - 52 nci maddedeki «sendikalar tüm gelirlerini Devlet bakanlarında muhafaza ederler.» hükmünün uygulanmasında bir intikal süresi tanımak için bu geçici madde metne eklenmiştir.

Geçici Madde 15 - (Mülga madde: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 24)

Geçici Madde 15 Gerekçesi :

GEREKÇE (12.9.2010-5982/24 md.)

Maddeyle, demokrasi ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayan, Anayasanın geçici 15 inci maddesi yürürlükten kaldırılmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/24 md.)

Teklifin çerçeve 25 inci maddesi ile Anayasanın Geçici 15 inci maddesi yürürlükten kaldırılmaktadır. Sembolik de olsa Geçici 15 inci maddenin kaldırılmasının olumlu olduğu üyellerimizce ifade edilmiştir. Teklifin 8 inci maddesinde öngörülen değişiklik ile siyasi partilerin kapatılması için getirilen düzenlemelerin içi boşaltılmaktadır. İdarenin eylem ve işlemlerinin odağın tespitinde dikkate alınmaması yanlıştır. Bunlar demokratik laik devleti tehdit ederse ne olacaktır. Siyasi partilere suç işleme konusunda imtiyaz tanınmaktadır. Bunun izahı mümkün değildir. Milletvekilliği dokunulmazlığı yanına birde parti dokunulmazlığı getirilmektedir. Psikolojik etkisi olacak bu Maddenin pakette yer alması makyajdır. Madde Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Geçici Madde 16 - Anayasanın halkoylamasına ilişkin oy verme kütüğünde ve sandık listesinde kaydı ve oy kullanma yeterliği bulunduğu halde hukuki veya fiili herhangi bir mazereti olmaksızın halkoylamasına katılmayanlar, Anayasanın halkoylamasını takip eden beş yıl içinde yapılacak genel ve ara seçimleri ile mahalli seçimlere ve diğer halkoylamalarına katılamazlar, seçimlerde aday olamazlar.

Geçici Madde 16 Gerekçesi :

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Geçici Madde 15 - Anayasanın halkoylamasına ilişkin oy verme kütüğünde ve sandık listesinde kaydı ve oy kullanma yeterliği bulunduğu halde hukuki veya fiili herhangi bir mazereti olmaksızın halkoylamasına katılmayanların, Anayasanın halkoylamasına sunulduğu tarihten itibaren 5 yıl içinde yapılacak genel ve ara seçimleri ile mahalli seçimlerle ve diğer halkoylamalarına katılamayacaklarını ve seçimlerde aday olamayacaklarını belirtmek üzere hazırlanmış bulunan bu geçici madde metne eklenmiştir,

Geçici Madde 17 - (Ek madde: 10.05.2007 - 5659 S.K/Madde 1)

Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde, Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası 10/06/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun bağımsız adayların birleşik oy pusulasında yer almasına ilişkin hükümleri bakımından uygulanmaz.

Geçici Madde 17 Gerekçesi :

GEREKÇE (10.5.2007-5659/1 md.)

22. Dönem Parlamentosu, seçilme yaşını 25'e indirerek gençlerin yönetime katılmasını sağlamak adına önemli bir adım atmıştır.

Parlamenta gençlerin üye olarak katılabilmelerinin önünün açılması genç nüfusa sahip ülkemizde siyasete yeni bir soluk kazandıracaktır.

Bu değişikliklerin yapılacak seçimlerde uygulanabilmesi Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrasının bu seçimler için geçerli olmamasına bağlı bulunmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

67 nci maddenin "Seçim Kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz" hükmünü içeren son fıkrasının yapılacak ilk genel seçimlerde uygulanmaması öngörülmektedir.

Komisyon Başkanı Prof. Dr. Burhan Kuzu toplantıyı açış konuşmasında seçilme yaşını 25'e indiren ve birleşik oypusulasında bağımsızların yer almasını içeren değişikliklerin yapılacak ilk genel seçimde uygulanmasının önemini belirtmiştir.

Teklif sahipleri adına Ankara Milletvekili Salih Kapusuz 25 yaşla ilgili olarak Anayasa ve 2839 Sayılı Kanunda yapılan değişiklikle bağımsızların oy pusulasında yer almasını içeren değişikliğin 67 nci maddenin son fıkrasındaki sınırlamaya konu olmadan 2007 yılında yapılacak seçimlerde uygulanması amacı ile Teklifin hazırlandığını belirtmiştir.

Üyelerimizden bazıları verdikleri önerge ile 25 yaş ve bağımsızların oypusulasında yer alması hususlarının maddede açıkça belirtilmesini istemişlerdir. Bu önerge Komisyonumuzca benimsenmiş ve Teklifin çerçeve 1 inci maddesi bu doğrultuda düzenlenmek suretiyle kabul edilmiştir.

ÖNERGE GEREKÇESİ (10.5.2007-5659/1 md.)

Bilindiği üzere Anayasamız üst normdur ve normlar hiyerarşisinin en üstündedir. Anayasanın 67 nci maddesi ile 76 ncı maddesi birlikte değerlendirildiğinde yeni tarihli olan 76 ncı madde hükümleri zaten uygulanacağından bu önerge verilmiştir.

Geçici Madde 18 - (Ek madde: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 25)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesinin mevcut yedek üyeleri asıl üye sıfatını kazanır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi bir üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun ve bir üyeyi de baro başkanlarının gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı üye seçimi için aday göstermek amacıyla;

a) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Sayıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Sayıştay Genel Kurulunca seçim yapılır. Her Sayıştay üyesinin(...) oy kullanabileceği bu seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

b) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Türkiye Barolar Birliği Başkanlığının ilanında gösterilen yer ve zamanda baro başkanları tarafından seçim yapılır. Her bir baro başkanının(...) oy kullanabileceği bu seçimde, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

c) (a) ve (b) bentleri uyarınca yapılan seçimlerin sonucunda aday gösterilmiş sayılanların isimleri seçimin yapıldığı günü takip eden gün Sayıştay ve Türkiye Barolar Birliği başkanlıklarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

ç) (c) bendi uyarınca yapılan bildirimden itibaren on gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde seçim yapılır. Her boş üyelik için yapılacak seçimde, ilk oylamada üye tamsayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır; ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı, birer üyeyi Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından olan ilk üyeliklerin boşalmasından sonra Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçer.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösteren kurumların halen mevcut üyeleri ile kendi kontenjanlarından seçilmiş yedek üyeler, tamamlama seçiminde göz önünde bulundurulur.

Anayasa Mahkemesinde halen belli görevlere seçilmiş olanların bu sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte üye olanlar yaş haddine kadar görevlerine devam ederler.

Bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.

Geçici Madde 18 Gerekçesi :

GEREKÇE (12.9.2010-5982/25 md.)

Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra, mevcut Anayasa Mahkemesinin yapısının, yeni hükümlere uyulanmasına ilişkin geçiş hükümleri düzenlenmektedir.

Anayasa Mahkemesinde halen görev yapan yedek üyelerin, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte asıl üye sıfatını kazanacakları öngörülmektedir.

Mahkemenin üye sayısının artırılması nedeniyle yapılacak yeni üye seçimlerinin hangi makam tarafından ve hangi kontenjanlardan seçileceği belirtilmektedir. Bireysel başvuru müessesesinin alt yapısının hazırlanma süresi belirlenmektedir.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Anayasa Mahkemesi asıl veya yedek üyesi olanların görev süresinin, kazanılmış hak kapsamında, 65 yaşına kadar devam edeceği hükme bağlanmaktadır. Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce, Mahkemede, değişik görevlere seçilmiş olanların, görevlerinin, seçildikleri sürenin sonuna kadar devam edeceği de hükme bağlanmaktadır.

ANAYASA KOMİSYONU RAPORU (12.9.2010-5982/25 md.)

Teklifin Geçici 19 uncu Maddesi, Anayasa Mahkemesi ile ilgili öngörülen değişikliklerin geçiş hükümlerini içermektedir. Maddenin metinden çıkarılmasına yönelik önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir. Geçici Madde 19 Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Geçici Madde 19 - (Ek madde: 07.05.2010 - 5982 S.K/Madde 25)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde aşağıda belirtilen esas ve usuller dahilinde Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri seçilir:

a) Cumhurbaşkanı, hakimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmayan; yükseköğretim kurumlarının hukuk, (...) dallarında en az onbeş yıldan beri görev yapan öğretim üyeleri, (...) ile meslekte fiilen onbeş yılını doldurmuş avukatlar arasından dört üye seçer. (İptal cümle: Anayasa Mahkemesi 07/07/2010 tarih ve E. 2010/49, K. 2010/87)

b) Yargıtay Genel Kurulu, Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve üç yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Yargıtay Birinci Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Birinci Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Yargıtay Genel Kurulu seçim yapar. Her Yargıtay üyesinin (...) oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

c) Danıştay Genel Kurulu, Danıştay üyeleri arasından iki asıl ve iki yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Danıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Danıştay Genel Kurulu seçim yapar. Her Danıştay üyesinin (...) oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

ç) Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu, kendi üyeleri arasından, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu seçim yapar. Her üyenin (...) oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

d) Yedi asıl ve dört yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olan adli yargı hakim ve savcıları arasından, adli yargı hakim ve

savcıları tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adaylık başvurularını ilan eder. İlan tarihinden itibaren üç gün içinde adaylar Yüksek Seçim Kuruluna başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adayların başvurularını inceler ve aday listesini belirleyerek ilan eder. Takip eden iki gün içinde bu listeye karşı itiraz edilebilir. İtiraz süresinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde itirazlar incelenir, sonuçlandırılır ve kesin aday listesi ilan edilir. Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listesini ilan ettiği tarihten sonraki ikinci Pazar günü her ilde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak seçimlerde, o ilde ve ilçelerinde görev yapan hakim ve savcılar oy kullanır. İl seçim kurulları o ilde oy kullanacak hakim ve savcılarının sayısına göre sandık kurulları oluşturur. Sandık kurullarının işlem, tedbir ve kararlarına karşı yapılan şikayet ve itirazlar il seçim kurulunca karara bağlanır. Adaylar propaganda yapamazlar; sadece, Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde özgeçmişlerini bu iş için tahsis edilmiş bir internet sitesinde yayımlayabilirler. (İptal cümle: Anayasa Mahkemesi 07/07/2010 tarih ve E. 2010/49, K. 2010/87) Seçimlerde en çok oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. Kullanılacak oy pusulalarıyla ilgili diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir. Yüksek Seçim Kurulu, oy pusulalarını kendisi bastırabileceği gibi gerektiğinde uygun göreceği il seçim kurulları vasıtasıyla bastırmaya da yetkilidir. Yapılacak seçimlerde, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu bende aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

e) Üç asıl ve iki yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idari yargı hakim ve savcıları arasından, idari yargı hakim ve savcıları tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak bu seçimlerde, o bölge idare mahkemesinde ve yargı çevresi içerisinde kalan yerlerde görev yapan idari yargı hakim ve savcıları oy kullanır. Bu seçimler hakkında da (d) bendi hükümleri uygulanır.

Birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun asıl üyeleri bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki otuzuncu günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yargıtay ve Danıştaydan gelen asıl ve yedek üyelerinin görevleri, seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bunlardan, Yargıtaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (b) bendi uyarınca seçilenler; Danıştaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (c) bendi uyarınca seçilenler, sırayla göreve başlarlar.

Birinci fıkranın (b) ve (c) bentleri uyarınca seçilen üyelerden, üçüncü fıkra uyarınca göreve başlayanların görev süresi, birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen diğer Kurul üyelerinin görev süresinin bittiği tarihte sona erer.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapıncaya kadar, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna seçilen asıl üyeler, Yargıtay daire başkanı için ilgili mevzuatında öngörülen tüm mali ve sosyal haklar ile emeklilik hakkından aynen yararlanırlar. Ayrıca, Kurulun Başkanı dışındaki asıl üyelerine, (30000) gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda aylık ek tazminat ödenir.

İlgili kanunlarda düzenleme yapılincaya kadar, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu;

- a) Anayasa hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, yürürlükteki kanun hükümlerine göre Kurul şeklinde çalışır.
- b) İkinci fıkra uyarınca asıl üyelerinin göreve başladığı tarihten itibaren bir hafta içinde Adalet Bakanının başkanlığında toplanır ve bir geçici Başkanvekili seçer.
- c) En az onbeş üye ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir.
- ç) Sekreteryaya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yürütülür.

Kurul müfettişleri ile adalet müfettişleri atanıncaya kadar, mevcut adalet müfettişleri, Kurul müfettişi ve adalet müfettişi sıfatıyla görev yaparlar.

Bu madde hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılincaya kadar uygulanır.

Geçici Madde 19 Gerekçesi :

GEREKÇE (12.9.2010-5982/25 md.)

Anayasanın 159 uncu maddesinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yapısında önemli değişiklikler yapılması öngörülmüştür. Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, başta 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu olmak üzere bir çok kanunda, çok sayıda değişiklik yapılması gerekmektedir. Bu değişikliklerin yapılmasının belirli bir zaman alacağı da açıktır.

Bu husus da göz önüne alınmak suretiyle, yeni Kurulun oluşması ve görevine başlayabilmesi için gerekli olan geçiş hükümleri bu maddede düzenlenmiştir. Bu bağlamda, üye sayısındaki artışın bir sonucu olarak, yeni üyelerin nasıl ve hangi süre içinde seçileceği, seçmeye yetkili merciler bazında hükme bağlanmaktadır.

Seçilen üyelerin göreve başlama zamanları belirlenmektedir. Mevcut Kurul üyelerinin seçtikleri sürenin sonuna kadar görevlerine devam edeceği öngörülmüştür.

Adli ve idari yargı hâkim ve savcılar arasından yapılacak seçimlerin, Yüksek Seçim Kurulunun genel yönetim ve denetimi altında yapılması öngörülmektedir. Bu seçimlerin; adli yargı hâkim ve savcılar bakımından her ilde ve il seçim kurullarının yönetim ve denetiminde, idari yargı hâkim ve savcılar bakımından ise, bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde ve bölge idare mahkemesinin bulunduğu ildeki il seçim kurullarının yönetim ve denetimi altında yapılması hükme bağlanmaktadır.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılincaya kadar Kurul üyelerine ödenecek ücret ile Kurulun nasıl çalışacağına ilişkin temel ilkeler de bu maddede düzenlenmektedir.

ANAYASA KOMİSYONUNUN DEĞİŞİKLİK GEREKÇESİ (12.9.2010-5982/25 md.)

Teklifin Geçici 20 nci maddesi 159 uncu maddede öngörülen değişikliklerin geçiş hükümlerini düzenlemektedir. Verilen bir önerenin kabulü ile 159 uncu maddede yapılan değişikliklere paralel düzenlemeler getirilmiştir. Geçici Maddenin metinden çıkarılmasına yönelik olarak verilen önerge Komisyonumuzca kabul edilmemiştir. Bu Madde çerçevesinde aday olacak hâkim ve savcıların seçimiyle ve propagandaya ilgili kaygılar bazı üyelerimize tekrar ifade edilmiştir. Geçici Madde 20 Komisyonumuzca benimsenen önerge doğrultusunda kabul edilmiştir.

Geçici Madde 20 - (Ek madde: 20.05.2016 - 6718 S.K/Madde 1)

Bu maddenin Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildiği tarihte; soruşturmaya veya soruşturma ya da kovuşturma izni vermeye yetkili mercilerden, Cumhuriyet başsavcılıklarından ve mahkemelerden; Adalet Bakanlığına, Başbakanlığa, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına veya Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığına intikal etmiş yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaları bulunan milletvekilleri hakkında, bu dosyalar bakımından, Anayasanın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi hükmü uygulanmaz.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onbeş gün içinde; Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığında, Türkiye Büyük

Millet Meclisi Başkanlığında, Başbakanlıkta ve Adalet Bakanlığında bulunan yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyalar, gereğinin yapılması amacıyla, yetkili merciine iade edilir.

Geçici Madde 21 - (Ek madde: 21.01.2017 - 6771 S.K/Madde 17)

A) Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi 3/11/2019 tarihinde birlikte yapılır. Seçimin yapılacağı tarihe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Meclisin seçim kararı alması halinde, 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

B) Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu Kanunla yapılan değişikliklerin gerektirdiği Meclis İçtüzüğü değişikliği ile diğer kanuni düzenlemeleri yapar. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceği belirtilen değişiklikler ise Cumhurbaşkanının göreve başlama tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenir.

C) Anayasanın 159 uncu maddesinde yapılan düzenlemeye göre Hakimler ve Savcılar Kurulu üyeleri en geç otuz gün içinde seçilirler ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki kırkıncı günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar. Başvurular, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon on gün içinde her bir üyelik için üç aday üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada üçte iki çoğunlukla seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci ve üçüncü oylamalar yapılır; bu oylamalarda üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyunu alan aday seçilmiş olur. Beşte üç çoğunluğun sağlanamaması halinde üçüncü oylamada en çok oyu almış olan, seçilecek üyelerin iki katı aday arasından ad çekme usulü ile üye belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu aynı usul ve nisapları gözeterek onbeş gün içinde seçimi tamamlar. Mevcut Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, yeni üyelerin göreve başlayacağı tarihe kadar görevlerine devam eder ve bu süre içinde yürürlükteki Kanun hükümlerine göre çalışır. Yeni üyeler, ilgili kanunda değişiklik yapılmaya kadar mevcut Kanunun Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uyarınca çalışır. Görevi sona eren ve Hakimler ve Savcılar Kuruluna yeniden seçilmeyen üyelerden, talepleri halinde adli yargı hakim ve savcılar arasından seçilenler Yargıtay üyeliğine, idari yargı hakim ve savcılar arasından seçilenler Danıştay üyeliğine Hakimler ve Savcılar Kurulunca seçilir; öğretim üyeleri ve avukatlar arasından seçilenler ise Danıştay üyeliğine Cumhurbaşkanınca atanır. Bu şekilde yapılan seçim ve atamalarda boş kadro olup olmadığına bakılmaz, seçilen ve atanan üye sayısı kadar Yargıtay ve Danıştay kadrolarına üye kadrosu ilave edilir.

D) Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesinden Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmiş bulunan kişilerin herhangi bir sebeple görevleri sona erene kadar üyelikleri devam eder.

E) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve askeri mahkemeler kaldırılmıştır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dört ay içinde; Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin askeri hakim sınıfından Başkan, Başsavcı, İkinci

Başkan ve üyeleri ile diğer askeri hakimler (yedek subaylar hariç) tercihleri ve müktesepeleri dikkate alınarak;

a) Hakimler ve Savcılar Kurulunca adli veya idari yargıda hakim veya savcı olarak atanabilirler.

b) Aylık, ek gösterge, ödenek, yargı ödeneği, ek ödeme, mali, sosyal hak ve yardımlar ile diğer hakları yönünden emsali adli veya idari yargıya mensup hakim ve savcılar, bunların dışındaki hak ve yükümlülükler yönünden ise bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki mevzuat hükümleri uygulanmaya devam edilmek suretiyle Milli Savunma Bakanlığınca mevcut sınıflarında, Bakanlık veya Genelkurmay Başkanlığının hukuk hizmetleri kadrolarına atanırlar. Bunlardan, emeklilik hakkını elde edenlerden yaş haddinden önce bu görevlerden kendi istekleriyle ayrılacaklara ödenecek tazminata ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Kaldırılan askeri yargı mercilerinde görülmekte olan dosyalardan; kanun yolu incelemesi aşamasında olanlar ilgisine göre Yargıtay veya Danıştaya, diğer dosyalar ise ilgisine göre görevli ve yetkili adli veya idari yargı mercilerine dört ay içinde gönderilir.

F) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemler yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürür. Yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler hakkında 152 nci ve 153 üncü maddelerin uygulanmasına devam olunur.

G) Kanunlar ve diğer mevzuat ile Başbakanlık ve Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, ilgili mevzuatta değişiklik yapıncaya kadar Cumhurbaşkanı tarafından kullanılır.

H) Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz.

YEDİNCİ KISIM: Son Hükümler

I. Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma:

Madde 175 - (Değişik madde: 17.05.1987 - 3361 S.Kanun/Madde 3)

Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen Kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu Kanunu halkoyuna sunabilir.

Meclisce üye tamsayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilen

Anayasa değişikliği hakkındaki Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde halkoyuna sunulmak üzere Resmi Gazetede yayımlanır.

Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halkoylamasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin Kanun veya ilgili maddeler Resmi Gazetede yayımlanır.

Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanunun halkoylamasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.

Halkoylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahalli genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır.

Madde 175 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 198 - Anayasanın değiştirilmesi

Esas teşkilat hukuku düzenimizde Anayasalarda yapılacak değişiklik yasama kuvvetinin üye tamsayısının 1/3'nün teklifi ve üye tamsayısının 2/3'nün kabulü temeline dayanıyordu. Uygulamalarında hiçbir mahzuru görülmeyen bu sistem değiştirilmemiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 175 - Danışma Meclisi metninin 191 inci maddesi 175 inci madde olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu düzenlemede Cumhurbaşkanının Anayasa değişikliklerini yeniden görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebileceği, Meclisin geri gönderilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanunu aynen kabul etmesi halinde Cumhurbaşkanının bu kanunu halkoylamasına sunabileceği belirtilmiştir.

GEREKÇE (17.5.1987-3361/3 md.)

T.C. Anayasasının 175 inci maddesi Anayasanın nasıl değiştirileceğini hükme bağlamaktadır. Buna göre Anayasanın değiştirilmesi TBMM üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazı ile teklif edilebilmektedir. Değiştirme teklifinin kabulü ise Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyu ile mümkün olmaktadır.

II. Başlangıç ve kenar başlıklar

Madde 176 - Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahildir.

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar, Anayasa metninden sayılmaz.

Madde 176 Gerekçesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREKÇESİ

MADDE 199 - Başlangıç ve kenar başlıklar

1961 Anayasasının sistemi değiştirilmemiştir. Kenar başlıkları Anayasa metnine dahil değildir. Fakat başlangıç kısmı Anayasanın diğer hükümleri ile eşdeğerdedir.

DANIŞMA MECLİSİ GEREKÇESİ

1961 Anayasasının sistemi değiştirilmemiştir. Kenar başlıkları Anayasa metnine dahil değildir. Fakat başlangıç kısmı Anayasasının diğer hükümleri ile eşdeğerdedir. (*)

(*) 1961 Anayasasının "Başlangıç ve kenar başlıklar" başlıklı 156 ncı maddesinin gerekçesi:

Anayasanın muhtelif kısım ve bölümlerinde yer alan maddeler arasındaki sıralanmayı ve bağlantıları göstermek ve Anayasanın incelenmesini ve anlaşılmasını kolaylaştırmak maksadı ile her madde için bir kenar başlığı konulması faydalı görülmüştür. Ancak bu madde kenar başlıklarının o maddeyi bütünü ile ifadeye yetmeyeceği düşünüldüğünden, bu kenar başlıklarının madde metninden sayılamayacağı tasrih edilmiştir.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 176 - Danışma Meclisi metninin 192 ncı maddesi redaksiyona tabi tutularak 176 ncı madde olarak düzenlenmiştir.

III. Anayasanın yürürlüğe girmesi

Madde 177 - Bu Anayasa, halkoylaması sonucu kabul edilip Resmi Gazetede yayımlanması ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olur ve aşağıda gösterilen istisnalar ile bu istisnaların yürürlüğe girmesine ait hükümler dışında bütünüyle yürürlüğe girer.

a) İKİNCİ KISIM II. Bölümdeki; kişi hürriyeti ve güvenliği, basın ve yayımla ilgili hükümler, toplantı hak ve hürriyetleri,

III. Bölümdeki çalışma ile ilgili hükümler, toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt ile ilgili hükümler,

Bu hükümler yeni kanunları çıkarıldığında veya mevcut kanunlarda değişiklik yapıldığında ve her halde en geç Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girer. Ancak bu hükümler yürürlüğe girinceye kadar mevcut kanunlar ve Milli Güvenlik Konseyinin bildiri ve kararları uygulanır.

b) İKİNCİ KISIM'daki; siyasi faaliyette bulunma hakları ile siyasi partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasi Partiler Kanununun;

Seçme ve seçilme hakkı ise yine bu hükümlere dayalı olarak hazırlanacak Seçim Kanununun;

Yayımlanması ile yürürlüğe girer.

c) ÜÇÜNCÜ KISIM'daki; yasama ile ilgili hükümler;

Bu hükümler ilk milletvekili genel seçimi sonucunun ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Ancak bu bölümdeki Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri, 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başlayınca kadar Milli Güvenlik Konseyince yerine getirilir.

d) ÜÇÜNCÜ KISIM'daki; Cumhurbaşkanı başlığı altındaki görev ve yetkileri ile Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu başlığı altındaki tüzükler, Milli Savunma, olağanüstü yönetim usulleri, idare başlığı altındaki mahalli idareler ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu hariç diğer hükümler ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri hariç yargıya ilişkin bütün hükümler Anayasanın halkoylaması Sonucunda kabulünün Resmi Gazetede ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna ait yürürlüğe girmeyen hükümler Türkiye Büyük Millet Meclisinin göreve başlaması ile, mahalli idareler ile Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin hükümler ise ilgili kanunların yayımlanması ile yürürlüğe girer.

e) Anayasanın halkoylaması sonucu kabulünün ilanı ile birlikte yürürlüğe girecek hükümleri ve mevcut ve kurulacak kurum, kuruluş ve kurullar için yeniden kanun

yapılması veya mevcut kanunlarda değişiklik yapılması gerekiyorsa bunlara ilişkin işlemler mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasanın 11 inci maddesi gereğince uygulanır.

f) Kesinhesap kanunu tasarılarının görüşülme usulünü düzenleyen 164 üncü maddenin ikinci fıkrası hükmü 1984 yılından itibaren uygulanmaya başlanır.

Madde 177 Gereğesi :

DANIŞMA MECLİSİ ANAYASA KOMİSYONU GEREĞESİ

MADDE 200 - Anayasanın yürürlüğe girmesi

Anayasanın yürürlüğe giriş maddesidir. Geçici maddeler daha sonra açıklanacaktır.

MGK ANAYASA KOMİSYONU RAPORU

Madde 177 - Danışma Meclisi metninin Anayasanın yürürlüğe girmesine ilişkin 193 üncü maddesi, yine Danışma Meclisince kabul edilen yürürlüğe ilgili hükümleri kapsayan geçici 1 inci madde ile birlikte gözönünde bulundurularak; yürürlük hükümleri 177 nci madde olarak düzenlenmiştir.

29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunun 2 nci maddesinde, Anayasanın geçici hükümlerine göre yürürlüğe gireceği belirtilmektedir. Bu bakımdan yürürlük maddesinin uygulanmasında geçici maddelerdeki hükümler de gözönünde bulundurulmalıdır.

Yeni kabul edilen anayasaların yürürlüğü hakkındaki maddeler, diğer kanunların yürürlük maddelerinden değişik bir şekilde hazırlanmaktadır. Bu farklılığa neden olan en önemli etkenlerden biri de Anayasada yer alan maddelerden bir kısmının, bu maddelere dayalı olarak hazırlanıp kabul edilecek kanunlarla uygulamaya konulabilecek hükümler ihtiva etmesidir. Aynı şekilde kurulması öngörülen yeni organlar da bunlara ilişkin kanunlarla düzenlenecektir. Örneğin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin üye sayısını gösteren kuruluş maddesi, Siyasî Partiler ve seçime ilişkin hükümler, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçimi hakkındaki hükümler ve bunlarla aynı nitelikteki diğer hükümler; kanun koyucuya hitap etmekte olup, kanunun hazırlanması bakımından yürürlükte olacaktır ki, kanun koyucu bunlara dayanarak kanunları düzenleyecek ve dolayısıyla Anayasanın bu konudaki hükümleri bu esaslar içinde uygulanacaktır.

Bu Anayasa hükümlerine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başlayıncaya kadar yasama görevinin ne şekilde yerine getirileceğinin belirtilmesi bakımından maddeye bu yönde de açıklık getirilmiştir.

Aynı şekilde «a» işaretli bendde belirtilen konulardaki hükümlerin bir taraftan yürürlüğe girme esasları düzenlenirken diğer taraftan anılan hükümler yürürlüğe girinceye kadar uygulanacak hükümlerde gösterilmiştir.

Özet olarak, geçici maddelerdeki hükümler de gözönünde bulundurulmak suretiyle düzenlenmiş bulunan yürürlük maddesi genel olarak;

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girecek hükümler,
2. ilgili hükümlerine dayanılarak çıkarılacak kanun hükümleri ile uygulamaya konulacak hükümler,
3. Yeni organların kurulması öngörülen hallerde, bu organların kuruluş kanunlarındaki esaslara göre uygulanacak hükümler,
4. Yürürlük maddesinde belirtilen bu şekildeki istisnalar dışında derhal yürürlüğe girecek hükümler,
5. İlgili kısımlardaki hükümler yürürlüğe girinceye kadar uygulanacak hükümleri belirtmektedir.

Kanuna İşlenemeyen Hükümler:

1) 23/07/1995 tarih ve 4121 sayılı Kanunun 16. Maddesi:

(İlgili madde: 23.07.1995 - 4121 S.K/Madde 16)

2) 13.08.1999 tarih ve 4446 sayılı Kanunun 4. Maddesi:

(İlgili madde: 13.08.1999 - 4446 S.K/Madde 4)

3) 03/10/2001 tarih ve 4709 sayılı Kanunun Geçici Maddesi ve 35. Maddesi:

(İlgili madde: 03.10.2001 - 4709 S.Kanun/Geçici Madde)

(İlgili madde: 03.10.2001 - 4709 S.K/Madde 35)

4) 27.12.2002 tarih ve 4777 sayılı Kanunun Geçici Maddesi ve 3. Maddesi:

(İlgili madde: 27.12.2002 - 4777 S.K/Geçici Madde 1)

(İlgili madde: 27.12.2002 - 4777 S.K/Madde 3)